

پښتانه

کورنی

او ټولنه

پوهاند رازقي نړيوال

۱۳۹۴ لمريز کال

Ketabton.com

بڻجھ، ڪورني-او ٽولنه

پوهاند رازقي نريوال

۱۳۹۴ ال ڪال

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم:	بښځه، کورنۍ او ټولنه
ليکوال:	پوهاند رازقي نړيوال
خپروندى:	د افغانستان ملي تحريك، فرهنگي خانگه
وېبپاڼه:	www.melitahrik.com
کمپوزگر:	عبدالواسع تره خېل
ډيزاينگر:	ضياء ساپى
پښتۍ ډيزاين:	فياض حميد
چاپشمبر:	۱۰۰۰ ټوکه
چاپکال:	۱۳۹۴ ل کال / ۲۰۱۵ م
د تحريك د خپرونو لړۍ:	(۳۵)

لړلیک

مخ	عنوان	مخنه
	تقریظ	۱
۱	سریزه	۲
۵	د مورد گرانښت په وړاندې دهغې درنښت	۳
۷	د مورد حقوقو درناوی اسلامي فریضه ده	۴
۹	د کورني تاوتریخوالي یو لامل د نه رضایت و دونه دی	۵
۱۱	د ښځو په وړاندې تاوتریخوالی اوسنی نه، بلکې پخوانی- پدېده ده	۶
۱۴	د مېړه او ښځې متقابلې ژوره پېژندنه	۷
۱۹	د ښځو په مقابل کې د تاوتریخوالی د څرنگوالی بررسی	۸
۲۵	د سواد له نعمت څخه زموږ د ټولني د ښځینه قشر بې برخې توب	۹
۲۷	د ښځې په ژوند کې د سولې اغیزمنتوب	۱۰
۳۰	په هرات کې په نشه ایزو توکو د ښځو روږدیتوب	۱۱
۳۳	په افغانستان کې پر ښځو د تاوتریخوالي بعدونه او رقمونه	۱۲
۳۸	د هېواد په یو لړ سیمو کې په ښځو د ډول ډول تاوتریخوالي څو بېلگې	۱۳
۴۱	په غزنیو کلیو (بانډو) کې د ښځو د ژوندانه د ښه والی چارې	۱۴
۴۵	د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په جگړو کې د افغاني میرمنو ویاړلې ونډه	۱۵
۴۸	د امیدواری په وخت کې د ښځو خواړه	۱۶
۵۱	د مارچ اتمه د ښځو د نړیوال پیوستون ورځ	۱۷
۵۲	د کورنۍ په اقتصاد کې د ښځو ونډه	۱۸
۵۴	د واده یو شمېر ناوړه دودونه	۱۹

۵۷	مورد پوهانو له نظره	۲۰
۵۹	په لویه جرگه کې د ښځو ونډه	۲۱
۶۲	د انتخاباتو په پروسه کې د ښځو ونډه	۲۲
۶۴	په لویه جرگه کې د ښځینه استازو ویارپلی گډون	۲۳
۶۶	ښځه او ټولنه	۲۴
۶۹	په کورني ژوند کې په سهوی قانع کېدل	۲۵
۷۰	د امیدوارو میرمنو په عضویت کې د © ویتامین کمښت	۲۶
۷۲	ښځه او عصیانیت	۲۷
۷۴	ښځه د عالمانو له نظره	۲۸
۷۵	د نړۍ دود پر درېمه برخه رنډې ښځې دی	۲۹
۷۶	په تخار کې ښځې د زور زیاتې په لمبو کې	۳۰
۷۹	د مور عاطفې مقام	۳۱
۸۲	په هرات کې د یوې نجلی وژنه	۳۲
۸۳	په هېواد کې د ښځې د لوړ مقام نمائښت	۳۳
۸۶	په بشري ټولنو کې د ښځو ځلانده ونډه	۳۴
۸۹	په بشري تاریخ کې د ښځو د قهرمانانه مبارزو ځلانده بېلگه	۳۵
۹۰	د ښځې اجتماعي مقام	۳۶
۹۲	په راتلونکو انتخاباتو کې د زموږ د ټولني د ښځو ونډه	۳۷
۹۴	د تاریخ د پاڼو په هیندارو کې د ښځو ټولنیزو ونډه	۳۸
۹۷	د ځان وژنې لاملونه او ډولونه	۳۹
۹۹	د ښځو او نارینه عاطفې مسایل	۴۰
۱۰۰	مورد ټولني او حماسو جوړونکي	۴۱
۱۰۳	ښځه او دسترخوان	۴۲
۱۰۵	هوښیاره ښځه	۴۳
۱۰۸	ښځه د مېړه د شخصیت بشپړونکي	۴۴
۱۱۱	مقام مادر از نگاه دین مقدس اسلام	۴۵
۱۱۲	د ښځو اقتصادي خپلواکي	۴۶
۱۱۵	د مېړه او ښځې د گډ ژوند د بري راز	۴۷

۱۱۷	د نارینه له خوا پر ښځو، او د ښځو له خوا پر ښځو تاوتریخوالی	۴۸
۱۲۱	په افغانستان کې پر ښځو تاوتریخوالی، د یوې لویې زیان رسوونکې پدې په توګه	۴۹
۱۲۳	پر ښځو تاوتریخوالی یوه ناولې عمومي پدېده	۵۰
۱۲۶	د مور ملکوتي مقام	۵۱
۱۲۸	د ناموسي وژنو او جنسي تېریو د لاملونو برسي	۵۲
۱۳۴	پر ښځو د جنسي تېری یو ډېر زړه یوړونکی شکل	۵۳
۱۳۷	د کورنۍ د سالمې فضا په تامین کې د ښځې ونډه	۵۴
۱۳۹	ښځې او سوالګري	۵۵
۱۴۱	د افغانستان په اساسي قانون کې د ښځو حقونه	۵۶
۱۴۵	په ښځینه پښتونډیو کې دهغوئ ځینې حماسې او رزمي بېلګې	۵۷
۱۵۰	زموږ د ټولنې د ښځو د حقونو د نقضولو په اړه د بېلګې په توګه څو پېښې	۵۸
۱۵۸	ښځې او رواني ناروغۍ	۵۹
۱۶۴	د نورستان د ښځو د ژوند ځورونکي حالت د یو ریوت په حاشیه کې	۶۰
۱۶۶	په ټولنیز ژوند کې د ښځینه قشر فعاله ونډه	۶۱
۱۶۷	په کورنۍ کې د تند خوږي د شتون علتونه	۶۲
۱۶۸	د هلکانو زېږونه سخته ده	۶۳
۱۶۹	دوه احساسه	۶۴
۱۷۱	کورني اقتصاد د کور د ښځې د چلند پورې اړه لري	۶۵
۱۷۳	میرمنو ته نه بنایي چې په بې فرصته توګه	۶۶
۱۷۸	د ښځو پر خلاف غوسه او تند خوږي	۶۷
۱۷۹	د مور او پلار ترمنځه غیر منطقي دخالت	۶۸
۱۸۰	له کورنۍ سره په ګډه خواړه خوړل	۶۹
۱۸۲	ښځه په پښتونډیو کې	۷۰

۱۸۴	پر بنځو باندې تاوتریخوالي	۷۱
۱۸۹	د کورني ژوند رمزونه	۷۲
۱۹۴	د کورنۍ په ولايت کې د بنځو په وړاندې تاوتریخوالی	۷۳
۱۹۷	تپل شو مینې	۷۴
۱۹۸	سلیقه	۷۵
۲۰۰	بنځه یا د طبیعت یو نازولی او غښتلی مخلوق	۷۶
۲۰۴	په افغانستان کې د بنځو رواني ستونزې	۷۷
۲۰۸	مور په کلیو کې	۷۸
۲۱۱	د ماندینې نقش د مېړه د شخصیت په تکوین کې	۷۹
۲۱۴	د بنځو د نړیوالې ورځې د را رسېدلو په ویاړ	۸۰
۲۱۵	خسونت که وحشت	۸۱
۲۱۸	د بنولۍ حساسیت	۸۲
۲۲۲	د کوچیانو د ژوند یو کوچنی انځور	۸۳
۲۲۴	پر بنځو د تاوتریخوالی د کرکجنې پدې له منځه وړل مهم ضرورت دی	۸۴
۲۲۸	مورد ستایل کېدو او نمانځل کېدو وړ انسان	۸۵
۲۳۰	زموږ ټولنه او بشري حقوق	۸۶

د تحريك يادښت

د افغانستان ملي تحريك د (۱۳۹۳ ل) كال په پيل كې له خپلو گرانو هېوادوالو سره ژمنه كړې وه چې د دې كال په بهير كې به (شل عنوانونه) بېلا بېل ديني، علمي، ادبي او ټولنيز اثار خپلې ټولنې ته وړاندې كوي. ملي تحريك دا ژمنه د ياد كابل د كب پر (۲۸) مه نېټه پوره او د يوې پرتمينې غونډې په ترڅ كې يې شل عنوانونه علمي اثار هېوادوالو ته وړاندې كړل. ملي تحريك په ياده غونډه كې ژمنه وكړه چې د (۱۳۹۴ ل) كال په بهير كې به انشاء الله د خداى (ج) په نصرت ټول ټال سل (۱۰۰) عنوانه بېلابېل علمي اثار ټولنې ته وړاندې كوي. طبيعي خبره ده چې دا اسانه كار نه دى، ډېر زيات زيار او زحمت ته اړتيا لري، خو ملي تحريك ټينگ هوډ كړى چې خپله دا ژمنه به هم د تېرې ژمنې په څېر عملى كوي. دا اثر چې ستاسو په لاس كې دى د همدې (سل عنوانونو) ژمنه كړو اثارو له جملې څخه دى، چې د چاپ جامه اغوندي. ملي تحريك هيله لري چې له دې اثر څخه به زموږ هېوادوال په زړه پورې گټه پورته كړي. ملي تحريك له ټولو هغو ليكوالو، ژباړونكو، سمونچارو، مالي او معنوي مرستندويانو او چاپ چارو څخه چې ددې اثارو د چاپ په دې ټول بهير كې يې يو بل سره مرسته او ملگرتيا كړې او دا فرهنگي بهير يې بريالى كړى، د زړه له كومې مننه كوي او كور وداني ورته وايي.

د هېواد د فرهنگ د ښېرازۍ په هيله

د افغانستان ملي تحريك فرهنگي خانگه

سريزه

ددې اثر د کمپیوټر شوو مطالبو تر اصلاح کولو دمخه ما فکر نه کاوه چې به مې د «ښځه، کورنۍ او ټولنه» د اثر په اړه دومره علمي-خپرنيز او معلوماتي معلومات لیکلي وي، مگر کله چې مې دا اثر تصحیح کړ نو وپوهېدل م چې په واقعي توګه مې په خپلو بېلابېلو مقالو کې په هر اړخیز ډول د افغانستان د محکوم، مظلوم او محروم ښځینه قشر روڼ انځور ایستلی دي. او د هغوی د ژوندانه، څه د کورني او څه د ټولنیز ژوند په ټولو برخو کې پراخه رڼا اچولې او لیکنې پرې شوي دي.

په عمومي توګه د «ښځه، کورنۍ او ټولنه» په دې اثر کې ټول محتویات په متفرقو مقالو کې تر بحث نیولي شوي دي.

په لومړۍ سر کې د ښځې مقام څه د مور او څه د یوې میرمنې په صفت، څه د لوی خدای د لارښودنو او څه د پوهانو او څه د تاریخ په پاڼو کې جوت او د پوره درناوی او ستاینې وړ بلل شوی دی.

په افغانستان کې په بشري، اسلامي او په مدني قوانینو او میثاقونو په تېره بیا د افغانستان د اساسي قانون په مندرجاتو کې د ښځو هر اړخیز حقونه په ګوته شوي او د عملي کېدو په برخه کې پرې تاکید شوی په دې اثر کې په دې موضوع سربېره دا خبره هم څرګنده شوی چې تر کومه حده، افغان ښځو په دغو حقونو لاسرسی پیدا کړی او برخمنې شوې او برعکس له دغو اړوندو

ارزښتونو څخه د ښځو د بې خبرۍ او بې برخې توب او له دې کبله د ورڅېرمه ستونزو په باب بحث شوی دی.

کومه موضوع چې افغان ښځې د تل لپاره د هېواد په هره لیريو او نژدې سيمو کې د تاوتریخوالي د کرکجنې او تباہ کوونکي پدېدي له ناوړو لاملونو، اغېزمينو او پایلو څخه قرباني کېږي په دې حتی په مکرر ډول په څو مقالو کې مستند معلومات وړاندې شوي دي.

د زرو زیاتي پراخ او بېلابېل شکلونه او لاملونه په پوره وضاحت ښودل شوي دي.

کورنۍ ژوند چې د انسانانو د ژوندانه لومړنې هوسا او له نیکمرغۍ ډک کانون دی، د اولادونو د ښوونې او روزنې، او پالنې خورا په زړه پورې عافطې مدرسې ده. په دې کانون کې ښځه د یوې غورې سرپرستې، او د یو خراغ غوندې سوزي او خپل چاپېریال ته رڼا ورکوي غږیو ته هراړخیز هوسایي او نیکمرغي ور په برخه کوي او ښځه د مور په دریز کې د هغې له غیږې او له دې لومړنۍ روزنیزې مدرسې څخه بیخې زیات وتلي او نومیالي تاریخي شخصیتونه ټولني ته وړاندې شوي دي، ددې اثر د محتویاتو غوره برخه هم په دغه تړاو لیکنې تشکیلوي.

ښځه د وطن د مور، د یو رښتیني اولاد، د ټولني د یو اصیل غږي په توگه د تاریخ په اوږدو کې په څومره وتلی فداکاری او اتلولۍ، د خپلې خاورې، ازادۍ، ملي نوامیسو او پتمنۍ څخه د دفاع او ساتلو په لار کې تاریخي ونډه اخیستلی او حتی د هېواد د ازادۍ او دفاع په جگړو کې یې خپله

قهرمانی بنودلې ده، په دې اثر کې د افغان بنځو د ډول ملي رسالتونو په سرته رسولو کې د هغوی شجاعانه ونډه په گوته شوې ده.

بنځه نه یوازې د کورنۍ په ټولو اړوند چارو کې فعالانه او مسؤولانه برخه اخلي بلکې د کورنۍ په اقتصادي چارو کې ددې برخه اخستنه هم د پوره اهمیت وړ ده او دغه اهمیت هم په دې اثر کې په ډاگه شوی دی.

د افغان بنځې د خپلې ټولنې او هېواد د برخه لیک د ټاکلو په برخه کې د دموکراسۍ د ارزښتونو په رڼا کې هغوی د خپلو ورکړ شوو حقونو څخه باید ګټه واخلي خپل دغه ونډې اخیستنې ته یې د هېواد د لویو جرگو او د ټول ټاکنو په بېلابېلو پروسو کې په دې اثر کې مستندې لیکنې شوي دي.

د مور او بیا بنځې عاطفې مشخصات څه د اولادونو په اړه او څه د کورنۍ او ټولنې د غړو په تړاو په دې اثر کې په گوته شوی دي.

په دې کې هیڅ شک نشته چې د انسان د شخصیت جوړېدنې لومړنی کانون، د مور غېږه کورنۍ او ټولنه ده خو په ځانګړې توګه د یو انسان د شخصیت په تشکیل کې، د هغه د هونښیاري او مدبرې بنځې نقش پوره څرګند دی، ددې اثر په محتویاتو کې دې موضوع ته هم ځانګړې ځای ورکړ شوی دی.

بنځه چې د بشري ټولنې د جوړښت مهم جوړښت غړی دی، طبیعي ده چې د تاریخ په جوړولو کې د هغې نقش هم پوره څرګند دی او له دې ځایه په تاریخ ددې د مقام په اړه معلومات په دې اثر کې یادونې راغلي دي.

په دې اثر کې زموږ په ملي فرهنگ کې په ځانگړې ډول په پښتو لنډيو او متلونو کې د ښځې يادونې ته ځای ورکړ شوی دی په دې مفهوم چې يوه ښځه ښځه او بده ښځه د هغو داخلاقو په اعتبار زموږ په ټولنه څه دريز لری هم ليکنه شوي ده.

د معمول له مخې د ښځې د صفتونو جالبه اړخ د هغې د صورت ښکلی توب گڼل کېږي، مگر دا ښکلا هغه مهال ارزښمنه وي چې د سيرت ښکلا ورسره يو ځای وي په دې باب په دې کتاب هم يادونې شته دي ددې اثر په محتوا تو کې د کورني گډ ژوند رمزونه، نزاکتونه او حساسيتونه، په کورني ژوند کې په زړه پورې او صميمانه فضا د تاملينو لپاره لارو چارو کې د يوې ميرمنې په اغېزمنې برخې اخېستنې هم بحث شوی دی.

لنډه دا چې په دې اثر کې د ښځو او څه د نارينه لپاره خورا گټورې لارښوونې او سپارښتنې وړاندې شوی دی. هيله من يم چې لوستونکي به ترې لازمه گټه واخېستلای شي.

ومن الله التوفيق

څېړنپوه رازقي نړيوال

د مور د گرانښت په وړاندې دهغې درنښت

د قرآن مجید په څو مبارکو آیتونو کې اولاد د ښمن بلل شوی او د فتنې نسبت ورته شوی دی، بې له شکه په دې موضوع بحث، شانزول او یزداني فلسفې ته مراجعه غواړي، خودومره ویل په کار دی چې ددې مبارکو آیتونو په ارشاداتو کې بیخې او انکار نه منونکي واقعیت دادی چې د اولاد په نسبت د مور و پلار په تېره بیا د مور مینه، گرانښت او عاطفي احساسات هېڅ پوله او سرحد نه لري، دا ځکه کله چې یې اولاد ته څه درد رسېږي او یا د ناخوالو سره مخامخ کېږي ددې پېښو د اغېزمنتوب په وجه تر حده زیاته ددغې اغېزمنې لاندې راځي.

خوښي او آراميې له منځه ځي او د ډول ډول اندېښنو سره لاس او گریوان کېږي. څومره به ښه وي چې د اولاد سره د مور ددې عاطفانه تړاو جاج له هغه مهال و اخیستل شي چې یې ماشوم لاندې نه وي، ته سترگې غړولي نه وي او په نس کې یې د فزیکي تشکل مرحلې تیروي. مور د امیدواری په دې حساسو او حسابي مرحلو کې په ناخود آگاه توگه د خپل ناز پریدلي ماشوم په نسبت د څومره ژور او دلسوزانه مسوولیت احساس کوي، په خپلو حرکاتو سکاناتو کې له پوره احتیاط څخه کار اخلي چې گوندې ماشوم ته یې کوم زیان ور څېرمه نه شي.

هیڅوک په دې کې شک کولای نه شي چې موریو ماشوم د نهو او یا کمو زیاتو میاشتو په اوږدو کې په خپل نس کې لکه خوږ لاس گرزوي او سالمتوب ته یې پوره پاملرنه کوي تر هغې چې یې د زېږیدلو شپې را رسېږي.

د ماشوم د زېږېدلو يانې د دواړو د ژوند د سرنوشت ټاکونکې شپې د دردونو تېرولو د ماشوم په نسبت د هغې د زبڼته زيات گرانښت باوري ثبوت دي. چې يې د ژوند په اوږدو کې يوه سخته تکرارېدونکې پېښه بلل کېږي.

د ماشوم تر زېږېدلو وروسته د ماشوم د سلامتيا او له زيانونو څخه د خوندي ساتلو په خاطر د مور کلکه څارنه او پاملرنه د هغې د ناپايه مينې او گرانښت بل څرگند مثال دی. تر هغې چې ماشوم د خپلې ودې پرله پسې ارگانیکي پړاوونه وهي او په هر پړاو کې دده په نسبت د مور د مينې په کچه کې هېڅ ډول کمي بدلون نه راځي. تر څو چې ماشوم د خبرو کولو، خاپوړو، د شعوري ودې د پړاوونو پېښې تجربه کوي او د تکامل لوړو مدارجو ته رسېږي، د ځوانۍ او پېغلټوب مرحلې ته ور پورته کېږي او د عمر راتلونکې مرحلې تيروي.

په دې ټولو تدريجي پړاوونو کې د اولاد په نسبت د مور مينه او گرانښت په هماغسې حالت کې پاتې کېږي.

لنډه دا چې همدغه ماشوم د مور په مخکې په خپله، مور او پلار گړځي.

البته د اولاد په نسبت د مور د غسې بيخي گرانښت او مينې په شتون کې د لوی خدای حکمت او طبيعي رمزونو پټ دي.

په قرآني ارشاداتو کې لوی خدای د يوې مور د اولاد په نسبت دغه مينه او گرانښت او پرله پسې اوږدې زيار ايستنی، کړاوونه او دردونه يې ارزښته او بې اجراه نه پرېږدي او پر اولاد يې هغومره حقداره گړځوي چې دا هم هېڅ حد او پوله نه لري او کچه يې ټاکل کېدای نه شي. لکه چې په دې اړه په قران مجيد کې د مور دغه حق او ددې په وړاندې د اولاد د مکلفيت سپارښتنه په څومره زيات تاکيد سره شوې ده، چې فرمايي، ژباړه: د مور په مقابل او ف

قدرې هم مه کوئ، په غوسه کېږئ ورته مه او په رحيمانه ډول ورسره خبرې کوئ. لکه چې د «سلام» کلمه د لوی خدای رحيمانه قول دی.

نبوي لارښوونه ده چې د مور ملکوتي لور مقام پکې په خومره څرگند او عيني توگه ښودل شوی دی او هغه دا چې که څوک جنت غواړي، نو جنت د مور تر پښو لاندې دی او دا ددې مانا لري چې د لوی خدای د رضا و رضامندی د حاصلولو لپاره لاره ده چې د ژوند په ټولو چارو او حالاتو کې د مور رضا ترلاسه شي.

دلته نو هېڅ ډول پوښتنې مطرح کولو ته اړتیا نه پيدا کېږي چې د اولاد په نسبت د مور د مينې او عاطفانه احساساتو په اړه شک وشي او د هغې کوم حقونه چې لوی خدای په قرآن مجيد کې ښودلي دي ناپېژندلې پاتې شي، او د مور په مقابل کې د اولاد د مکلفيت او حتی د زړه د ښو ساتلو په مورد کې تردې يعنې د هغې په مقابل کې «اوف قدرې کول» لاینه مفهوم وښودل شي.

بختور، نېکبخت او صالح به هغه اولاد وي چې د مور زخمتونه او فداکاری هېرې نه کړي، حقونو ته يې د يزداني حکمونو سره سم درناوی او اطاعت وکړي زړه يې لکه د گل غوندې تازه وساتي، او د هغې د زړه له ناآگاهانه دعا څخه برخمن شي. (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۲گڼه، ۱۳۹۰ کال جوزا

د مور د حقونو درناوی، اسلامي فريضه ده :

په اسلامي، مذهبي او مدني ټولو قوانينو کې چې د کوم بشري حقونو په لړ کې ورته خورا زيات ارزښت ورکړ شوی دی، هغه د مور ستر مقام ته د درناوي په خاطر حقونه دي، او دا ځکه چې په نړۍ کې هېڅ يو بشري مخلوق ليدل کېدای نه شي چې مور دې ونه لري لکه چې له يو عادي انسان څخه تر پيغمبرانو پورې، له يو فقير څخه تر ستر واکانو، له ناپوهه شخص څخه تر

نوابغو، فیلسوفانو مخترعینو او متبحرینو پورې، له بې زړه او بې شهامتہ
خڅه تر اتلانو او دا ټول د یوې مور درلودونکي دي.

په همدې ترتیب د یو ماشوم د لومړنۍ روزنې، پالنې او شخصیت موندنې
پړاو دده تر زېږېدنې دمخه پرته له مور ه یوه ناشونې موضوع او تر زېږېدنې
وروسته هم د هغه د روزنې او پالنې د ودې د پړاوونو تېرولو اغېزمنه مرجع د
مور غېږ ده، په پورتنیو دواړه (تر زېږېدنې دمخه او وروسته) حیاتي مرحلو
کې تر هغې چې یو ماشوم، د خپل ماشومتوب مرحله تېروي او په خپلو پېښو
و درېږي، په دغه موده کې مور د بیخې زیاتو او تروسي پورته ځورېدنې او
رنځونه گالي او په دې برخه کې بی ساري فداکاری له ځانه نښي او ددې دغه
بي ساري او سترې فداکاری دي چې یې پر اولاد حقونه په فردي او ټولنیزه
کچه بېخې زیات دي.

اولادونه پردې مکلف گزځول شوی دی چې د یوې اسلامي فریضې او
انساني وجیبي په عنوان د مور ټول متل شوي حقونه په کلکه توگه رعایت
کړي.

همدا به کافي وي چې په اسلامي ارشاداتو کې اولاد ته ددې مجال نه دی
ورکړ شوي چې د مور په مقابل کې حتی اوف قدرې ډېر کوچنی عکس العمل
له ځانه ونښايي. او یاد حضرت محمد (ص) د لارښوونې په بنا که کوم
مسلمان وغواړي چې یې چنت په برخه شي نو هغه دې د خپلې مور په رضایت
کې ولټوي.

ښايي یو څوک له ځانه پوښتنه وکړي، کومه زیاتراپستنه او سربښندنه چې یې
مور دده د ژوندانه په پړاوونو کې په پوره صبر او حوصله له ځانه نښي.

آیا یو اولاد یې بالمقابل د مور په مقابل کې د هغو حق ادا کولای شي؟

زما په عقیده به یې ځواب دا وی: چې نه، هېڅکله نه.

نو چې داسې ده، طبعاً پر اولاد باندې دا بيخي زياته حقداره گڼل شوي ده. بله موضوع چې د يادونې وړ ده هغه دا، كوم مكلفيت چې يې يوه مورد خپل اولاد په وړاندې لري، هغه پرته د كومې تطبيقونكې قوي په لاره عاطفانه او مشتاقانه ډول سرته رسوي.

له دې ځايه پر اولاد او له هغو نه په جوړه شوې ټولنه لازم دي چې د مورد مقام درناوي وكړي، حتى په گل يې ونه ولي او د پوره رضائيت په خاطر يې ځان هغې د پښو خاورې كړي (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۶گڼه، جوزا، ۱۳۹۱ كال

د كورنۍ تاوتریخوالي يو لامل د نه رضائيت ودونه دي:

په زور او د هلك او نجلۍ له رضائيته پرته ودونه هغه ناوړه پدېده ده چې په ټولنه كې د ناوړو ودونو او رواجونو څخه سرچينه اخلي او بيا د ډول ودونو يو شمېره د كورنيو جنجالونو او ناخواليو په رامنځته كېدلو سره د كورنۍ تاوتریخوالي او زياتره پرېنځو د تاوتریخوالي د كچې او څرنگوالي له مخې خورا ځورونكې پېښې رامنځته كوي چې زموږ په دوديزه ټولنه كې يې خورا زياتې بيلگې ليدل كېږي، چې يوه بېلگه به يې دلته د افغانستان د مدني ټولني د مجتمع د يوې خپروني په حواله په دې ډول وړاندې شي:

يو هلك پرته له دې چې د يوې نجلۍ په باب معلومات ولري، مور يې ورته خوښه كړې وه، هلك چې لا واده ته تيار نه و او غوښتل يې چې خپلې لوړې زده كړې پای ته ورسوي، نابره مور يې مجبور كړ په هر ډول چې كېږي د خپلې مور انتخاب ومني. هلك ورته زيات دليلونه راوړل چې اوس دده د واده وخت نه دی او له بلې خوا نجلۍ يې هم په سترگو ليدلې نه ده او د مور له

خولې کوچنۍ او قانوني عمر ته لانه ده رسيدلې، خو برخلاف مور يې په خپل انتخاب ټينگار کاوه چې له همدې نجلۍ سره کوژده وکړي.

بيا هم هلک د مور له خبرو سره موافقه نه کوي او بالاخره خبره يې پلار ته رسوي، د هلک پلار هم دده د مور غوندې ورته زيات دليلونه راوړي او ورته وايي چې دده واده يې په ژوند کې يو ارمان دی او غواړي چې په ژوند کې يې د واده مراسم وگوري او همدارنگه د مور غوښتنه يې هم داده. له بلې خوا نه زموږ د خواستگاري موضوع هم د نجلۍ د پلار کره مطرح شوې ده، دا کار زموږ د دواړو کورنيو د ابرو او عزت خبره ده او ددې تر څنگه که واده مو ونه شي بيا يو ډول خواشيني، بدبيني او حتی دښمني رامنځته کېږي، تر څو چې هلک له ډېر مجبورېته ددې لپاره چې د پلار او مور ازار وانخلي او خپه يې نه کړي، هغوی ته خپل رضایت ور څرگند او په پټو سترگو يې د خپل ژوند سرنوشت نامعلومې راتلونکې ته وسپاره.

د مور او پلار په خوښه د هلک کوژده او واده کېږي، چې دغه واده د مور او پلار د ژوند ارمان دی. څرنگه چې واده د دواړو خواوو په رضا او رغبت نه دی شوی، نو داده چې د هلک او نجلۍ ترمنځه نژاکتنه رامنځته کېږي او وروسته په حساسیتونو بدلېږي، تردې چې له يو بل نه په بيزاری پای ته رسېږي او د دوی په کورني ژوند کې د تاوتریخوالي تخم را زرغونېږي، وده کوي او خبره وهلو ټکولو يانې د نورو تاوتریخوالو په خوا کې فزيکي تاوتریخوالي ته رسېږي.

ددې لپاره چې د هلک ښځه چې کوچنۍ نجلۍ وه، د مور او پلار کره د تگ په پلمه به يې کور پرېښود او هر څه چې به يې مېړه ورته ويل چې هر کار خپل غواړي دا بايد هم به خپل لازم وخت د پلار کور ته لاره شي، خو اوس د هغې عادت گړځېدلې و چې د مېړه له اجازې پرته دغه عادت ته دوام ورکړي. خو هلک له ډېر زغم او حوصلې نه کار واخېست او هغه يې د مورني ژوند

شرایطو او د رمزونو پوهېدلو ته رابلله، خو اوس اوبه له ورځه تیرې شوې وې او د دوی په کورنیو کې «تا ویلې ما ویلې» ناندري هم رامنځته شولې، نجلی چې بې پلار ته شکایت کاوه، دا چې پلار به یې حق په جانب نه گانه او هلک یې ملامتولای نه شو، نو یې پلار ته د هغې شکایت څه گټه نه درلودله.

خو ده فکر کاوه چې د نجلی ددې کار یواځنې علت د دوی د عمر ناانډولتوب و چې د هلک د کورني ژوند غوښتنو ته یې لازم ځواب نه شوای ورکولای چې په پای کې یې د دواړو کورنیو ترمنځ یو لوی گواښ رامنځته کړ او د دوی ژوند هم له یو لوی خطر سره مخامخ شو.

له نوموړي پېښې داسې څرگندېږي چې په دې جرم کې که هلک یو څه دخیل دی، نو ډېره گناه یې د پلار او مور ده او یو څه د نجلی کورنۍ په دې ملامتېږي چې ولې یې د ماشومې لور په واده کې رضایت بنوده او موافقه یې کوله. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۸۱ گڼه، عقرب ۱۳۹۱ کال.

د ښځو پر وړاندې تاوتریخوالي اوسنۍ نه، بلکې پخوانۍ پدیده ده :

دا یو بیخي تجربه شوی او عیني واقعیت دی چې پر ښځو د تاوتریخوالي رټلې پدیده په بېلابېلو شکلونو یانې د کورنۍ د ناوړو چلندونو هغه چې د کورنۍ د یو غړي په توگه یې حقونه تر پېښو لاندې او شخصیت یې تر سپکاوي لاندې راولي لکه د مور او پلار او نږدې خپلوانو کور ته او بهر ته له وتلو څخه مخنیوي کول، لفظي تاوتریخوالي چې د سپکو سپورو له ویلو، رټنې، پېغورور کونې او ښکنځاوو څخه عبارت دي، رواني او جسمي

تاوتریخوالي چې وهل ټکول، د وېښتانو شکول، د غوږونو او پوزې غوڅول، په شاقه او اجباري چارو گمارل پکې شامل دي او داسې نورو خورا ځورونکو مواردو کې عملي کېږي، زموږ په افغاني ټولنه کې ډېر زیات عمومیت او لرغونتیا لري.

ددې هر اړخیزه تاوتریخوالو اساسي لاملونه او سببونه ډېر زیات دي چې یو شمېر یې په دې ډول ښودل کېدای شي:

- د ټولني وروسته پاتې والی
- د ناپوهی او بې سوادۍ حاکمیت
- د نروا کي اغېزمني
- د ناوړو عنعنو او زړو رواجونو واکمني
- د نرو او ښځو له خوا د هغوی د طبیعي، اسلامي، مدني او قانوني حقونو څخه د آگاهي نه درلودل
- اقتصادي کمزورتیا
- په کورنیو کې د معتصبو غړيو شتون
- په ودونو کې د دوه اړخیزو توافقاتو او رضا رغبت ته اهمیت نه کول
- تر وخت دمخه یا اجباري ودونه
- د نارینه اولاد نه درلودل
- د رقابتي ودونو او زیاتي شتمنی له مخې د څو ښځو وودول
- د پور په بدل او بدلي ودونه کول

- د ملاتړ د پیدا کولو په منظور او د پخوانۍ خپلوۍ د ټپنگولو او نوي کولو په خاطر ودونه

- د نجلی د کورنۍ له خوا د هلک له کورنۍ د زیات ولور اخیستل

- د نجلی د کورنۍ په ټپت طبقاتي دریغ کې شتون او داسې نور...

پر بنځو د تاوتریخوالي موضوع څه نوی خبره نه ده. ځکه بنه مې په یاد دی چې له نن څخه شپېته او یا پنځه شپېته کاله دمخه چې زه په خپل اصلي پلرني ټاټوبي کونړ کې او سپدم. هلته پر بنځو باندې د تاوتریخوالي د بیخي زیاتو پېښو د رامنځته کېدو په وجه زما سره زیاتي ترخي خاطرې را پاتې دي.

- په زور او یا تحميلي ډول د نجونو کوژده او واده کېدل.

- په زور او تحميلي ډول به کونډې بنځې د مېړه د کورنیو غړيو لکه لېور، وراره او یا نورو ته نکاح کېدلې.

- په بدل کې به لونيې او هلکان د دوه کورنیو له خوا د یو او بل په نامه کېدلې او ودېدلې.

او داسې یو لړ موارد به وو چې د هغو له پایلو څخه د ځان ژغورنې په خاطر به بنځو پر ځان مړینه منله، ځان به یې سیند ته غورځاوه، زهري مواد به یې خوړل، ځانته به یې اور او زندی اچوله، له کوره به تېښتېدلې او داسې نورو پېښو ته به یې لاس اچاوه.

او له کوره د تېښتې په پېښه کې به یې د سیمې یو شمېر معتبرو کورنیو ته چې له دوی څخه به یې په لیریو کلیو کې استوگنه درلوده، پناه وروړله او د یتیمي په نامه به یې د هغوی په کورونو کې خدمت کاوه او د بنو اخلاقو او د یوې کارگرې بنځې په شان به یې په دغه کورنیو کې د کورنۍ د ډېر نږدې

غږي په توگه خپل ژوند ته دوام ورکاوه. او چې کله به يې د مېړه کورنۍ په دې پته راغله، نو کومې کورنۍ ته چې به نجلۍ پناه ور وړې وه، پرته له تضمين ورکولو، هغوی ته نه تسلېموله.

لنډه دا چې پر بنځو د تاوتریخوالي پدېده نه يوازې او سنی کرکجنه پدیده نه ده، بلکې د پېښو بېلگې او ريښې يې ډېره پخوانيو وختونو ته ورغزيرې او دا ناوړه پدیده نن سبا نه يوازې په کليو کې عموميت لري، بلکې په ښارونو کې که څه هم تر ډېره حده پکې د هغو د پيداينست لاملونه دومره زيات شتون نه لري، هم له پخوانيو وختونو څخه عموميت درلود.

که څه هم چې پر بنځو باندي د تاوتریخوالي کچه راټېټه شوې او تر ممکنه حده يې مخنيوي شوی دی، خو بيا هم دې ته جدي اړتيا ده چې د هېواد ټول هغه وگړي چې د خدای په وړاندي د مسووليت احساس کوي او هم په هېواد کې د يو سوله ييز ژوند غوښتونکي دي، يو بل ته د مرستې لاسونه ورکړي، تر څو چې د بنځو په وړاندي د تاوتریخوالي ناوړه پدېده له منځه لاړه شي او په پای کې افغانان د يو نېکمرغه ژوند خاوندان شي. (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۸۱ گڼه، عقرب ۱۳۹۱.

د مېړه او ښځې متقابل ژوره پېژندنه :

کورنۍ د هرې ټولني لومړنۍ بنسټپزه څښتنه او ډېره ده هغه چې د ټولنيز ژوندانه په پراخو او هراړخيزو بعدونه او استقامتونو کې پرې د ټولنو ودانۍ جوړېږي په هره اندازه چې کومه کورنۍ سالمه، گتوره او بی عيبه وي په هماغه کچه ترې صالحې او گټورې ټولني رامنځته کېدای شي، کنه د نا سالمو او بې گټې کورنيو څخه تشکيلې شوې کورنۍ د پوره ټولنيزو نېمگړتياوو لرونکې ټولني شمېرل کېږي.

له همدې سببه رسالتمندي، هونبيارې او هدفمني کورنۍ هڅه کوي چې يې غړي د راتلونکې ټولني وټلي، گټور او د ويارنې وړ غړي رامنځته شي.

نو دلته چې ډېره مهمه او ارزښتناکه موضوع مطرح کېږي هغه د مېړه او ماندنيې ترمنځه نه شليدونکې، صادقانه اړيکه ده چې ددې اړيکې د مثبتو او منفي خواوو اغېزه د دوی پر اولادونو هم پوره اغېزمنه تمامېږي او بيا د دوی ترمنځه د واده پر بنسټ دا اړيکه د يوې او دوو ورځو خبره هم نه ده ځکه دوی د ژوند د هميشنيو ملگرو په توگه د خپل راتلونکي برخه ليک او مقدراتو په وړاندې طبيعي او ټولنيز مسؤوليت لري.

د مېړه او ښځې په منځ کې ددې رابطې هميشنې ټينگښت زيات معيارونه لري چې دلته يوازې په يو څو اساسي بنسټيزو معيارونو باندې سرسري بحث ته اړتيا ده.

حضرت جعفر (رض) وايي:

«ښځه د مراد غاړکۍ ده، دقت وکړه چې څنگه غاړکۍ په غاړه کړې»

له دې وينا څخه دا حقيقت په ډاگه کېږي چې ښځه د مراد او د انتخاب هغه غاړکۍ ده ترڅو چې سړی ژوندي وي نو په غاړه کې به يې پرته وي له دې ځايه مېړه بايد ډېر غور او پام وکړي او هغسې غاړکۍ په غاړه کې واچوي چې نه يوازې پرې بيا تنگ نشي بلکې ښه پرې ښکاره هم شي. چې دلته د معقول او منطقي انتخاب او روحي توافق د ټولو په سر کې ځای لري، کله چې انتخاب علمي جامه واغوندي او د واده له ليارې د ښځې او مېړه ترمنځ اړيکه ټينگه شي. نو دلته مېړه او ښځې ته په کار دي چې د گډ ژوند غوښتنو، خپل منځونو حقونو او د کورني د مناسباتو پرنسيپونو ته ځانگړې پاملرنه وکوي.

چې ددې تر څنگه د مېړه او بنځې له خوا د متقابلې، ژورې پېژندنې په احساس، مفکورې او عقیدې پوهېدنه ډېر بنيادي او مهم ټکي دي، چې ددې په کلک رعايت سره مېړه او بنځه کولای شي. خپل منځيني اړيکې په زړه پورې او خوږې وساتي او د کوم تصادفي سو تفاهم په تورتم اړولۍ وي په ډېره اسانۍ سر له منځه يوسي سره له هماغې ورځې چې بنځه او مېړه يوه کورنۍ جوړه وي وايي فريضة ده چې د کورنۍ د ودې او پراختيا لپرۍ متقابلې ژورې پېژندنې څخه پيل کېږي.

بنځه بايد چې د خپل مېړه په مفکوره او عقیده ځان پوه کړي، د هغه احساس او رواني ځانگړتياوې درک کړي، د خوی، عادت، ذوق او سليقې په مشخصاتو يې ځان بنه وپوهوي مثبت او منفي اخلاقي اړخونه يې ځانته جوت کړي او داسې نور...

او بيا وروسته دغه هر يو د يوې برجسته کليشې او غټ عنوان په توگه په خپل ذهن کې نقش کړي او د کورنۍ چارو په چلندونو کې له هغوی اغېزمنه گټه واخلي. د کومو سره چې د مېړه په روحياتو او روان ناوړه اغېزه کوي ځان بېخې لېرې وساتي. او پوه هغه شي چې د هغوی په تړاو د مېړه د خواشينۍ، کرکې لاملونه رامنځته نه کړي.

مېړونو ته بنايي له هماغسې متقابل پرنسيب څخه کار واخلي. د موضوع د لا ډېر کافي روښانولو په منظور لاندې يو مثال کافی دی.

«... يو مېړه د خپلې ماندينې د ځينې وخت د پخلي سره طبع نه لگيدله او نه يې خوښېده تردې وخته پورې نوموړي ته دا موضوع معلومه نه وه چې ماندينه يې په سپکو سپور او نورو گوانسونو دومره نه اغېزمنه کېږي لکه چې ورته وويل شي:

نن دی دا خواړه خواړه نه دي پاڅه کړي، نويوه ورځ په دسترخوان ورته هغسې خواړه په مخ کې کېښودل شول، هغه په ناآگاهانه توگه د هغو له خوړلو څخه ډډه وکړه او بې له ځنډه د خپلې ماندينې له سخت غبرگون سره مخامخ شو، هغومره چې تردې وخته يې ترې طمعه نه درلوده، نو کله چې د موضوع په حساسيت وپوهېده د عمر تر اخره يې ددغسې چلند له تکرار یدو څخه ډډه وکړه او د ماندينې له خوا يې دغسې ناوړه غبرگون هم ونه ليد.

په همدې توگه ښځې ته هم په کار دي چې دغه اصل ته خاصه پاملرنه وکړي د مثال په توگه:

يو مېړه ددې خبرې سره حساسيت لري کوم شي چې يې ماندينې ته ورکړي وي چې يې ورته وساتي او د اړتيا پر مهال يې ورته په لاس ورکړي، مگر د ماندينې څخه يې د هغه د اېښودلو ځای هېروي او ونه شي کړای چې په خپل وخت کې هغه د مېړه په واک کې ورکړي، په دې توگه د مېړه د قهر او غوسې سبب کېږي او د سخت عصبانيت زمينه ورته برابروي.

نو که ښځه د مېړه دغه حساسيت په جدي توگه په پام کې وساتي او هېڅکله يې پورتنۍ پېښه په کورنۍ کې تکرار نه شي. نو بې له شکه د هغوی ترمنځه هېڅکله شخړه او خواږدي نه پېښېږي په کورني ژوند کې د داسې پېښو غوندې زياتې پېښې شته دي چې مېړه او ښځه هغوی ته په کلکه پاملرنه مجبور او مکلف کړول کېږي.

بله موضوع چې په کورني ژوند کې د ځانگړې اهميت درلودونکې ده، د مېړه او ښځې له خوا د يولي موضوعگانو مطرح کولو د وخت او زمان په پام کې نيول دي چې بايد وپېژندل شي د بېلگې په توگه:

ښځه په دې ټکي ښه پوهېږي چې مېړه يې وظيفې ته د تگ پر مهال کله چې له کوره وځي په دې خپه کېږي او د عصبانيت حالت غوره کوي. چې ماندينه يې

ورته و وایي سرپه ! نن له بازاره پلاني او پلاني شيونه راوړه... او يا چې يې کله مېړه ستړی ستومانه له وظيفی کور ته راستون شي. پرته له دې چې دهغه دمه جوړه شي په وړه کې ورته پیره کوي ترڅو د ځينو ناخواليو د پېښېدو رپوټ ورکړي يعنې داسې وشول... داسې او داسې... طبيعي ده چې په دې شپو کې د ځينو موضوعگانو يادونه ناوړه او بې ځايه چال چلند گڼل کېږي ميرمنې کولای شي چې لازم فرصت کې د دغسې پېښو سره تماس ونيسي.

د مېړه او ښځې د يو اوبل ښه پېژندنه، په احساس او حساسيت پوهېدنه دومره سخته خبره نه ده، بلکې دا ټولې ډېرې اسانې او عادي موضوعگانې دي، مگر يو څه تامل، غور، منطق او ځان پرې روږدی کول غواړي.

که چېرته مېړه او ښځه دغه پورتنی او داسې نور اصولونه له پامه وغورځوي او اهميت ور نه کړي او خبره ددې سرحد ته را ورسوي چې، په خپلو منځونو کې له خبرو ډډه وکړي او يا هغوئ ترمنځه دعوي او دنگلې، تاکړي ما کړي... رامنځته کړي. يو بې ځان حق په جانب او مقابل طرف ملامت وبولې او يوازې د خپلو کړو وړو څخه په دفاع تکیه وکړي او ددې پر ځای چې ځان په مقابل دريز کې وگڼي په خپلو نيمگړتياوو او تېروتنو سترگې پټې کړي نو په کورني ژوند کې دا ټول شيان د کورنۍ فضا تر ډېره حده گډوډی او د گډ ژوند صميمانه او عاطفانه اړيکو ته پوره زیان رسوي.

ددغه شانی برخوردونو په صورت کې په کورنۍ کې د مېړه او ښځې ترمنځه نزاکتونه او حساسیتونه په حسادت او په عداوت بدلېږي او بالاخره په کورنۍ کې مينه او پيرزوينه له منځه وړي مېړه او ښځې ته په کار دي چې د هميشه لپاره د يو اوبل د ژور پېژندلو او د درک کولو له ليارې د دواړو خواو د نيمگړتياوې په نظر کې ونيسي، اعتراف پرې وکړي متقابل اړخ حق په جانب وگڼي او له ټولو ناوړو چلندونو څخه په کلکه ډډه وکوي نو په دې توگه

به یې د کورنۍ خوشاله، نیکمرغه او هوسا ژوند په برخه شوي وی د صالحو
او نافعو اولادونو مور و پلار شوي به وي. (۱)

(۱) ایلبند مجله

د ښځو په مقابل کې د تاوتریخوالي د څرنگوالي

بررسی:

لکه چې نن سبا زموږ په دودیزه ټولنه کې پر ښځو باندې تاوتریخوالي د هغه
د بېلابېلو شکلونو د عملي کېدلو سره نه یوازې کمښت نه مومي بلکې د
هرې ورځې په تېریدول سره، تر نورو زیات د هېواد په یو لړ سیمو کې
صعودي قوس وهي، او حتی زموږ د ټولني ښځینه قشر د تاوتریخوالي ډېر
کرکجن او کرغیجن لاملونه تجربه کوي.

د تاوتریخوالي مهم لاملونه په کولتلي توګه په دې ډول ښودل کېدای شي:

د قدرت واکي په وجه ودونه:

طبیعي ده چې دا اجباري ودونه پر ښځو د تاوتریخوالي ډېرې زیاتې
دردونکي پایلي لري.

همدارنگه د پېسو په زور د نجلي کورنۍ مجبوروي چې خپلې لوني پرته له
دې چې د چا عمر، روغتیا یې حالت او یا یې ناوړه روږدیتوب ته وګوري،
هغوی ته ورکړي په ټولنو کې د ناوړو دودونو د واکمني له مخې ودونه چې له
دې دودونو څخه عبارت دي.

- د هلک او نجلي له انتخاب او رضایت پرته د مور او پلار په خوښه
ودونه. په دې ډول ودونو کې یا د هلک د مور او پلار د انتخاب په

وجه کپړي او ځینې مهال د نجلي د مور او پلار د خوښي له مخې
ترسره کپړي

- هغه دودونه چې هلک او یا نجلي او یا دواړه قانوني عمر بشپړ کړي
نه وي او د کوچینوالي په مرحله کې صورت نیسي، داسې هم شوي
دي چې د هلک او نجلي ترزیریدلو دمخه مور پلار هلک او نجلي
سره یو د بل په نوم کوي.

- د زیات ولور په مقابل کې ودونه:

دا دودونه په داسې صورت کې کپړي چې د هلک کورنۍ پوره شتمنه وي او یا
دا چې د نجلي کورني د زیات ولور د اخیستلو په مقابل کې دغسې ودونه
خوښوي.

- بدلي ودونه:

- د پور د تادی په مقابل کې:

- ځینې کسان چې د چا پور وړی او د پور ورکولو وسه ونه لري، نو د
پور د ورکولو مقابل کې دیرې کې. ځینې مهال ددې کورني خپلې
لوني یو بل په بدل کې ورکوي.

- د بدو په مقابل کې:

دا هغه ډول ودونه دي، چې ددو د بنمنو کورنیو ترمنځه د د بنمني د پای ته
رسولو په موخه چې گوندي د دوی خپلویو په وجه یې د بنمني په دوستي
تبدیله شي، صورت نیسي.

- نالیدلي ودونه:

دا هغه و دونه دي چې د مور او پلار له خوا د هلك او نجلي كوژده په داسې حال كې كېږي چې يو بل يې ليدلي نه وي او له يو بله په ليرې ملكونو ژوند كوي.

- ندرې ودونه :

ډېرې كمې كورني د احتمالي مصيبت څخه د نجات موندنو په خاطر خپلې لوني په نذر وركوي چې دا ډول ودونه ندرې ودونه بلل كېږي.

- د ملاتړ پيدا كولو په خاطر ودونه :

ځينې كورني د دې لپاره چې يې په كلي او سيمه كې يې اعتبار لوړ او قوي ملاتړ پيدا كړي نو خپلې لوني معتبرو كورنيو ته وركوي.

- د تاو تريخوالي ډولونه او څرنگوالي :

تاو تريخوالي هر هغه چلند، حركت او وينا ته ويل كېږي چې د انساني لوړو ارزښتونو سره توپير ولري او نفي كوونكي يې وگرځوي او د يو شخص د وروسته پاتې توب، گوبڼه كېدلو، سرخوږي رواني ناروغي، ځان وژني، ځانته اوراچونې، سين ته ځان غورځوني او د مړينې يو لامل بنايي په يو بل تعريف كې تاو تريخوالي له هغو اعمالو، ذهنيتونو او سيستمونو څخه عبارت دي چې د خلكو د سترو وړتياگانو په لار كې خنډ گرځي او ډول ډول زيانونه رامنځته كوي.

په عمومي ډول پر بنسټو باندې د تاو تريخوالي شكلونو په فزيكي يا جسمي شكل او روحي يا رواني او د ټولنيز تاو تريخوالي په بڼو تطبيقېږي.

د فزيكي تاو تريخوالي څرنگوالي :

د بنسټې سره بده رويه كول، هغه وهل ټكول، د وينستانو راکښل او شوکول، په لغتو، څپېره، په لرگي كمر بند او يا داسې نورو شيانو وهل، پښې لاسونه

ترل، گوانبېدل، له وسي په پورته چارو گمارل، د غورونو يا پزې پرې کول او داسې نور.

د رواني تاوتریخوالي شکلونه :

گوانبېدل او قارېدل، بدچلند کول، بدې ردي ويل، ښکښل، سپکاوې کول او د نورو په مخکې سپکول، د ښځې کورني سره مناسبه رويه نه کول په خوړو کې فرق کول.

د ټولنيز تاوتریخوالي شکلونه :

دا ډول تاوتریخوالي پر ښځو باندې د کور په دننه او يا د باندې چاپېريال کې په دې ډول تطبیقېږي.

د ښوونځي او روغتيايي مرکز او روغتون ته له تگه مخنيوي کول، د پلار او مور کور ته نه پرېښودل همدارنگه د ښوونځي څخه کور ته د راتگ په لار کې د يو شمير بد اخلاقو کسانو له خوا تعقيبېدل، او د دوی په وړاندې ناوړه حرکتونه او اشاري کول، په ښوونځي کې، د يو لړ شاگردانو او ښوونکو له خوا د وجود د يوې برخې لگول، په زوره لاس ورکول، او مبتدلي خبرې کول کنايې ويل.

پاييلې :

په هېواد کې پر ښځو د تاوتریخوالي د پورتنیو شکلونو اغېزمنو ښودلي ده چې ښځې په لومړي سر کې گونښه ييزې کېږي، د ټولني سره له ناستې ولاړې بيزارېږي، د ډول ډول توهماتو سره مخامخ کېږي، د گيجۍ په ناروغي اخته کېږي هميشه د ستړيا احساس کوي، رواني بي حسي احساسوي، په افسرده گي او اضطراب اخته کېږي.

د ښوونځي له تگه د ډډي کولو له امله له تحصيله محروميږي او روغتيايي مرکزونو او روغتون ته د نه مراجعې له کبله يې روغتيايي حالت زيانمنې کېږي.

او د جسمي تاوتریخوالي د شدت او حدت په صورت کې لکه چې دمخه وويل شول له دې تاوتریخوالي د ځان ژغورني په خاطر د ځان وژني يو شکل او يا له کوره تېښتي ته لاس اچوي.

حتی له ژونده د بيزاري په صورت کې ځان سيند ته غورځوي، ځان زندي کوي، او يا زهر خوري، او داسې نور موارد شته چې له يادونې يې صرف نظر کېږي.

وړاندیزونه :

- ښځې بايد د تحصيله له حقه بې برخې نه شي، ترڅو چې په خپلو طبيعي، اسلامي او ميثاقي حقوقو پوره آگاهي پيدا کړای شي.
- د ودونو د هغه ډول د عملي کولو څخه کلکه ډډه وشي چې ترمخه ترې يادونه وشوه.
- د کاري ظرفيتونو د برابرولو له ليارې، د اقتصادي پياوړتيا له مخې پر ځان متکي شي.
- د عمومي آگاهي په خاطر د ښځو د حقونو د پوهېدنې پراخ تبليغي او ترويجي کاروشي.
- ډېره مهمه داده چې په لومړي گام کې مور او پلار او بيا د ښځې د مېړه کورني د اخلاقي موازينو او اسلامي ارشاداتو له مخې د ښځې مقام ته د درناوي په روحيه د ښځو د تاوتریخوالي د لاملونه د

رامنخته کېدو انگیزو ته پیشین او مخکې له مخکې یې په کلکه مخنیوي او ډډه ترې وکړي.

- د سیمو نفوذ لرونکي شخصیتونه، روحانیون او عالمان دغه ټولنیزه ناوړه پدیده وغندي او د ډېرو ناوړو پایلو په باب د عامه پوهاوي خاطر همیشنی هڅي وکړي.

- دولتي اجرایيوي ارگانونه په تېره بیا پولیس او امنیتي چارواکي پر بنسټو باندي له تاوتریخوالي څخه په کلکه مخنیوي وکړي او د تطبیقېدلو په صورت کې عاملینو ته سخته قانوني سزا ورکړي شي.

- حقوقي او عدلي ارگانونه دي په پوره زړه سوي او د انساني مکلفیت د پر ځای کولو په منظور د بنسټو له حقوقو پر یو کونې دفاع وکړي، او د دوی د حق د خوندي ساتنې څخه دي ملاتړ وکړي، او تیرې کوونکي دي چې په هر مقام کې وي په سخته سزا ورسوي تر څو د نورو عبرت شي.

- دا چې د زور او زرو لرونکي یعنی ټوپک لرونکي او یا د هر اړخیز قدرت لرونکي کسان مور، خور او لور لري، نو دوی ته د یو انسان په توګه په کار دي، چې د مور، مائیني او په مجموع کې د بنسټې مقام ته درناوی په خاطر د بنسټو په وړاندي له هر ډول تاوتریخوالي او د هغوی له لاملونه د رامنخته کولو څخه په کلکه ډډه وکړي. (۱)

(۱) انیس ورځپاڼه، ۱۷۲ ګڼه، ۱۱/۹، ۱۳۹۱ کال.

د سواد له نعمت څخه زموږ د ټولني د بنسټينه قشر بي برخي توب :

سواد يعنې د ليک لوست زده کړه د هر انسان، انساني، مدني او ميثاقي حق دی، د اسلامي لارښوونو او د نبوي ارشاد له مخې په هرې مسلمانې بنسټې او نارينه د علم حاصلول فرض دی او دا ځکه چې بي له علمه د خداي (ج) پېژندنه کېدای نشي، او له دې ځايه د ليک لوست زده کړه هم له اسلامي فريضو څخه گڼل کېږي.

د سواد زده کړه په واقعيت کې يوه بينايي ده، د مفاهيمو او کلمو په تعبيرونو پوهېدنه ده، بي سواده انسان که څه هم جسمائاً بينا او هر څه ليدلای شي خو کلمې او مفاهيم د خپل شکل او ماهيت په اعتبار چې د شعور دوهمه علامه ده که په ظاهر کې بي گوري خو تشخيصولای بي نه شي.

خبره په خبرو کولو او گږېدلو کې نه ده، دا ځکه چې طوطي او مينا هم په يو ډول خبرې کولای شي، خو علم بنسودلې ده چې د انسان شعور د هغو د مغزو ډبره پرمختللي او پېچلي وده ده او دا په دې مانا که گوندی حيوان يوشی د هغه د ظاهري خبرې او شکل له مخې پېژني او د ليدلو په مهال د هغو په نسبت غبرگون بسبي؛ د بېلگې په توگه که يو څاروی، ليوه او يا بل څېروونکی حيوان وگوري نو ترې تبستي، خود ليوه او يا بل څېروونکی حيوان د نوم په يادولو سره له ځانه هيڅ ډول غبرگون نه بسبي او دا ځکه چې د ليوه او بل حيوان دويمه علامه يا مفهوم دی. خو انسان ته لوی خداي (ج) د شعور د ډېر ارزښتناک نعمت په ورکولو سره د دې وړتيا او پياوړتيا ورکړې ده؛ که چېرته زيان رسوونکي حيوان او يا کومه پدېده په خپلو سترگو گوري، هماغومره بي له زيانمنۍ څخه ځان ژغوري لکه چې څوک ورته د هغه

نوم ياد کړي، خو بيا هم دلته د يو انسان شعوري تکامل د علم حاصلول دي او په حقيقت کې دا موضوع په يو ډول بينايي ده او بيا ليک لوست د يو هغسې پولادي کلي مثال لري چې د هر علم د خزاني ورونه پرې پرانېستل کېږي.

نن سبا زموږ په هېواد کې د بې سوادۍ کچه نږدې مخ په لوړتيا او پراختيا ده چې د پخواني وخت سره د مقاييسې وړ نه ده، خو په زياتي خواشيني سره بنايي وويل شي چې بيا هم زموږ د ټولني بنځې د بنارونو په نسبت په عمومي ډول په ليريو کليو، قشلاقونو او بانډو کې له پخوانه لار او سه پورې د سواد له حقه بې برخې دي. زما بڼه په ياد دی چې د کونړ په ټول ولايت کې په يو څو محدودو کورنيو کې هغه هم د کورنيو معلمانو په برکت بنځو يو څه سواد درلود او د ځينو لويو کورنيو بنځو قرآن مجيد تلاوت کولای شو.

او که په اوس مهال کې يوازې په هغو سيمو کې چې بنځينه ښوونځي شتون لري، نو بنځينه نوی نسل د سواد او تحصيل له حقه برخمن کېږي او وخت په وخت ددې ناوړه دود کمپله مخ په توليدلو ده چې د بنځو تحصيل او د سواد زده کړې لوی عار بولي. خو دا موضوع بيا هم اوس يو عيني واقعيت دی چې د هېواد په ليريو پرتو کليو او قشلاقونو په تېره بيا بانډو او غرنيو برخو کې چې کوچيانې کورنۍ هم په دې ډله کې شاملې دي، چې د بنځينه ښوونځيو د تاسيسېدلو امکانات لانه دي برابر شوي، په عمومي توگه بنځې بې سواده او د تحصيل له حقه محرومې دي او نجونو ته د تعليم او تربيه په پروسې لاسرسي يوه ډېره ستونزمنه موضوع گڼل کېږي او په همدې وجه نه يوازې ددغو سيمو بنځينه قشر د سواد له حقه بې برخې دي بلکې د خپلو اسلامي او انساني پراخو حقونو څخه د محروميت ناخوالي گالي، چې له دې جملې نه د ناوړو دودونو او ضد بشري رواجونو د پايلو قرباني کېږي، د تاوتریخوالي په سرو لمبو کې سوزي، د يو څاروي او متاع په څېر خرڅېږي، پراخ او هر اړخيز مظالم پرې تحميلېږي، د ځان زندۍ کولو، اورته د ځان اچونې څخه تر

خان سوزونې پورې خان وژنو ته مجبورېږي او حتی له کوره تېښته یې ددغو مرگونو مظالمو څخه نجات ورکولای نه شي.

نوله دې ځایه د بنځو په فردي او ټولنيز ژوند کې بې سواډي او له علم څخه بې برخې توب د دوی د ټولو بدبختیو لوی لامل گڼل کېږي او کېدای شي چې په ډېرې جدي پاملرنې سره د دوی په ژوند کې نیمگړتیا له منځه یووړل شي. (۱)

(۱) ارشاد انسون، ۷۹کڼه.

د بنځې په ژوند کې د سولې اغېزمنتوب :

د لوي خدای (ج) په نزد چې د سولې د سپېڅلې مفهوم مقام د خیریه غوره کلمو تعبیر شوی دی په حقیقت کې یوه بې سارې ښېگڼه او یزداني پېرزوینه ده چې د هر انسان له لومړنیو حقونو څخه گڼل کېږي، او هر څوک او حتی حیوانات او الوتونکي او نور ساکنین مخلوقات د سولې بختورو شرایطو ته اړتیا لري.

خو ددې ټولو په سر کې په اخص ډول د سولې سره مینه او تړاو درلودل د ښځینه په خټه او خلقت کې یوه اخیستل شوې پدېده ده او هره ښځه اړتیا لري چې په یوه سوله ایزه فضا کې ژوند وکړي او داله دې امله چې بنځې د یو عاطفي مخلوق او لطیف جنس په توگه له شخړو، جگړو، تاوتریخوالو او داسې نورو ناوړو پېښو څخه کرکه کوي چې په شکل د شکلونو یې تر زهرجنې اغېزمنۍ لاندې راولي او بې له شکه د نارینه په نسبت بنځې د سولې سره ژوره مینه لري.

که په عمومي ډول سوله يوه رڼا ده چې د سوکالي او پرمختيا رانه افق ته لارې پرانيزي او د يو ټاکونکي لامل په توگه په بشري ژوند کې، د هر اړخيزو برياوو، پرمختگونو او نوو بنسټونو زيری راوړنکې ده، خوددې ترڅنگه د بنسټو ټاکونکې برخه بېخې زياته ده او د له دې امله چې په سوله ييزو شرايطو کې يوه بنسټه په مطلوب ډول د کورني ژوند د ټولو اړونده چارو په سرته رسولو لاسرسي لري. بنسټه چې د کورنۍ د هستې او د ټولني جوړونکې ده او حتی په بشري ټولنه کې وياړلې برخه اخېستلی شي، او دا تاريخي رسالتونه يوازې او يوازې هغه مهال ترسره کولای شي چې د سالمې کورني، سالمې ټولني په ايجادولو کې يې برياليتوب ور په برخه شي او ددې برياوې د سوله ييزو شرايطو په شتون پورې تړاو لري.

يو څه به وړاندې لار شو، د يو انسان حقونه د هغه د ماشومتوب او حتی تر زېږندنې دمخه شرايطو سره غوټه کېږي او سالمه او مطلوبه روزنه او پالنه يې هم له دغه مهال څخه پېل کېږي او بيا دا ټول د سوله ايزو شرايطو سره نه شلیدونکي تړاو لري.

په دې مفهوم چې د يوې مودې اميدواری په مرحله کې مور کولای شي چې جسمي او رواني روغتيا څخه برخمنه وي او تجربو بنودلې ده چې په جگړه ايزو ناوړينو او له هغې څخه د را پيدا شوو لاملونو لکه د سپکو او درنو گوليو د ویشتلو او لگيدلو هيبت ناک غږونه، د دوړو، اور او لوگيوزره بوگنونکې صحنې، له ژوبلې او مړينې څخه خبرېدنې او په مستقيم ډول په دې يو ډول د کورني اخته کېدنې د يوې اميدواری مور رواني روغتيا ته پوره زیان ور رسوي او بيا پر مور دغه ناوړه حالت اغېزه کوي، ددغه ماشوم لومړی سالم فزيکي تشکل او د سالمې ودې بهير ته پوره زیان رسوي او د ماشوم د زېږيدنې په وروستيو پړاوو کې هم جگړه ايز کرکجن حالات د

ماشوم راتلونکې سالمې ودې ته زیان رسوي او د شخصیت د سالم توب مخه یې نیسي.

او دا مور له وسې پورته ده چې په دغسې ناوړو شرایطو کې خپل رسالت سرته ورسوي.

خو برعکس د سولې په شرایطو کې که له یوې خوا د مورد جسمي او رواني سلامتیا په وجه سالم ماشوم نړۍ ته راځي، نو تردې وروسته په ډاډمنو سوله ایزو شرایطو کې د سالم شخصیت که جسمي او یا معنوي وي په متکامل ډول بنسټ ایښودل کېږي.

که د بشري تاریخ لرلید ته وکتل شي ډېر کم به ولیدل شي چې بنځو جگړې پیل کړي وي او یا د جگړو لامل گرځیدلي وي او دا ځکه چې د بنځې فطري خلقت د جگړې سره په هېڅ ډول جوړښت نه لري او که فرضاً په کومه جگړه کې یې برخه اخیستې وي هغه هم په خپل هېواد کې د سولې د تامین او ملي نوامسو د دفاع او هېواد پورې اړوندو حقونو د ترلاسه کولو لپاره به وي.

ډېره مهمه موضوع چې د یادونې وړ ده بنځه د نارینه په نسبت د جگړې د زهرجنو لاملونو څخه زیاته اغېزمنه کېږي که څه هم اوس چې په هېواد کې د ډاډمنې سولې او امن بشپړ لمنه لا خپره شوې نه ده، او هره ورځ او هره گړۍ د هېواد په هره گوښه او گوټ کې د وینو، د اور د لمبو، د ویجاړېدونو د دورو زړه را لرزونکې صحنې لایدل کېږي او دا ټولې هغه تراژیدۍ دي چې نورې د گاللو وړ نه دي او په تېره بیا د هېواد بنځې نورې د تحمل وس نه لري، دا ځکه چې د جنگ د ناوړینونو په وجه مور کونډه کېږي، بوره کېږي، مور بې سرپرسته کېږي او د کورنۍ ناخوالې ورته ورپه غاړه کېږي، نو داده چې زموږ د هېواد د هرې کورنۍ او ټولنې د هرې بنځې لوی ارمان دادي چې کله به په هېواد کې ډاډمنه سوله او امن تامین شي.

دوی به وکولای شي چې په لومړي سر کې د خپلو ماشومانو د مطلوبې ودې او روزنې د دروند مسؤولیت له عهدې څخه ووځي او ورسره جوخت د هېواد د ودانۍ، د خلکو د سوکالۍ او د ټولنيې د پرمختيا او هراړخيزو برياوو په خاطر په پراخو فعاليتونو کې په ډاډمن زړه کار او پيکار وکړي او د نارينه وو سره څنګ په څنګ په ټولو کارونو کې برخه واخلي او په خلص مفهوم يوه بختوره او پرمختللي ټولنه رامنځته کړي. (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۹ ګڼه سنبله، ۱۳۹۱ کال.

په هرات کې په نشه ييزو توکو د بنځو روږد يتوب:

روږد يتوب يوه ټولنيزه کرکجنه پدېده ده چې له بدمرغه د افغانستان زيات شمېر کسان يې په دې ستونزه اخته کړي دي او د هرې ورځې په تېرېدلو سره يې لمنه پراختيا مومي. هرات د افغانستان لويديځ ولايت په دغسې ستونزو اخته دی او ددې معتادانو شمير ورځ په ورځ زياتېږي او هرات ته د مهاجرينو راستنيدنې دغه شمېر ته لارياتېست ورکوي.

د مخدره توکو سره د مبارزې د هرات ولايت رييس د وينا له مخې د هغو څېړنو پر بنسټ چې د مخدره توکو سره د مبارزې وزارت له خوا تر سره شوي دي په اوسمهال کې د هېواد تريو ميليون زيات کسان په مخدره توکو معتادانې شته دي چې په سلو کې د ۱۳ رقم تشکيلوی که څه هم دغه رياست هڅه کوي چې ددغه شوم عمل د لاوډی مخنيوي بالخاصه د بنځو په منځ کې وکړي.

په دې عمل د روږدو بنځو د درملنې د کلنيک (شهامت سنتر) مسؤولي ډاکټري مينيڅی واحدي به په دې اړه د خپل تشويش د څرګندونې په ترڅ کې ويلي دي:

په دې وروستيو کې په لويديځه حوزه په تيراه بيا د هرات په ولايت کې به نشه ايزو توکو د روږدو بنځو شمېر مخ په زياتښت دی چې د پوره انديښنې وړ دی. ددې د څرگندونې له مخې په هرو ۴۵ ورځو کې تر ۳۵ تنو زياتې معتادې بنځې او ماشومان په دې مرکز کې بستري کېږي او په وړيا توگه يې درملنه صورت مومي. چې تراوسه پورې د زيات شمېر بنځو او ماشومانو درملنه شوي او له دغه ناولې عمل څخه ژغورلي شوي دي.

د ښوول شوو رقمونو کې مخې چې په دې ولايت کې د مسؤولو نهادونو له خوا چې وړاندې شوي، په اوسمهال کې په نشه ايزو توکو د روږدو بنځو شمېر له پنځو زرو تنو زياتو ته رسيدلی دی، دا په داسې حال کې دي چې د همدې رقمونو له مخې په هرات کې د معتادانو شمېر د ۲۰ زرو تنو په شاوخوا کې اټکل کېږي.

د هرات د بنځو د چارو د رياست د کارمندي محبوبې اسامې په وينا هغه بررسي چې په دې اړه ترسره شوي دي په سلو کې (۱۵) تنه معتادانې بنځې دي نو که چېرته ددې څرگندونه دقيقه وي په هرات کې د روږدو بنځو شمير په مراتبو سره بايد له (۵۰۰۰) تنو زيات وي.

په هرات کې د روږدو بنځو د شمېر زياتښت د کورنيو په منځ کې پراخې انديښنې رامنځته کړي دي، په عين حال کې دکتور معروف رحيمي د څلويښت بستريزو روغتون سلاکار د هرات ولايت د معتادانو درملنه د نگراني وړ بللي ده. او وايي چې ددې وضعيت ادامه په ددې لامل شي چې د روږدو بنځو په ليدلو سره، دا روږديتوب د هغو بنځو په منځ کې چې د کورنيو ستونزو سره مخامخ دي او د حل بله لياره نه وي، پراختيا ومومي.

په دې توگه په هرات کې کار پوهان که څه هم په دغه ولايت کې ټولنيزې او اقتصادي ستونزې د روږدېتوب د پراختيا لاملونه بالخاصه د بنځو په منځ

کې گڼي، خو د ايران سره هم سرحدتوب يې اصلي لامل دي چې ښځې يې په دغه ناولې عمل روږدي کړي دي.

په هرات کې د ښځو له ټولنيزو فعالانو څخه يوې تنې ميرمنې فوزيه نسيم وايي: په دې ولايت کې د ښځو د روږدېتوب پدېده زياتره د هغه ښځو په واسطه له ايران څخه راوړل کېږي چې هلته مهاجري دي ددې چارواکو د خرگندونو پر بنسټ په داسې حال کې چې د هېواد په ځينو ولايتونو کې د ښځو د روږدېتوب شمېر د هرات په پرتله بيخي زيات دی خو هلته د معتادو ښځو شمېر بيا بيخي کم دي.

يو شمېر روږدې ښځې اعتراف کوي چې د دوئ د مېړونو د روږدېتوب او د ټولنيزو او اقتصادي ستونزو په سبب يې په نشه ايزو توکو روږدېتوب ته مخه کړې ده. په داسې حال کې چې ددې عمل د کمښت لپاره په هېواد کې هلې ځلې روانې دي، د روغتيا وزارت او د مخدره توکو په مقابل کې د مبارزې وزارت او يو شمير نورې موسسې او نړيوال نهادونه په دې تړاو فعاليتونه ترسره کوي خو بيا هم په اوسمهال کې د معتادانو شمېر مخ په زياتوالی دی.

د هرات په ولايت کې په مخدره توکو د روږدو شمېر په داسې حال کې مخ په زياتښت دی چې د کارپوهانو په عقیده تر اوسه پورې د هېڅ نهاد له خوا د روږدېتوب د پدېدې د کمښت په خاطر هېڅ ډول اغېزمن کار نه دي ترسره شوی.

په افغانستان کې پر بنځو د تاوتریخوالي بعدونه او رقمونه :

په افغانستان کې پر بنځو باندي د تاوتریخوالي ناولې پدېده هېواد شموله بعدونه لري او د هېواد هېڅ یوه داسې سیمه او گوښه او حتی کورنۍ به ونه لیدل شي چې په شکل د شکلونو په کې د تاوتریخوالي د دردونکی اغېزمنې تجربه شوي نه وي، چې په دې اړه د بشر د حقونو د خپلواک کمیسیون د اړوندو څانگو له خوا مطالعې، څېړنې، بررسي او ارزونې ترسره شوي دي او په رپوټونو کې ورته انعکاس ورکړ شوی دی، چې په دې لړ کې «د بنځو او ماشومانو د حقوقو څېړنيز نهاد» هلې ځلې د پوره یادونې وړ دی، چې په افغانستان پر بنځو د تاوتریخوالي د هر اړخیز اړخونو په باب د هېواد په کچه د یو شمېر اړوند د دولتي ارګانونو په همکارۍ څېړنې، بررسي او ارزونې ترسره کړي او په ترتیب شوو شمېر او جدولونو کې یې د هغو پایلې وړاندې کړي دي، چې دادی په دې لیکنه کې ددې نهاد له خوا «په افغانستان کې پر بنځو باندي تاوتریخوالي» ترسرلیک لاندې له رپوټ څخه ګټه اخیستل شوی ده.

او تردې دمخه په کار دي چې بنځو باندي د تاوتریخوالي د لاملونو او شکلونو له نومونو څخه یادونه کېږي.

۱- اجباری ودونه

۲- بې سوا دي

۳- اقتصادي نیستي

۴- د ناوړو رواجونو تسلط

۵- په زیات لګښت واده

۲. د بنځو په تعداد

او داسې نور موارد .

❖ چې له دې جملې نه به د هغه رپوت نه په گټې اخیستنې د اجباري ودونو دشمې یوه گونښه وړاندې شي چې « په افغانستان کې پر بنځو باندې د تاریخوالي» په اړه د بنځو او ماشومانو د حقونو د څېړنیز نهاد له خوا په ۱۳۸۷هـ کال کې برابر او چاپ شوی دی.

❖ د بدل ودونه چې د اجباري ودونو یو شکل دی په سلو کې ۳/۳۰ ودونه بدلي ودونه او د ۷۵ ودونو له منځه په سلو کې ۲/۱۷ ودونه په بدو کې ودونه او پرته د هلک او نجلی له رضایت نه د مور او پلار او یا د کورني دنورو واکمنو په خوښه په ۲۴ ودونو کې په سلو کې ۳/۱۹ ، او د پور په بدل کې په ۵۵ ودونو کې په سلو کې ۲/۱۲ او د مور و پلار په خوښه په ۵۴ ودونو کې په سلو کې ۳/۱۲ ودونه تشکیلوي له دې ارقامو څخه پوره جوته ده چې په افغاني ټولنه کې د هلک او نجلی له خوښې پرته د اجباري ودونو د پورتنیو شکلونو فیصدي ډېره لوړه ده.

❖ په دولتي قوانینو او بشري قوانینو کې د واده عمر د هلک او نجلی لپاره ټاکل شوی دی خو لکه چې په افغاني ټولنه لیدل کېږي، دا ډول ودونه د قانوني عمر څخه دمخه او یا د دواړو خواوو عمر د نه اندول توب په صورت کې ترسره کېږي چې د پورتنی رپوت له مخې د واده د قانوني عمر په اړه په ۳ نمبر جدول کې په دې ډول رقمونه ښودل شوي دي.

❖ د زیات مهر اخیستل هم پر بنځو باندې د تاو تاریخوالي هغه لامل دی چې نن سبا زموږ په ټولنه په تېره د هېواد په لېږي پرتو سیمو کې پوره عمومیت لري چې د پورتنی رپوت په ۴ نمبر چوکاټ کې رقمونه داسې ښودل شوي دي.

جزییات	نمبر	په سلو کې
رسم او رواج	۲۶۷	۴۶,۹
هر کله چې مې طلاق واخېست، راکړ شو	۱۱	۱,۹
خلک فکر کوی چې د مهر په اخېستلو سره خپل طلاق غواړم	۳۲	۲,۳
نه پوهېږم	۱۵	۲,۲
کورنۍ مې مهر واخېست	۱۴	۲,۴
بدله یم مهر نه لرم	۲	۱,۰
مېړه د هغه د تادیه کولو و سه نه لري	۲۲۴	۳۸,۹
ټول	۵۷۲	۱۰۰

له پورتنۍ جدول څخه پوره جوته ده چې په مجموع کې د ۵۷۲ تنو بنسټو سره چې د مهر په اړه مرکې شوي دي د فیصدي له مخې یې په جدول کې خپل نظر ښکاره کړی دی، او څرگند ده چې د مهر ورکولو او اخېستلو په تړاو هم په حالاتو کې پوره توپیر لېدل کېږي.

❖ پر بنسټو باندې د مېړه او یا مېړه له کورنۍ له خوا د کوره له وتلو د بې ځایه بندیز لگول هم پر بنسټو د تاوتریخوالي یو بل لامل دي.

لکه چې په دی تړاو هم په پورتنی رپوټ کې ویل شوي دي. تر واده وروسته د مېړه او بنسټې په مناسباتو کې د یادونه له وړ پایلو څخه په دوو اړخیز اړیکو کې د مېړه توافق غوښتنه ده په زیاترو کورنیو کې بنسټه له کوره د باندې د هر ډول فعالیتونو د سرته رسولو لپاره باید له مېړه څخه اجازه واخلي او ددې تر څنګه پردی فعالیتونو سربره چې بنسټه پکې بوختیا لري د بندیزونو او

خندونو رامنځته کېدل تر واده وروسته پیل کېږي په سلو کې ۵۸,۷ مرکه کېدونکي هغه ښځې ښودل شوي دي چې د واده ترمنځه په یوه طریقه یې د (کارمند، زده کوونکی، محصلی) مصروفیت درلود او له دې منځه په سلو کې ۲۷,۸ ښځو څرگنده کړه چې تر واده وروسته یې بیا هم وظیفو ته دوام ورکړي دی خو په سلو کې ۷۱,۹ له دې ښځو څخه تر واده وروسته وظیفې پرېښي دي. دا چې څوک له کوره د وتلو اجازه نه ورکوي په دې جدول کې به یې فیصدی وگورو:

مېړه یې اجازه نه ورکوي له ۵۴۳ ښځو له منځه په سلو کې ۹۳,۹ د مېړه کورنۍ یې اجازه نه ورکوي له ۱۲ تنو ښځو څخه په سلو کې ۲,۱، په بدو کې ورکړي شوي ښځې ته اجازه نه ورکول د ۲ تنو له جملې نه په سلو کې ۱,۴ او دا چې سواد نه لري په ۱۵ تنو کې په سلو کې ۲,۲ تنه.

لکه چې لیدل کېږي په دې رقمونو کې پر ښځو له کوره د وتلو د بندیز لگوونکو په منځ کې مېړه لوی رقم تشکیلوي.

❖ پر ښځو فزیکي تاوتریخوالي په بېلابېلو څوړونکو او دردونکو شکلونو عملي کېږي زموږ په هېواد کې کومه نوی پدېده نه ده. او د پورتنې رپوټ د ارزیابي له مخې چې د مرکه شوو ښځو په پایله کې ترې یادونه شوې ده، په سلو کې ۴۲,۹ ښځو ویلي دي چې په کورني کې د مېړه او د مېړه د کورني له خوا تر فزیکي تاوتریخوالي لاندې راغلي دي چې د دې رپوټ په ۲ نمبر جدول کې یې د فزیکي تاوتریخوالي پایلې په دې ډول ښودل شوي دي. د هغو ښځو له ۷۲ تنو ښځو چې د بدن غړی یې مات شوی دی په سلو کې ۱۲,۵ او هغه شمېر ښځې چې له ۳۸ رقم تشکیلوي په سلو کې ۲,۲ همیشنی دی په ۲۲,۲ او ۳۳۸ تنه ښځې چې د وهلو ډبلو په وجه یې زخمونو شین توب رامنځته شوی دی په سلو کې

۵۸،۷ رقم تشکيلوي او حتی ددې فزيکي تاوتریخوالي په پایلو کې یو شمېر د جنینو د سقطیدلو سره هم مخامخ شوي دي.

❖ د ښځو تعدد د یو بل لامل دی چې د مېړه له خوا د نفقې په برابرولو کې لکه کالی، خواړه، استوګنځای درمل او داسې نورې اړتیاوې د ښځو ترمنځه پکې نابرابري او تبعیض موجودی دی او یا هم دې چارو ته د رسیدلی و سه نه لري په مجموع کې په سلو کې ۲۷،۵ لومړنی ښځه په سلو کې ۲۷،۱ دوهمه ښځه او په سلو کې ۱۸،۲ درېیمه ښځه تشکيلوي ښایي وویل شي چې پر نجونو زده کوونکو باندې له کوره ترښوونځي او د بېرته را ستیندنې په لار کې، د نامنظمې حاضري او د زده کړې د لازمو امکاناتو، د بريالیتوب او نه بريالیتوب د لاملونو، په ښوونځي کې د فزيکي او رواني تاوتریخوالي او حتی جنسي ځورونې په اړه معلومات وړاندې کېدای شي.

او د ډېرې خواشینې خبره داده چې پر ښځو باندې په روغتیا د لاسرسي په ډگر کې ډول تاوتریخوالي هم عملي کېږي چې به دې رپوت کې یې په بېلا بېلو جدولونو کې فکتورونه او رقمونه ښودل کېدای شي.

او د ښځو د امیدواری په مهال په روغتیا، په روغتیايي مرکزونو د هغوی په لاسرسي او د جنینو د سقط والي د لاملونو په برخو کې او بالاخره د کار په چاپیریال کې هم پر ښځو د تاوتریخوالي د عملي کېدو په باب مستند رپوټونه وړاندې کېدای شي. (۱)

(۱) د ښځو او ماشومانو د حقوقو د څېړنیز نهاد خپرونه.

د هېواد به یو لړ سیمو کې پر بنځو د ډول ډول تاوتریخوالي خو بېلگې :

تاوتریخوالي لکه د یو لړ ناروغیو غونډې اوسني ناولې پدیده نه ده، بلکې له ډېرې پخواني زمانې څخه چې بشري ټولنو کې یې شتون درلود، چې له دې جملې نه په افغاني ټولنې کې یې په شکل د شکلو ریښې درلودلې دي. هغه چې د زورواکي زیاتې شتمنۍ درلودلو، علمي نیستي، له خپلو حقونو له نا آگاهي، ناوړو دودونو، پر بنځو او نارینه د برتری درلودلو، تبعیضونو، د مور و پلار خود کامگیو، او داسې نورو څخه یې سرچینې اخیستلې دي، چې دا دي په دې لیکنه کې به د عیني او د مطبوعاتي اثارو د ریسرچ له مخې یې د هېواد په یو لړ سیمو کې خو بېلگې وړاندې شي:

د تخار په ولایت کې :

د انیس ورځپانې د ۱۳۸۴ کال د ۸/۱۷ نېټې په ۱۹ گڼه کې د تالقانو د بنځینه لومړی نمبر لیسې د مدیری اغلې نازیه عادلیار سره د مرکې په ترڅ کې راغلي دي:

زموږ په هېواد کې د وروستیو جگړو د اوږدو کلونو ناوړینونو زموږ د ټولنې بنځې تر ټولو زیاتې زیانمنې کړي دي او له حده وتلي او له داسې پورته مصیبتونو یې تحمیل کړي دي چې په دې موده کې تر اندازې بېخې زیات د بنځو حقونه تر پښو لاندې شوي دي.

د تخار په ولایت کې د یو عیني واقعیت په توگه لکه چې اسلامي قوانین او بشري قوانین ایجابوي د بنځو حقونه تر پښو لاندې کېږي یوازې د بنځو یوه ناخپزه فیصدي چې کافي نه شمېرل کېږي په ناخپز او نسبي ډول له خپلو

حقوقو څخه برخمنې دي هغه هم ددې ولايت ښاري ښځې په دې دله کې شمېرل کېدای شي خو د کليو او قشلاقونو ښځې له خپلو حقونو څخه بالکل محرومې او په خواشينوونکو او ځورونکو شرايطو کې ژوند کوي او د کورنيو له خوا د ډول ډول تاوتریخوالي لکه د تعليم او تربیې، روغتيا او داسې نورو حقونو څخه بې برخې کول يې مثال را وړلای شو.

دا يو څرگند واقعيت دی چې د تخار ولايت په کليو او قشلاقونو کې د ښځو په وړاندې تاوتریخوالي او د بشري حقونو پر ضد چال چلند په ډېره بې رحمانه توگه عملي کېږي چې له دې جملې څخه اجباري ودونه، د ماشومانو او قانوني عمر ته د نارسېدلو نجونو ودونه، پر ښځو باندې هر اړخيز مظلوم، وهنه، ټکونه تر فشار او شکنجې لاندې نيول، له ښوونې او روزنې، روغتيا، طبيعي او مدني حقونو څخه بې برخې توب جنسي تيرې، ځان وژنې او ځان سوزونې هغه بېلگې دي چې زموږ په ټولنه کې په تېره بيا زموږ د هېواد په لېريو پرتو سيمو او له دې جملې نه د تخار په ولايت کې په لوړه کچه او پوره پراختيا لېدل کېږي.

د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۸ کال د ۲۹ / ۱۱ نېټې د ۱۸۲۷ پرله پسې گڼې د رپوت په يوه برخه کې داسې راغلي دي:

آقای زید الله پیوند، رییس دفتر ساحوی کمیسیون مستقل حقوق بشر، در زون شمال شرق توضیح داد که: «در کندز، تخار و بغلان در سال روان ۱۳۸۸ هـ ش با رویکرد امار موارد مختلف پایمال شدن حقوق بشر و ایکسر بر ملا ساخت و گفت تا این تاریخ ۲۲۴ موارد تحمیل خشونت های عمده را که در سطح بغلان، تخار و کندز پدید آمده است که از جمله در تخار ۱۵۲ مورد تحمیل خشونت عمده بوقوع پیوسته است».

همدارنگه په بدخشان کې د یو ښځې د سنگسار کېدو په اړه د ۱۳۸۴ د ثور د ۷ نېټې د یوې ورځپاڼې په حواله چې یادداشت مې ترې نه و اخیستلی او د انټرنټ د ویچ په ویلي له صفحې څخه په اقتباس شوی لیکنه کې راغلي دي.

د افغانستان پولیسو د یکشنبې په ورځ د ثور په څلورمه نېټه اعلان وکړو چې په دې هېواد کې یوه ۲۹ کلنه ښځه سنگسار شوی ده ...

دا پېښه د بدخشان د لېرې پروت ولایت، د مرکز فیض آباد د لویدیځ د « ارغو» په سیمه کې رامنځته شوی ده او د دې حکم د صادرولو مرجع هم معلومه نه ده، خود پولیسو یو افسر جنرال شاه جهان د فرانسې یو څېړنګار ته ویلي دي، چې سنگسار د جمعې په ورځ شوی. ده وویل چې ده ته خبر ورکړ شو چې د جمعې په ورځ یوې ښځې د زنا په تور د ملا محمد یوسف په نوم د یو ملا له خوا د سنگسار په جزا محکومه او په ارغو کې یې حکم عملي شو له بلې خوا نه د فرانسې د څېړنګولو مرجع د ریوت له مخې د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون د ویندوی له خولې یو ځانګړې هییت د پېښې ځای ته لېږل شوی او ویل شوی دی چې دا ښځه سنگسار شوی نه ده بلکه د مېړه له خوا د دغه نامشروع تور په وجه وژل شوی ده.

د رویتیر د اژانس یو خبریال د عیني شاهد له قوله ویلي دي چې ښځه د دولتي چارواکو او د مېړه له خوا د پلار له کوره په زور اېستل شوی او بیا سنگسار شوی ده او هغه سړي چې دا جرم یې کړی تر سلو دورو وهلو وروسته ازاد شوی دی.

د پولیسو او د بشري حقونو د کمیسیون د استازو په وینا د نوموړې ښځې مېړه چې تر پنځو کلونو وروسته نوی له ایران څخه را ستون شوی و او ښځې ترې د نفقې نه ورکولو په وجه طلاق غوښتي و خو مېړه او کورنۍ یې متوجه کېږي چې خبره په نفقه کې نه بلکه د ناوړې اړیکې په تېنګولو کې ده.

په هر صورت په دې سيمه کې د دولت نماينده حاجي شمس الرحمن وييلي و
که دې تور واقعيت درلودلای نو دا د عدلي ارگانونو دنده ده نه د يو ملا چې
دغسې غير قانوني اقدام وکړي.

او دا هم د خوست په ولايت کې په سپوډ بنځې او ماشومانو د خوړولو د
پېښې په باب د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۷ کال د جدي د لومړۍ نېټې په گڼه
کې د بناغلي حيات الله حليم د ليکنې څخه څو برخې:

پورتنې عنوان څخه پروياگند نه دي بلکې هغه واقعيت دي چې د څو شپو را
په دې خوا يې داخلي او بهرني رسنۍ په پرله پسې توگه خبرونه خپروي او د
هېواد ولسمشر حامد کرزي هم ددې پېښې غندنه کړې او د پراخې پلټنې
حکم يې ورکړی دی. د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کميسيون د
بشري سرغړونو د څارنې او پلټنې امر شمس الدين احمدزی په دې اړه وييلي
دي:

دا د هر ډول انساني کرامت څخه لرې خبره ده او هېڅوک دی ته روا او موجه
دلايل نه شي وړاندې کولای.

نوموړي په خوست کې دا پېښه د هغه چا کار و باله چې انساني کرامت او
عاطفه ونه لري ماشومان ساتنې او عاطفې ته اړتيا لري نه دا چې په سپو
و خوړل شي. (۱)

(۱) د بنځو او ماشومانو څېړنيز نهاد خپرونه.

په کونډونو کې د بنځو د ژوندانه د ښه والي چارې :

لکه څنگه چې د کونډونو ولايت د هېواد يوه غرنې، له مرکز لېرې او يوه
وروسته پاتې سيمې ده نو طبيعي ده چې يې د اوسيدونکو د ژوند کچه ډېره

تېټه او بالخاصه بنځینه قشر يې زياتو حقونو څخه يې برخې دي، چې له دې جملې نه د بنځو د سواد او علمي پوهې کچه ډېره زياته تېټه او د ناوړو دودونو تسلط يې په شکل د شکلونو د ژوندانه په زياتو اړخونو ناوړه اغېزې بڼدې او په واقعيت کې د کونړ بنځينه قشر ته د ژوند په ټولو زمينو کې خدمت کول او د پراخو ستونزو لېرې کولو ته پاملرنې ته پوره اړتيا ده.

هلته په لېريو کليو، او د غرونو په بانډو کې بنځې حتی په بد حالت کې ژوند کوي بنځې له ټولو اسلامي، طبيعي، ميثاقي او قانوني حقونو څخه محرومې چې حتی په مفهوم يې هېڅ خبرې نه دي، نو هغوی ته خدمت کول تر بلې هرې سيمې زيات محسوس او تجسم يې ځلانده دي.

د کونړو د بنځو چارو رياست چې دولت په ادارې تشکيل ورته په ۱۳۸۲هـ ل کال کې ځای ورکړ شوی او په کال ۱۳۸۴هـ ل د يوې ازادې سيالۍ (PRR) له لارې يې ټول پرسونل ټاکل شوی دی د بنځو چارو وزارت د پالیسي په رڼا کې د هغه رياست له خوا يې رهبري کېږي.

اغلي نسيمه شفيق سادات چې د کونړونو د بنځو چارو د رياست مشري ور په غاړه ده د رياست د تشکيل په باب وويل:

ددې رياست په تشکيل کې لس تنه رسمي کارمندان او څلور تنه اجيران دي او د ادارې او مالي، جنسي، اقتصاد، د فرهنگي چارو، د حقوقو، جنرد زده کړې د نشراتو، روغتيا او ټولنيزو چارو په مديريتونو کې خپلې دندې تر سره کوي چې د ټولو په سر کې د يوې کليې په مفهوم د مطروحه ستراتېژۍ په رڼا کې د بنځو د حقونو په بنځو د تاوتريخوالي له منځه وړلو، د بنځو د ژوندانه د ښه والي، د ليک لوست، د زده کړې د بنځو د ظرفيتونو د لوړولو په برخو کې خپل فعاليتونه متمرکز کوي.

اغلي نسيمې سادات وويل:

د کونړ د بنځو چارو د ریاست د مقام له خوا، د پرسونل لارښوونه او اداره، د مالي او اقتصادي چارو څارنه او د بنځو د ژوندانه د ښه والي په خاطر د دوزانو جذبولو ته لومړی ځای ورکړي، په اقتصادي برخه کې ولایت د مقام د انجوگانو د مرستو جلبول، د ولایت د مقام او یونیسیف (WFP) د موسسو په همکارۍ لویانو بنځو ته په مرکز او ولسوالیو کې د سواد د زده کړې د کورسونو جوړول، د بنځو، د پوهاوي لپاره او د بنځو د ظرفیتونو د لوړولو په خاطر، د یو لړ موسسو په مرسته سیمینارونو وړکشا پو جوړول د دې ریاست له مهمو دندو څخه گڼل کېږي چې یې سرته رسوي.

د بنځو چارو رییسې په هغه ولایت کې د تاوتریخوالي په اړه وویل:

تر کومه ځای چې معلومه ده. نن سبا زموږ په هېواد پر بنځو تاوتریخوالي یو هېواد شموله ناوړه پدېده ده چې لاملونه یې په بیخي زیاته کچه کېدل کېږي او زموږ ټولني دا محکوم مظلوم او محروم قشر په هراړخیزه توگه ځوروي، د کمبختیو سره یې مخامخ کوي کورني پيوندونه ورته شلوي، څرنگه چې د کونړونو خلک مسلمان، مدين او علم دوست وگړي دي او د دوی په مرسته او ملاتړ په کومه کچه چې د هېواد په نورو ولایتونو کې پر بنځو باندي د تاوتریخوالي تجربې په پراخه کچه عملي کېږي په دې ولایت کې دا شومه پدېده بیا په هغومره اندازه نه ده.

ښايي وویل شي چې د ولایت په لېريو سيمو کې د تاوتریخوالي یو څه شکلونه لکه په بدو کې د نجونو ورکول، په بدل کې دودنه، د زیات ولور اخیستنې، پر بنځو باندي د شاقه چارو سرته رسول، د ناوړو دودونو شتون او نفوذ تریوه حده د تاوتریخوالي د رامنځته کېدو له لاملونو څخه دي. د هغې احصایې له مخې چې زموږ سره ده په ۱۳۹۰ کال کې د تاوتریخوالي کچه را ټپته شوی او یوازې ۱۲ پېښې یې زموږ سره ثبت دي.

میرمن نسیمی سادات د ولایت د اړوندو ادارو په مرسته د دې ریاست په اړوندو چارو کې د همکاری او همغږي په اړه وویل:

موږ په هره میاشت کې د ښځو چارو په ریاست کې د ولایت د مقام، ولایتي شورا، څارنوالي ریاست، ملي راډیو تلویزیون، عدلي ریاست، دیونا ما دفتر، د حقوقو بشر آمریت، امنیتیه قوماندانی، حج او اوقافو ریاست د استازو په ګډون میاشتنې نوبتي غونډه او د میډیا سره ګردې میز جوړوو.

همدارنگه د تاوتریخوالي په اړه برنامې ترتیب او د مختلفو اخبارونو له لپارې یې خپروو.

په ولسوالیو او نورو محلاتو کې د جامع جوماتونو د ملا امامانو سره همغږي رامنځته کوو او په دې برخه کې د هغوی ملاتړ را جلبوو.

میرمن نسیمی سادات په اخر کې د ریاست د اړوند ستونزو په باب وویل: ریاست ترانسپورټیشن نلري، په کافي اندازه بودجه مونښته، د پرسونل کمښت موجود دی، په ریاست او ولسوالیو کې وظیفو ورکشا پونه نشته، زموږ وړاندیز دادی چې د دې ستونزو د لرې کولو لپاره په کار دي چې دې ګوښه ولایت ته له هره بابته د لسوزانه پاملرنه وشي ترڅو د دې سیمې مظلومو او محرومو ښځو ته مو د هغوی د ژوند د ښه والي په اړه د یو خدمت مصدر وګرځېدلای شو. (۱)

(۱) د ښځو او ماشومانو د حقوقو خپرنیز نهاد خپرونه.

د خپلواکۍ د بېرته اخیستلو په جگړو کې د افغاني مېرمنو وياړلې ونډه :

بښځينه قشر د ټولنو د نيمايي برخې په توگه د ژوندانه په ټولو ټولنيزو ډگرونو کې فعاله او حتی وتلې برخه اخیستلای شي، که زموږ د لرغونې تاريخ سندونو او مدارکو ته مراجعه وشي او يا دا چې سيمه ييزې فلکوریکې کيسې وکتل شي نو په داسې بيخې زياتې بېلگې په گوته شي چې حتی له آريايي دورې راهيسې ښځو د نارينه وو سره خوا په خوا قهرمانانه برخه اخیستلی ده په فرهنگي، علمي ټولنيزو، په زمي، پوځي، سياسي، اقتصادي، مذهبي او داسې نورو اړوندو ډگرونو کې يې له ځانه حماسې او تلپاتې يادگارونه په وديو پريښي دي. چې ددې ټولو له منځه د افغان - انگليس په لومړي جگړه کې او تر هغې دمخه د ميوند په اورجنه سره دښته کې د انگليسي دښمن په مقابل کې هغه هم په ډېرو حساسو او سرنوشت ټاکونکو شپو کې يعنې د ماتې او برې په حسابي مهال کې چې د يو ملت د مرگ او ژوند مساله پکې مطرح وه د پښتنې پيغلې ملالې تاريخي قهرماني په هېڅ مهال د تاريخ له پاڼو محوه او زموږ د ملي فرهنگ له ذهنه به هيره نه شي.

هو کې د ماتې خوړونکې افغاني لښکر او پر مخکې باندي د ټپي شوي بيرغچې له لاسه د لويدونکي توغ په ډېرو نازکو شيبو کې د غازيانو له منځه هغې قهرماني ملالې وروانگل او په خپلو نازکو لاسونو يې خپل ملي توغ را پورته کړ او پر غازيانو باندي يې په مهيج او غيرت پاروونکي اواز داسې غږ وکړ.

**که په ميوند کې شهيد نه شوې
خدا پر و لالیه! بې ننگۍ نه دي ساتينه**

البته دا يوه افغاني غوره عنعنه ده چې د هميشه لپاره افغاني مېرمنو په تېره بيا پښتني پيغلو د نارينه وو سره څنگ په څنگ د جگړو په ډگرونو کې سربښدونکي او قهرمانانه گډون کړي دي.

دا خبره هم د يادونې وړ ده که افغاني ښځو ټوپک او نوره وسله نه کاروله دا بيله موضوع ده خو کومه خبره چې په جبهه کې د هغې پياوړتيا ده هغه د جبهې شانه د لوژستيکي خدمتونو سرته رسول او د تايميناتو رسول دي چې دغه عقبي خدمتونه د عسکري فن له مخې د جگړې په دوه اړخيز سرنوشت ټاکلو کې خورا زيات اهميت لري په دې مانا که دا خدمتونه د مطروحه پلان له مخې په خپل وخت او زمان او په دقيقه توگه عملي شي بې له شکه په جگړه کې د برياليتوب ضمانت کوي، برعکس په جگړه کې د ماتې لاملونه رامنځته کوي چې د دوهمې نړيوالې جگړې په ترڅ کې د الماني قواوو لپارد د اکمالاتي کړنو اوږدوالي او د عقبي خدمتونو په تپه ودرېدل يې ډېره ښه بېلگه راوړل کېدای شي.

د هېواد د استقلال په جگړه کې دا عقبي خدمتونه او يا لوژستيکي تايمينات هغه هم د افغاني مېرمنو لپاره د ډوډۍ پخول او د اوبو په شمول هر غازي ته په مرچلونو کې له ورسولو څخه عبارت وو.

په عنعنوي توگه په ټولو جگړو کې چې د انگريزانو په مقابل کې شوی دی افغاني مېرمنو دغه قهرماني کړي او د مردکيو په باران او د اور او لوگيو په منځ کې يې په خورا وتلي سربښندنه خوراکي ټوکې هر غازي ته رسولي دي چې تاريخ به دوی دا شهکاري هېڅکله له ياد ونه باسي په همدې نږدې کابل کې د جگړو په مهال چې انگريزي دښمن په وړاندې شوي زيات شمېر افغاني قهرمانو ښځو نه يوازې دغه لوژستيکي خدمتونه ترسره کړي حتی يو شمېر په جگړو کې سماسم گډون کړي دي.

زموږ د تاريخ په پاڼو کې دا په عيني توگه د بي بي مهرو (ع) د زيارت شتون هغه تلپاتې بېلگه ده چې حماسوي يادگارونه به يې هېڅکله هير نه شي.

د خپلواکۍ په جگړه کې به د کونړ د ارنوي د جگړې يعنې محاذ چې په څلورمه جبهه هم شهرت لري د پښتنو مېرمنو د فعالې برخې اخېستني څخه يادونه هم کيدای شي.

د کونړ په دې جبهه کې چې چترال ته نږدې پرته وه ملېشه لښکرو چې شمېر يې زرگونو تنو ته رسېده او د کونړ هغې خوا ودې خوا د سرحدي سيمو يو شمېر روحانيونو، ساداتو، قومي مشرانو او داوطلبو غازيانو پکې گډون درلود هغوی ته د ډوډۍ، اوبو او نورو خوراکي توکو پخول مرچلو ته رسول د پښتني مېرمنو په غاړه وو.

هغوي د کليوالي شرايطو سره سم دغه ډوډۍ په تنورونو او نغريو کې پخولې او په شکر يو او خواړه به يې په ديگونو کې او له اوبو څخه يې ډکولو بڼې يې د غازيانو ډلو ته رسول البته دا عادي خبره نه ده د خوراکي موادو پخول خو پر ځای پرېږده چې د يو لښکر لپاره خورا ستونزمن کار دی مرچلونو ته د هغوی وړل خورا قهرمانانه عمل دی ځکه چې د مړينې تر پولې پورې قربانيو ته ځان ورکول دي.

بايد زياته شي چې د ښځو په دې جانانه کډون سره د نوموړي دندې تر څنگه هلته د دوی په ورتلو د غازيانو پر احساساتو او معنوی قوت سماسه اغېزه کوله.

که له يوې خوا د پښتني مېرمنو په دې قهرماني کې د ملي جذبي، رزمي احساساتو د ازادۍ سره د مينې د جذباتو او که د دښمن په نسبت د سختي کرکې د احساساتو څخه کار اخېستل کېدای شي او له بلې خوا د دغو احساساتو له امله د ښځو حضور هم پر غازيانو سماسه اغېزه کوله. داوه

چې په دغه جبهه کې انگریزي قوتونه که څه هم د زیات شمېر او مدرنو وسلو لرونکي وو په ډېره بې شرمۍ ترچتراله وزغلول شو او تاریخي بری د غازیانو په برخه شو. او یو ځل بیا ثابت شوه چې پښتني مېرمنې هم په جگړو کې د بری لپاره لازمی زمینې برابرولای شي.

د امیدواری پر وخت د ښځو خواړه :

وايي چې : ښايي د ماشوم روزنه نهه میاشتي د هغه د زېږېدنې څخه دمخه پیل شي دا یو ډېر لوړ ذهنیت دی چې کلکه پاملرنه ورته په کار ده.

زموږ په هېواد کې چې له یوې خوا په ډېره تېټه اقتصادي سویه کې پراته یو او له بلې خوا د هېواد ډېرې ښځې د سواد څخه محرومې پاتې دي او دا دواړه ددې سبب کېږي چې زموږ د ټولني ډېر زیات ماشومان لکه د ساراگلان را زرغونېږي او په تصادفي توگه د هراړخیزو رنځوریو او افتونو څخه په امان پاتې کیږي، او بیا دا ماشومان هم ډېر کم د پوره سلامتیا او روغتیا څښتنان کېږي.

اوس چې نړۍ د نور په چټکتیا الوتل غواړي نو په دغه لاره کې د ښځو طبقه هم ورسره ملگري ده او ورځ په ورځ د ښځو له غاړو څخه د غلامی او محرومې ځنځېرونه شلېږي او وینو چې همدا اوس د ژوندانه په چارو او ټولنیزو فعالیتونو کې فعاله گډون کوي.

زموږ په گران هېواد کې د بختوره جمهوري نظام په راتگ به چې د جمهوریت موسس زموږ ملي لارښود ښاغلي محمد داود په افغانستان کې د ښځو د نهضت منځته راوړونکي دي ډېر ژر دغه ډله د خپلو انساني حقونو لرونکي شي.

زموږ ماشومان چې زموږ د هېواد او تاریخ رښتیني وارثان دي هم په پوره روغتیا نړۍ ته راشي.

ددې لپاره چې د ماشوم روزنه مو د پورتنې اصل له مخې چې (ماشوم روزنه بنایي نهه میاشتي د هغه د زېږېدنې دمخه پیل شي) پیل کړی وي په کار دی چې د نورو خبرو سره جوخت خوارو ته توجه وشي.

د حاملگي په وخت کې د ښځو خواره د اهمیت وړ دي او غوره داده چې دا خواره مکلف او بشپړ وی او د سره لازمي اندازې څخه تیری ونه کړي.

امیدواری ښځې په ورځ کې کولای شي چې د لیوالتیا په صورت څو کرته خواره و خوري په داسې حال کې چې له میوې او سبو څخه هم گټه واخېستل شي.

میوې او سابه بنایي تازه او پاک وي نه دا چې اصلي او صاف یې له منځه تللی وي. دا ځکه چې د گټې پر ځای ضرر پېښوی او د پیچش سبب کېږي او دا ناروغي د امیدواری میرمنې لپاره ډېر خطرناکه ده که چېرته دا پیچش له حده زیات او دوامداره شي نو په نتیجه کې امیدواری ښ میرمنې ته دوه ضرره ورسوي.

یو یې د جنینو د سقط سبب کېږي او دوهم یې تر ټاکلي مودې دمخه د زېږېدنې عامل گرځي.

د امیدواری په وخت کې که د مېرمنې روغتیا ښه وي نو بنایي چې خپل عادي خواره ژر ژر بدل کړای شي که چېرته امیدواری میرمنې پرهیز کولو ته اړ شي نو داسې پرهیز دی ونه کړي چې د هغې د غذا اندازه کمه کړي کومه چې د یوې امیدواری ښځې لپاره ضروري ده د ماشوم په نورماله وده کې که امیدواره ښځه تازه میوې، سابه او پروتین لرونکي مواد و خوري ښه رول لوبوي.

البته کوچ، شیدی، مستي او پیروی په زیاته اندازه د پروتین درلودونکی دی د غوښو او کبانو خوړل هم د امیدواری ښځې لپاره زیاته گټه لري.

د امیدواری په دوی نیمې برخه کې بنایي د چرگ او یا د غوښو بنورو او خوړل شي هغې میرمنې چې له غوښې پرهیزوي په کار دی چې د سبو او حبوباتو بنورو او د وریجو او په استعمال کړي.

د امیدواري بنځې لپاره شکره او کلیسم هم پوره ضروري دي باید په شپه او ورځ کې دا مواد تر ټاکلي اندازې کم نه شي په سبو کې د گازری، لبلبو او سالاتي خوړل زیات اهمیت لري.

د امیدواري بنځې د وچې ډوډۍ اندازه بنایي ۴۰۰ گرامه وي چې ۲۰۰ گرامه یې نشایسته او ۲۰۰ گرامه یې سبوس وي.

په دې مرحله کې د تازه او وچې میوی او به هم ډېر گټه لري.

د امیدواری په وروستني میاشت کې بنایي مربا باب او شکره کمه استعمال شي، او ډېر غوړي هم ښه نه دي او که خوړل کېږي د غوا شیدي، پیروی او کوچ ډېره فایده لري په دې موده کې بنایي د مایعاتو استعمالول تر دوه لیټرو زیات نه شي.

ښکاره ده چې ویتامین د هر انسان لپاره حیاتي ارزښت لري خو په خاص ډول د امیدوارو او یا هغو میرمنو لپاره چې ماشومانو ته شیدي ورکوي ډېر زیات اهمیت لري، او دا ددې لپاره چې د زیریدنې دمخه او یا وروسته د میندو وجود مختلفو مرضونو په مقابل کې تقویه کړي او معافیت ورکوي.

لکه چې پروتین لرونکي خواړه د امیدوارو ښځو لپاره ضروري دي همدا شان اولاد لرونکو میندو ته د هغو استعمال زیاته گټه لري په داسې موسم کې چې تازه میوې او سابه نه پیدا کېږي میندي کولای شي چې د ډاکټر د لارښوونې په اساس مربوط ویتامین له درملتونو څخه لاسته راوړي (۱)

(۱) دانجمن رهنمایی خانواده د خپرونې ۴۹ گڼه.

د مارچ اتمه د ښځو د نړيوال پيوستون ورځ :

هر کله چې د مارچ د اتمې نېټې څخه يادونه کېږي، نو خامخا د هغه چا په ذهن کې چې په دې اړه يې مطالعه کړې وي، د ۱۸۵۷م د مارچ د هغې ورځې تراژيډيکه پېښه په عين حال کې په مېرانه او اتلولۍ د حق غوښتنې د غږ د پورته کولو د خاطرې ياد گرځي چې په بشري تاريخ کې يې د لومړي ځل لپاره د يوې تلپاتې حماسي بڼه پيدا کړه.

البته دا يو له تعجب ډکه حادشه او فاجعه د امريکا د نيويارک د ښار د اوسيدونکو د پوره پاملرنې وړ وگرځېدله.

پېښه په داسې ډول وه چې د يوې فابريکې کارگرو ښځو په داسې حال کې چې کارگرې کالې يې اغوستي وو د ښار له واټونو ددې شعارونو په ويلو چې موږ مناسب مزد غواړو په يوه ورځ کې لس ساعته کار عادلانه نه دي، په مارشونو تېرېدل او چې بيا کله د ښار مرکز ته ورسېدل د پوليسو د غير انساني مقاومت سره مخامخ شول.

د دوی سوله ييزه مظاهره په وحشيانه توگه وټکول شوه او د يو شمېر يې ونيول شول، که څه هم د حکومت دا ډول بې رحمانه چلند د نارينه کارگرانو د اعتراض وړ وگرځيد خو واکمنو مقامانو ورته هېڅ ډول اعتنا ونه کړه البته دا هغه انگېزه شوه چې د څو کلونو په تېرېدلو ددې ورځې د يادولو په ترڅ کې د ټولې نړۍ د ښځو د نړيوال پيوستون د ورځې عنوان پيدا کړ او ددې مفکورې د ايجاديت او عملي کېدو افتخار په لومړي سر کې، د الماني، « کلارازتگين» يعنې د المان د کارگرې غورځنگ د ډېر پياوړي رهبري، او د ښځو د نړيوال نهضت د بنسټ ايښودونکې د نوم سره سماسم انتساب لري.

کلارازتگین ترزیاتو هلو ځلو او مبارزو وروسته په ۱۹۰۷ د سوسیالستو بنځو په لومړني کنفرانس او په ۱۹۱۰ م د سوسیالستو بنځو په دوهم کنفرانس کې په گډون سره چې د نړۍ د اوو هېوادونو د سلو تنو په شاوخوا بنځو په کې برخه اخیستلې وه، ددې په وړاندیز د مارچ اتمه د نړۍ د بنځو د نړیوال پیوستون ورځ په رسمیت وپېژندل په یو لړ نورو هېوادونو کې د مارشونو او مظاهرو په ترڅ کې ولمانځل شوه او تر اوسه پورې د نړۍ په زیاترو هېوادونو کې د خورا پرتمینو مراسمو په ترڅ کې نمانځل کېږي بنایي وویل شي چې په دې مبارزه کې د نوموړي په خوا کې د الماني «روز لوکزامبورگ» نه ستړي کېدونکي هلې ځلې هم د بنځو په نړیوال تاریخ کې د لوړ مقام لرونکي دي.

مبارک دي وي د نړۍ ټولو بنځو ته د دوی د پیوستون دا بختوره ورځ. (۱)

(۱) اصلاح ورځپاڼه د ۱۳۸۷ کال د حوت ۱۹ مه نېټه.

د کورنۍ په اقتصاد کې د بنځو ونډه :

کورنۍ د ټولني د بنسټيزې پخې ډبرې حیثیت لري، چې غړی یې د جوړښتي توکو په توگه او بنځینه غړی یې خورا مهم توکي تشکیلوي او دا یو انکار نه منونکي واقعیت دي چې بې له بنځو د شتون څخه هیڅ یوه کورنۍ جوړېدای نه شي، بنځه که په کورنۍ کې مور، خور، لور او یا انگور او مېرمن ده او هر یو یې د خپل فامیلي دریز په اعتبار د کورني په چارو کې مناسبه برخه لري، خو د دوی په منځ کې بنځه د مور په عنوان او که مور نه وي هره بنځینه مشره د کورنۍ د سرته رسولو او سنبالښت په غاړه لري، چې له دې منځه یې اقتصادي چارې ډېر مهمې گڼل کېږي.

ځکه چې که بنځې ته په یوه تاریخي دوره کې د مورواکي او مادرسالاری د مقام درلودلو افتخار ور په برخه شوی دي، خو ددې واکمني سره سره یې د

کورنی مشرتوب په غاړه درلودلی او د اقتصادي چارو په سنباښت کې یې فعالانه او اغېزمنه برخه اخیستلی ده او د یوې عنعنې په توګه یې تر اوسه پورې دغه مسؤولیت په غاړه دي.

ښه مې په یاد دي چې یو مهال یو مامور د خپلو هم مسلکانو او همردیفانو په منځ کې د ټاکلي معاش په درلودلو د یوې مدبرې مېرمنې او د کورنۍ چارو مدیریت چلوونکی په توګه د ښار په یوه سیمه کې د کور خاوند شوی و ددې سبب دا و چې ماندينې دده معاش د یو ټاکلي او سنجول شوي حساب له مخې کاوو او د کورنیو اړتیاوو د پوره کولو په خوا کې د عاقبت اندیشۍ له مخې یې د معاش یوه اندازه روپۍ پس اندازه کولې، د پورتنۍ موضوع له یادونې څخه دا نتیجه ترلاسه کېدای شي چې که د کور مېرمن د ورځني او یا میاشتنی خرڅ په لګولو کې فضول خرچي ونه کړي او د معاش او یا له نورو سرچینو ترلاسه شوی روپۍ بیخایه ونه لګوي هېڅکله به د اقتصاد ستونزه سره مخامخ نه شي.

دا یوه منطقي خبره ده چې وایي هغه لګښت چې د کورنۍ عايد په سنجول شوی لګښت کې ترلاسه کېږي په بله لاره، لاس ته نه شي راتلای.

په کورنیو چارو کې د ښځو له خوا د عايد د لګولو له ليارې د پانګې د درلودلو مانا داده چې ښايي ښځې باید فضول خرچي ونکړي، د لباس په برابرولو او د خوراکي توکو په رانیولو او لګولو کې له زیاتې خرڅي څخه ډډه وکړي.

څرنګه یو شمېر ښځې د خپلوانو او یا ګاونډیو ښځو سره د خوراک او یوښاک په برخو کې له رقابتۍ او هم چشمۍ له چلندونو څخه کار اخلي او دا دوی اقتصادي حالت ته سخت زیانمن تمامېږي.

یوه بله موضوع چې په کورنۍ اقتصاد کې د بنځو د اغېزمنې ونډې درلودلو اهمیت په ډاگه کوي هغه د شغلونو د لرلو له ليارې، په تشبثاتو کې گډون کول دي هغه بنځې چې له کوره بهر کوم رسمي ماموریت ونه لري، نو دوی کولای شي چې د خیاطۍ، خامک دوزۍ او یا نورو شغلونو په وجه په کورنۍ په اقتصاد کې خپلې ونډې اخیستلو ته تبارز ورکړي.

لکه چې څرگنده ده په کلیو او قشلاقونو کې بنځې د نارینه سره د بزگرۍ چارې پر مخ بیایي، یا شپون توب کوي او یا د قالینو او تغرو د اوبدلو له ليارې د یادونې وړ عاید ترلاسه کوي که پر موضوع بحث راوغاړل شي نو څرگنده ده چې د کورنۍ د اقتصادي څرخ په گړځولو کې د بنځو برخه اخیستنه پوره برجسته او اغېزمنه ده او بنایي چې په هېڅ صورت کې ترې سترگې پټې نه شي. (۱)

(۱) ارشاد انسوان جریده، ۶۴گڼه د ۱۳۹۰ کال د ثور میاشت.

د واده یو شمېر نور ناوړه دودونه :

بنځینه جنس یا قشر د بشري ټولني نیمایي مهمه برخه تشکیلوي او د یو انسان په صفت له ټولو هغو حقونو درلودونکې ده چې یو نارینه یې لري که طبیعي حقونه دي اسلامي او یا میثاقي حقونه دي حتی د اسلام په مقدس دین کې د نارینه په نسبت بنځې له څه زیاتو حقونو لرونکي گڼل شوي دي. چې د میراث او مهر حق په اړه یې بېلگه جوت ده خو له بده مرغه نه یوازې د نړۍ په وروسته پاتې ټولنو کې بلکې په پرمختللو ټولنو کې بنځې د یو متاع او بازیجې په عنوان گڼل کېږي.

دا یو څرگند واقعیت دي چې په هره ټولنه کې بنځه د هغې د مېړه او د مېړه د کورني له خوا په شکل د شکلونو تر تاوتریخوالي او ظالمانه حاکمیت لاندې

ده، او ددې تر څنگه يې ټول طبيعي، اسلامي او ميشاقي حقونه يې تر پېښو لاندې کېږي او حتی دا اخلاقي موازينو پر خلاف چلند ورسره کېږي.

چې ددې ناوړه پدېده د لاملونو په منځ کې د زياترو پېښو، سندونو او څېړنيزو مدارکو په شهادت ناوړه دودونه ستره برخه لري او د ښځو او ماشومانو د حقونو څېړنيز نهاد له خوا د څېړنيزو رپوټونو په ترڅ کې پرې تر بلې هريو نهاد، پراخ تحقيقاتي کار شوي او د عيني شواهدو له مخې ترې په هيڅ صورت انکار کېدای نه شي او بيا ددې ناوړه او د کورنيو د پيوندونو د پاشونکو او بربادونکو دودونو له جملې نه د اجباري وودونو زيات ډولونه دي لکه په زور سره او داسې نور وودونه يې بېلې راوړل کېدای شي خو دلته به د ناوړه دودونو د واکمني او اغېزمن توب په اعتبار له هغو دودونو د واکمني او اغېزمن توب په اعتبار له هغو وودونو څخه يادونه وشي چې تراوسه پورې پرې هېڅ بحث شوی دي چې په لاندني ډول دي:

نذرانه ودونه :

دا ډول وودونه هغه دي چې لور يا خور له يو مصيبت څخه د کورنۍ د يو غړي په امان او خوندي پاتې کېدنې په وجه تر هغې دمخه نذرانه کېږي او په لاندنيو پېښو کې يې بېلې وړاندې کېدای شي:

۱. له يو مصيبت څخه د نجات موندنې په خاطر :

ښه مې په ياد دي زموږ په کلي کې د کونړونو ولايت په نرنټک کې چې په پخوانيو وختونو کې د توت و نو عموميت درلود او کليوال به و نو ته ختل او پاس په و نو کې يې توت خوړل، يوه نجلۍ هم چې له عمره کوچنۍ وه د توت وني ته ختلې وه او د را کوزېدو په مهال په کې بنده پاتې شوه په دې وخت کې د کلي يو هلک چې هلته و، نوموړي نجلۍ يې له وني را کوزه کړه، د نوموړي نجلۍ مور پلار چې هلته ولاړ و، دا چې لور يې له وني څخه د را لوبدو په

وجه له صدمې څخه وژغورل شوه، دا وه چې د هلك د مور و پلار په مخكې يې نجلۍ د هغه زوى ته نذرانه او په نامه كړه بيا وروسته چې لويه شوه سره واده شول او همدا اول دواړه نيکه او نيا شوي دي.

په همدې توگه په ځينو كورنيو كې چې يې نازولې غړي ناروغه وي او يا په خپله يوه نجلۍ ناروغه وي او يا دا چې يې اولادنه كېږي، نو د ناروغ د روغېدو او يا چې يې نجلۍ په كور كې وزېږېږي هغه نذرانه كوي او هر څوك چې يې خوښ شي د هغه په نامه كوي يې او په عامه اصطلاح سره دغې نجلۍ ته نذرې ويل كېږي.

۲. د ميراث په خاطر د نجلۍ نومول :

دا ډول ودونه هم په بېلا بېلو مواردو كې ترسره كېږي.

« كه دوه وروڼه وي او د يو نارينه اولادونه شي او د بل په كور كې نارينه اولاد پيدا شي، د زوى نه لرونكي ورور ته او يا د تره زوى ته ميراث ورکوي، نو ددې لپاره چې د ميراث ورور، يا د تره زوى ته ورسېږي، ميراث ورور خپله لور د زوى لرونكي ورور زوى يا د زامنو په نوم كوي او ودوي يې دا ډول ودونو مواردو هم زيات دي چې يوه څرگنده بېلگه يې په دې ډول وړاندې كېږي.

زموږ په كلي كې دوه سكه وروڼه وو چې د يوه درې زامن او بل چې مشر و درې لوني يې شوي، كله چې د دواړو اولادونه غټېدل سره ودونه يې كول، داوه چې د ميراث ورور د ميراث د مستحق كېدو په خاطر درې واړه لوني د كشر ورور درې زامنو ته واده شولي.

زه په خپله د همدې رواج قرباني يم زما كاكا چې ميراث و او ددې لپاره چې د هغه له ميراثه زما د كاكا نور زامن مستحق نه شي، نو پلار يې د هغه لور په بيخي زيات كوچنيوالي كې چې زه هم بيخي كوچنى وم حتى په خاپوڅو كې

زما په نامه کړه او کله چې مور لوی شو دهغې سره زما واده وشو، ما په کابل کې تر لور و تحصیلاتو پورې زده کړې پای ته ورسولي، خو ماندينه مې بې سواده وه او نه یوازې په سواد کې مو سره تفاوت درلود ددې تر څنگه زما د بناري کلتور سره مینه وه او د هغه یو کلیوالي فرهنگ لرونکي وه.

ددې دواړه د توپیر په شتون سره دا چې ما د بنځو د حقوقو د رعایتولو سره خاصه مینه درلودله او ملاتړ کاوه نوم مې خپله ځوانۍ په دې خاطر یوې بې سوادې او کلیوالي بنځې د نیکمرغي لپاره قرباني کړه او ددې په ژوند کې مې دوهم واده ونه کړ. (۱)

(۱) د واقعیت مجله، د ۱۳۸۷ کال د ۱۱-۱۴ میاشت.

مور د پوهانو له نظره :

له کومه وخته چې بني آدم د حضرت آدم صفي الله او بي بي حوا په وجود کې د خاورې له جنسه نړۍ ته راغلی دی له هغه دمه، تردې دمه او تر څو چې انسان د ځمکې پر مخ خلیفه او موجود وي، تر هغه مهال به مور په بشري تاریخ کې لوړ مقام او د نمانځنۍ او ستاینې سپېڅلې درېغ ولرلای شي، دا ځکه چې مور ته د هغې د خلقت له وخته لوی خدای د احسن التقویم د مقام په خوا کې لاهوتي او ناسوتي خورا لوړ مقام ور په برخه کړي دي.

دا ځکه له یوې خوا انساني مفهوم د مور د مفهوم سره نه شلېدونکي اړیکې لري له بلې خوا نه د بشري نسلونو د نه غوڅېدونکي تسلسل د مور د شتون پورې طبیعي تړاو لري، او همدا دلیل دی چې مور د تاریخ په بېلابېلو پړاوونو کې د خپل دغه خورا اړبنتناک مقام د لرلو له مخې د ټولو نسلونو او د بېلگې په توګه د دوی له منځه د پوهانو، فیلسوفانو، سترو پاچهانو او د تاریخ د غورو شخصیتونو له خوا په غورو لقبونو او مفاهیمو یاده شوې ده

چې د بېلگې په توگه به يې د نړۍ د يو څو تنو وتليو شخصيتونو په ويناوو او نظريو د مورد ستاينې او نمانځنۍ لور مقام جاج ونبودل شي: د «مور» تعريفونکې کلمه هغومره پاکه او سپېڅلې ده چې د بشر د ژبې په قاموس کې يې ساري نه ليدل: «هاوف» وايي:

ای د مور مينې چې له ډېرو زينتو زياتو سپېڅلو مينو څخه يې، ستاد آسماني برم له ستاينې څخه زما ژبه عاجزه ده.
اناتول فرانس وايي:

ای مهربانې مورې! هر کله چې د خپل عمر د دفتر پانې د خپلو خاطرو په گوتو اړوم او چې څومره نور هم ورپسې ورځم نو ستا نوم زيات گورم او حتی هغسې ځای ته رسېږم چې پرته ستا له نوم څخه نور هېڅ نه ليدل کېږي.
نومرې بيا د مورد رضایت د يزداني ارزښمندي په اړه وايي:

مورد حق جلوه او خلا ده، ددې رضایت د خدای رضایت دی، نو په کار دی چې ددې رضایت له ليارې د لوی خدای رضایت حاصل کړو.

و مستر يو بل عالم مور آسماني پريښته بولي په دې توگه دا مفهوم افاده کوي. مور آسماني پريښته ده چې لوی خدای په موقتي ډول په رعايت سره ورته جسم ورکړي دي.

شاميسو يو بل عالم وايي چې په دوست درلودلو او نېکمرغه کېدلو باندې يوازې او يوازې مور پوهېږي نه بل څوک او د هغه نارينه په حال افسوس کوي چې په دې راز نه پوهېږي دا مفهوم به د نوموړی په دې وينا کې گورو.

يوازې يوه مورد مينې درلودلو او نيکبختۍ په مفهوم پوهېدای شي چې دا څه دی؟ زړه مې د نارينه په حال سوزېږي چې د يوې مور نيکمرغۍ حس کولای نه شي.

وبه گورو چې گوته یو پیژندل شوی عالم د ماشوم او د هغې تر منځه د روحي پیوستون په اړه څه ښه وایي:

هېڅوک د مور غوندې د خپل اولاد سره روح پالونکی نه دی، او هېڅ شی د مور د درناوی او سپېڅلتیا حس، د مور غوندې چې د خپلو بچو غوندې یې راغښتلی ده پیدا کولای نه شي.

او د یو بل عالم کلویچ له نظره چې وایي:

مور حتی د هغې تر مړینې وروسته هم د نړۍ د ژوند یو موجوداتو له ډېرو سپېڅلو څخه ده. (۱)

(۱) ارشاد النسوان جریده، د ۱۳۹۰ کال د جوزا میاشت، ۶۵ گڼه.

په لویه جرگه کې د ښځو ونډه:

د افغانستان د دې وروستیو دوولسیزو د جگړو تداوم ته یوازې د بن د تاریخي کنفرانس د پایلو او د هغې فیصلو ته د پای ټکی کېښود په دې مانا چې د دې کلیدي پرېکړو پر بنسټ د افغانستان موقتي ادارې ته دولتي واکمني وسپارل شوه او ورسره جوخت په هېواد کې د ملي اضطراري لویې جرگې چې په عنعنوي شکل زموږ د ټولني د راڅېرمه ستونزه د حل کولو اغېزمنه نسخه ده د جوړېدو مسله د خپل اهمیت له مخې تجویز شوه چې دادی له نیکه مرغه د هغې د راغونډېدو پروسه د خپل تکامل وروستني پړاوونه وهي او ښايي په پوره صراحت سره وویل شي چې د دې تاریخي جرگې چې په ماهیت کې لومړۍ جرگه ده مطلوبو نتیجه ته په ملي او نړیوال کچ هر څوک په پوره خوشبینۍ سترگې په لار دي.

خو د دې ټولو په سر کې د افغانستان جگړو ځپلې، مظلومې، محرومې او محکومې کورنۍ د دې جرگې مطلوبو نتیجه ته زښته زیاته امیدواري لري او

دا ځکه چې د دوی راتلونکي سرنوشت په واقعي ډول د جرگې د فیصلو سره نه شلیدونکي غوټې خوړلې دي او بیا تر هر چا زیات په عمومي صورت چې د گردو جنگ ځپلو قشرونو او طبقو په منځ کې چې د بن د فیصلو څخه په ملاتړ او د هغو پرمېنا د لویې تاریخي جرگې پریکونې او ټاکونکې نقش ته خاص قیمت ورکوي هغه زموږ د هېواد ډېرې ځورېدلې او رنځیدلې بنځینه قشر دی او دا له دې کبله چې تر بل هر چا د تنظیمي جگړو د غمیزو درانده بارونه د دوی په اوږه بار و د جگړو ناتارونو له دوی څخه مېړونه، اولادونه وروڼه، خویندې او عزیزان اڅپستي په شکل د اشکالو یې مادي شتمني له لاسه ورکړي او حتی په پت او آبرو یې ناوړه لویې شوي دی په تېره بیا زموږ د هېواد هغه بنځې چې له هېواد څخه یې د وتلو وس نه درلود او یا یې نه غوښتل چې خپل سرنوشت د خپلې مورنۍ خاورې سره وشلوي دوی وو چې د هر اړخیزو بیوسیو، محرومتیاوو، رنځونو او جگړو مظالم یې گاللي دي.

اولاد طالبانو د دورې د منځنیو پېړیو ژوند ته ورستېدونو د دوی حقوق په جابرانه توګه تر پښو لاندې کړي وو د تحصیل کار او په ټولنیزو چارو کې یې له گډون څخه منع کړی او د کورنۍ د سرپرستۍ بار یې ورته لاروند او کمر ماتوونکی کړی و.

یا په خلص مفهوم زموږ د هېواد بنځې دلته د جگړو له ناتارونو او بې امنیتو څخه تر بل هر چا زیاتې زیانمنې شوې دي.

او دا چې بنځه مورده بنځه مانډینه ده او خورده نو د ظریفانه عاطفي احساس په بنا دوی د راتلونکې ملي جرگې څخه زیات توقعات لري او بېدریغه ملاتړ ترې کوي او تر هر چا زیات د هېواد د راتلونکي بختو برخه لیک سره خاصه علاقمندی لري لکه چې د بنځو د پورتنیو ملحوظاتو ته په قیمت ورکولو د بن د فیصلو په رڼا کې د افغانستان د راتلونکي سرنوشت په ټاکلو کې د بنځې نقش ته زیات اهمیت ورکړل شوی دی خو اساسي موضوع

دا ده چې د دوئ د مظلومتيا او محکومتيا آواز هر څوک جگولۍ نشي او د دوئ د حقوقو د دفاع په منظور هر څوک جوگه کېدای نشي لا چې زموږ د هېواد د مدني ساحې نه ليرې په يوه گونښه کې د يوه محکوم او مظلوم انسان په حيث ژوند کوي او په همدې توگه لکه چې لازمه ده هغې بنځې چې هېواد ته راستنېږي د يو اوږده وخت لپاره د هېواد د بنځو د ژوند سره د عاطفي رابطې په شليدو سره په هېڅ صورت نشي کولای چې د دوئ واقعي حالات درک کړي او همدا شان هغه ښاري بنځې هم د خپلو کليوالو او بانډوالو بنځو د ځورونکې بدوي ژوند څخه په کافي اندازه آگاهي نلري نو دلته دا پوښتنه رامنځته کېږي چې داسې ده نو څوک به د هېواد د ښارو څخه د هغوی د حقوقو د دفاع آواز پورته کړي او زمه واري به يې په غاړه واخلي زما په عقیده چې لويې جرگې ته ښايي هغه بنځې ځان کاندید کړي او انتخاب شي چې له يوې خوا ورسره انساني عالي احساس او افغاني عنعنوي دروند کرکټر موجود وي او د بلې خوا د جگړو ځپلو کورنيو څخه دې او يا ورته انتساب ولري، هېڅ ډول عقيدوي، تنظيمي، سمټي، نژادې او ژبني ... نور تعصب ونه لري، يا په دې مفهوم چې يوازې د خپلو انفرادي گټو په خاطر په ملي گټو خاورې را واپوي او د بنځو د حقوقو د دفاع په آواز پورته کولو او په کاډبانه او دروغجنو وعدو ځان سياسي مدارج ته ورسوي.

له نيکه مرغه زموږ ټولني د تاريخ په اوږدو کې تاريخي نامتو او اتلې بنځې درلودلې دي او همدا نن د هغوی څه کمي نشته دی، خو دلته وجداني قضاوت په کار دی چې څنگه دوئ د خپلې ټولني په منځ کې تثبيت او حق ورکړو چې په لويه جرگه کې گډون وکړي.

بايد ووايو چې بنځې زموږ د ټولني نيمايي برخه ده، د هېواد په سرنوشت کې سره شريکې دي او دوئ کولای شي چې د خپلو مېندو او خوښو واقعي نماينده گي وکړي نو دا يو زماني ضرورت دي چې په لويه جرگه کې د هېواد د

ښځو له منځه هغه ښايسته د لسوزي، د انساني عالي احساس لرونکي با اعتباره او د افغاني کرکتر خاوندی ښځې گډون وکړي چې د جگړو قرباني بې ورکړي وي درد مني شوی او د هېواد د پرگنو د ښځو سره کلک او عاطفي پيوندونه لري او په واقعي ډول دهغو له حقوقو نه د دفاع غږ پورته کولای شي او د راتلونکي برخه ليک ټاکلو کې نقش لوبولای شي. (۱)

(۱) ملالی مجله، د ۱۳۸۱ کال ۴ گڼه.

د انتخاباتو په پروسه کې د ښځو ونډه :

د افغانستان هر تبعه که ښځې وي که نر د موضوعه قوانينو په وړاندې مساوي حقوق لري او د هېواد په سرنوشت سازو پرېکړو کې د ارادې، نظر بې او غوښتنو د څرگندولو او د رای ورکولو د حق لرونکي دي.

له دې ځايه ښځه هم د نارينه غوندې دا حق لري چې په جرگو او لويو جرگو کې ځان کانديد کړي او يا دا چې بل چاته خپله رای ورکړي.

مگر اساسي موضوع دلته داده چې آیا له دې ټولنيز او مدني حق څخه افغاني ښځې گټه اخېستلای شي که نه؟ البته زموږ په هېواد کې د ښځو د ټولنيز او مدني حالت په څېرلو کې پورتنۍ پوښتنې ته ځواب ورکول کېدای شي که زموږ د هېواد د ښځينه قشر حالت وڅېرل شي نو د دوی دا حالتونه يو له بله بيخې متفاوت دی په دې مانا چې په کومه اندازه چې ښاري ښځې له خپلو حقوقو څخه دفاع او گټه ترلاسه کولای شي بيا په هماغه اندازه د کليو او بانډو ښځې نه يوازې د مدني او ټولنيزو حقوقو څخه محرومي دي بلکې د خپلو انساني حقونو څخه هم بې برخې او بې خبرې دي او حتی په ځينو مواردو کې د يو څاروي او يوې متاع او يا د ژوند د يوې وسيلې په توگه ورڅخه استفاده کېږي.

زه شخصاً ددې عيني حالت شاهد يم چې زموږ د کونړ په غرنیو او د نورستان په سیمو کې بنسټې د نارینو درندې چارې لکه دهقاني او شپونتوب او له غرونو د لرگیو راوړل په غاړه لري او په مقابل کې نارینه د کور دننه سپکې چارې ترسره کوي.

دا یوه طبیعي خبره ده په دغسې سیمو کې چې نارینه د سواد او علم څخه آگاهي ونلري نو بنسټې خو هېڅکله له دغه حیاتي نعمت څخه برخمنې کېدای نه شي، د هوارو سیمو بنسټې هم د سواد او زده کړې څخه د پرې لیرې پاتې دي.

ممکن بناغلي لوستونکي به را سره هم عقیده وي چې حتا د کابل په ښار کې چې هېواد د ټولو نورو سیمو په پرتله یې زیاتو بنسټو تعلیم او تربیه لیدلی او د تحصیلاتو لرونکي دي او د نارینو سره یو ځای په ښوونځیو، روغتونونو او دفترونو کې دندې لري بیا هم داسې کورنۍ شته چې د بنسټو د ژوندانه مدني حالت یې د کلیو د بنسټو د ژوندانه سره دومره توپیر نه لري.

نو د پورتنۍ لنډې څېړنې له مخې په باوري توګه ویل کېدای شي چې آیا زموږ د ټولنې بنسټې څنګه کولای شي چې د هېواد په انتخاباتي پروسو کې فعاله برخه واخلي په دولتي ارګانونو او لوړو دولتي بستونو کې د بنسټو او نارینو د ترکیب له مخې پوهېدای شو چې په دې ترکیب کې د بنسټو برخه بیخي کمه او یا ناخپزه ده، چې خبره داسې ده نو څنګه کېدای شي چې د نارینو په تناسب بنسټې په انتخاباتو کې برخه واخلي. او یا کوم شمېر بنسټې چې د ملت د استازو او د بنسټینه قشر په وکالت ځان کانديدوي هغه هم د ګوتو په شمار دي او ددې تر څنګ هغوی د دریغ له مخې د نورو محرومو بنسټو د ژوندانه د ځورونکي حالت ستونزې او ناخوالې هېڅکله احساسولای هم نه شي پاتې د هغوی د ګټو او ارادو انعکاسولو ته پورتنۍ ناخوالې او نیمګړتیاوې ددې خبرې ستړامل دي چې د هېواد په لیریو سیمو کې او یا د

نبار په ځينو کورنيو کې بنځې نه يوازې ځان کانديد ولاي نه شي بلکې نورو کانديدانو ته رای هم ورکولای نه شي البته دا هغه تاريخي تریخ واقعیت دي چې د حل ليار يې اوږده او خورا پېچلې ده، او تر هغې حل کېدای نه شي تر څو چې د کلونو کلونو وروسته د متوازن معارف د اهدافو په تطبیقېدلو سره د هېواد ټولې بنځې د تعلیم و تربیې له نعمته برخورداره او په خپلو حقوقو وپوهېږي.

خو په اوسني وخت کې ددې لپاره چې په نسبي توگه بنځو د انتخاباتو په پروسه کې برخه اخېستلې وي نو له يوې خوا دې داسې زمينه مساعده شي چې بنځې د نارينه په انډول دومره کمي انتخاب نه شي او له بلې خوا نه، کومې بنځې چې انتخابېږي هغه دې لږ تر لږه د هېواد د ځورېدلو، محرومو او مظلومو بنځو د حالت سره هم حساسه وي او د هغوی دردونو او آرزوگانو ته يو څه انعکاس ورکړ شي. نه دا چې د هغوی په نامه او مدني ځورونکي حالت سوداگري وکړي او دا ځکه چې زمانې واقعیتونو په ډاگه کړې ده، چې يو شمېر بنځو په دې نامه او د خپلو هم ځينو بنځو پر سرونو ځانونو لوړو دريزونو ته رسولې او حتی د هغوی حقوق يې د پښو لاندې کړي دي چې د ځينو حساسیتونو په وجه يې مثال راوړلو ته ضرورت نه وينم. (۱)

(۱) زن و قانون مجله، دوهم کال، شپږمه گڼه.

په لويه جرگه کې د بنځينه استازو وياړلی گډون :

زموږ د گران هېواد د لويو جرگو په لړ کې دادی د افغانستان د اساسي قانون د تصویب لپاره تاريخي مهال يعنې د لويې جرگې له پېچلتيا او له تاوتریخوالی ډک بهیر تېر شو.

زموږ هېواد وال او نړيوال ددې لويې جرگې د جرياناتو پوره شاهدان وو.

زه دلته نه غواړم چې ددې لويې جرگې د جرياناتو او پايلو ارزونه وکړم ځکه چې دا ډېر اوږد بحث ايجابوي، کومه موضوع چې دلته پرې غواړم يو څه بحث وکړم هغه داده چې په دې لويه جرگه کې د بنځو گډون يعنې د هغو د استازو مشارکت په لنډه توگه وارزول شي.

د جرگې جرياناتو په ډاگه کړه چې زموږ د ټولني بنځې هم کولای شي چې د خپل هېواد د راتلونکي سرنوشت په ټاکلو کې فعاله او اغېزمنه برخه واخلي.

د مثال په توگه د جرگې د مشرتابه په ترکيب کې دوو مېرمنو ته هم گډون ومنل شو، وموليدل چې ددغو مرستيالانو بنځو د خپلو ورونو ترڅنگه په څومره بنايستگۍ او پياوړتيا برخه واخېستله، هغه چې د ډېرو لپاره د انتظار خلاف ده همدا شان موږ وليدل چې په دې لويه جرگه کې د بيانيه ورکونکو وکيلانو په ډله کې بنځينه استازو هم خپل افغاني شهادت او وتلې بنايستگي او پوره نووښتونه وښودل چې حتی په نړيوال کچه ترې تود هر کلي او ملاتړ وشو.

کومه خبره چې حتی په دې تاريخي او د پوره ځانگړتياوو لرونکې جرگه کې د بنځو گډون او فعاله برخې اخېستنې ته ځانگړی او ممتاز خصوصيت ورکړ هغه دا ؤ چې د دوی په منځ کې لکه د ځينو نارينه وکيلانو غوندې چې ملي يووالی، افغاني او اسلامي ورورولۍ ته يې د يادونې وړ زيات زيان ورساوه او د خپلو گروپي، تنظيمي، سمتي، ژبني او تبعیضي غوښتنو، پيشنهادونو، گوته نيونو او د مفکورو په وړاندې کولو سره د لويې جرگې فضا چې نړيوال ورته پوره په څارو، بيخي زيات کړکيچن حالت او بحراني مرحلې ته ورسوله او ددې پر ځای چې د ملي مصالحو ملي يووالی، د جگړو خپلې ولس ځورېدلې ژوند، کنډواله شوی هېواد په پام کې ونيسي او د غم خپلو هېوادوالو په زخمونو پټۍ کېږدي، په هېواد کې د ډاډمن امنيت،

ثبات، ټېنگولو د بيارغاوونو او نوى ټولنې د جوړونې چارو ته ارجحيت ورکړي، په ناندریو، طعنو ورکولو او د تېرو ترخو واقعیتونو په تکرارولو او په داسې ناوړو چلندونو سره یې یوله بله د لیرې والی زمينه رامنځته کړه، د ملي اتفاق پر ځای کې د عمومي نفاق اچونې زمينه برابره کړه.

مگر ښايي په پوره ویاړ سره وویل شي چې زموږ خویندو وکیلانو چې تر هر وطنوال زیات یې ددې دوو وروستیو کلونو د جگړو د تراژیديو، مصیبتونو او افتونو آثار په غوښه او پوستکې احساس کړي دي په هېڅ صورت یې په دغه زهرجنه تخریبي او سبوتاژي او نفاق اچونې په پروسه کې گډون ونه کړ.

کوم شهادت، پښتني متانت او معقولیت چې ښځینه استازو په دې جرگه حتی د ځان تېریدنې تر سرحد پورې په اثبات ورساوه بیخې بې ساری او د پوره افتخار وړ دی.

په دې جرگه کې د افغاني ښځو دا قهرمانانه، مبتکرانه، فداکارانه او وړتیا لرونکی گډون یو ځل بیا موږ ته ډاډه راکوي چې دوی د گران هېواد د سرنوشت په ټاکلو کې خپله ملي او تاریخي دنده اخیستلی شي، د هېواد د بيارغاوونې او د نوى ټولنې د جوړونو گړدو چارو ته په پوره وړتیا او پیاوړتیا اوږدې ورکولای شي او له دې ملي مکلفیت او تاریخي رسالت له عهدې څخه بریالی او سرلوړی راوتلی شي. (۱)

(۱) مجله زن و واقعیت، دوهم کال، اوومه گڼه.

ښځه او ټولنه :

په بشري ټولنو کې د ښځې مقام ډېر لوړ او له ویاړونو ډک دی او بیا مورد ستاینې او نمانځنې وړ مخلوق دی تر آدم (ع) نه تردې مه پورې ښځه په همدغسې لوړ مقام کې ویاړلی پاتې شوی ده.

ښځه نه يوازې په نړۍ کې د سترو مادي او معنوي ارزښتونو هستوونکې ده بلکې د هغو ساتونکې، پالونکې او د يوې تاريخي وديعې په توگه تاريخ ته د هغې سپارنکې ده.

د بشري نسلونو د تسلسل هره گړۍ د ښځې يعنې مور په پستو لاسونو سره تړل کېږي ښځه د انساني تاريخ جوړونکې، د حماسو او کارنامو ايجادوونکې ده د انسان مفهوم د مور د وياړلې نوم سره نه شلیدونکې تړاو لري که مور نه وای نو هېڅ يوې انساني ټولنې به د نړۍ پر مخ انساني ټولنې به د نړۍ پر مخ شتون نه درلودلای، علمي وديعې فرهنگي او معنوي ارزښتونو او هنري ښېگڼې او د ډول شتمنيو لرونکي ميراثونه به هم له «پرون» څخه «نن» او له نن څخه « سبا» ته ونه سپارل شي که مور هر ماشوم زيږوي او روزنه ورکوي هغه له ذاته او له فطرته د يو نیک بختور انسان دی او دا چې بيا وروسته ترې څه ډول انسان رامنځته کېږي دا د مور اراده او نيت نه دي.

د يو حديث شريف مفهوم دی چې وايي هېڅ يو انسان له مور نه بد بخت، او شريرونه دی پيدا شوی بلکې د هغه ټولنه ده چې له هغه څخه بد بخت، مريې او شريرونه انسان جوړوي.

مور تر بل هر يو انسان څخه يوه مهربانه، با عاطفه، دلسوزه، بردباره او فداکاره انسان دینښځه يوه مور، ښځه يعنې د ژوند وفاداره او همکاره ملگري، ښځه يعنې پيرزونا که همشینی په زړه پورې تمثال، ښځه يعنې په ټولنه کې يو هغسې نازولی مخلوق چې انساني ژوند ته هر اړخيز خوند او رنگ وربخښي.

ښځه يعنې کور، کور ودانې او د کورنۍ ورينښمين پيوند هغه کور ودانې او د کورنۍ پيوند چې د بشري ټولنو د ايجاديت او تکامل پخه تېره او بنسټ بلل کېږي.

د تاريخ په اوږدو کې او د زمانې په بېلا بېلو پړاوونو کې ښځه د لوړو او ژورو منزلونو وهلو وروسته، بيا هم د انساني ټولنو کې د لوړ مقام درلودونکې ده د ښځې تاريخي رسالت نه يوازې د کورنۍ په پولو کې بلکې د ټولنو او حتی په نړيوالو بشري ټولنو کې زښته زيات ارزښتناکه او غير محدود اهميت لري.

همدا ده چې ښځه د فرهنگ او تمدن په ايجادولو او تکامل کې د حماسو او وياړونو په هستونو کې او بالاخره د تاريخ او د تاريخي ارزښتونو په منځ ته راتللو کې فعاله برخه لري تر څو پورې چې دا نړۍ ودانه وي ښځه به ژوندۍ او مور به تلپاتې قهرمانه وي نوم به يې پرتمين او د مقام به يې لالور او ځليدونکې وي.

تر څو چې تاريخ وي د هغه په پاڼو کې به د ښځې په تېره بيا د مور نوم او کارنامې به په زرينو کرښو ليکل کېږي.

او تر هغې پورې چې انساني زړه وي په هغه کې به د ښځې مينه او د مور گرانښت موجود وي او تر څو چې د انسان په رگونو کې وينه بهېږي په هغې کې به ددې نازولي انسان د مينې او گرانښت تودوخه وي. هغه مينه چې د انساني ژوند د بقا او پايښت يوازينې عالم پاتې وي.

د اسلام سپېڅلې دين چې يو پوره مکمل او کافي بشپړ دين دي ښځې ته په ډېر لوړ مقام او حيثيت قايل دی او د درناوۍ وړ مخلوق يې بولي، هوکي د اسلام سپېڅلې دين ښځې ته زيات حقونه ور په برخه کړي. د مور والۍ لوړ تاج يې ددې پر سر ايښودلی او جنتونه يې ددې تر پښو لاندې گڼلي دی.

په کورنۍ ژوند کې په سهوې قانع کېدل :

په مطلقه توګه هېڅ مېړه او ښځه بې سهوې او خطا نه وي ځکه چې د کورني ژوند زيات مسؤوليتونه او مکلفيتونه هر اړخيز او پراخ دي او د لا پيچلو خصوصيتونو لرونکې دي، نو خامخا د هغوئ د ترسره کولو په بهير کې په شکل د اشکالو د يو لړ نيمګړتياوو سره مخامخ کېږي خو د دې لپاره چې د مېړه او ښځې په خپل منځني مناسباتو يې ناوړه اغېزه کړي نه وي او د هغوئ د مينې، پيرزوينې، او گرانښت د فضا خړ پر تيا عوامل يې نه وي برابر کړي ښايي چې په دې برخه کې د سالم چلند او معقولو برخوردونو څخه ګټه واخېستل شي.

که موضوع ته يو څه وضاحت ورکړ شي هغه به داسې وي. کېدای شي چې د کورنۍ ژوند په اوږدو کې که له مېړه او ښځې له يوه، په کوم مورد کې اشتباه او فراموشکاري وشي يعنې ماشومان بې سببه تهديد کړي، د يو بل په مقابل کې غير دوستانه او په بې تفاوتی برخورد وکړي. يو شي مات کړي. يو کار چې مېړه ورته ويلې وي ترې هېر شي، يا په يو شي کې سهل انگاري وکړي او داسې نور...

نو په کار دي چې هغوئ په خپلو دغو اشتباهگانو او نيمګړتياوو اعتراف وکړي او پرې قناعت ولري او ملامتيا پر ځان ومني.

بې له شکه چې دا ټول يو ډول اخلاقي شهامت دي او هغه خصيصه ده چې هره ښځه او مېړه يې لرونکې نه دي. په تېره بيا په کورنۍ ژوند کې دا يو شريفانه عمل دي او که په متقابل او دوه اړخيزه توګه ورته جدې پاملرنه وشي او رعايت شي هېڅکله به د مېړه او ښځې په خپل منځني روابطو کې د ناوړو اغېزو عوامل رامنځته نه شي او که معموليت ولري نو کله چې د ښځې څخه

نیمگرتیا او یا اشتباه سره وهی او پرې قانع کېږي او له مېړه معذرت غواړي، نو خامخا ترې هغه گذشت کوی او هیڅ ارزښت ورته نه ورکوي.

خو که چېرته له یوه نه مثلاً له ښځې نه یوه اشتباه وشي او یا ناوړه چلند وکړي او بیا یې ارتکاب پر ځان ونه مني او یا ځان حق په جانب وگڼي او پرې ټینگار وکړي او که مېړه یې ورته متوجه کړي. خو هغه بیا هم په خدا سره د معذرت غوښتلو پر ځای له عصبانیت څخه کار اخلي. نو طبیعي ده چې د مېړه حساسیت راپاروی او مجبورېږي چې د هغې په شوی ناوړه عمل گوته نیونه وکړي، او بیا هم د هغې د شله توب او انکار په صورت کې خبره مشاجرو او ترخو او حتی د کورني ژوند د متقابلو حقوقو په نه مراعاتولو پای ته رسېږي او په نتیجه کې د یوه بل صمیمانه احساسات زیان مومي او جریحه دار کېږي نو که خبره لنډه شي، ممکن دا به و منو چې د ډېرې کوچنۍ موضوع څخه لویې خو ناوړې موضوعگانې رامنځته کېږي او دا د یو مېړه او ښځې لپاره عیب دي چې ولې په خپل لاس د خپلې کورنۍ د خوښۍ او نیکمرغۍ نه ډکه فضا په کرکه او بدبینۍ ککړوي.

په کورنۍ ژوند کې په اشتباه اعتراف او قانع کېدل عیب څه، لکه چې دمخه وویل شول د هغوی غوره صفت او اخلاقي شهامت دی. (۱)

(۱) هېوادور ځپانه، ۲۳۷ گڼه د ۱۳۸۱ کال د جدی ۱۴ نېټه.

په امیدوارو مېړنو کې د ویتامین سی کمښت :

په امیدوارو ښځو کې د © ویتامین کمښت د بې وخته زیږیدني سبب کېږي هغه ښځو چې د امیدواری په وخت کې او تر هغې دمخه په بشپړه توګه د © له ویتامین څخه ګټه نه وي اخیستلې نو د بې وخته زیږیدني او د جنینو د پردې د شلیدو د خطر له زیادښت سره مخامخ کېږي.

د بنځو د ناروغیو یو طبیبه وایي: د سي ویتامین د کلاژن په جوړښت کې د جنینو په پرده کې ونډه لري او د هغه نشتوالي د جنینو د پردې د لایاتو کمزورتیا لامل ګرځي.

هغه ښځې چې ددې ویتامین کمه اندازه لګوي زیاتره ورته د جنینو سره د تړلې پردې څېرې بدل پېښېږي چې په بې وخته زېږېدنې پای ته رسېږي.

پوهانو د سي ویتامین د جذبولو په اړوند او د جنینو د پردې د څېرېدلو او د بې وخته زېږېدنې په باره کې په زیاتو ښځو کې ارزونه کړي ده، له دې ښځو څخه د امیدواری نه دمخه او د هغې په دوهمه او درېیمه میاشت کې د ډول ډول خوړو په باب پوښتنې شوی وې چې په نتیجه کې یې په خوړو کې ددې ویتامین د کمښت اغېزه او د جنینو د پردې د څېرېدلو د خطر موضوع کشف کړه.

هغه ښځې چې د امیدواری په دوهمو درې میاشتو کې یې ډېره کمه سي ویتامین مصرف کړي و یعنې په ورځ کې یې له ۲۰ ملي ګرامو څخه په کمه اندازه مصرف کړي و ۷۰ فیصده د جنینو د پردې د څېرېدلو او د بې وخته زېږېدنې له خطر سره مخامخ شوی وي.

همدا شان یو بل عامل چې په دې برخه کې یې پوره برخه لرلي وه هغه د نشه یي موادو استعمال، عمر او د نژاد مساله ده په دغه څېړنه کې ولیدل شول چې یوازې په سلو کې ۲۸ ښځو تر امیدواری دمخه د سي ویتامین په بشپړه توګه مصرف کړي دي او په سلو کې ۸۰ ښځو تر ډېر شمې اونی پورې مولتي ویتامین ترلاسه کړی دی.

ددې څېړنې پایلې ښايي چې تر امیدواری وروسته د ویتامینونو مصرفول د جنینو د پردې د څېرېدلو او د بې وخته زېږېدنې د خطر د مخنیوي لپاره بسنه نه کوي.

لنډه دا چې پوهان په اتفاق سره ښځو ته دا سپارښتنه کوي چې ښايي تر
زيربډنې نهه مياشتې دمخه خپلې مطلوبې زيربډنې او د سالم ماشوم
زيربډنې ته په غور سره پاملرنه وکړي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۱۳۸۱ کال د جدی درېيمه نېټه.

ښځه او عصبانيت :

ښځه په طبيعي خلقت کې د عاطفي خصوصيتونو او غريزو يوه په زړه پورې
بېلگه ده کله چې د ښځې نوم اخېستل کېږي د سړي سترگو ته د هغې د
مقبوليت تر څنگه دهغې ښځينه مظاهر لکه مينه، مهرباني، گرانښت،
دلسوزی او په زړه پورې خوږوالی نيغ ودرېږي. همدا وجه ده چې زشتې او
بد خلقه څېره دهغې ښځينه زړه ورونکي ارزښت له منځه وړي.

بد خلقي، عصبانيت او تريوتندي د هغې ظريفانه صبغه په گردونو پټوي د
ښځې عصبانيت هغه اور ته پاتې کېږي چې په يوه شيبه کې د کورني سالمې
فضا ښېگڼې سيزی او د کورنۍ په ماحول کې د کرکې، بدبينې، خواشيني،
نوميدۍ او بيزاری زهر شندي.

دا د هونښياري ښځې خاصه نه ده چې په کوچنی خبره محترقه شي، د مرچو په
خټه کښيني او په ژبه زهر واچوی او د کورني وچ او لامده له يوې مخې لولپه
کړي. زما په نظر کې کومه ښځه چې له عصبانيته کار واخلي، محترقه شي، د
کورنۍ غړو ته په بدو ردو پيل وکړي.

يو شى پر بل ووهي، خپل ماشومان په وهلو، ټکولو ويده کړي، بالاخره
پيريان پر ځان راوولی، خپل سر له ډاگي ډاگي ووهي، خپل وينستان و شکوی
بې له شکه پرته له دې چې په يوه شېبه کې يې د کورنۍ عادي وضع گډه وډه

او بحراني کړي وي بل څه به نه يې نه وي کړي. او طبيعي ده چې بنځه په کورنۍ کې په دې محشر جوړولو سره د خپل ميره په ذهن د قهر او غوسې غشي ورولي، د هغه عواطف جريحه دار کوي او په زړه کې ورته د کرکې او بيرازې احساس ايجادوي او که د ميره له خوا د هغې ارامول کومه نتيجه ور نه کړي او هغه خپل ليونتوب ته دوام ورکړي، بې له شکه ددی حادثې عواقب به ډېر ناوړه او خطرناک وي. نو د کورنۍ ژوند سپارښتنې حکم کوي چې بنځه بايد تر هر چا بردباره، حوصله منده او مهربانه وي او هېڅکله د پېښو سره په غير مسوولانه برخورد سره د خپل عصبيت په وجه د کورنۍ د نيکمرغې درمن ته او روانچوي او د کورنۍ سرنوشت برباد نه کړي.

نويو ميندو شويو ته څو مشورې :

که چېرې ستاسې تيونه «سيني» د زيربډنې په لومړيو ورځو کې شيدې ونه لري او يا ستاسې ماشوم له شيدو خوړلو ډډه کوي، نومه نااميده کېږي، په دې مرحله کې له يو سلاکار سره مشوره وکړي ځکه تجربو ښودلې چې د شيدو ورکولو او شيدو خوړلو په اړه د سالمو مشورو د عملي کولو په صورت کې دا نيمگړتيا وې ليرې شوي دي په دې مرحله کې مور او ماشوم دوه ډوله ستونزې لري.

يا دا چې د مورد تيو سرونه هوار وي.

او يا خود ماشوم ژبه په کافي اندازه لوړه نه وي ترڅو د مور سينه پرې وروډلی شي.

دلته ښايي تيو ته پوست پوښ ورواغونښتسل شي چې د تيو سرونه را پورته کړي شي او ماشوم ته بايد د سيني روډل هم ورزده کړي شي. بې له شکه تر يوې مياشتې به دا تجربه مثبتې نتيجه ورکړي.

خرگنده ده چې په ټوله نړۍ کې له يوې تر څلورمې برخې پورې ميندي د زيريدنې په لومړي اونۍ کې خپلو ماشومانو ته د شيدو ورکولو په برخه کې ستونزه لري او زياتره شکايتونه يې د سيني د سر له خوړو د ماشوم د تي د نه ردولو، د ماشوم د وزن د کمښت او د مورد شيدو ورکولو د څنډ له امله دي، خو طبي سلاکارانو د ميندو او ماشومانو د دغو ستونزو د ليرې کولو لپاره لازمي مشورې وړاندې کړي دي بې له شکه ددې ډول ميندو لپاره ډېره نږدې او اغېزمنې سلاکاري، هغه زړې ميندي دي چې په دې او نورو برخو کې زياتې گټورې تجربې لري او د ميندو سره ددې ډول ستونزو په ليرې کولو کې په زړه پورې مشورې وړاندې کولای شي. (۱)

(۱) هېواد، ۵۷ گڼه، ۲۸ اسد، ۱۳۸۱ کال.

ښځه د پوهانو له نظره :

هېڅ ژوندي مخلق بې له مور او پلاره نه پيدا کېږي خو د مور مقام ځکه لوړ دی چې د اولاد په زېږولو او روزلو کې يې ډېر زيارونه او دردونه گاللي دي. همدا وجه ده چې په ټولو اديانو کې د مور مقام ته سر ټېټ شوی ستاينه او درناوی يې شوی دی.

د انجيل په مقدس کتاب کې د مور او پلار درناوي ته داسې ارزښت ورکړل شوی دی. « د مور او پلار درناوی وکړئ په هغه ځمکه کې چې پاک خدای ستاسو په برخه کړې ده ستا عمر به زيات شي».

مور د انسان د شخصيت جوړوونکي ده لکه چې جان راسکين وايي :

زما مور زما د شخصيت په جوړولو کې د بادونې وړ اغېزه لري.

هېڅ اولاد بايد د مور د ناپايه احسان کفران ونه کړي او د هغې حق ادا کړي په دې باب نيکلسن وايي :

هر هغه څه چې مې هڅه او هيله ده هغه دا چې بايد د پرنستي صفتي مورد
احسان پور وړی يم.

د مور په لاس د ماشوم د زانگو زنگول د جهان خوزول دي، دا علمي خبره: د
زياتو پوهانو له خولې د عباراتو په کم توپير سره راوتلې ده لکه چې د «د
بليو او آروالاس» هم وايي هغه لاس چې زانگو زنگوي، په نړۍ واکمني کوي.
د مور مينه او محبت او گرانست بې پايه دي، توصيف او تعريف يې هم ډېر
گران دی همدا ده چې د مور مقام په زړونو کې دی لکه چې وايي:
مورد ماشومانو د شونډو پر سر او د هغوی په زړونو کې خآی لري (ويليام.
ام. تاکري).

هر ساز ډېر خوږ دی خو هغه ترنم چې د مور په لولو لولو کې دي ساري نه لري او
د خوب جهان ته يې بيا يې لکه چې يو عالم هنري وارد بيچر وايي: د مور په
للو ماشوم په زانگو کې په زړه پورې خوږه فضا کې قرار لري او يا دا چې
البرابرت چيپس وايي:

زانگو مې وزنگوه مورې تر څو چې ويده شم زانگو وزنگوه! (۱)

(۱) ملالی مجله، د ۱۳۸۲ کال د وري مياشت، ۲ گڼه.

د نړۍ دوه پر درېيم رانده بنځې دي :

د نړي پر کچه د نړيوالو څېړنو مقايسه بنايي چې د ږوند والی اخته توب په
بنځو کې تر نارينه وو زيات دي او د کليو او سيدونکی هم د بناريانو په پرتله
زياتره په ږوند والی اخته کېږي.

د بنځو په هکله داسې خيال کېږي چې د هغوی ډېر زيات تپتې ټولنيز
موقعيت په بېلابېلو ټولنو کې د نرانو په انډول د هغو تر سلو زيات ږوند

والی پورې تر او لري د یوې نړیوالې څېړنې پر بنسټ په گوته شوی ده چې
پوند توب له نېستي سره سماسمي اړیکې لري.

د بېلګې په توګه د امریکا په هېواد کې د شتمنو پر نسبت بیوزلی خلک په
سلو کې دېرش په پوند والی اخته کېږي همدا شان په زیاترو وروسته پاتې
هېوادونو کې نښې په سلو کې ۴۰ تر نرانو زیاتې په پوند والی اخته دي.

البته په صنعتي هېوادونو کې هم احتمال شته چې په سلو کې تر ۳ زیاتې
نښې د نرانو په انډول په پوند والی اخته شي.

له بلې خوا نه د نښو د ژوند د پر تېټه شرایط او نیمګړې زده کړه هم د پوند
والی د خطر د یوه عامل په توګه مطرح ده. په سلو کې زیات پوند والی په
چین- هند او افریقا کې لیدل کېږي چې په دې منع کې یې کلیوال د بناریانو
پر نسبت دوه برابره د پوند والی سره مخامخ کړی دي. (۱)

(۱) هېواد، ۳ ګڼه، ۱۳۸۲/۱/۵ کال

په تخار کې نښې د زور زیاتۍ په لمبو کې :

افغاني ټولنه د نړۍ وروسته پاتې ټولني په توګه د بشري حقونو د رعایت په
برخه کې یو لږ زیاتې ستونزې لري چې دغه ستونزې د اقتصادي پلوه د هېواد
د وروسته پاتې والي، د ښوونې او روزنې او د علم له نعمت څخه د بې برخې
توب، د ناوړو او ناغورو عنعنو او رواجونو د پریکونې حاکمیت او اغېزمن،
د انسان د طبیعي، مدني او بشري حقونو څخه د نارینو او نښو د خړتیا د
ټپتې سطحې څخه سرچینه اخلي.

باید و وایو چې د بشري حقوقو نه رعایت او نه درناوی په ټول هېواد کې په یوه کچه نه دي، ځینې ولایتونه او سیمې تر نورو څخه په لوړه درجه کې قرار لري.

د بنځو په وړاندې د زورزیاتۍ کرکجنه او ناولی پدېده چې په پوره اندازه پکې بشري حقونه تر پښو لاندې کېږي او د انسان لوړ مقام او خدای بخښلی کرامت ته سپکاوی کېږي چې نن سبا یې په ټول هېواد کې بېلګې لیدلای شو، چې دلته د دغو پېښو یو څو بېلګې د تخار په ولایت کې گورو، هغه چې د یوې مرکې په ترڅ کې د تخار ولایت د بنځو چارو رییسې محترمې رزم آرا حواش یې معلومات ورکړي دي.

د بنځو چارو محترمې رییسې د یوې پوښتنې په ځواب کې وویلې:

لکه چې څرگنده ده په افغانستان کې د تباه کونکو جگړو د ناوړینونو له کبله د بنځو پر حقوقو باندې ډول ډول تیرۍ سرته رسېدلې او د هغوی انساني مقام او پتمنۍ ته د یادونې وړ سپکاوي اړول شوي دي، لکه چې د نږدې یو کال په اوږدو کې پر بنځو باندې د تاوتریخوالي او د هغوی پر حقوقو د لیريو په اړوند تر ۶۰۰ زیاتې فقرې د عریضو په توګه د تخار ولایت د بنځو چارو ریاست ته وړاندې شوي دي چې ډېر لوړ رقم ښایي.

محترمې رزم آرا حواش د خپلې ادعا د ثبوت لپاره یو څو یې د مثال په ډول داسې معرفي کړې؟

- «گ» نومې یوه ۶ کلنه نجلی چې په اجباري ډول یو ۳۰ کلن سړی ته واده شوی او اوس چې د ژوند په چارو پوه شوې نو د کورنۍ د تاوتریخوالي له امله د خپل مېړه سره د ژوند دوام نه غواړي.
- «ف» نومې یوه ۱۳ کلنه نجلی چې ۳۵ کلن سړی ته په زور واده شوی چې اوس د هغه سره ګډ ژوند نه غواړي.

- ۱۲ کلنی (ر) نومی نجلی د کورنی د زور زیاتې او له تحمله پورته فشار په وجه له کوره تېنستی ته مجبوره شوه او د بنځو چارو ریاست ته یې پناه راوړې ده.

- (م) نومی یوه مېرمن چې د ترورد زامنو او د ترورد لورد مېرې له خوا په ډله ایز ډول تر جنسي تیرې لاندې راغلي ده.

- یوه نهه کلنه نجلی چې د یو خپل سره واده کېږي که څه هم مېرې یې له خپلوانو څخه و بیا هم د دوی د نه توافق له مخې ورځ په ورځ پرې د مېرې له خوا تاوتریخوالی زیاتېږي ترڅو چې څلور کاله وروسته پرې بن راوړي او د هغې ژوند له بده بتره کېږي او داسې حالت ته رسېږي چې په کور کې د یو بې ارزشي متاع بڼه نیسي. له ډېرو شکنجو او فشارونو په وجه ولسوالۍ ته عارضه کېږي، ولسوالۍ یې له مېرې تعهد اخلي چې نور به ددې په نسبت له تاوتریخوالی لاس اخلي، مگر له هغه ځایه د راوتلو سره سمه یې په ردو بدو ویلو او وهلو شروع کوي.

دا چې ګواکې د ناوړې عنعنې خلاف عارضه شوې ده، نو د کورنی ټول غړي پرې د ډول ډول شکنجو نظریې ورکوي، پښې او لاسونه یې تړي او په سره کړي سیخ یې داغوي او غوښې ورته په امبور رانیسي، درندی چارې پرې اجرا کوي، څو ځلې یې د ځان وژنې هڅه کړې ده. خو بریالی شوی نه ده، تر اوسه پورې د اولاد مور شوې هم نه ده، له کوره یې بهر هم نه پرېږدي، نوموړي وایي که د مور د عریضې په واسطه چې د بنځو چارو ریاست ته یې مراجعه کړې د مېرې له خوا طلاق ورنه کړ شي نو پرته د ځان وژنې بله لاره ورته نه ده پاتې.

د تخار د بنځو چارو رييسی محترمی رزم ارا حواش په ډېره خواشینی سره په هغه ولایت کې د بنځو په نسبت د اسلامي او انساني ضد د يو ډېر کرکجن او شرمناک عمل په باب داسې وويل:

- يوه ۵۵ کلنه بنځه د يوې نهايت جانې ډلې په واسطه له کوره اېستل کېږي او ۱۳ تنه پرې جنسي تيري کوي، نوموړي دوې ورځې بې هوښه وه او تر ۸ ورځو پورې د خوځېدو نه وه، تر هغې چې د بنځو چارو رياست ته راوړل شوه، له معاینې او درملنې وروسته خپلې کورنۍ ته ستنه شوه، يوه اونۍ لا تېره نه وه چې بيا د هماغو جنايتکارانو ۱۲ کسيزی ډلې پرې جنسي تيري وکړو... او بيا د مرگ تر پولې ووهل شوه. ۸ ورځې وروسته روغتون ته يو وړل شوه او له هغه ځايه د بنځو چارو رياست ته راوستل شوه.

که څه هم ددې پېښې په اړوند قضيه د ولايت مربوطو ارگانونو ته محول شوې ده، خو زما په عقیده هغو جانپانو ته به هيڅ سزا ورنه کېږي.
په پای کې محترمی رزم ارا حواش وويل:

چې تر خپلې وسې پورې به په هر وسيله چې کېږي د بنځو په وړاندې د بې شمېره تاوتريخوالي او په دې ولايت کې د بشر د حقونو د تيرو پېښو لاندې کولو د مخنيوي په لار کې په خپلو هلو ځلو ته دوام ورکړي. (۱)
(۱) د حقوق بشر مجله، درېيم کال، اتمه گڼه، د رازقي نړيوال مرکه.

د مور عاطفي مقام :

هر انسان چې کله نړۍ ته سترگې وغړوي او په نړۍ کې د دوهم پړاو ژوند ساه واخلي نو تر هر چا چې لومړی څوک وپېژنی هغه يوازې او يوازې مور ده او نه يوازې دا مور خپل ناز بريدلی ماشوم د نهو مياشتو په اوږدو کې په خپل نس

کې د ګرځولو ډېرې زياتې ستونزې ګالي بلکې په دغه موده کې يې د خپل وجود د وينې په يوې برخې تغذيه کوي... نو حق لري چې مور ته د مينې او ګرانبت د مجسمې، د مهربانې، پيرزوينې او خوا خوږۍ د تمثال او ناپايه بڼيګڼو د سرچينې نومونه ورکړ شي.

همدا لامل دی چې د يو واقعي انسان په توګه د مور مقام هغو مړه لوړ دی چې ستاينه يې اسانه خبره نه ده او انسان يې له پالنې څخه عاجز دی، تر هغې چې اولاد پر بنسو بدو پوهېږي د خپلې جسمي ودې او ذهني تکامل پراوونه تيروي مور يې يوه زړه خوږې ملاتړې او رښتيني مدرګاره ده. مور ته له دې پرته چې د لوی خدای له خوا ملکوتي مقام ورکړ شوی د هغې رضا د خدای رضا او جنت د مور تر پښو لاندې بلل شوی. د نړۍ د پوهانو او سترو شخصيتونو له خوا د دې د ډېر ستر شخصيت ارزښته لوړ مقام په باب نظر يې وړاندې شوې دي چې هر يوه يې، په دې اړه لکه د ناپليون خبره «مور په يوه لاس زانګو زنگوی او په بل لاس نړۍ» په بشري حافظه کې لکه د کاني کرښه حک پاتې دي او تر څو چې نړۍ وي ټاکونکي اهميت او اغېزمن ارزښت له لاسه نه ورکوي.

هوکی! د داسې لوړ مقام په درلودلو سره د مور ستاينه د انسان له وسې نه بهر خبره ده لکه چې وايي: «د مور کلمه هغو مړه سپېڅلې او ښکلې ده چې د بشريت د ژبې په قاموس کې يې ساري نه ليدل کېږي».

«و. هاوفا» مور ته په خطاب کې وايي: «ای مهربانې مورې! د زښتو زياتو سپېڅلو مينو څخه يې، ستا د اسماني عظمت له ستاينې څخه، زما ځمکنۍ ژبه بيو سي ده. هر انسان د مينې او محبت مفهوم په يو شکل سره تعريفوي او تفسيروي او د هر چا د مينې کچه يو له بله سره ښکاره توپيرونه لري، خو په دې ټولو کې د هغې مينې مدارجو ته رسيدای نه شي چې د مور سره د مينې رښتيانې جاج ترې اخېستل کېدای شي. په دې اړه د نړۍ يو پوه

«شامپسو» څه ښه وييلي دي «يوازې يوه مور کولای شي وپوهېږي چې گرانښت او نيکبخت کېدل څه شی دی؟ څومره زيات مې په نارينه زړه سوځي چې د مور خوشبختي احساس کولای نه شي...»

هوکی! دا واقعیت په يوه پښتو متل کې څومره ښه توجیه شوی دی چې وايي «د مور زړه په اولاد دی او د اولاد زړه په تېږه».

«گوته» د نړۍ پېژندل شوی او عالم شخصیت د مور د بې ساري لوړ ملکوتي مقام په اړه چې بې د عروج څوکې ته په کتلو د انسان له سره خولۍ لوبېږي داسې نظر په وړاندې کوي: هېڅ شی د مور په اندازه د خپل اولاد سره روح پالونکی نه دی او هېڅ شی د هغې مور په اندازه زموږ د درناوی، عزت او تقدیس حس وینسولای نه شي.

چې د خپلو بچيانو سره يې احاطه کړي دی. «انسان چې د خپل عمر په هره مرحله کې وي حتی که د پلارولۍ او نيکه مقام ته رسيدلی وي، د مور په نسبت قدر شناس او حق پېژندونکی وي بيا هم د مور سره مينه لري او د ځان د هغې د حقونو پالونکی بولي او د قران مجيد د احکامو له مخې د هغې په مقابل کې چې گوندې ورينمين زړه يې د اولاد د غير عاطفې چلند له بابته ونه خورېږي.

اف قدری هم نه کوي راشي د پورتنۍ ادعا مصداق د نړۍ د يو بل ستر شخصیت اناتول فرانس په لاندې وجيزه کې وگورو: «زه پنځه دېرش کلنۍ ته رسيدلی وم، يو ځل هم شوی نه دی چې کور ته زما تر راستنيدلو دمخه مې د مور سترگو ته خوب ورغلی وي» خو کاشکې چې هر اولاد د مور دا احساس درک کړي، د بچيانو په نسبت د هغې د گرانښت پته ولگوي، مقام يې وپېژني او د هغې د درناوي او سپېڅلتيا لپاره د يوې واقعي حقدارې په

توگه ورته د ستاینې او نمانځني په خاطر سرټېټ کړي او جنت د هغې تر پښو
لاندې ولټوي (۱)

(۱) هېواد، ۱۳۸۵ د جوزا ۲۴.

په هرات کې د یوې نجلی وژنه :

د هرات په ښار کې د یوې پیغلې نجلی د جسد موندنه ددې ولایت د ښاریانو
د اندیښنې لامل شو او د هغوی خبرداری ورکړی دی که چېرته دا ډول پېښې
تکرار شي نو خپلې لونیې به کورسونو او حتی ښوونځیو ته ونه لېږي.

خو امنیتي چارواکی ادعا کوي چې هلته امنیت تامین دی او هغوی به د ۴۸
گړیو په اوږدو کې ددې نجلی قاتل ونیسي.

د ۱۷ کلني نجلی سعیدی جسد د سلواغې په ۱۵ نېټه د هرات ولایت د امنیه
قومندانۍ د ځواکونو په واسطه د ولایت له مخامخ پارک څخه وموندل شو
او د پولیسو او ددې نجلی د کورنۍ په وینا نوموړې د کرندي په واسطه د
سر له برخې وژل شوی ده او له کوره له وتلو څخه یوه ورځ وروسته ورکه شوې
ده.

ددې نجلی پلار سید سرور سادات پڅواک ته وویل: «زه په خپله په اسلام
قلعه کې کار کوم او کله چې له کاره راغلم نو ماندینې مې راته وویل چې لا تر
اوسه پورې سعیده له کورسه نه ده راستنه شوې او بیا کله چې زه کورس ته
ورغلم هغوي وویل چې سعیده د مازپښین تر ۳ بجو پورې همدلته وه».

نوموړي زیاته کړه: چې امنیتي مسؤلینو د شپې په ۹ بجو ورته خبره ورکړې
چې د سعیدی جسد یې د ولایت له مخامخ پارک څخه موندلی دی مگر ضیاً
الدین محمودي د هرات ولایت امنیه قوماندان پڅواک ته وویل: د نجلی پلار

ادعا کوي چې لوري يې په کورس کې ده. خو د کورس مسؤولين وايي چې دا انجلی درې ورځې کېږي چې کورس ته نه و راغلي».

دا په داسې حال کې دي چې د هرات د شپږمې ناحيې اوسيدونکي چې دا انجلی پکې اوسېږي، گواښ يې کړی دی که چېرته ددې ستونزې ته يې رسېدنه ونه شي نور حاضر نه دي چې خپلې لونيې د درسونو لپاره ولېږي.

۴۳ کلن غلام سخی چې ددې ناحيې اوسيدونکی دی وويل: «که چېرته زموږ د اولادونو ژوند په خطر کې وي موږ به پرې نږدو چې زموږ لونيې د سعیدي په برخه ليک اخته شي».

۴۵ کلنه بی بي گل ددې ناحيې یو بله ښاري څرگنده کړه: «زموږ امنیت تامین نه دی او دولت تراوسه پورې قاتل نه دی پیدا کړی که چېرته داسې بې امنيتي وي زموږ لونيې به څنگه وکړای شي چې په ارامه زړه درس ووايي».

امینتي مسؤولينو د څرگندونې له مخې د هرات د عامې روغتیا د ریاست د تایید له مخې دا انجلی تر تیرې لاندې نه ده راغلي (۱).

(۱) واقعیت مجله، لومړی کال، لومړۍ گڼه.

په هېواد کې د ښځې د لوړ مقام نمانځنه :

د ښځې د وتلې شخصیت او لوړ مقام نمانځنه، د ښځې د نړیوال پيوستون له ورځې يعنې د مارچ له اتمې نېټې څخه په پرتمین ډول پیل کېږي. هغه د مارچ اتمه نېټه چې یاد ۱۸۵۷م کال راهیسي د امریکا د نیویارک په ښار کې د ښځینه کارگرانو له تاریخي جانبازانه پاڅون څخه يې مبدا اخیستلې ده او ورسره جوخت د دوو المانیو ښځینه مبارزو او قهرمانو شخصیتونو يعنې کلارازتکین او روزالو کزامبورگ د ویاړ لیونو مونسره نه شلېدونکې

اړيکې لري او بيا د زمانې په تېریدلو سره يې د نړۍ په ټولو هېوادونو کې يو د بل پسې په شاندارو مراسمو او مارشونو نمانځنې پيل شوي.

اما افغانستان د نړۍ له ډېرو زياتو وروستنيو هېوادونو څخه و چې د بنځې ددغې پرتمينې ورځې نمانځلو ته يې اقدام وکړ... يعنې د هېواد د ژوندانه د هر اړخيز اړخونو په ټولو ډگرونو کې د زمانې د غوښتنو سره سم د نووښتونو سره د افغانستان د وياړلې تاريخ د ځليدونکي څپرې پر سر د نه بنځته کېدونکي تاج غوندې عصر وتلي شخصيت د اعليحضرت امان الله خلایقیتونه د پوره وياړنې وړ دي.

چې يو يې هم د هېواد د بنځو په ټولنيز سياسي، فرهنگي او مدني ژوند کې د خلایقانه بدلون راوستل دي.

هغه مهال چې اعليحضرت امان الله خان پاچا شو او له انگليسي دولت څخه يې د هېواد خپلواکي واخېستله، نو دده په عقیده دده د نورو پلانونو تر څنگ په افغانستان کې کورني موجود نظام يو ډول مربي توب و او دا ځکه چې په دې وخت کې د افغانستان په ځينو سيمو کې بنځې د پېسو په بدل کې خرڅېدلې او له همدې کبله بنځه مجبوره وه چې د مېړه د ټولو مظالمو مظاهر وگالي نو دا وه چې په ۱۹۲۰ م کې يې له بنځو څخه د ملاتړ په خاطر د خپلې خور (کبري جان) په سرپرستي يوه ټولنه تاسيس کړه او نوموړي ته يې دنده ورکړه چې بنځې وهڅوي چې د خپلو مېړونو د بې عدالتۍ په وړاندې اعتراض وکړي لکه چې د پغمان جشن په مراسمو او داسې نورو محفلونو کې يې بنځې وهڅولي چې د خپلو مېړونو د مظالمو او تاوتریخوالي په مقابل کې سرسختانه مقاومت وکړي.

ددې موسسې په چوکاټ کې د ارشاد نسوان په نامه يوې جريدې هم په ۱۳۰۰ هـ ل د ملکي ثريا په مديريت په خپرېدلو پيل وکړ.

همدا شان د بنځو د نهضت د ودې په مقابل کې د خنډونو لېرې کولو ته د بنځو تشويقول و د بنځو مشروعه او دموکراتيکه آزادي د اعليحضرت امان الله خان په نزد د پوره اهميت وړ وه او دا ځکه چې په شعوري او آگاهانه توگه يې په هېواد کې د بنځو نهضت رامنځته کړ او دا کار يې د لومړي ځل لپاره له خپلې کورنۍ او له درباره پېل کړ، چې ملکه ثريا د اعليحضرت امان الله خان ماندينه او د افغانستان د ژوناليزم د پلار محمود طرزي لور ددې نهضت په سر کې ولاړه وه.

متاسفانه د اعليحضرت امان الله خان له زمانې را وروسته د محمد ظاهر شاه د پاچاهۍ تر وخته پورې د بنځو د غورځنگ د ودې او پرمختيا په لار کې هېڅ گام پورته نه شو تر څو چې په ۱۳۲۰ هـ ش کې د بنځو نهضت يو څه وده وکړه او د يوې عيني ټولنيزې اړتيا له مخې په ۱۳۲۵ هـ ل د هېواد د بنځو د سياسي، فرهنگي او ټولنيزې کچې د پورته بيولو په خاطر د بنځو موسسه يعنې د ميرمنو ټولنه بيا تشکيله شوه، په لومړي سر کې هغه نجونې چې چټي پيغلې (د پاڅه عمر درلودونکي) وي. ددې ټولنې په مسلکي لیسې کې منل کېدلې.

د ميرمنو ټولنې په دې مسلکي لیسې کې چې د «مستوراتو» په نامه يادېدلې پر عمومي مضمونونو سربېره، تايپ، د لاس گنډنې صنعتونه هم تدرېس کېدل.

ددې ټولنې د مېرمن د مجلې په نوم يوې مجلې فعاليت کاوه چې په هره مياشت کې يوه پلا خپرېدلې.

د ميرمنو ټولنې رياست د معمول له مخې د پاچاهي کورني د يو غړي په غاړه و چې په افتخاري توگه يې دا دنده پرمخ بيوله.

په دې وخت کې د پاچاهي نظام د طبقاتي نظام د ماهيت په بنا د مارچ د اتمې ورځې په ځای د جوزا ۲۴ نېټه د مورد ورځې په نامه په خورا شانداره مراسمو نمانځل کېدله.

ددې ورځې د نمانځلو په مناسبت د شعر، نثر، داستان کانکور په کار اچول کېده او هريوه ممتاز او جايزه وړونکي اثر دري (۱-۳) نقدي جايزې او تصديق ليکونه ورکول کېدل، ددې په خوا کې د ټول هېواد په کچه درې تنه ممتازه ميندي د غوره شوو معيارونو له مخې انتخابېدلې له نيکه مرغه زه په خپله د پښتو د شعر لومړي جايزه وړونکي وم او د والا حضرتي ميرمن خاتول له خوا راته لومړي درجه نقدي جايزه او تصديق راکړ شو.

د محمد ظاهر شاه تر پاچاهي وروسته ميرمنې ټولنې، د ښځو د پيوستون او د مورد ورځې په نمانځلو کې د رژيمونو د سياست له مخې بدلونونه رامنځته شول.

تر دې چې د بن د تاريخي کنفرانس نه را وروسته ميرمنه ټولنه د ښځو چارو وزارت ته ارتقا وکړه، او دادي سپر کال د مور ورځ د جوزا په ۲۴ مه نېټه و نمانځل شوه، خو متاسفانه د مېرمن مجله او ارشاد النسوان جريده په پخواني حالت او کيفيت نه خپرېږي. (۱)

(۱) انيس، ۲۸/۳/۱۳۸۲ کال

په بشري ټولنو کې د ښځو ځلانده ونډه :

د بشر د پيدا ايښت راهيسې چې د ښځې يعنې له موره زېږنده ده لکه چې په قران پاک کې دا موضوع صراحت لري چې وايي اي خلکو ما تاسې ټول لومړي له ښځې او نارينه څخه پيدا کړي.

هو کي له آدم (ع) تردې دمه بنځه د بشري تاريخ په هر پړاو او هره دوره کې خورا وتلي مقام لري لکه چې بيا هم د بنځې دا مقام په نبوي حديث کې داسې جوت شوي دي « ستاسې بهترين اولاد ستاسې لوني دي».

لوني چې بنځې او بيا دا بنځې د خپلې ټولنې په منځ کې د ټاکونکي او اغېزمن نقش لوبونکي دي، په ټولنيزو، اقتصادي، فرهنگي، پوځي، سياسي، علمي او د ژوندانه په داسې ټولو ډگرونو کې يې ونډه څرگنده ده چې د بېلگې په توگه د پخوانيو ملتونو په تېره بيا زموږ د لرغونې فرهنگي بډايه ميراثونو د مورواکي (مادر سالاری) د دورې ويانده بېلگه ده او ددې تر څنگ په دغو فرهنگي ميراثونو کې د بنځې ټولنيزه او مذهبي منزلت هم خورا ارزښتمن دي لکه چې د مورواکي په دوره کې د بنځې د دريځ ممتاز توب په لاندینو څو ټکو کې په ښه توگه په گوته کېدای شي.

د اور ساتنه، چې مذهبي تقدس يې درلود، يوازې د محدودو کسانو دنده وه او بنځې ترې دگټې اخېستنې حق درلود.

بنځه د مينې محبت او باطني صفايي د درلودلو په وجه د ټولنو په منځ کې د سولې او پخلاينې مظهر و.

په دغه دوره کې بنځه د خټينو لوبنو، د ټولني د اړتياوو اسبابونو او د آلاتو د جوړولو په فن او هنري نووښتونو کې پوره پياوړتيا درلودله.

د کورني سرپرستي او د چارو مسؤوليت ورته ور په غاړه و د اولاد زيږول، روزنه، د ناروغيو او د ناوړو پېښو په مقابل کې د هغوی ساتنه ددې وظيفه وه.

د کرنې او شپونټوب په چارو کې يې پوره لاس درلود او په ځينو کارونو کې به يې د نرانو سره همکاري درلودله.

که څه هم بنځه د تاریخ په ټولو پړاوونو کې دغه لوړ او له مسؤولیت نه ډک مقام تر اخره پورې ځانته مختص ساتلي دي، خو گورو چې په هر پړاو کې یې خپل تاریخي اهمیت هم له لاسه نه دي ورکړي.

تر کومې اندازې پورې چې د لرغوني افغانستان په اوستایي عصر کې په تېره بیا د زردشتي آیین په تبلیغ او تعلیم کې د بنځې نقش ځلانده دي هغومره د کوشانیانو په غورځېدلي دوره کې یې هم دغه مقام له پاملرنې نه دي غورځېدلي.

همدا شان تر کومې اندازې پورې چې تر اسلام دمخه ټولنو کې بنځه تر یوه حده د درناوی وړ او د ویارلې مقام لرونکي وه په اسلام کې د هغې مقام لا غوره او درناوي وړ گرځېدلي دي زموږ په گران هېواد کې د ژوندانه په هره برخه کې بې شمېره بنځېنه وتلې شخصیتونه د بېلگې په توگه بنودلای شو چې کارنامې او شهکاری یې نه یوازې د تاریخ په پاڼو کې خوندي دي بلکې د ژبو پر سر او د زړونو په منځ کې ځانگړې ځای لري چې یادونه یې ددې بحث له حوصلې څخه وتلي خبره ده.

خو کاشکې زموږ د ټولنې بنځې د هغې مقام او نقش درلودلو سره سره د خپلو حقو حقونو یعنی اسلامي، مدني او ټولنیزو حقونو څخه لکه چې بڼیې برخمنې وای او د ټولني یو مظلوم، محکوم او محروم قشر ته منسوب نه وای. (۱)

(۱) انیس، ۲۲۸گڼه، ۱۷/۱۲/۱۳۹۴ کال.

په بشري تاريخ کې د ښځو د قهرمانانه مبارزو ځلانده بېلگه :

له کوم وخته چې د بشري تاريخ لرليد ته پام وروگرزول شي څرگنده ده چې له هماغه وخته ښځينه قشر د نارينه سره د يو طبيعي جوړه ايز موجود په صفت ملگري او مددگاره او د ژوندانه په ټولو اړوندو ډگرونو او برخه ليکونو کې ورسره هراړخيز گډون درلودلې دی، که چېرته د لرغونې زمانې ټولنيز، اقتصادي فرماسيون (جوړښت) مطالعه شي نو د مورواکې (مادر سالاری) دوره پکې خورا ځلانده او له پرتله ډکه دوره گڼل کېږي. له دې واقعيت څخه دا حقيقت په ډاگه کېږي چې ښځه د نارينه سره يو ځای او يو شان د ژوندانه په ټولو مقدراتو کې فعاله برخه او ټاکونکي نقش لري.

لکه چې تقويمونه ليدل کېږي په هغوئ کې يو شمېر تاريخي ورځې څخه د سترو او وياړلو پېښو له مخې او څه د شخصيتونو د اتلولۍ او فداکاريو او څه د ځانگړو ورځو له مخې د هغوئ د درناوي او ياد و بود په خاطر تجليلېږي، چې د نارينه وو قهرمانو شخصيتونو د ورځو په خوا کې د قهرمانو ښځو ورځې هم د تاريخ په پاڼو کې د سرو زرو پر کرښو نقش او د حماسو قدر داني يې په ځانگړو مراسمو سره کېږي.

که د دواړو اتلولي سره پرتله شي. نو د بېلگې په توگه گورو چې که د نارينه وو په ډله کې روسي فضا نورد يوري گامارين د لومړني انسان په توگه د لومړي ځل لپاره پورته فضا ته له تعجب او تهيج ډک سفر وکړ او دغه کيهاني سفر يې په نړۍ کې د قهرمانۍ نوي ريكارډ قايم کړ، خو بيا گورو چې دده پسې روسۍ ميرمن تريشکوا هم دغه بالمشله حماسه له ځانه په يادگار پريښودله او دا يې په اثبات ورسوله چې ښځې هم کولای شي لکه د نارينه غوندې له اعجازه ډکې کارنامې وهستوي که په بشري تقويم کې د مې د

مياشتې لومړۍ نېټه د نړۍ د کارگرانو د پيوستون ورځ، هغه تاريخي ورځ ده چې په دوهم انترناسيونال کې په کال ۱۸۸۹م کې تصويب او په ۱۸۹۰ کال په ټول جهان کې يې د تلينونو قدر داني پيل شوله او ددې ترڅنگه د مارچ اتمه نېټه هم د بنځو د نړيوال پيوستون هغه تاريخي ورځ ده چې د ۱۸،۵۷ کال د مارچ په اتمې نېټې د امريکا د نيويارک د بنار د کارگرو بنځو، د خپل حقه حقونو د ترلاسه کولو په خاطر له مارش کونکو مظاهرو څخه يې منشا اخېستې وه او د «کلارازتگين» الماني مبارزې بنځې د پرله پسې مبارزو او تلاشونو په نتيجه کې، ددې د وړانديز په تاييد او د آلماني بلې مبارزې بنځې په ملگرتوب په ۱۹،۱۰م کال په کوينهاگن کې د سوسيالستو بنځو په دوهم جوړ شوي کنفرانس کې چې د نړۍ له ۷ هېوادونو څخه د سلو تنو په شاوخوا کې د مارچ اتمه د نړۍ د بنځو د نړيوال پيوستون په توگه په رسميت وپېژندل شوه او د تجليلولو پروسي يې کال په کال پراختيا وموندله او بالاخره نړيواله پراخه صبغه يې ځانته ونيوله.

زموږ په هېواد کې د بنځو د نړيوال پيوستون د ورځې تجليل بدل دومره لرغونتيا نه لري ځکه چې د دولتي چارواکو د تبعیضي ذهنيت پر بنا يې نه غوښتل چې دا ورځ تجليل کړي، ترڅو چې په دې وروستيو کلونو کې، بنځو ته يې دهغوی لوړ مقام ته د درناوی په خاطر په هېواد کې د بنځو د نړيوال پيوستون د ورځې تجليل بدل پيل شو او دادی نن سبا موږ ددې ورځې د لمانځلو په درشل کې ياستو. (۱)

(۱) ميرمن مجله، ۷۲ ځنځه، جدی، ۱۳۹۰ کال.

د بنځې اجتماعي مقام :

د کوم وخته چې انسان په نړۍ کې ژوند پيل کړي تردې وخته پورې بنځه د نارينه نه جلا نه ده پاتې شوي د تاريخ په مختلفو دورو کې يې خپل ټولنيز

دریز ساتلی د ژوند او نړۍ په جوړولو کې یې د نارینه و سره یو ځای اوږه په اوږه فعاله برخه اخیستلی چې د نمانځني ورځو د تاریخ پانې شاهدی دي چې نارینه نه یوازې په ښځو حاکم بلکې ظالم هم تېر شوی حتی د مورواکمني په زمانه کې هم له دغه وضعې یې اغېزه نه وه پاتې شوي او ښځې د علم او هر ځای حاصلو ته لاس اچولی او په اجتماعي چارو کې یې فعال گډون کړي دي ښځه د طبیعت نازولی مخلوق هغه انسان دی چې د نارینه و له لاسه یې بیرحمي او بې عدالتي پر ځان گاللی ترڅه محرومیتونه یې پر ځان زغملی دي.

همدا ښځه ده چې مور کېږي په یو لاس زانگو او بل لاس جهان زنگوي دا چې ... یې جنت او شیدی جهاني وینی دي چې هر چاته ژوند ور په برخه کوي.

څه وخت چې په نړۍ کې بیوگرافیکي ټولني جوړي شوي او د حقونو د اعلاميې په ترڅ کې دغه محروم مخلوق ته انساني حق ورکړ شو نو یې په ښکاره سره په ټولنیزو چارو کې گډون شروع کړ له هغه وخته تر دې وخته د ژوندانه په هېڅ یوه بریالیتوب کې ښځه بې برخې او بې روله نه دي پاتې شوي.

د نارینه و د جگړې میدان ته ځغاستلی دي د اورد جگړې قهرمانه نوی که په کیهاني الوتنو یې لاس پورې کړي دي دا ورسره هواله ختلی همدا اوس په ټولنیزو چارو کې ښځه له هر پلوه بریالی ده بزگره، انجینر، ډاکتر، ښوونکی پوهه فیلسوفه سربازه، پیلوټه فضا نوره او داسې نور هغه هم په بریالی توگه شوی ده.

ښځه په قریحه استعداد او هر ډول وړتوب کې له نره هېڅ کمه نه ده.

ځینې وایي کوم کار چې نارینه کوي ښځه یې نشي کولای ... خو د لیکونکي په عقیده دا حقیقت نه لري ځکه د گران هېواد په ختیځو برخو کې ما د سر په

سترگو ليدلى دي چې بنځه د نرانو کار په موفقانه توگه کوي او البته نارينه د بنځو وظيفې ترسره کوي.

اوس گورو چې بنځه شپنه، بزگره ده او د کور د باندې وظيفې سرته رسوي او نارينه د کور کار لکه کاليو پريمنځل د غوا لوشل او شاوخوا نور کوي...

نوله دې ځايه حکم کېدلای شي چې په نړۍ کې په هيڅ يو داسې کار نه وي چې نړيې وکړي او بنځه يې سرته ونه رسوي.

دا چې وايي بنځه د نيمگړۍ سد خاوند ده هم دومره به وويل شي چې ولې يې حتی تر نرانو درندې وظيفې ترسره کړي دي.

آيا ليلا خالد او جميله بنځې نه دي چا چې د گران وطن د آزادولو لپاره د سرو لمبو سره لوبې وکړي ډېره نژدې ملالي ددې خاورې نه وه چې د غليم د تېريو په مقابل کې يې د خپل ثبات جنده نيغه وساتله.

ممکن همدا مثالونه په کفايت وکړي نو بنکاره ده که بنځه د چاله نظره... که څه هم پوره سدنلري مگر د ډېر هغو کسانو څخه غور او د بشر لپاره گټور کارونه کوي څوک چې پوره عقل لري.

لنډه دا چې بنځه قهرمانه ده هغه چې تاريخي شهکاري کوي او فنکاره ده هغه چې نړۍ جوړوي او نيکمرغه ژوند منځ ته راوړي. (۱)

(۱) هېواد، ۷۸گڼه، ۸/۱۲/۱۳۵۳ کال.

په راتلونکو انتخاباتو کې زموږ د ټولني د بنځو ونډه :

بنځې زموږ د هېواد د زيات متسضعف قشر په توگه د هميشه لپاره د خپلو انساني او ټولنيزو حقوقو څخه محرومي پاتې شوي دي دا موضوع نه يوازې په کليو او بانډو کې بلکې د ښارونو او حتی د کابل په ښار کې صدق پيدا کوي چې ډېر مهم لامل يې د تحصيل او مدني حقوقو څخه محروميتا ده او

بیا لکه د نارینه غوندې په ټولنیزو او سیاسي چارو کې د هغوی نه گډون دي. حال دا چې بنسټه قشر زموږ د ټولني ترنیمایې زیاتې برخې په توگه بنسایي د هېواد د لوړتیا پرمختیا او د خلکو د سوکالی په خاطر د خپلو ټولنیزو، ملي او تاریخي سرنوشتونه په ټاکلو کې فعاله برخه واخلي.

له بده مرغه زموږ د ټولني زیاتره بنسټه نه یوازې د نارینه وو سره خوا په خوا د چارو د سرته اصولو سره مینه او علاقمندي لري بلکې د خپل سرنوشت د ټاکلو د تاریخي پروسې سره هم پوره یې توپیره دي او له دې ځایه ده چې منوری او تحصیل کرده بنسټه نه شي کولای چې نه یوازې د هېواد د نورو محرومو بنسټو د حقوقو د تامینولو غږ پورته کړي بلکې د خپلو حقوقو د ترلاسه کولو په خاطر هم د هېڅ هڅو او مبارزې جوگه کېدای نه شي.

اوس چې زموږ په گران هېواد افغانستان کې د بیارغاونې او نوو جوړونې چارې پیل شوی او د ټولنیز ژوندانه په هر ډگر کې د یادونې وړ بدلونونه رامنځته شوي دي نو په کار دي چې بنسټه له دې طلايي فرصت څخه اعظمي گټه واخلي چې یو یې دا وخت امکان لري چې بنسټه هم په انتخاباتي پروسه کې فعاله برخه واخلي په انتخاباتو کې د داسې مطلوبې برخې اخیستلو په منظور لومړني لپاره د انتخاباتو لپاره د رای ورکولو د کارت اخیستل دي نو که بنسټه غواړي چې په خپله ټولنه همداسې مظلومي محرومي او محکومي پاتې نه شي باید ځان د ټولني د یو فعال، گټور او سرنوشت ساز غړی په توگه احساس کړي، په دې ونه شرمېږي چې د رای ورکولو کارت اخلي او له دې لیاري په انتخاباتي پروسه کې گډون کوي رای چې د انسان د وجدان او شرف حیثیت لري هغه چاته ورکولای شي چې په واقعي توگه د دوی د گټو د تامینولو ممثل او له هر اړخیزو ناخوالو څخه د دوی د ژغورلو متضمن وي او دوی و کولای شي چې د دوی په نسبت د خپلو ذمه واریو په باب ترې پوښتنه وکړي.

ددې خبرې یادونه بیخې ضروري ده چې ایا زموږ د هېواد ښخې چې د رای گیری، کارتونه اخلي د چاپه گڼه یې وکاروي، دا څرگند واقعیت دی که دوی د کاندید شوی شخصیت که اهلیت، تقوی، شایستگی او د اخلاقي موازینو د ممزاتو څخه سترگې پټې کړي او د خپل کارت په کارولو کې ژبنيو، قومي، سمتي، گروپي، گوندي او داسې نورو تعصبات ته اعتبار او ارزښت ورکړي، دا موضوع نه یوازې د ښځو د قشر په زیان تمامېږي بلکې د ټولني او هېواد په حق کې څرگند تیری تلقی کېږي او پایله به یې داوی چې د ښځو د ملي او ټولنیز ژوند په دورنما کې چې کومه روښنایی په ځلیدلو راغلي هغه به پراختیا ونه مومي او ښخې به هماغسې د ناپوهي، محرومتیا او محکومیت په تورتم کې پاتې شي.

لنډه دا چې په دې او سنیو مناسبو شرایطو کې چې د افغانستان د اساسي قانون د ارزښتونو په رڼا کې چې ښځو ته د نارینه وو سره سم برابر حقونه ورکړ شوی دی او دوی ولې د ټولني د یو مستقل، اغېزمن، فعال، معتمد او شایسته غړي په توگه له دې چانس او فرصته او دوخت د ایجاباتو څخه په خپله گټه استفاده ونه کړي (۱)

(۱) میرمن مجله، ۲ گڼه، جوزا، ۱۳۸۳ کال.

د تاریخ د پاڼو په هېنداره کې د ښخې ټولنیزه څېره :

په پخوانیو زمانو کې په تېره بیا تر اسلام دمخه دورو کې د نړۍ یوزیات شمېر پوهانو فیلسوفانو او نوابغو که څه هم یې د علم په بېلا بېلو زمینو کې له تبحر څخه دک او فوق العاده مبتکرانه اثار په میراث را پرېښودلي دي، خو ددې ټولو تر څنگه یې زیاترو ته یوازې د ښځو د ستر مقام او ټولنیز شخصیت درناوی نه دي کړي بلکې که څه هم هغوی له یوې مور څخه پیدا

شوی دی بیا یې هم په سپکه سترگه ورته کتلي دي چې په لاندې ډول یې بېلگې وړاندې کېدای شي.

افلاطون نامتو فیلسوف وايي:

« له خدایانو شکر گزار یم چې ماته یې او ه ښېگتې را بڅښلي دي، چې لومړی یې داده چې زه نړۍ ته ازاد راغلی یم او نه مریي او دوهم دا چې نارینه پیدا شوي یم نه ښځه...»

او یا میلټون لیکي:

« سړی د خدای لپاره پیدا شوی دی او ښځه د نارینه لپاره.»

همدا شان بالزاک د فرانسې بورژوا ستر لیکوال چې په خپل کتاب «د واده فیزیولوژی» کې لیکلي دي: «د ښځې برخه لیک او ددې یوازې سر لورې او ویار دادی چې د نارینه زړه په لرځېدو راوړي... ښځه هغه ملک دي چې د قبالي او دیو ترون یا قرارداد په واسطه تر لاسه کېږي، ښځه د کورد سامان غوندې ده... او د ښځې په اړه سم ووايم: نو ښځه د نارینه یوه ضمیمه ده او یا دا چې نوموړی په خپل یو بل کتاب «خاطرات دوزن و شوهر جوان» کې لیکي:

« واده نه شي کولای چې د مینې او علاقمندی پایلې ولري ځکه چې دیو واده لپاره یوازینې توبنه او یوازینې شی چې لازمي دی په دې لاندینو دوو کلمو کې نغښتي دي سره سینه او فداکاری.»

فیثاغورث، شوپنهاور، نیچه، ویني فرانسوي شاعر، ژاک کریسیستم سن توماس او داسې نور ستر پوهان لکه څنگه چې د ښځو د سترو او ویارلې مقام سره ښايي، په هغسې مناسبو کلمو او توجیها تو یې نه معرفي کوي او یا ناپېژندلې توگه او په پټو سترگو د هغې د شخصیت په اړه قضاوت کوي.

د یو بل عالم «ترتولین» لیکنې ته به څپر شو چې پکې بنځه داسې مخاطب کوي:

«ای بنځې ته د یوې ملغلرې غوندي يې، چې د شیطان پر مخ بېرته کېږي نو ته باید همیشه د صبر او شکیبایي زاړه زاړه کالی واغوندي».

په هر صورت ځینې نورو پوهانو که څه هم غوښتل یې چې بنځه له دې ډول سپکاویو څخه وژغوري، خو بیا یې هم له لاسه یې هیڅ څه شوي نه دي، او له دې سپکاویو څخه یې د هغوی د ژغورنې لار او چاره نه ده مشخصه کړي.

حتی د کلیسا رهبران هم په پریکونې ډول د بنځو د سپکاوي په لار کې ولاړ وو په پېړیو پېړیو بنځه په ټولو ټولنو کې، د یوې تړلې شوې، وینځې د خوند او خوش گذراني، اولاد زیږونکي، ټپت او ناقص مخلوقو نسبت ورته شوی او په ډېرو ټولنو کې یې تر زور زیاتې او مظالمو لاندې ژوند کړي دي او په سپکه سترگه ورته کتل کېږي.

تر څو چې د پاريس لومړنی کمون د خپل پایښت په ډېره لنډه دوره کې بنځو ته په لازمو حقونو قایل شو، مگر د کمون تر ماتې وروسته بیا هم د بنځو حقونه تر پښو لاندې پاتې شول او درناوی یې ونه شو.

چې ډېرې څرگندې او انکار نه کېدونکي بېلگې یې تر اسلام څخه دمخه په خپله په عربو کې د نجونو او حتی د خپلو لونیو په مقابل کې د بي سارو او کرکجنو مظالمو مظاهر گورو، لکه چې په کورنیو کې د نجلۍ په زیږېدنې شرمېدل، او یا د هغوی په خاورو ژوندۍ بنځول چې په خپله د حضرت محمد صلی الله علیه و سلم له یارانو څخه یوه یې تر مسلمان کېدو دمخه خپله لور ژوندۍ په خاورو کې بنځه کړې وه او یا دا چې نجونې د نذر او یا په بل عنوان یو سلل شوی د نیل سیند ته ویدلې.

له نیکه مرغه د اسلام د سپېڅلې دین په راتلو سره د بنځو د ژوندانه په تیاره او ډاروونکي ماحول کې، روښنایي خپره شوه، بنځې او نارینه د ټولني مساوي غړي او د متقابلو مساوي حقونو لرونکي وبلل شول د هغوی طبیعي او میثاقي حقونه مشخص شول او د ستاینې او پالنې وړ شخصیت یې د درناوی وړ وگڼول شو او حتی په ځینو برخو کې ورته تر نارینه زیات امتیازات ورکړ شول.

هوکی د پلار سره یو ځای د مور تر پښو لاندې جنت وگڼل شو او د هغوی په مقابل کې د اولاد د اوف قدری ویل هم گناه وبلل شوه. په همدې ډول په یو شمېر قرآني سپېڅلو ارشاداتو کې تر بل هر وخت زیات د مور یعنی د بنځې مقام برجسته، د درناوی او پاللو وړ وگرځېد.

د ځان وژنې، لاملونه او ډولونه :

بشري حقونه هغه ستر ارزښتونه او د لوی خدای بې ساري پیرزوينې دي چې په طبیعي او قراردادي توگه د هر انسان له نامه سره که بنځه وي که نر، ماشوم وي که ږډا، نیستمن وي که شتمن، هر څوک چې وي او په هر ټولنیز او معنوي دریځ کې چې وي پرته له هر ډول، توپیر، امتیاز او تبعیض څخه تر او لري.

لکه څنگه چې په کورنۍ او ټولنه کې او په نړیواله کچه د بشري حقونو مقام خورا لوړ دی او د انساني ژوند د جوړښت پاڅه بنسټونه گڼل کېږي، په هماغه اندازه یې د تحقق او عملي کولو پروسه څه ساده موضوع نه ده او پېچلتیا یې په دې کې نغښتې ده، چې په دې لار کې یو لږ خنډونه شته دی چې له منځه وړل یې زیاتو هڅو او هاند ته اړتیا لري.

کله چې د بشري حقونو نوم اخیستل کېږي د ټولو په سر کې د ژوند حق راځي او له دې حق څخه بې برخې کول که د هر چا له خوا وي کبیره گناه ده، حتی که په خپل لاس هم وي.

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې په عمومي ډول بڼځې له داسې غمیزو سره مخامخې دي او د بېلابېلو لاملونو له مخې په ځان وژنې لاس پورې کوي.

که د موضوع لا وضاحت په پام کې ونیول شي، نو د دې ځان وژنو اساسي لاملونه، ټولنیزې بې عدالتۍ او نارواوې، د بڼځو په مقابل کې تبعیض او تاوتریخوالي او په ټولنه کې لاسبري ناوړه دودونه او رواجونه دي، چې په یوه کلیمه کې افغاني بڼځې دهغې قرباني گرځي. دا لاملونه داسې شمېرلې شو:

اجباري او پرته له رضا او رغبتو دودونه، په بدو کې ودونه، دروند ولور، بدلي ودونه، د نجلی او سړي ترمنځه د عمر زیات تفاوت، د نذراني او فالې ودونه، د پور او جوارۍ او د هیرویینو په معاملو کې ودونه، د مېړه له خپلوانو سره د کونډۍ نکاح، کورنۍ تاوتریخوالي، مېړه او بڼځې ترمنځه نه توافق، د کمزوری اقتصاد فشار، حقوقي او عدلي ارگانونو ته د اړوندو ستونزو د شکایت په باب د بڼځې له مراجعې څخه مخنیوي.

البته دا ټولې هغه ناولې پېښې دي چې انساني ژوند له خاورو سره برابروي او دا په خپله نه اسلامي عمل دي او نه بشري.

را به شو دې خبرې ته چې زموږ په ټولنه کې ځان وژنې په کومو شکلونو صورت نیسي؟

د ځان زندگی کول او یا ځان په دار ځړول، ځان سین ته، له بامه او یا له یوه جگ ځایه غورځول، د زهر و خوړل یا د نشه یي توکو کارول، د نه خوراک او خنډاک په وجه، ځان ته اور اچول، په گولی ځان ویشتل او داسې نور.

لنډه دا چې دا ځان وژنې که له هرې انگيزې او لامل څخه رامنځته کېږي او يا په هر شکل چې صورت نيسي د اسلام د مقدس دين له حکمونو او د ټولنيزو قوانينو او نړيوالو نورمونو سره پوره تضاد لري، چې بايد لاملونه يې وڅېړل شي، د حل لاره يې وموندل شي او انساني ژوند يې وژغورل شي.

تر څو چې د دغو ځان وژنو د لاملونو اساسي جرړې ونه لټول شي او د هغه د حل لپاره کوټلی گامونه وانهځستل شي، نو په پوره باور به د بنځو د ځان وژنو لړۍ چې د هېواد په ځينو ولايتونو کې را پيل شوې، پراخ اړخونه پيدا کړي او په يوبل انساني ناورين به بدل شي. (۱)

(۱) حقوق بشر مجله، درېيم کال، شپږمه گڼه.

د بنځو او نارينه و د عاطفې مايل :

آيا بنځې او نارينه د عواطفو د کيفيتونو څخه يو شان برخورداره دي؟

تراوسه پورې ويل شوی چې بنځې تر نارينه زياتې د احساساتو د کيفيتونو تر اغېزې لاندې راځي، ژر عصباني کېږي، ډېرې حساسي دي او په ډېره انساني سره مينه او کرکه پيدا کوي، خوشالېږي او خپه کېږي.

خود شخصيت د اروا پوهې په برخه کې وروستيو څېړنو دا موضوع ثابته کړې ده چې د چرانتيا وړ ده او هغه داده چې بنځې او نارينه يو شان د عاطفې کيفيتونو تر اغېزې لاندې راځي په داسې حال کې چې بنځې دا کيفيتونه ډېر زيات ښکاره کوي.

د امريکا د مشيگان د اروا پوهې د پوهنتون استاد «يال کامرون» په دې عقیده دي.

« چې بنځې او نارینه د ورځې په اوږدو کې یو شان او په یوه اندازه مثبت او منفي عواطف احساسوي. ډاکټر کامرون دا علمي څېړنه په (۱۲۰۰) تنو باندې د دوه نیمو کلونو په اوږدو کې ترسره کړې او دې نتیجې ته رسیدلې چې د تېر وخت کلي اصل یې باطل کړې دي تر هغه ځایه چې نور نه شو ویلای بنځې تر نارینه وو زیات او په لنډ وخت کې د عواطفو حالات پیدا کوي ځینې نورې نتیجې چې ددې علمي څېړنې څخه په لاس راغلي دادی چې د ورځو په اوږدو کې هر نارینه او ښځه له شلو دقیقو څخه تر دېرشو دقیقو پورې د عواطفو د حالاتو د اغېزې لاندې راځي ددی حالاتونو په منځ کې د عاطفې مثبت اړخ د خوشالی، خواشینی، سرگرمي، مینې، حق پېژندنې لېوالتیا او نورو کلي تحریکاتو او نفساني غوښتنو څېره ډېره زیاته، ښکاره کېږي خو منفي اړخ یې ډېر لږ ډار، بې حوصلگی، قهر، عصبانیت او ټکنی توب په توګه پېښېږي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه.

مور د ټولنو او حماسو جوړونکی :

مور تر هر څه ډېر سپېڅلې قدرمنه او پورته ده، په هېڅ تعریف او کلمو زه د مور لوړ مقام ستایلي او ستر شخصیت یې نماځلی نه شم.

مور جسماً انسان دی خو د معنوي شخصیت له مخې، د ګرانبت، مینې، پیرزویني او فداکارۍ پریښته ده. هغه چې توده غېږه یې په دې نړۍ کې د جنت په شان د نیکمرغۍ او خوښې ځاله او پستې څنګلۍ یې ددې جهان د ډېرې سوکالی او هوساینې محل دی.

انسان د ټولو ښکلو پدیدو او ښېګڼو سره بنیادي مینه لري خو ددې له منځه د مور سره انساني مینه ډېره توده او زیاته ده او بیا د خپل اولاد په نسبت د مور مینه تردې هم زیاته او دايمي ده.

د مور مینه واقعي او طبعي پدیده ده چې د هغې له وینو مور موجودیت هسته تشکیل شوی، د هغې په وینو بیا د غې هستی-تکاملی مرحلې بشپړې کړي او زموږ د وجود ټول غړی ترې پیدا شوی دی او تر زېږېدلو وروسته بیا هم تر ډېره وخته پورې مونږ د دې نازولی مخلوق په سرو او تودو وینو هغه هم به پاکو او سپینو شیدو تغذیه شوی یو، جسمي او ذهني وده مو ترې موندلې ده او پرې روزل شوی یو.

له دې ځایه دا کله کېدلای شي چې څوک دی د چاله وینو او غوښو پیدا وي او دهغه دی نه شلیدونکی مینه ونه لري.

هوکی بیا هم مور زموږ سره مینه لري چې موږ وایو مور راته گرانه ده. کاشکې هر انسان د مور آبدی مینه نه هیرولاي.

که مور د یوې خوا د بشري تسلسل یوه نه شلیدونکی تېنگه کړي، ده نو له بلې خوا د تاریخونو ارتباطات او علایق هم د مور د موجودیت څخه پرته نور څه نه دي څه بڼه وایي:

مور په یوه لاس زانگو زنگوی په بل لاس نړۍ ته حرکت ورکوي.

هوکی مور قهرمانه او شهکاره ده دا ځکه چې د تاریخ په اوږدو کې یې تاریخي قهرمانان او جهاني شهکاران روزلی او پاللی دی.

مور ده چې د بشري تمدن او بقا زیربنا او روبناني تشکیله کړي او تکامل یې ورکړي دي.

هوکی مور دا مادي او معنوي پانگې مینځ ته راوړي دي او بیا دا قیمتداره ثروتونه او ابدی شتمني یې له یوه نسل څخه بل نسل ته او له یوې زمانې څخه بلې زمانې ته په متکامله او مترقي توگه امانت سپارلی دی.

د مور غېږ او خوا د نیکمرغیو ټاټوبي، د ښوونې او روزنې، لویه مدرسه او د مینې او عاطفې ستر کانون دي.

مور نه یوازې مور ده بلکې ښوونکې او لارښوده هم ده مور مونږ ته د ژوند د بقا د ژوندانه د کمال او جمال لوست را کوي.

زموږ خاپوڅي، قدم اخېستل، خبرې کول،... د مور د ډېرې مینې او پیرزوينې په پلوشو کې شوی دی.

مور زموږ د روغتیا، سلامتیا، آرامۍ او ژوند په خاطر خپله روغتیا او ژوند په خاطر خپله روغتیا او آرامي هیره کړي او حتی خپل خوږ ژوند یې په خطر کې اچولی دي...

د مور د کمزورۍ وجود بی غوښو هډونو او کم وینو رگونو په برکت دا ټول پیاوړي او غښتلی شخصیتونه تاریخي صحنې ته راغلي او نه مړي کېدونکي کار وایي گانې یې په یادگار پریښودلی دی.

د کومو چې نن ورځ د بشریت د ویاړنې او پند سبب کېږي دا خو یو منونکي واقعیت دي چې د نننۍ جهان پرمختللی او متکامله بڼه دهغه سره ډېر توپیر لري لکه د بشریت د موجودیت په لومړیو دورو کې چې ده او د نړۍ دا ډېره ښکلې بڼه یوازې او یوازې د مور د شته والي او قرباني لویه نښانه ده.

که مور نه وای رښتیا ده چې دا بشریت به هم نه وای او بشري تاریخ به هم او بالاخره د جهان دا متکامل سرو صورت او ابدی افتخارات به نه وای.

د نړۍ په علمي، اقتصادي، فرهنگي، اجتماعي، هنري... او نورو داسې ساحو کې د انسانانو دا بې ساري بریالیتوبونه، علمي او عملي پرمختگونه پرته د مور د فداکاری، لوړ همت او سترتوب څخه نور څه نه شي کېدلای.

هوکی مور بیا هم مورد ده. که په هرې ژبې، هرې وینې او نژاد، هر آیین او سیمې ته منسوب وي.

مور د تاریخ مورده او په تاریخي دورو کې د مور په لوړ مقام کې پاتې شوی ده. ځکه وایو په هره کلمه چې خوله خوځېږي، زړه او دماغ خوشالېږي د مور سپېڅلې او خوږه کلمه ده.

مور دا د مینې او محبت مظهر دا عظمت او پیروزي نېښکارندویه هغه څوک ده چې تر څو پورې دا نړۍ اباده او بشریت موجود دی، ددې د مینې او لویې سندري به هم د انسانانو د ژوندانه په گردو اړخونو کې ازانگې ازانگې وي.

هوکی مونږ ته ښايي چې نه یوازې د مور پر لوی نوم باندې وویاړو بلکې په عملي توگه یې د زیار ایستنو او فداکاریو نمانځنه وکړو. ددې د درندو حقونو د ادا کولو په خاطر هسې یوه ټولنه او نړۍ ورته سنبال کړو چې دا راته د یوې روښانې ډیوي غوندې لکه چې په یوه کور کې بله وي بلېږي او مونږ یې په ابدي پلوشو کې په یوه زړه یوه خوله، د وروڼو او خویندو په شان د خپلې ابرو مندي بقا او شرافتمند ژوند لپاره د مینې، آزادۍ او سولې سندري ووايو د وروړولې او برابري حرکتونه وکړو. (۱)

(۱) هېواد، ۲۵/۳/۱۳۵۲ کال.

ښځه او دسترخوان :

ښه سلیقه د ښځې ښکلا او د هغې د درونې شخصیت ښکارندویه ده او د ښځې دا ښه سلیقه، ښکلیتوب او اهلیت د هغې په دسترخوان کې ځای ښکاره کوي، زه به په دې هکله د خپل ژوند یوه تېره خاطره را یاده کړم:

زه یو وخت کې د یو شتمن سړي مېلمه شوم، لویه حجره او ښه د پره ډنډه یې درلودله، د ښه نوم او رسوخ خاوند ؤ، نوکران او حاضر باشان یې درلودل او د

یوې کلیوالی سیمې او سیدونکې و، که څه هم زما د دغسې بډایه خلکو سره مناسبات نه خوښېدل ځکه چې په دوستۍ کې مې ورسره د مهمان نوازی سیالی کولای نه شوه، خو دا چې زه له کابله ورغلی مېلمه وم نو دده د تېنگار په وجه مې د هغه مېلمستیا ومنله.

داوړې اوږدې ورځې وي او زه یې د غرمۍ له خوا مېلمه کړي وم څه دروغ به درته وایم د لوړې احساس د بنو خوړو لېواله کړي وم ترڅو چې یې کوزه او چلمچي راوړل، دسترخوان هوار شو، او په پوره مینه او خوند مې ډوډۍ و خوړله، کله چې دسترخوان ټول شو او چای ورپسې راوړل شو نو مې په ټوکه خپل مېلمه پال ته وویل:

اشنا: که خپه کېږي نه زه درځنی شو پوښتنې لرم، خدای مه کړه چې ستاسې د دود سره په ټکر کې واقع نه شي هغه وویل: مهرباني وکړه:

- ما ورته وروره! ته درې ښځې لري؟
- ویل یې، هو
- کتغ او نور خواږه دي یوې ښځې پاڅه کړي؟
- ویل یې هو.
- وچه ډوډۍ دی په تنور بلې ښځې پخه کړي؟
- ویل یې هو.
- او چای دی هم د درېیمې ښځې وظیفه ده؟
- ویل یې هو.
- نویې په تعجیب سره زما څخه پوښتنه وکړه.
- دا زما د کور دننه حال درته چا ووايه؟

- ما ورته په خدا وویل، ستا دسترخوان، دا ځکه چې هر څه یې په خورا سلیقه پاخه او برابره شوی وو.

زما مطلب ددی خاطرې له یادولو څخه دا هم دی چې بنځه نه یوازې د کور بنایست دی بلکې تردې ډېره مهمه د مېړه د شخصیت بشپړونکی او د هغه د حیثیت ساتونکی ده، کنه که زما د نوموړي دوست د خوړو په لوبڼۍ کې یا په ډوډۍ او یا په چای کې وینسته او یا بل شی وای، نو تاسې ویلای شي چې د هغه د کورنۍ ژوند او بهرني شخصیت په باب به مو څه فکر کړای وای. (۱)

(۱) هېواد، ۲/۳/۱۴۲۲ هـ.ق.

هونښیاره بنځه :

ځینې بنځې پرته له دې چې مېړه ته د یوې موضوع د مطرح کولو مناسبې شېبې په نظر کې ونیسي په بیخایه تلوار او بې موقع وخت خپلو مېړنو ته د ځینو پېښو په هکله آگاهي ورسوي په تېره بیا په هغسې یو لنډ مهال کې چې مېړه یې نه یوازې د دغې خبریدني ته روحاً آمادگی نه لري غوړ ورته نیولای او قبلولای یې نه شي بلکې د حساسیت عامل یې گرځي او اعصاب یې متهیج کوي او په ناآگاهانه توگه د بنځې په مقابل کې سخت عکس العمل ښيي او په یوه شیبه کې د دواړو ترمنځه لفظي مشاجره په یو ډېر خوا بدوونکی حالت بدلون مومي او حتی یو له بله په بیرازۍ یې تمامېږي.

موږ په کورنۍ ژوند کې د داسې عاقبت ناانديشنه او مناسبې موقع نه درکوونکو بنځو چې ځان هم ملامتیا ته نه ورکوي زیات مثالونه لرو، چې د دوئ په دغسې نامعقول برخورد سره د کورنۍ خو شېبې دمخه د صمیمیت او محبت نه ډکه فضا د خواشینۍ او کرکې په ماحول تغیر مومي لکه چې ځینې بنځې شته دي کله چې بې مېړه له وظیفې او یا له کاره سترې ستومانه راشي

پخوا تردې چې دمه يې جوړه شي د واره ورته په کور کې دده په غيااب کې د يوې ناوړې موضوع د پېښېدلو خبر ورکوي.

او يا دا چې کله چې سهار له کوره وځي، په همدغه مهال ورته فرمايشونه ورکول کېږي، حال دا چې د مخه ورته په دغه باب هېڅ نه وی ويل شوی.

د پورتنیو نزاکتونو د رامنځته کېدلو په تړاو او دې ته ورته مثالونه ډېر دي چې له هغې جملې نه په يوه داسې مثال بسنه کېږي چې يوه هونبیاره او با نزاکته ښځه څنگه کولای شي چې د يوې زيانمنې پېښې څخه خپل مېړه خبر کړي.

دا خو يوه معمولي خبره ده چې ځينې مېړونه کله کله عادت لري هغه کالي واغوندي چې ورته په زړه پورې وي د همدې عادت لرونکي يوه سپری يوه ورځ خپلې ماندينې ته وويل: چې زما پلاني يخن قاق راوړه چې نن هغه اغوندم.

ميرمنه يې ځی د هغه په عوض يو بل نوی يخن قاق ورته راوړی، او ورته وايي چې نن به زما په زړه دا کميس واغوندي مېړه ورته وايي: دا ډول نوی کميس خو مانه درلود له کومه دی کې؟ ښځه ورته د ښځولۍ د ظرافت په لهماه وايي:

دا مې درته مور څه موده دمخه راوړی و او نن غواړم چې د هغه... کمپس په عوض يې واغوندي.

مېړه هغه اغوندي او په پوره خوشالۍ له کوره وځي.

په دې منځ کې يو څه موده تېرېږي، يوه ورځ د دوئ کره دده د ښځې مور او نوره کورنۍ مېلمانده دي، ټوکې ټکالې دي او د صميميت او خوشالۍ له جذبو توده فضا موجوده ده.

بنځه ددې مناسبې موقع څخه استفاده کوي او د يوې عملي بڼې په شکل د خپل مېړه د کمپس کيسه داسې پيل کوي:

گل آغا (ددې همسر) يو عادت لري چې ځينې يخن قاقونه يې زيات خونبېري او کله کله يې په خاصو مواقعو کې اغوستل غواړي هغه بله ورځ يې هم غوښتل چې دغسې کمپس واغوندي، خو ما د هغه په عوض بل نوی کمپس پرې واغوست او ... اصلي خبره خو داسې ده، چې ما دغه کمپس تر پريمنځلو وروسته اتو کاوه نه پوهېرم چې څه پېښ شو زما پام ورته نه و چې د هغه يوه برخه رانه سوی وه. ما د گل آغا احساس ښه درک کولای شو نو دواړه په همدې ورځ ښار ته لارم او په خپل ذوق مې ورته نوی کمپس واخېست او د مې ساته تر څو چې يې هغه بله ورځ رانه پخواني کمپس وغوښت چې وايي غوندي، خو ما يې پر ځای نوی يخن قاق ورکړ او په دې خبره مې تېر کړ چې مورجانې مې ورته رانيولی دی بنځې کېسه په دې ځای پريښودله، درپ يې وهل او د کور له يو کونج څخه يې هغه سوزيدلی کمپس په لاس کې نيولی راوړو او په خدا يې ټولو ته وښود:

او په خدا يې وويل:

اوس د گل آغا جان خوښه چې د خپل سوزول شوی کمپس له خاطره له ماسره څه کوي ...

مېړه ورته په پوره مينه وويل: ډېر داسې کمپسونه دې ستا له سره څار شي ښه دی چې په اتو دی ځان سيزلی نه دی. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه.

بنځه د سړي د شخصیت بشپړوونکي :

بنځه او نارینه د انساني ټولنې دوه جوړوونکي، لازم او ملزوم او نه جلا کېدونکي اړخونه لري هغه دوه مهم او ضروري اړخونه چې یو پر بل متقابل له او متناسبه اغېزه لري.

« الفونس دورلاريتي » یو عالم وايي :

« د بنځو (د مور) غېږ د بشر لومړني بنسټونځي او د سړي جوړولو لومړنۍ کارخانه ده.

له دې ځايه موږ د نړۍ زيات شمېر نامتو شخصیتونه پېژنو چې د بنځې په مرسته او موثريت يې خورا غوره ټولنيز او نړيوال شخصيت ور په برخه شوی دی او د ژوندانه په زياتو ډگرونو کې يې نوم او نشان د يادونې وړ څرگندوالي موندلی دی.

حضرت محمد (صلی الله عليه وسلم) زموږ ستر لارښود فرمایلي دي :

« په کوم کور کې چې بنځه نشته، هلته خونبې او روښنايي نشته، نو له دې امله بنځه د کور ډيوه او خراغ دی.»

ما له يو چانه چې د فکر او قلم خاوند ؤ او د بنځو په اړوند يې پراخه مطالعه درلودله او دهغوی له حقوقو پوره خبر ؤ او لا په فرهنگي ډگر کې يې دهغوی له حقونو په کلکه دفاع کوله اوريدلي ؤ :

کله چې دهغه د زياتې برخې د عمر د ژوند ملگري مړه شوه نو نوموړي د يو هغسې رواني او روحي حالاتو سره مخامخ شو چې نه يې د کوم عالم له خولې څخه په دغه هکله څه اوريدلي ؤ او نه يې په کوم کتاب کې دغه موضوع مطالعه کړې وه، نوموړي د ور پېښې شوي مجردی په موده کې کله چې به په کور کې ؤ، د کور ماحول، فضا او د کورنۍ د غړيو په منځ کې يې خپل ځان

پردي احساسو او د کورنۍ د چارو سره يې هيڅ علاقمندی او دلچسپي نه درلودله، د کورنۍ د غړيو سره د مشغولا او خبرو پر ځای يې مطالعې او خپلو ليکنو ته ترجيح ورکوله او په ډېره کوچنۍ خبره او نامطلوبه پېښه به ورته اورجن عصبانيت ورپېښېدو، او د يو ډول نوميدۍ احساس به يې کاوه او د کورنۍ څخه د باندې محيط يې چندان نه خوښېده، کله چې به د کوره د باندې و د چاپېريال او د خپلې ټولني په منځ کې به ورته ځان يو څه سپک، بې تمکينه او بې ارزښته ښکارېده، هميشه به يې زړه تنگي احساسوله، ددې تر څنګ له هر چا څخه به يې په خپل نسبت د همرازی او خواخوږۍ توقع کوله، له خپلوانو او دوستانو څخه به دده په دې احساس د نه درکولو په وجه گيله من کېده او حتی بيزاری به يې ترې ښووله، په کورنۍ کانون او بهرني چاپېريال کې دغو رواني حالاتو ډېر ځور او ه او خبره يې دې حد ته رسيدلې وه چې کله ناکله به حتی د خپل ژوند د ژواک سره بې مينې کېده پاتې لا د ژوندانه د ورځينو چارو د اجرا کولو سره هميشه يې خپل روغتيايي حالت په زړه پورې نه احساساوه او هميشه د خپل عمر پوځوالي هم خوراوه...

خو بيا چې يې له نيکه بخته دوهم واده وکړه نو بيرته خپل پخواني عادي حالت ته را وگرزید رواني وضعې يې بدلون وموند او گویا خپل مطلوب ژوند يې له سره پيل کړ.

له کورني چارو څخه نيولي، تر ټولنيزو او رسمي چارو، دغو ټولو سره يې علاقمندی او زړه تر نه پيدا شوه، روغتيايي حالت يې بيخې ښه شو، رنگ او رخ يې تازه د عمر پوځوالی ورته له پوره تمکينه او له درنښته ډک ښکارېده.

پورتنۍ عينې موضوع دا خبره په ثبوت رسوي چې ښځه د سړي د ډېرې گرانې جوړې او د ژوند د رښتيانۍ او خواخوږۍ ملگري په توگه د هغه په شخصي او اجتماعي ژوند کې پوره اغېزناکه او د هغه په رواني وضعې

باندې د پريکونې اغېز غورځونې درلودونکي ده او حتی د هغه عقيدې او ارادې ته بدلون ورکولای شي او لا چې پوهه هونسياره رسالتمنده، هدفمنده او هم احساسه بنځه د چا په برخه وي.

يوازې بنځه ده چې په مهربانه او دلسوزانه لهجه خپل مېړه د ناوړو خصلتونو او عادتونو له امله تنبه کوي او په ډېره موثره ژبه يې له هغو منع کړي.

په يو مبارک حديث کې د نیکو کاري او پرهيزگاري بنځې په باب داسې راغلي دي:

« نړۍ او هر څه چې په نړۍ کې شته دي دا ټول بنکلي دي، مگر دینداره او پرهيزگار بنځه تر ټولو زياته مقبوله ده».

کورنۍ محیط د بنځې په شتون په زړه پورې دی او که له کوره بهر را پيدا شوې ناخوالی، ستونزې او ستړياوی هم د بنځې په لطيفانه برخوردونو او رويو له منځه ځي او يا يې د ځورېدنې کچه را ټېټېږي لکه چې ژان ژاک روسو وايي:

« که چېرته د نړۍ ټول نعمتونه له منځه لاړ شي، په داسې شرط چې بنځه د ژوند په صحنه کې موجوده وي بيا هم هغه د تحمل وړ دی».

که په لنډه توگه وويل شي نو هغه به دا وی چې سيموند يو عالم وايي:

« هېڅ نعمت او پيرزوينه د يو سړي لپاره له يوې بڼې بنځې څخه غوره نشته دی».

او بيا کله چې د بنځې سره د مور مفهوم هم يو ځای شي مقام يې لا لوړې درجې ته رسېږي.

مقام مادر، از نگاه دین مقدس اسلام :

چون دین مقدس اسلام که یک دین کامل، جامع و پرفیض است، بدون شک و تردید تامین کننده و تضمین کننده تمام حقوق و امتیازات انسانی و اسلامی جوامع بشری میباشد.

از نگاه دین مقدم اسلام هیچ قوه و قبیله بر قوم و قبیله دیگر و هیچ جنسی بر جنس دیگری تفوق و برتری نداشته، و اگر نزد خداوند متعال کسی از منزلت مقام عالیتری برخوردار باشد همانا از جمله کسانی اند که دارای تقوا آنهم به مفهوم واقعی آن که عبارت از تقوا کردار، تقوا در گفتار و تقوا در پندار و در مجموع حایز تقوای ظاهری و باطنی بوده و طبیعی است که زن و مرد یکسان و هم برابر، تابع این مشخصات تقوا میشوند.

ارزشهای حقوقی زن نسبت به هر دین و آیین جوامع بشری در دین مبین اسلام، مامون، مصئون ترو متجلا ترند، و دین اسلام است که زن را از تمام اشکال و انواع شقاوت ها، محرومیت ها، محکومیت ها، برده گی ها و سایر مظالم اجتماعی نجات داد و ظلمت کشنده جهل و بیعدالتی که زیادتر زنان از آن تا حد زیادی متضرر بوده توسط درخشیدن نور جاویدانی خویش از جهان برچیده و به زن ارج و مقام همگون و مساوی با مرد اعطا فرمود و از آن زمان به بعد زن توانست که در تمام عرصه های حیات انسانی دوشادوش مردان نقش های متنوع را به عهده بگیرد حتی در معرکه ها و غزوات به خاطر پخش و نشر دین پرفیض اسلام در امور اکمالاتی و خدمات عقبی و ترغیب نمودن رزمنده گان نبرد اسلام خود گذری و فداکاریهای شایانی را از خود نشان داده اند.

دین مقدس اسلام به زن این مادر و همسر یعنی همسفر و همیار زنده گی انسانی حقوق و امتیازات و مزایای چشمگیری قابل بوده، بوضاحت کامل

به واقعیت های تلخ و رقتباری بر خواهیم خورد که چگونه حیثیت و منزلت زن در درجه پایینتری قرار داشته و پدیده حقارت زجر دهنده نگریسته می شد.

عطیه های حقوقی دین مقدس اسلام، به زن بسا امکاناتی مهیا ساخت که در زمینه های مختلف زنده گی خویش سزاوار آن شد تا با مردان یکجا همسری کرده و سهیم گردد و با مرور زمان شخصیتش متکاملتر و مخلوق مورد احترام و تمجید محسوب گردد.

در تاریخ بشری در تمام عرصه های حیات اجتماعی، شخصیت برارنده و بالنده زنانی را سراغ داریم که همردیف مردان قابل ستایش و مباحات بوده و حماسه آفرینی های آنها جاویدانی می باشد.

پس پی انصافی خواهد بود که مقام و شخصیت زن را هر آنچه دین مبین اسلام به او ارج داده کمتر و نازلتر قابل شد و موجود فاقد تمام حقوق و امتیازات بشری پنداشت، چه زن یک بال بشریت و نیمی از پیکر جامعه آفریده شده است.

د بنحو اقتصادی خپلواکی :

خرنگه چې په افغانستان کې بنحو اقتصادی خپلواکی تر سرلیک لاندې د بنحو او ماشومانو د حقونو خپرنیز نهاد له خوا د یوې خپرنیزې پروژې متن چاپ شوی او زما له خوا په پښتو ژباړل شوی دی او دهغه د یو شمېر ژباړل شوی دی او دهغه د یو شمېر کوټلیو برخو په اقتباس سره چې د اهمیت وړ بلل کېږي دا مقاله ولیکل شوه.

په افغاني دودیزه ټولنه کې په عمومي ډول د بنحو خخه د «نقغه خور» په عنوان یادونه شوې ده کورنۍ په تېره بیا بیوزلې کورنۍ خپلې لونی د اقتصادی پلوه د «اوپو بار» په نامه ډېر ژر ودوی، هلکانو ته د اقتصادی

خواک او د کورنۍ ډوډۍ راوړونکو په سترگه گوري ياد خوړو غوره امکانات د هغوی په واک کې ورکوي، هلکان د نجونو په پرتله زیاتره ښوونځیو ته ځي، ځکه داسې گڼل کېږي چې ښوونځي ته د نجونو ورتگ کورنۍ ته عايد نه په برخه کوي او په عوض کې که چېرته هلکان د علم او کمال سره را لویې شي، د اقتصادي اړخ له پلوه د کورنۍ سره مرسته کولای شي په تېره بیا که چېرته قرار وي چې ښوونځي ته د هلک نو زیاتره هلکانو ته لومړیتوب ورکول کېږي.

د اوسني تصور له مخې ښځې پرته له دې چې په کورني اقتصاد کې ونډه نه لري بلکې زیاتره د لگونکې په نامه يادېږي په دې سربېره داسې تصور کېږي څرنگه چې نارینه د کورنۍ ډوډۍ راوړونکی دي نو ځکه د کورنۍ تصميم نيونه د دوی پورې تړاو لري يا نارینه بايد دا وټاکي چې څه چارې او کوم کارونه ترسره شي، که څه هم ښځې په دوديزه توگه د کورنۍ ورځنی لگښت خو په عمل کې په زیاترو حالتونو کې چې اقتصادي لویې تصميم نیونې کې چې مطرح کېږي ښځې کلیدی ونډه نه لري.

د هغو ښځو زیات شمېر چې له کوره بهر کار کوي، د خپل عايد د لگولو د طریقې په اړه د تصميم نیونې قدرت نه لري او له بلې خوا هغه شمېر ښځې چې له کوره د باندې بوختیا نه لري او یوازې د کور په چارو کې بوختې دي، نو یې په کورنۍ کې د برخې اخستنې ارزښت نه پېژندل کېږي، نو دا مېرمنې دخپلو لومړنیو اړتیاوو د تامینولو لپاره ښايي په کراتو مراتو له مېړه او یا ورور څخه پېسې وغواړي.

د ښځو له اقتصادي خپلواکۍ څخه مقصد په مشخص ډول په اقتصادي امکاناتو د ښځو د لاسرسۍ پیاوړتیا او په دې خپلواکۍ سربېره، په خپله د دوی له اقتصادي عايد څخه گټه اخستنه ده، په دې مقصد ښځې د اقتصادي سرچینو د برابرولو ظرفیت او یا په بل عبارت د اقتصادي عايد د

ترلاسه کولو ظرفیت لري او دهغه د لگښت په طریقه کې په خپله د تصمیم نیوونکي ونډې لرونکي وي.

د ښځو د اقتصادي خپلواکي اهمیت یوازې له مادي پلوه په نظر کې نه نیول کېږي بلکې هغه ښځې چې له اقتصادي خپلواکي څخه برخمنې دي له هغو ښځو څخه څو ځلې زیاتې د ټولو انساني حقونو د برخمنتوب د ځواکمنۍ درلودونکي دي چې له داسې حقونو څخه محرومې دي. هغوی چې په کورني چارو کې د تصمیم نیونې له مخې په یو مناسب موقعیت کې قرار لري او ډېرې کمې تر تاوتریخوالي او زور زیاتي سره مخامخ شي په یو ډېر ښه دفاعي موقعیت کې درېږي.

د اسلامي شریعت، کورنیو قوانینو او په نړیوالو میثاقونو کې د ښځو د اقتصاد د تامینولو لپاره سرچینې ټاکلې شوی چې یوازې د نومونو په راوړلو یې سره بسنه کېږي د ښځو بوختیاوې، میراث، د مهر حق، نفقه او داسې نورې سرچینې.

د اسلام دین د ښځو د اقتصادي سرچینو د تامینولو لپاره څرګندې او ځانګړې لارښوونې لري او په هره برخه کې یې ښځې هڅولې دي چې په اقتصادي چارو کې په فعاله توګه برخه واخلي.

د ښځو کورنۍ چارې په ظاهر کې کم ارزښته ښکاري خو په واقعیت کې بنسټیز اقتصادي ارزښت دی چې د هغه په شتون د کورنیو اقتصادي نظام د برزیات زیانمن کېږي.

د افغانستان قوانین په خپلو مندرجاتو کې د ښځو د اقتصادي ودې لپاره نسبي ضمانتونه لري او هیڅ ډول حقوقي څارنه د فقیرو، بې سرپرستو ښځو څخه نه وړاندې کوي.

په افغانستان کې او سني بېلا بېل رسمونه او عنعنې د بنځو د اقتصادي ودې لپاره مناسب فرصتونه له منځه وړي او يا يې محدود وي او له بلې خوا نه دا عنعنې د بنځو د بوختياوو او شغلونو ساحه را تنگوي.

د مېړه او ښځې د گډ ژوند د بري راز :

يو سړي چې له واده څخه يې تر څلويښتو کلونو زياته موده تېره شوې وه او د خپلې ماندينې سره د گډو ژوند خوږې ترخې او تودې سړي يې تېرې کړي وي د يوې گټورې زده کړې په توگه دهغو د يو لړ پايلو په باب وايي:

که غواړي چې په کورنيو مجادلو او جنجالونو کې گټونکي شي نو د بايلودنې په هنر يې ځانونه وپوهوي.

په نني وخت کې ارواپوهان ددغه دوه اړخيزې مسالې د حل لپاره لياره ښيي:

يعنې هغه طريقه چې په دې مجادله کې مېړه او ښځه دواړه گټونکي شي نو د واده په چارو کې د برياليتوب رمز په «بايلونکي - يايلونکي» کې نغښتلی دی ځکه چې په مينه کې د يو څه لاسه ورکول هميشه تاسې ته د يو بل څه سوغات درکوي او هغه مينه او گرانښت دی.

نوموړې زياتوي: د واده په لومړي وخت کې زما او ښځې تر منځه د کوټې پر دننې ديوال د يوې تابلو د څړلو په سر جنجال رامنځته شو زما يو ډول تابلو خوښه وه او دهغې بل ډول تابلو په سليقې او ذوق برابره وه. زموږ تر منځه د يو لړ شخړو او جنجالونو وروسته مويوه داسې تابلو انتخاب کړه چې د دواړو پرې موافقه راغله او دغه تابلو زموږ د گډ ژوند په اوږدو کې د کورني ژوند د شخړو د حل کولو ډېره اغېزمنه لپاره وه موږ هميشه خپل جنجالونه د همدغه فورمول له مخې اوارول.

دا سپړی وايي: ما هڅه کوله چې ماندينه مې کنترول کړم او دې احساس زما له ويرې، ناباورې او د امنيت د احساس له نشتوالي څخه سرچينه اخستله، خو د پرژرمې دغه ټکي ته پام شو چې ماندينه مې هېڅ ډول کنترولولو ته اړتيا نه لري او يا دا چې هغه مې په پرله پسې ډول کنترولای نه شوه او که فرضاً ما دې کار ته دوام ورکړي وای زموږ ترمنځه يې بې اعتمادی راوستله او په نتيجه کې يې زموږ د گډ ژوند او مينې پيوند شکاوه.

په کورني ژوند کې بايد وپوهېږو چې په يوه مباحثه يا مشاجره کې هېڅکله گټونکي بريالي نه گڼل کېږي او دا په دې معنا که چېرته کوم يو په لفظي شخړه کې گټونکی شي نو خامخا مو، ماندينه مسله تاسې ته سپاري چې تصميم ونيسی چې په اصل کې تاسې بايللې ده، نه هغې په کورني ژوند کې بايد دا ټکي په پام کې ونيسو چې څه غواړو؟ دا چې دا راته گرانه وي او يا هغې ته گران او اسم او دا چې دواړه د بې غمۍ او خوشالۍ احساس ولرو نو بايد دا احساس يوبل ته ورا انتقال کړو او کله چې دغه احساس وده او تکامل ومومي نو د گډ ژوند د ناپېژندل شوو ټکولو لکه دشخصيت ډاډمنه او صميمي پناه گاه مو پېژندلې ده په گډ ژوند کې يو عاطفي رابطه يوې باغچې ته ورته ده چې موږ په کې د يو گټور شي تخم کړو خو يو يو يې او بيا ترې ډېر ارزښتناک حاصل يعنې خپل ځان اخلو او په همدې ترتيب زموږ ماندينه هم د ډېر ښه حاصل لپاره ښه خاوره انتخابوي او ډېر ښه تخم په کې کړي دا هم غواړي چې ډېر ښه حاصل ترلاسه کړي.

خو موږ نه شو کولای هغه چې څه غواړو ترلاسه يې کړو، مگر دا کولای شو هغه څه چې مو ماندينه غواړي ورته ويې بڅښو که مو ماندينه د کومې موضوع په سر عصباني شي نو ښايي مېرپه فکر وکړي چې ښځه يې حق په جانب ده چې عصباني شي او که موږ هم هر څومره عصباني شو نو بيا هغومره زيانمن کېږو.

عصبانیت یوه وسله نه ده چې ډکه او تشه شي، قار ممکن د درد ځواب وي د یو ډول پټ درد. نو کله چې ورته مېرمن په عصبانیت ځواب ورکوي تاسې بسایي شخړه پای ته ورسوی او دا ډېره اسانه خبره ده هڅه وکړي چې دهغې د قار زور کینې، نو کله چې یې اعصاب آرام شي نو په خوږه لهجه ورته ووايست زه پوهېږم کله چې عصباني کېږي دا له دې کبله دی چې یو څه دې ځوروي، زه به هڅه وکړم دغه عامل لېږي کړم؛ ته ماته گرانه یې او زه نه غواړم چې تا وځوروم، کېدای شي چې دا ورته د خپل عصبانیت عامل وښيي بیا هم کرار ورته غوږ ونیسه او هغه ډاډه کړه چې دغسې پېښه به بیا تکرار نه شي او که برعکس تاسې پرې هم عصباني شي نو ستاسې دا متقابل چلند نه یوازې هغه ارامولای نه شي بلکې عصبانیت یې لا اورجن کوي. نو هڅه وکړي چې په قار او په غوسه غلبه ولرلا شی او د عصبانیت د لامل له تکراریدو څخه په کله مخنیوي وکړي په دې توګه به موږ د کورنیو شخړو د رامنځته کېدو مخه نیولې او په کورني ژوند کې به مو د مینې، پېرزوینې او اعتماد فضا خپره کړې وي.

دا موضوع هم د پوره پاملرنې وړ ده چې باید په متقابل ډول ښځې هم د ګډ ژوند دغه رمز ته په کلکه پاملرنه وکړي.

د نارینه له خوا پر ښځو او له ښځو پر ښځو تاوتریخوالي:

تاوتریخوالي یوه ډېره ناولې، کرکجنه او تباه کوونکې ټولنیزه پدېده ده چې تاریخي ریښې یې ډېرې پخوانۍ زمانې ته ورغزېږي او ډېره دردوونکې پېښه یې تر اسلام دمخه هغه مهال چې د عربستان پر خاوره د جهالت او وحشت تیاري خپرې وې د کورنیو له خوا نوي زیربډلي نجونه به ژوندۍ تر

خاور لاندې کیدلي ترڅو چې په دغه سیمه د اسلام د پلوشو په ځلیدلو سره د
بنځینه ماشومانو مقام ته په درنه سترگه وکتل شو او ځانگړي حقونه یې
تثبیت شول.

خو بیا هم په غیر اسلامي او اسلامي ټولنو کې د اسلامي ارشاداتو، مدني او
میثاقي ارزښتونو خلاف د بنځو حقونه تر پښو لاندې او د تاوتریخوالي د
لاملونو او شکلونو څخه یې د قربانی تجربې ولیدلې چې په دې اړه په زیاته
کچه بحثونه او لیکنې شوي او په ځانگړو ورکشاپونو کې تجربوي ارقام
ښودل شوي.

خو کومه موضوع چې بنایي غور پرې وشي، د جنسیتي تاوتریخوالي یوازې
په دې کټه گوري مطلق کېدای نه شي او دا ځکه چې جنسیتي تاوتریخوالي
په دې دريو برخو کې د بحث وړ دي.

۱- د نارینه له خوا پر بنځو تاوتریخوالي.

۲- د بنځو له خوا پر بنځو تاوتریخوالي.

۳- د بنځو له خوا پر نارینه تاوتریخوالي.

۱- د نارینه له خوا تاوتریخوالي:

لکه چې څرگنده ده نن سبا د هېواد په ټولو اړوندو موسسو، نهادونو او
رسنیو کې په پراخه کچه د نارینه له خوا پر بنځو باندي د تاوتریخوالي
لاملونه او شکلونو ته انعکاس ورکول کېږي او دلته پرې له بحث څخه صرف
نظر کېږي.

۲- د بنځو له خوا پر بنځو باندي تاوتریخوالي:

پر بنځو باندې دا ډول جنسیتي تاوتریخوالي کومه نوي خبره نه ده، زموږ د هېواد په ټولنیز ژوند کې د دا ډول تاوتریخوالي یو شمېر لاملونه او شکونه په ګوته کېدای شي چې ډېر عمومي بې له دې قراره دي.

الف: د خواتنې له خوا پر انګور تاوتریخوالي.

ب: د اندریندو (نو) له خوا پر وړنداری تاوتریخوالي.

ج: د مور، خویندو او د کورنۍ د نورو خپلوانو بنځو له خوا پر نجونو تاوتریخوالي په دې اړه چې ماد تخار او کندز په ولایت کې په بنځینه بنوونځیو کې د ورکشاپونو په ترڅ کې د یو ریسرچ له مخې نتیجه ترلاسه کړي، د یو شمېر بنځو بنوونکو د نظریو په اعتبار د اندریندو له خوا په خپلو وړندارانو تاوتریخوالي په لومړۍ درجه کې بنودل شوي دي.

۳- د بنځو له خوا پر نارینه تاوتریخوالي خدای مه کړه چې په دې ډول جنسیتي تاوتریخوالي بحث کول زموږ د یو شمېر خویندو د حساسیت او حسادت لامل نه شي، خو بنایي دې واقعیت ته غاړه کېښودل شي چې زموږ په ټولنه کې د بنځو له خوا پر نارینه و د تاوتریخوالي زیات موارد عملي شوي او لا تجربه کېږي هغه چې د متاثر و کورنیو صمیمانه فضا یې مختله کړي او د یو شمېر کورنیو ستونزو لامل ګرځېدلي دي.

ددې ډول تاوتریخوالي یو څو بېلګې په لاندنیو مواردو کې وړاندې کېدای شي. دمېړه او بنځې ترمنځه د عمر نه انډولتوب او دا په دې مفهوم چې بنځه ځوانه او مېړه د بوډاتوب په عمر کې وي. د شتمنۍ او اقتصاد له پلوه د مېړه او بنځې ترمنځه توپیر.

کله چې بنځې له شتمنۍ کورنۍ او یا په خپله شتمني وي او مېړه یې بیا له غریبي کورنۍ او یا په خپله اقتصادي پیاوړتیا ونه لري نو د بنځې له خوا پرې تاوتریخوالي عملي کېږي.

مېړه او ښځې تر منځه د زده کړې نا انډولتوب دا يو واقعيت دي چې زموږ په ټولنه کې ځينې ودونه د تحصيلي کچې په پام کې د نه نيولو له مخې کېږي يعنې يوه تحصيل کرده ښځه، بې سواده او يا کم تحصيله سړي سره ودرېږي، په دې صورت کې ښځه د تحصيلي لوړې کچې د لرلو په وچه په خپل مېړه د برترۍ احساس کوي او ددې روحيې د تسلط له مخې پر مېړه تاوتريخوالي ترسره کوي.

د عايداتو د درلودلو توپير:

کله چې يوه ښځه د خپل مېړه په نسبت د زيات عايد لرونکي او د کورنۍ د لگښتونو زياته برخه د ښځې له عايده تامينېږي نو دا مساله هم د ښځې له خوا پر مېړه تاوتريخوالي رامنځته کوي.

د روغتيا له مخې توپير:

هغه شمېر ښځې چې د خپل مېړه په نسبت د روغتيا څخه برخمنې وي او برعکس يې مېړه ناروغ، عليل او حتا عقيم وي او دهغې د اوږو بار او ورسره جوخت يې غريزوي غوښتنو ته ځواب ورکولای نه شي نو خامخا د خپلې ښځې د تاوتريخوالي لاندې راځي.

همدارنگه هغه شمېر ښځې چې په لوړو بستونو کې کار کوي او د تحصيلي موسسو آمرانې او يا ښوونکي وي خپل زيرستان او زده کوونکي تر تاوتريخوالي لاندې راولي.

زموږ په ټولنه کې که څه هم په کمه کچه وي خو په ځينو کورنيو کې داسې ښځې هم موندل کېدای شي چې د خپلې کورنۍ په چاپيريال کې د پوره رسوخ خاونده د يوې واکمنې او حاکمې حيثيت ولري. نو د کورنۍ د غړيو په اداره کولو کې ددې د خودمختارۍ په وجه د کورنۍ پر ښځو سربېره نارينه هم تر تاوتريخوالي لاندې راځي.

لنډه دا چې ددې تریخ واقعیت په باب لایات بحث او د بېلگو وړاندې کولو ته اړتیا شته خو دلته ترې د مقالې د لنډیز په خاطر صرف نظر کېږي.

په افغانستان کې پر بنځو تاوتریخوالي د یوې لویې زیان رسونکې پدېدې په توګه :

په افغانستان کې د نړۍ د هېوادونو غوندې پر بنځو تاوتریخوالي د بشري حقونو په تړاو د پراخو موضوعګانو د زیاتو اندیښنو موارد جوړوي، د ملي او نړیوالو سازمانونو له خوا خپاره شوي رپوټونه په دې اړه مخ په زیاتېدو دي. د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون د ۲۰۰۷ کال د رپوټ له مخې، چې پر بنځو د تاوتریخوالي په باب ثبت شوې پېښې په سلو کې ۵۹ پېښو ته رسېدل. په داسې حال کې چې ددې کمیسیون د خپاره شوي رپوټ له مخې د ۲۰۰۸ کال تر لومړنۍ څلوریزې پورې اړه لري پر بنځو د تاوتریخوالي د ثبت رقمونه د تېر کال په انډول زیاتو پېښو ته رسېږي.

او که وویل شي اوس چې ۲۰۱۳ کال مخ په خلاصېدو دی نو خامخا پر بنځو د تاوتریخوالي د ثبت په شمېر و کې د یادونې وړ ډېروالي لیدل کېدای شي.

لکه څرنګه چې څرګنده ده په افغانستان کې پلرونه، مېرونه او ورونه پر بنځو د تاوتریخوالي له خورا ډېر عاملینو څخه ګڼل کېږي خو ټولنیز او دودیز موجود نورمونه څه د واکمن نظام په چوکاټ کې او یا په عرفی او قبیلوي جوړښتونو کې لکه جرګې او شوراګانې د دوي ځواکمنۍ ته مشروعیت ورکوي، پوځي او غیرمسئول کسان هم پر بنځو د تاوتریخوالي د لویو عاملینو په ډله کې شمېرل کېږي چې له دې ډلې څخه په ډله ایزو جنسي تېریو کې زیات شمېر ګډون لري.

په کورنیو کې د بنځو په ځینو پېښو کې پر بنځو باندې د تاوتریخوالي په برخه کې نارینه هم گډون لری او په زیاترو پېښو کې د تاوتریخوالي د ترسره کوونکو په نوم لې کې هم شامل دي. خو په هر صورت په ټولنه او کورنۍ کې نارینه پر بنځو د تاوتریخوالي مطلق زیاتښت جوړوي، دا هم یو ښکاره واقعیت دی چې د بنځو له خوا پر بنځو د تاوتریخوالي موارد هم دومره کم نه دي چې له دې ډلې نه د خوانسې، ښې او ندرور له خوا پر ناوې «نگور» د تاوتریخوالي زیاتې بېلگې وړاندې کېدای شي.

دا چې په افغانستان کې ددې نامشروعې پدېدې د مخنیوي لپاره کوم میثاقی موارد شته او کنه؟ نو څرگنده ده چې د افغانستان پر بنځو باندې د تبعیض د ټولو ښو لېرې کول د نړیوال میثاق له ذمه واریو څخه دي او په دې سربېره د افغانستان د اساسي قانون په سریزه او په اوومه ماده کې د هېواد ټول وگړي نړیوالو تړونونو ته په پاملرنې، درناوي او پلي کولو مکلف شوي دي، جنسیتي برابري او د تبعیض له منځه وړل د افغانستان د ملي پراختیا د ستراتیژۍ د پنځو توکونو بنسټیزه موضوع جوړوي.

د بنځو په وړاندې د تاوتریخوالي د مخنیوي لپاره د دولت په تېره بیا د بنځو چارو وزارت او اړوندو موسسو د بنسټیزو هڅو په لړ کې د نکاح لیک د سمون او بیا چاپېدلو په اړه له اقدام او پر بنځو د تاوتریخوالي د له منځه وړلو د قانون د تصویب لپاره د افغانستان د سترې محکمې له هڅو څخه یادونه کېدای شي.

د افغانستان د بهرنیو چارو وزارت نوي اعلان کړې چې پر بنځو باندې د تبعیض د ټولو ښو له منځه وړلو د کنوانسیون د پلي کولو په تړاو د لومړي رپوټ د برابرولو په موخه په ۲۰۰۹ کال کې یې اقدامات پیل کړي دي، ښایي وویل شي په دې تړاو د دولت چارې امیدواره کوونکې نه دي، چې په دې باب د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون له خوا هم څرگندونې

شتون لري، ددې کمیسیون د رپوټونو له مخې د بنځو د وضعیت په تړاو له اندیښنو ډکې شمېرې بیان کړای شوي دي، پدې رپوټونو کې څرگنده شوې ده چې کورني تاوتریخوالي په ټولنیزو فعالیتونو کې د بنځو د گډون د مخنیوي، له کوره شپل، ځان سپزني، د بنځو د وجود د غړو ماتول، د جنسي تېري او انساني کرامت د تر پښو لاندې کولو د مهمو پېښو په توگه ثبت شوې دي. وهل، ټکول، پر بنځو فزیکي تاوتریخوالي په افغانستان کې له ډېرو زیاتو ټولیزو تاوتریخوالو له ډلې څخه دي.

د افغانستان د بنځو چارو وزارت د خپلې پالیسۍ په پیروي هڅه کوي چې د واکونو او ځواکمنۍ په پولو کې په افغانستان کې د تاوتریخوالي د ټولو ډولونو مخنیوي وکړي او تر ممکنه بریده د تاوتریخوالي له ناوړو پېښو د قربانیانو سره مرستې او داد رسی وکړي.

پر بنځو تاوتریخوالی یوه ناولې عمومي پدېده :

پر بنځو باندې تاوتریخوالی هغه ناولې او ناوړه عمومي پدېده ده چې په اسلامي ارزښتونو کې تل رټل شوې او غندل شوې ده او په مدنی میثاقونو او د افغانستان په اساسي قانون کې د یوې ټولنیزې زیان رسونکې پدېدې په توگه گڼل شوې ده.

دا چې تاوتریخوالی څه او پر بنځو باندې تاوتریخوالی یانې څه؟ پېژندگلوې یې په دې ډول کېدای شي:

پر بنځینه قشر باندې تاوتریخوالی چې فزیکي، جنستي، رواني او اقتصادي تاوتریخوالي په کې شامل دي د معمول له مخې دا ټول د جنسیتی تاوتریخوالی په نامه یادېږي او دا ځکه چې دا ډول تاوتریخوالي هغه عملونه دي، چې بنځې په شکل د شکلونو د زیانونو سره مخامخ کوي او خامخا پر

بنځو باندې په کورني چاپېريال کې د کورنۍ د غړيو او يا د ټولني د وگړو له خوا پلي کېږي.

لکه چې څرگنده ده په نړۍ کې له هرو دريو بنځو څخه يوه يې د تاوتریخوالي له زياترو ډولونو لاندې راځي. په ډېرو وختونو کې هغه کسان د تاوتریخوالي عاملين گرځي چې په دې ډله کې د بنځو د کورنيو غړي يا نږدې خپلوان وي.

د جنسيت پر بنسټ تاوتریخوالي په زياتېدونکې کچه مخ په پراختيا دئ او د بشري حقونو د ارزښتونو څخه د سرغړونو په برخه کې له زياتېدونکو اندېښنو سره مل دئ. پر بنځو باندې د هر ډول توپېر د له منځه وړلو نړيواله اعلاميه د بشري حقونو لومړني سند دئ چې پر بنځو د تاوتریخوالي موضوع يې په پوره صراحت او وضاحت سره مطرح کړې ده.

دا اعلاميه په دې خبره ټينگار کوي چې پر بنځو تاوتریخوالي د بنځو بشري حقونو ته پوره زيان رسوي او حتی هغوی ترې بې برخې کوي او د اساسي آزاديو په لاسرسۍ کې يې خنډونه رامنځته کوي.

دا اعلاميه د جنسيت له مخې د تاوتریخوالي مشخصه پېژندنه وړاندې کوي او هر مهال يې يو داسې ناوړه عمل گڼي چې بنځو ته فزيکي، جنسيتي او رواني زيانمنې رسوي او په دې برخه کې يو گواښ گڼل کېږي. د يو داسې گواښ او يا کړنې په توگه چې د خصوصي او يا ټولنيز ژوند په ساحه کې له ازادې څخه يې بې برخې توب په کې شامل دئ.

دادې پېژندنې د نوموړې اعلاميې په دويمه ماده کې بيا له سره پوځوالی موندلی دئ لکه هغه برخې چې پر بنځو باندې تاوتریخوالي په ټولنيزه توگه رامنځ ته کېږي په دريو برخو وېشل کېږي:

۱- فزيکي تاوتریخوالی

۲- جنسي تاوتریخوالی

۳. رواني تاوتريخوالي

دا درې واړه برخې په کورنۍ چاپيريال کې رامنځته کېږي.

په دې ټولو کې وهل، ټکول، جنسي تېري، پر کوچنيو نجونو د ودونو په تړاو او دهغه د جهيزيې او لگښتونو په اړه د تاوتريخوالي په گډون د مېړونو او د هغو د ودونو په واسطه چې پر بنځو د تاوتريخوالي لامل گرځي، او د ناوړه گټې اخېستنې په اړه تاوتريخوالي.

په ټولنه کې فزيکي، جنسي او رواني تاوتريخوالي، د جنسي تېريو، د جنسي گټې اخېستنې، د ازارولو او ځورولو او د کار په سيمه کې، تحصيلي موسسو او په نورو ټولو ځايونو کې، د بنځو قاچاق او بدکاريو ته د مخې کولو په گډون تاوتريخوالي هغه فزيکي، جنسي او رواني تاوتريخوالي چې د دولت د اقدام او يا د سترگو ټولو په پايله کې هر چېرته رامنځته شوي دي.

پر بنځو باندې تاوتريخوالي هغه موضوع ده چې نور، دهغه د پای ته رسولو لپاره بڼايي وخت ته انتظار ونه اېستل شي په بنځو د تاوتريخوالي شمېرې هم دا موضوع تايدوي چې لږ تر لږه يو زيات شمېر بنځې تر وهلو، ټکولو لاندې راځي، د مور په گېډه کې د ماشوم د جنسيت د ټاکلو نه په گټې اخېستنې سره چې د ماشومو نجونو زيات شمېر نړۍ ته د سترگو غرونې قابو نه مومي. واقعيتونو بنودلې ده چې هيڅ يوه بنځه، يانې که بوډۍ وي او که ځوانه، په هيڅ يوه هېواد کې او په هيڅ يوه فرهنگ کې له تاوتريخوالي څخه خوندي پاتې نه ده.

پر بنځو باندې د تاوتريخوالي په اړوند، د جنايتونو په زياترو برخو کې هغوی بې مجازاتو پاتې کېږي او عاملين يې په ازادانه ډول ژوند کوي.

اوس هغه وخت را رسېدلی دی چې ټولې بنځې يو شان د نن او سبا لپاره د خپل ژوند، خپلو حقونو او ازاديو څخه گټه واخلي.

د مور ملکوتي مقام

که بنياد م پرېنسته کېدلای شوای نو بې له شکه به مور پرېنسته وای، او دا چې د غورو انساني صفتونو، لوړو اخلاقي موازينو، رېنستينې مينې، محبت، پيرزوينې، فداکارکې او د يو واقعي انسان د لوړ مقام د لرلو په وجه يو انسان د پرېنستو سپېڅلې مقام ته رسيدلای شي او بيا مور چې د دغو غورو ځانگړتياوو د لرلو د ونکې ده نو په حقيقت کې مور هغه رېنستيانی انسان دی چې د پرېنستو مقام ته يې نسبت کېدلای شي.

دا موضوع نه يوازې د انساني ټولنو په فرهنگونو کې د اهميت وړ بلل کېږي بلکه د اسلام په سپېڅلې دين په تېره بيا د لوی خدای په نزد په قرآني مبارکو آيتونو کې هم پوره جوتې ده، او په قرآن مجيد کې د اولادونو له خوا نه د مور د رضایت او خاطر ساتلو په اړه په تکرار او تاکيد سره لارښوونه او سپارښتنه شوی چې د مور په وړاندې نور ناوړه چلندونه لا پر ځای پرېږده نه يوازې (اف قدری) کول هم لويه گناه ده، بلکه په مقابل کې يې بې ادبي کول، حساسيت بنودل، په قارېدل، سپکاوي کول او گواښېدل، د هغې ځوروني او داسې نور لويې گناوې دي چې د بخښلو وړ نه دي.

له همدې ځايه ده، چې د مور خوښې او رضایت او د هغې زړه ساتل، د اسلام په دين کې ځانگړې اهميت لري، او دا چې ددې په حق کې د لوی خدای له خوا د ملکوتي مقام پېروزينه شوې او هم د خدای رسول فرمايلي دي چې جنت د مور او پلار تر پښو لاندې دی يو انکار نه منونکي واقعيت دی.

د بشر تر پيدا ايښته تراوسه پورې (او تردې وروسته) د تاريخ په بېلا بېلو دورو کې د انساني ټولنو په تاريخي سرنوشت ټاکلو او مقرر اتو کې، مور پرېکونې نقش لوبولی دی چې بې شمېره او بې ساري مثالونه يې بنودل

کېدای شي او په هره تاریخي دوره کې د بشریت په تکاملي پړاوونو کې د مور سرنوشت ټاکونکي نقش خورا ځلانده دي.

مور نه یوازې بنسټینه جنس او قشر دی، خور او خپلوانه ده، ماندينه، د ژوند همکاره او همسفره ده، معشوقه او د مینې تمثال دی، یعنی د مینې عاطفي او گرانست پریښته ده او ددې د امینه او گرانست دي چې د طبیعت ښکلاوو او رنگینو ته او د فطرت استه تیکي مظاهرو ته خوند او رنگ او زړه راښوونکي کیفیت ورکوي؟

ددې تر څنگ مور د ژوند ملگري ده، د انساني ټولني نیمايي ارزښتناکه اړخ دی او که انساني ټولنه د یو الوتونکي په توگه دوگڼو نوکه یو وزر یې نارینه دي بې له شکه یې دوهم وزر ښځه او مور ده او طبیعي ده چې الوتنه په دوو وزرونو کېدای شي نه په یوه وزر د مور غېږه د سپېڅلې مینې، گرانست او پېرزوینې تود کانون دی، د مور غېږه د انساني ټولنو د ښودنې او روزنې یوه ډېره مهمه مدرسه ده، هغه چې په تاریخ کې د بشري ژوند په ټولو ډگرونو کې د پیغمبرانو، د لاولیو متبحرینو اتلانو، عالمانو نوښتگرو او تلپاتې نامتو شخصیتونو زیږونکي، روزونکي او پالونکي ده.

اما د مور ددې لالور ملکوتي مقام او د تاریخ په اوږدو کې د بشري ژوندانه په ټولو برخو کې د ټاکونکي نقش د درلودونکي په صفت بیا هم په انساني ټولنو او حتی په ځینو انساني کورنیو کې د هغوی دغه لور مقام ته نه یوازې د درناوی او لمانځنې په خاطر سر نه تپتېږي او د هغوی مورنیو او د بشري او مدني حقونو ته په درنه سترگه نه کتل کېږي.

بلکې د هر اړخیزو تاوتریخوالي د ډول ډول پدیدو په وجه قربانۍ ورکوي، سپکاوی یې کېږي، رټل کېږي او حتی د اولادونو له خوا ښکښل کېږي، وهل او ټکول کېږي... او ددې تر څنگه دولتي اړوند ارگانونو په تېره بیا

نښو چارو وزارت او په ولايتونو کې د هغه رياستونو لکه څنگه چې شايد او بايد دى د اړتيا وړ لازمو مالي او مادي امکاناتو او د هغو سره د نورو اروگانو د لازمي مرستې او ملاتړ د نشتوالي له کبله په شکل د شکلونو د مور طبيعي حقه او ميثاقي حقونه نقض کېږي، چې د هېواد په هره برخه په کليو، قشلاقونو حتى په بناړونو کې يې بيخې زياتې بېلگې وړاندې کېدای شي، چې له دې جملې نه ځان وژني ځان سيزنې او يا د خپلوانو او نورو له خوا وژني او داسې نورې زړه دردونکې پېښې يې مثال راوړلای شو.

خومره به ښه وای چې د مور ملکوتي مقام ته لکه څنگه چې ښايي د درناوى سرو تپت کرو او ټولو طبيعي، اسلامي، مدني او ميثاقي حقونو ته يې د زړه له کومې درناوى وشي. (۱)

(۱) دوطن جريده، د قبایلو وزارت.

د ناموسي وژنو او جنسي تېريو د لاملونو برسي :

سرېزه :

په دې وروستيو کلونو کې ناموسي وژنې او جنسي تېري له پيچليو او د اندېښنې وړ موضوعگانو څخه گڼل کېږي او د دې پروسو زياتښت هميشه د بشري حقونو او مدني ټولني د دفاع کوونکو نهادونو د تاکيد او برسي وړ گرځېدلي دي.

لکه چې د افغانستان د بشري حقوقو خپلواک کميسيون په دې تړاو او د هغو د علتونو او لاملونو د موندلو او د برسي په موه او د دې ناوړو پدېدو د لارياتښت د مخنيوي او کمښت په خاطر د مناسبو او منطقي لارو چارو د موندلو لپاره فعاليتونه پيل کړي دي او د هغو څېړنو له مخې چې د قربانيانو او د هغوی د کورنيو د غړيو د بشري حقوقو د کميسيون او مدني ټولني د

نهادونو، رسنيو او دولتي ارگانونو او آگاهو شخصیتونو له نظره په ټول هېواد کې ترسره شوي او په هغه رپوټ کې چې په دې برخه کې برابر شوي دي دا هڅه شوې چې د ناموسي وژنو او جنسي تېريو په پدېدو کې د لاهممو او غېزناکو لاملونو برخې تربررسی لاندې ونیسي.

ددې څېړنې له مخې ددې ناولو پدېدو د سرچینو او لاملونو څخه په دې ډول بنودل شوي دي چې په دوو برخو کې بحث، څېړنې او بررسي وړ دي.

اقتصادي لاملونه او غیراقتصادي لاملونه:

چې دلته به اقتصادي لاملونه تر څېړنې او بررسي لاندې ونیول شي چې په دې ډول دي:

۱- بیکاري

۲- نیستي

۳- د بنځو د شغل درلودلو په وجه گواښونه

۴- د ودونو بېخي زیات لگښت او د واده په تجملی مراسمو تاکید

۵- هغه بدلي ودونه چې د اقتصادي لاملونو له مخې وي.

۶- په نشه ایزو توکو د کورني د نارینه غړيو روږدیتوب

۷- په بوډاگانو او د څو بنځو په لروکو د لوڼو خرڅول.

۸- د بنځو د میراث حق په جبر سره

۹- د نارینه د کورنۍ له خوا د بنځو د اقتصادي گټې او معاش اخیستل.

۱۰- په کورنۍ کې د بنځو کمزوري اقتصادي دریځ.

چې دا هر یو په دې ډول د څېړنې او بررسي لاندې نیول کېږي:

۱- بیکاري یا بی روزگاري:

بیکاري همیشه ستونزې رامنځ ته کوي او په هغو ناورو اغېزو سربرېره چې په اقتصاد، اخلاقو او په مجموع کې د کورنۍ پر ژوند یې غورځوي، ددې لامل ګرځي چې وزګار نارینه او ښځې هغه فرصت چې تر بل هر وخت زیات د جنسي تمایلاتو او اړتیاوو د پوره کولو لري نو بیخې زیات جنسي ارضا ته لاس اچوي څېړنو ښودلې ده بیکاره نارینه زیاتره وختونه د کورنۍ او یاد ګاونډیانو پر نجونو او ښځو جنسي تیري کوي، همدارنګه لکه ښودل شوي ده ددې تېریو قربانیانې ددې د پېښې د پټولو او د کورنۍ د ابرو د خوندي ساتنې، ترتیري وروسته وژل شوي دي او دا له ناموسي وژنو څخه عبارت دي.

د څېړنو د رپوټونو له مخې په سلو کې ۵۳ د جنسي تېریو پېښې د هغو کسانو له خوا رامنځته شوي دي چې د قربانیانو سره یې په یو ډول د خپلولۍ اړیکې او یا خاص نسبت درلودلې دي چې دا کسان د قربانی شوي د پلار، ورور او کاکا څخه عبارت دي، همدارنګه د ناموسي وژنو په لړ کې د قربانی شوي خپلوان ډېر لور رقم تشکیلوي د قربانیانو د لاملونو په سلو کې ۲۱ او خپلوان یې په سلو کې ۳۵ دي.

۲- نیستي:

نیستي هم د بیکاري، غوندي یو ځورونکي لامل دی چې زیاتې ستونزې رامنځته کوي څېړنو ښودلې ده چې د هغو کسانو زیات شمېر چې د ناموسي وژنو او جنسي تېریو جرمونه یې کړي دي د بېوزلو یا منځنیو کورنیو څخه دي، چې له دې جملې نه یې په سلو کې ۷،۳۷ له نیستمو کورنیو څخه او په سلو کې ۲،۳۲ له منځنیو کورنیو څخه دي او یوازې په سلو کې ۹،۲۵ پاتې یې

هغه کسان دي چې په سلو کې ۸ د اقتصادي ځواکمني لرونکي او په سلو کې ۹،۱۷ يې د سياسي قدرت لرونکي دي.

د څېړنيزو رپوټونو په سلو کې ۲،۵۸ له قربانيانو څخه د فقيرو له کورنيو او د قربانيانو په سلو کې ۷،۳۲ د متوسط الحالو کورنيو څخه دي او يوازې په سلو کې يو له قربانيانو د سياسي ځواکمنو کورنيو پورې تړاو لري.

۳- د بنځو د پاره د بوختيا لرلو له کبله گواښونه:

زموږ په هېواد کې بيکاري د يو عمومي افت په توگه له مصيبتنه ډکه ستونزه ده، په تېره بيا بنځې له دې آفته بيخې زياتې اغېزمنې دي او دا ځکه چې د مرد سالاري عنعنې کورنيو ته د دې اجازه نه ورکوي. چې بنځې او نجونې يې له دې امله چې په ټولنه کې باوره دي له کوره بهر د کار اجازه نه ورکوي، دا چې له بده مرغه دا کورنۍ چې د ټولني زياته برخه رانيسي له کوره بهر د بنځو او نجونو شکل خپله بې ابرويي او حتی د کورنۍ د بې عفتي لامل بولي نو دا وجه ده چې د دوی زيات شمېر تر هر چا زيات د شخصي ژوند د اړتياوود پوره کولو لپاره په ځانگړې ډول نقد وروپو ته ضرورت لري او دا موضوع ده چې د دوی زياتې د جنسي تېريو لاندې او يا د بنځو او لوڼو د بې ابرويي د مخنيوي لپاره وژل کېږي.

۴- د ودونو بيخې زيات لگښت او د واده په تجلې مراسمو تاکيد:

بې له شکه دا موضوع د زوم د کورنۍ لپاره د هغې د اقتصادي کمزورتيا په وجه يو ډېر ملا ماتونکې ده يو شمېر کورني په دې وجه له ودونو څخه کرکه کوي چې د زيات ولور او د واده د تجلې مراسمو په وجه د بيخې درانده اقتصادي لگښت د بار لاندې راغلي دي او د دې کورنيو واده شوې نجلۍ د کورنيو د غړيو له خوا د تاوتریخوالي لاندې راځي او يا دا چې د مېړه او يا د

مېړه د کورنۍ د غړو له خوا ځان خرڅونې ته گومارل کېږي او د جنسي تيري لاندې راځي.

۵. بدلي ودونه:

زموږ په ټولنه کې يوه ډېره پخواني عنعنه د نيستمنو کورنيو ترمنځه د يو ساده رواج په توگه بدلي ودونه دي، چې په دې ډول ودونو کې د تاوتريخوالي زمينې ډېرې برابرېږي، په دې ډول که يوه ښځه مېړه په کور کې تر تاوتريخوالي لاندې راشي، د کسات اخېستلو په عنوان هم متقابل ډول تر تاوتريخوالي لاندې واقع کېږي او حتی وژل شوې هم دي.

۶. په نشه يي توکو د کورنۍ د نارينه غړيو روږديتوب:

که څه هم نشه ايزو توکو په خلاف د مبارزې هلې ځلې روانې دي خو بيا هم په ټولنه کې دا ناوړه پدېده ددې پر ځای چې کمښت په کې راشي لږ زياتښت مومي لکه کال په کال يې رقم لوړېږي نو يې شمېر د اوږدې کورنۍ، ښځې او لويې د خپل عايد د يوې منبع په توگه بد کاريو ته مجبوروي چې د هېواد په کچه يې بېلگې وړاندې کېدای شي لکه د غور په ولايت کې يوه مېرمن د روږدې مېړه له خوا بد کاري، ته مجبوره شوه او که چېرته د دا ډول مېرونو ښځو د دوی له غوښتنې سرغړولی دی د دوی له خوا وژل شوي دي.

۷. په بوډاگانو او د څو ښځو په لرونکو د لويو خرڅول:

دا ډول ودونه چې د شرعي حکمونو سره هېڅ رابطنه نه لري ددې ډول ودونو يو شمېر ښځې، ددې ډلې کسانو سره د واده د نه رضاييت په وجه، د مېړه سره تر اخره ژوند ته دوام ورکولای نشي نو داده چې د تاوتريخوالي د رامنځته کېدو لامل گرځي، او ددې ترڅنگه ددې اجباري ودونو قرباني شوي ښځې د تاوتريخوالي د بېخې زيات زياتښت په وجه، حتی د مېړه د کورنۍ له خوا

وژل کېږي او يو شمېر بنځې د کسات اخیستلو په توګه د مېړه د کورنۍ د يو غړي له خوا د جنسي تېري مورد ګرځي.

بل مهم علت دادی چې دا ډل مېړونه د خپلو مېرمنو جنسي غريزي د ارضا کولو وس نه لري نو يې پيغلي مېرمني جنسي تېري ته غاړه ږدي.

۸- د بنځو د ميراث حق:

زموږ د هېواد بنځې د قانون او شريعت له مخې د ميراث حق لري، په ځينو مهالونو کې دا حق ددې لامل شوي چې حق غوښتونکې بنځه د پلار د کورني د غړيو له خوا ووژل شي او حتی په ځينو مواردو کې د جنسي تېري لاندې راځي.

۹- د نارينه د کورني له خوا په جبر سره د بنځو د اقتصادي ګټې او معاش اخیستل:

زموږ په ټولنه کې ځېنې کورنۍ شته چې د مور او يا د کورني د نجلۍ د عايد له ليارې ژوند کوي او حتی ځېنې نارينه له دې امله هېڅ کار نه کوي او که چېرته دا بنځې خپل عايد خپل مېړه او يا کورني نارينه ته ورنه کړي، نو تاوتريخوالي رامنځته کوي د وژلو او يا جنسي تېري لاندې راځي.

۱۰- په کورني کې بنځو د کمزوري اقتصادي حالت درلودل:

دا موضوع په ځينو کورنيو کې د جنسي تېري او ناموسي وژنې لامل شوی دی چې په دې اړه يو لړ بېلګې هم وړاندې کېدای شي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان، ۹۰ ګڼه د زمري مياشت ۱۳۹۲ کال.

پر بنځو د جنسي تېري يو ډېر زړه بوگونکی شکل :

د خپلواکۍ مجلې د مدير په وينا : خو کاله دمخه د تخار ولايت د تالقانو ښار ته د افغانستان د مطالعاتو د مرکز له خوا د يوې ټولنيزې دندې د اجرا کولو لپاره تللي وم، يوه ورځ چې د هغه ولايت د بنځو چارو د مشرې سره د هغې په دفتر کې ناست وم نوموړي تر حده زياته خواشيني او په عين حال کې عصباني وه، دې وويل: ددې رياست د امن خونې ته د دوهم ځل لپاره يوه مېرمن په ډېره ناوړه صحي حالت کې راوړل شوې وه چې دوهم ځل پرې ډله ايز جنسي تېري شوي وو، زما د پاره ددې موضوع بېخي نويوالي درلودلو ځکه چې تردې وخته پورې په هېواد کې پر بنځو د تاوتريخوالي دا ډول کرکجنې پېښې نه وې ليدل شوې. خو په ډېرې خواشينيۍ بنايي وويل شي چې په دې وروستيو کلونو کې لکه څنگه چې ډله ايزو رسنيو په واسطه خبرېږو، زموږ د هېواد په يو شمېر سيمو کې پر بنځو د جنسي تېري دا بې شرمانه شکل په نړيواله کچه بې ساري دی، نه يوازې په کې کمښت راځي بلکې له يوې ورځې نه بلې ورځې ته په کې زياتښت راځي.

زما په عقیده هغه څوک چې د سالم وجدان او انساني ضمير درلودونکې وي هغوی به په دې تړاو حتی د خبرو اوريدو تحمل هم ونه لري.

د پوره حيرانتيا او افسوس خبره ده چې په يوه افغاني او اسلامي ټولنه کې يو شمېر ځناور خويه، خو يوازې په شکل انسانان دغسې ډېر فجييع او له شرمه ډک عمل ته هغه په پوره افتخار اقدام کوي، يو هغسې تيرې کوونکې عمل ته چې په ځنگل کې د يو زورور ځناور له خوا په نورو وحشي حيواناتو د عملي کېدو بېلگې يې وړاندې کيدای نه شي، نو څرگنده چې په دغسې يو چا د انسان د نوم انتسابول په انساني کرامت له توره به بل څه نه وي او ځای

لري چې دغه شيطان فطرت ته او شيطان كرده موجود انسان په جامه كې يو شيطان وبلل شي.

دلته ددې زياته اړينه ليدل كېږي چې ددغې ټولنيزې ننګينې پدې په لاملونو يو څه رڼا واچول شي:

- په هېواد كې ټوپكسالارې او زورواكي ددې پديدې مهم لامل ګڼل كېږي دا ځكه دغسې زورواكان د هېڅ ډول ټولنيزو ضوابطو او حقوقي قوانينو او اسلامي ارزښتونو ځان تابع نه ګڼي، له هېچا حتى د خداى (ج) څخه نه ډارېږي او غواړي چې د جنسي تېريو يو نوي ريكارډ قايم كړي، د دوى زورواكي او تهديدونه پوره اغېزمن دي په تېره بيا هغه مظلومې كورنۍ چې د دوى تر تجاوز لاندې راغلي دي كله د دوى د مقابلې وسه لري.

- د زور او شتمنۍ واكمني: دا ډله كسان د پريمانه شتمنۍ او قارونې بډاينې په وجه خامخا پرمخكه له هر ډول موازينو څخه په نه پيروتۍ بغاوتونه كوي، نو دوى په دې فكر كې كېږي چې له خپلې شتمنۍ څخه څنګه گټه واخلي، دوى دغه شتمنۍ په نامشروع ډول او نامشروعو ليارو كاروي، دوى ته د خپلې ټولنې د يوې كورنۍ ابرو او پتمنۍ هېڅ ارزښت نه لري او ښه ډاډه وي چې دا شتمني د دوى هغه كاري وسله ده چې هر څوك پرې مغلوبولای شي.

۱- ځينې كسان چې د اخلاقي فسادونو د درلودلو په وروستنۍ كچه كې وي او هېڅ ډول موازين ورته ارزښت نه لري، نورو ته د بدننامۍ اړول څه، چې په دغسې عمل په بدننامۍ افتخار كوي، بې ايمانه كسان وجدان او حيا نه لري.

۲- د مظلومو او ددغه تېريو لاندې راغلي كورنيو هر اړخيزه بې وسي، چې نه زور لري او نه زراو نه يې ملاتړ كوونكي.

۳. د هېواد په ټولو دولتي او سيمه ييزو اروگانو کې، که اجرايوي، قضايي او عدلي وي د پورتنیو کته گوريو د تيري کوونکو پريکونې اغېزمنې او هر اړخيزه وابستگي يعنې دا چې متل دی چې «... دې قاضي ... نو حق غوښتنه له چا غواړي» دا خبره د دوی په حق کې پوره صدق کوي.

۴. د اړوندو صلاحيت لرونکو ارگانو کمزورتيا: دا په دې مفهوم که څه هم د دغه ارگانون اړونده مسوليت د دوی پورې هېڅ ډول تړاو نه لري او غواړي چې په سخته جزا محکوم شي، خو نه يوازې د دوی پريکړې عملي کېدای نه شي بلکې ملاتړ يې هم بې گټې دی.

۵. د سيمې او سيدونکي هم د دوی له شر او زيان رسولو څخه ډارېږي او نه شي کولای د دغه ډول ډېر کرکجن جنايت مخه ونيسي او زيان رسيدونکی کورنۍ سره مرسته او کومک وکړي په دې تړاو د دوی بې تفاوتې هم د دغه ناوړې پديدې د رامنځ ته کېدو لامل گڼل کېږي.

۶. له مظلومي کورنۍ څخه نه ملاتړ او د دوی د نه محکومېدلو او د عمل په سزا نه رسيدلو موضوع هم د دوی په مطمئنه ډول خپلو جنايتونو ته په پوره بې اعتنايي، جرات او ډاډه زړه ادامه ورکوي.

وړاندیزونه :

د دې لپاره چې د ټولني دغسې جنايتکاران، د ټولنيزو ضوابطو او هېوادنيو قوانينو له مندرجاتو څخه سرغړونکی پري نه ښودل شي چې زموږ په افغاني او اسلامي ټولنه د دوی دغسې ناوړه عمل نور تور او رټه ونه گرځي نو په کار دی.

۱- دولتي اړوندو اروگانونو ته په کار دی چې د زيانمنو کورنيو سره خواخوږي او ملاتړ په خاطر په لومړي سر کې، د جنايتکارانو د نفوذ تر سلطې لاندې اشخاص تشبیت او پري بې نه رډي چې د دوی په پلويتوب قوانين

تر پښو لاندې کړي. که دولت ددغسې کسانو ډلې په ډېره سخته او عبرتناکه جزا ورسوي او د زیانمنو شوو کورنیو ملاتړ وکړي دا یې ډېره اغېزمنه لاره ګڼل کېږي.

۲- په ټولنه کې د ملایانو، روحانیونو او نفوذ لرونکو اشخاصو له خوا ددې جنایتکارو ډلو چې د هر چا سره اړیکې ولري که وغندل شي او زیانمنو شوو کورنیو ملاتړ وکړي دا یې هم ښه وسیله ده.

۳- د سیمې خلک باید په ډله ایز ډول یو موټي شي او په لومړي سر کې ددغو لنډه غړانو ددغسې شوم عمل مخه ونیسي او ورسره جوخت د هغوی پر ضد او په جزا ورسولو په برخه کې متحدانه عمل وکړي، نو په دې صورت کې په یوې متحدې کتلې د زرو او زور د واکمنیو زور رسیدای نه شي.

۴- رسنۍ باید ددغسې کسانو ناولې خپرې افشا کړي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۹۰ ګڼه، د ۱۳۹۲ کال داسد میاشت.

د کورنۍ د سالمې فضا په تامین کې د ښځې ونډه :

د کورنۍ سالمه فضا یانې د مینې، پېرزوینې او صمیمیت ډکه په زړه پورې له گرمۍ او خوشالۍ ډکه فضا یوازې اقتصادي مسایل تامینولای نه شي بلکې یو لږ داسې نور عوامل هم شته دی چې هغه کورنۍ له مینې، دوستۍ، ګرانښت، نېکمرغۍ او خوشحالی څخه سرشاره کوي چې یوله دې ډېرو زیاتو مهمو عواملو څخه په کور کې د مهربانې، دلسوزې، همدردې، همرازې، هوښیارې ښځې شته والی دی.

د ښځې او مېړه ترمنځه نه شلېدونکې له مینې او صداقت ډکې عاطفي اړیکې ځانته یو لږ محمولونه لري، چې په دې کې د مېړه او ښځې د متقابلو

خصوصیتونو او خاصیتونو ژور درک او پېژندنه شامله ده، ځکه چې په دې ټکو جدي پوهېدنه د دواړو جوړو ترمنځه هر اړخیزه بېگانگي او خلا له منځه وړي. هونښیاره بنځه هغه ده چې د خپل مېړه سره هم فکره، هم احساسه، هم هدفه او همرازه واوسي.

البته په دې واقعیتونو پوهول د یو او بل لخوا د خولې او خبرو له ليارې دومره مناسب او اغېزمن نه دي، بلکې بنځې او مېړه ته په کار دي چې د خپل گډ ژوند په اوږدو کې د یو او بل د پېژندنې او د ښو صفتونو د پوهېدنې په لړ کې په دغو ټکو هم ځان وپوهوي او دا خودومره سخته خبره نه ده چې یوه بنځه په دې ځان وپوهوي چې مېړه یې ددې له خوا په کوم ډول چلند او کړنه د خوشالۍ احساس کوي او کوم کار یې د رضایت او حساسیت لامل گرځي او یا برعکس یانې مېړه نه غواړي چې بنځه یې د طبیعي او میل خلاف کوم کار وکړي.

نو بنځه باید په دې نزاکت پوره پوهه وي چې دا موضوع نه یوازې د بنځې او مېړه صمیمي ژوند تر اغېزه لاندې راولي بلکې د مېړه په وړاندې د هغې شخصیت ته هم زیانمن تمامېږي.

د بېلگې په توگه:

مېړه نه غواړي چې د بنځې د هغو خپلوانو کره چې دده په نسبت ځینو کورنیو او مناسباتي نزاکتونو ته ارزښت نه ورکوي او یا دا چې د دوی سره لازمه راشه درشه نه کوي، بنځه یې ورکره لاره شي او ځان ناباللی مېلمه کړي.

هونښیاره بنځه باید د مېړه ددې احساس سره هم غږې واوسي او که فرضاً په ځینو حالتونو کې مجبوره شي چې د مېړه د احساس خلاف عمل وکړي، نو بیا په کار ده چې د مخه د بنځولۍ د ظریفانه سلیقي په مرسته د هغه رضایت جلب کړي.

هونبیاره بنځه باید د مېړه د شخصیت درناوی وکړي او هغه ته په لوړ شخصیت او ارزښت قایله شي، په مناسبو مواردو کې یې ملاتړ وکړي او د خپلوانو د ناوړو چلندونو تر اغېزه لاندې رانشي.

څرنگه چې مېړه او بنځه په خپل گډ ژوند کې د یو او بل د شخصیت متمم دي او هم گډ سرنوشت لري نو دا به ډېره ناوړه خبره وي چې د یو او بل په وړاندې بې توپیره واوسي.

د مېړه او بنځې په منځ کې حوصله، برده باري، بښنه او تېرېدنه ځانگړي ارزښت لري، بنایي د یو بل اشتباهات «بښو بېدني» او نېمگړتیاوې په خاصو او صمیمانه مواردو کې یو او بل ته په ډاگه کړي. مېړه او بنځه باید د عصبانیت ځواب په عصبانیت ورنه کړي.

تجربو ښودلې ده چې بنځه د کورني ژوند د نیمکړغۍ ډېر ستر عامل دی او د کورني د سالمې فضا هغه ډېره ده چې کور پرې روښانه او د کورني غړي په خوښۍ او خوشالۍ کې پرې راغونډ وي (۱).

(۱) ارشاد النسوان، ۸۹ گڼه، د سرطان میاشت ۱۳۹۲ کال.

بنځې او سوالگري :

گدایي او سوالگري د اسلامي شریعت له مخې یو ناروا عمل شمېرل کېږي یو لامل یې دادی، چې د دې ننګین عمل په وجه د سوال گر انساني شخصیت ته پوره زیان رسېږي او په شکل د شکلونو د سپکاوي وړ گرځي.

خو په پوره خواشینۍ سره بنایي وویل شي چې نن سبا زموږ د هېواد په سرکونو، کوڅو او بازارونو او همدا راز د خلکو په گڼه گونو ځایونو لکه د جوماتونو، نانوايانو، قصابیو مخې ته او حتی د نورو د کورونو د دروازو په

ټکولو سره، گدایي گران چې له بېلا بېلو ټولگيو څخه عبارت دی په هره موخه چې وي، خوزياتره د خيرات د ترلاسه کولو په موخه سوال کوي.

له دې ډلې نه ښځينه سوالگرې لويې رقم جوړوي او لکه چې لېدل کېږي دوی نه يوازې په بېلا بېلو ښاري سيمو کې بلکې په بېلا بېلو حالتونو چې د ليدونکو د ترحم وړ وگرځي، دغه ناروا عمل ته لاس اچوي، يو شمېر ښځې چې نجونې او ميندې په کې شاملې دي، پښې لوڅي او په زړه او شلیدلو جامو او فلاکتباره حالت کې گدایي کوي او حتی نارينه او ښځې له کاليو څخه رانیسي.

يو شمېر د لويو واټونو په غاړه په داسې حال کې چې کوچني بچيان او څو میاشتنی شیده خواره ماشومان ورته پراته وي او ځينې يې په لويو واټونو کې په موټرونو پسې منډې وهي او يا يې مخه نیسي او په زوره ترې خيرات غواړي او د هېواد د لويو واټونو په ځينو برخو او د موټرونو په تم ځايونو کې هم دغسې حال دي.

په دغسې او نورو عاطفه لړزونکو او خواشينونکو حالتونو کې د ښځينه سوالگرو ليدل ښايي د پوره افسوس وړ موضوع وگڼل شي او دا په دې وجه چې د خپل ډېر لور انساني او ټولنيز مقام په درلودلو سره يې شخصيت بايد دومره راتپت شي.

ښځه د مور په توگه د ژوندانه د ملگري په توگه او حتی د يو انسان او اشراف المخلوقات په توگه، هغه چې د بشري نسلونو د تسلسل ساتلو طبيعي کړۍ ده، هغه چې د انسان برخه لیکونه ددې د فداکارۍ، زيار ايستني او اتلولۍ په برکت ليکل کېږي او بالاخره هغه بشري لطيف مخلوق چې د ستايلو او درناوی وړ دی او لکه گل تازه او ښکلي وسايل شي، نو د داسې ذليل توب او سپکاوي وړ دي؟ په هيڅ صورت نه.

آيا دوى د يو انسان او بيا د يو هېواد وال په توگه د يو لړ طبيعي، اسلامي،
ميثاقي او قانوني حقونو لرونكې نه دي؟ او په دې صورت كې ترې ولې بې
برخې شوې دي؟

له دې ځايه ټولنيز وجدان حكم كوي چې په دې برخه كې افغاني سرې
مياشتې، د كار، ټولنيزو چارو، معيوبينو او معلولينو چارو وزارت، نور
خيريې بنسټونه او د بنځو چارو وزارت چارواكي په گډه توگه اړينې كړنې
ترسره كړي ترڅو دا ډول بنځې له دې بد او ناروا حالت څخه خلاصون
ومومي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۸۹ گڼه، د سرطان مياشت ۱۳۹۳ كال.

د افغانستان په اساسي قانون كې د بنځو حقونه :

لكه چې اسلامي ارزښتونه ښايي او په يو لړ حقوقي او مدني ميثاقونو كې
څرگنده ده بنځې په يوه ټولنه كې يا په مشخص ډول او يا د ټولني د يو قشر په
توگه د يو لړ حقونو څخه برخمنې دي او دولت د هغوى د پوره كولو، ملاتړ او
په خوندي ساتلو مكلف دى. لكه: د تابعيت حق، د انساني كرامت د خوندي
توب حق، د قانون په وړاندې د برابرۍ حق، د ژوند ازادۍ او روغتيا حق، د
نه ځورولو حق، د انتخابولو او انتخابېدو حق، د بيان د ازادۍ حق، د سوله
ايزو لاريونونو حق، د ملكيت حق، ښوونې او روزنې ته د لاس رسې حق، د
كار حق، د كورني د تشكيل او خونديتوب حق او داسې نور حقونه...

خو دلته به د افغانستان د اساسي قانون په يو لړ مندرجاتو كې د ټولني د
افرادو په كليې كې د دوى يو لړ عمومي حقونه وښودل شي.

د افغانستان د اساسي قانون په (۲۲) ماده كې راغلي دي:

د افغانستان د اتباعو ترمنځ هر راز تبعيض او امیتاز منع دی، د افغانستان اتباع د قانون په وړاندې مساوي حقوق او وجايب لري).

د بنځو د ژوند په تړاو د قانون (۲۳) ماده داسې صراحت لري:

(ژوند د لوی خدای (ج) لورینه او د انسان طبیعي حق دی، هیڅوک له قانوني مجوز پرته له دې حقه بې برخې کېدای نه شي).

او د ازادۍ او انساني کرامت د حقونو په باب د قانون په (۲۴) ماده کې داسې سپارښتنه شوې ده:

(آزادي د انسان طبیعي حق دي، دا حق د نورو له ازادۍ او له عامه مصالحو پرته، چې د قانون له لارې تنظیمېږي حدود نه لري).

د انسان ازادي او کرامت له تیري خوندي دي.

دولت د انسان د ازادۍ او کرامت په درناوي او ساتنه مکلف دی.

د افغانستان په اساسي قانون کې د یو انسان په توګه د بنځې تعذیب او ځورول منع دی لکه چې د قانون نه ویشتمه ماده سپارښتنه کوي:

د انسان تعذیب منع دی، هیڅوک نشي کولای چې له بل شخص څخه حتی د حقایقو د ترلاسه کولو لپاره که څه هم تر تعقیب، نیونې یا توقیف لاندې وي او یا په جزا محکوم وي، د هغه د تعذیب لپاره اقدام وکړي یا یې د تعذیب امر ورکړي.

د داسې جزا ټاکل چې د انساني کرامت مخالفه وي منع ده.

د رای ورکولو حق او یا د ځان او د بل د انتخابولو حق په ټولنه کې د بنځو د مسلمو حقونو څخه شمېرل کېږي لکه د قانون (۳۳) ماده چې ښایي:

د افغانستان اتباع د انتخابولو او د انتخابېدو حق لري، له دې حق څخه د گټې اخیستنې شرایط او لارې د قانون په واسطه تنظیمېږي.

همدارنگه د بیان د ازادۍ حق د افغانستان د اساسي قانون په ۳۴ ماده کې داسې ښودل شوي دي:

د بیان ازادۍ له تیري څخه خوندي ده، هر افغان حق لري چې خپل فکر او وینا، لیکنې، انځور یا نورو وسیلو له لارې، په دې اساسي قانون کې د راغلیو حکمونو په رعایت څرگند کړي.

د افغانستان د اساسي قانون په (۳۲) ماده کې د سوله ایزو لاریونونو د کولو د حق په اړوند ویل شوی دی:

(د افغانستان اتباع حق لري چې د خپلو روا او سوله ایزو غوښتنو د تامین لپاره له قانون سره سم، بې وسلې غونډې او لاریونونه وکړي.

همدارنگه د ملکیت د حق د خونديتوب او ملاتړ په باب د افغانستان اساسي قانون په څلوریشتمه ماده کې داسې ښودل شوي دي:

(ملکیت له تیري څخه خوندي دي. قانون په دې اړه داسې څرگندونې لري. هیڅوک د ملکیت د ترلاسه کولو او په هغه کې د تصرف کولو څخه نه منع کېږي مگر د قانون په حدودو کې).

(د هیچا ملکیت د قانون له حکم او د باصلاحیته محکمې له پرېکړې پرته نه مصادره کېږي).

(د شخص د ملکیت استملاک یوازې د عامه گټو د تامین په مقصد د مخکیني او عادلانه بدل په ورکولو، د قانون له مخې مجاز دي).

(د شخص د شتمنۍ پلټنه او اعلان یوازې د قانون په حکم کېدای شي).

د افغانستان د اساسي قانون (۴۳) ماده په ټولنه کې د زده کړې د حق د تامین په باب په دې ډول سپارښتنه کوي:

(زده کړه د افغانستان د ټولو اتباعو حق ده چې تر ثانوي دورې وړیا د دولت له خوا تامینېږي).

(دولت مکلف دی چې په ټول افغانستان کې د متوازن معارف د عامولو او د منځنیو اجباري زده کړو د تامین لپاره اغېزمن پروګرام وضع او تطبیق کړي او د مورنيو ژبو د تدریس لپاره په هغو سیمو کې چې پرې خبرې کوي لاره هواره کړي).

د کار د حق د تامین په باب د افغانستان د اساسي قانون (۴۸) ماده په دې شرح حکم کوي:

(کار د هر افغان حق دی).

(د کار د ساعتونو ټاکل او با معاشه رخصتي، د کار او کارگر حقوق او له هغو سره نورې مربوطې چارې د قانون په وسیله تنظیمېږي).

(د قانون د حکمونو په حدودو کې د کار او کسب انتخاب ازادی).

کورنۍ چې د یوې ټولنې مهمه هسته او بنسټ ده د افغانستان په اساسي قانون کې ورته ځانګړې اهمیت ورکړل شوی دی. د قانون په (۵۴) ماده کې راغلي دي:

(کورنۍ د ټولنې اساسي برخه جوړوي او د دولت تر ملاتړ لاندې ده. دولت د کورنۍ او په ځانګړې توګه د مور او ماشوم د جسمي او روحي روغتیا د تامین او د ماشومانو د روزنې او د اسلام د سپېڅلې دین له حکمونو سره د مغایرو رسومو د له منځه وړلو لپاره لازم تدبیرونه نیسي).

د قانون د نورو یادو شوو سپارښتنو په پرتله په دې ماده کې د ښځو په جسمي او روحي روغتیا ځکه په صراحت سره تاکید شوی دی چې د کورنۍ په جوړولو کې یې نقش مهم او خورا ټاکونکی دی.

ښایي وویل شي چې د قانون په (۵۵) ماده کې د وطن دفاع او ساتنه هم د افغانستان د اتباعو وجیبه گڼل شوي ده.

(له هېواد څخه دفاع د افغانستان د ټولو اتباعو وجیبه ده).

د عسکري د مکلفیت د دورې د تېرولو شرطونه د قانون له ليارې تنظیمېږي. او بالاخره د افغانستان د اساسي قانون د ټولو حکمونو څخه پيروي ددې قانون په (۵۲) ماده کې په دې ډول تسجیل شوې ده:

(د اساسي قانون له حکمونو پيروي، د قوانینو اطاعت او د عامه نظم او امنیت ساتل د افغانستان د ټولو خلکو وجیبه ده او د قانون له حکمونو څخه بې خبرې عذر نه گڼل کېږي.) (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۸۲ گڼه، حمل ۱۳۹۲.

د ښځینه پښتو لنډيو ځینې حماسي او رزمي بېلگې :

که د پښتو لنډيو په هکله یو څه کتنه او څېړنه وشي نو بېخي څرگنده ده چې د هغوی زیاتره برخه له هغو پښتو لنډيو څخه عبارت دي چې د پښتني ښځو له خوا ویل شوی دي یا په بل مفهوم د هغوی وینونکي زموږ د لرغوني هېواد پښتني ښځې دي له کومه وخته چې زموږ د ولسونو په ژوند کې د لرغوني ولسي ادب منځته راغلي دي د خپل پیداينست له هماغه لومړني وخت راهيسې زموږ د خلکو د پراخو پرگنو د ژوندانه ډېره ستره او بډایه معنوي برخه گرځېدلې ده او د هغوی د تاریخ د ډېرو اړخونو واقعیتونو یې په ډېره

ساده عامه فهمه او ويانده توگه انځور کړي دي او زموږ د ټولني د ژوندانه د زياتو برخو انعکاس په کې شتون لري، خو دلته يوازې ددې لنډيو په حماسي او رزمي برخو باندې لنډ بحث کېږي او تر ټولو دمخه به يې لږومه نه وي چې دا ليکنه د پښتني تلپاتې وياړلې ملالۍ په دې تاريخي، حماسه هستوونکي او هڅوونکي لنډي پيل شي چې ويلې يې دي:

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدا بړو لاليه! بې ننگۍ ته دې ساتينه

زموږ د هېواد د تاريخي پېښو او سوابقوله مخې د ميوند جگړه دغه د انگرېزانو په خلاف د افغانانو عادلانه او ازادي غوښتونکي جگړه چې د ملي پت او ناموس څخه د دفاع په خاطر په ډېر زور روانه وه او د پوځي محاسبې له مخې د ځواکونو انډولتوب د دښمن په تفوق او د وسلو تناسب هم د افغاني ځواکونو سره بېخي د مقاييسې وړ نه و يعنې که له يوې خوا افغانان په ډېره ساده او عادي او حتي جارحه وسله جنگېدل، خو په مقابل کې دښمن د وخت په مېرته وسله سنبال وو او دا موضوع په دې خبره بيخي مدله وه چې د دښمن برياليتوب خامخا د افغانانو په ماتې تماميده او نږدې وه چې د افغانانو د لښکر سرغندويه توغ دغه زموږ د باتورو نیکونو د بړمونو، پتمنۍ او شرف سمبول پر مخکه را ولوېږي نو په دې حساسو او حسابي شېبو کې پښتنه ملاله د جگړې سور ډگر ته وړ دانگي او پرته له دې چې د ژوندي پاتې کېدلو مسئله ورته مطرح وي په پوره پښتني مړانه دغه توغ په خپلو لاسونو کې کلک رانيسي راپورته کوي يې او په رپيدو يې را ولي او په ډېر لوړ آواز پر افغاني جنگياليو دا چيغه کوي:

که په ميوند کې شهيد نه شوې

خدا بړم لاليه! بې ننگۍ ته دې ساتينه

د ملي غرور ددې هيجاني لنډۍ په اوريدلو سره د ميوند په خونړي او اورجن ډگر کې د هر زور او ځوان ننگيالي ويني له ډېر غيرته په جوش راځي د مېراني او سربندني ولولې يې توپاني کېږي او پر غليم باندې د يرغل وروړلو په سيالۍ کې يو له بله څخه مخکې کېږي او په ډېرو لنډو شپږو کې د جگړې سرونه ته په تاريخي او بنسټون ورکوي، هغسې ټاکونکي او بنسټون چې انگرېزان ننگينه ماتي خوري او افغاني مجاهدينو ته وياړلي کاميابي او نيکنامي ور په برخه کېږي او له هغې نيتې را وروسته دا پښتو لنډۍ زمور د ملي تاريخ يوه تلپاتې حماسه گرځي چې نه يوازې په ليکلي توگه له يو کتاب څخه بل کتاب ته بلکې په شفاهي او له يو زړه څخه بل زړه ته او زمور د تېرو نسلونو له يوې خولې نه بلې خولې ته د يوې وياړلې ميراثي په توگه ور انتقالېږي.

لنډه دا چې تورياليتوب او مېړانه، ننگ او غيرت، جنگياليتوب او زړور توب د پښتني بنسټي برخې له نظره د ناريتوب د کمال په زړه پورې منل شوي معيارونه دي.

او پښتنه بنسټه په همدغو معيارونو سنبال ځوانان د خپلې مينې او يارانې لپاره وړ بولي او برعکس ددې معيارونو د نه درلودونکو ځوانانو سره يوه پښتنه پيغله خپله مينه په پښتو يوه لنډۍ کې داسې غندي او ځان ملامتوي.

عالمه! راشئ مخ مې تور کړئ

ما د بې ننگه ياري کره و شرميدمه

پښتنه پيغله دومره په اسانۍ سره خپل مين ته د سپينې خولې د ورکولو وعده نه ورکوي پاتې لا د خولگۍ ورکونه، مگر دوی د يارانې کوم مناسب زلمي چې د ننگ او غيرت په سنگر کې مېړانه بنودلي او بې ننگي يې کړي نه وي او د قرباني ورکولو په امتحان کې يې د دښمن د تورو گزارونو ته په

جرات او شهامت خپل ټټر سپر کړي وي نو کله چې له جگړې وروسته را
ستون شي بې له شکه چې د خپلې کورنۍ او قام د وياړنې وړ توريالي
گرځېدلي وي د غسې پښتون زلمي ته محبوبه په خطاب کې دا لنډۍ وايي:

ټوکړې ټوکړې په وينو راشي

چې پر هرونه دې گنډم خوله درکومه

خومره ښکلي او خوږه وعده چې خپل د توريالي مين دمېراني په خاطر ورته
عاشقانه وعده دانعام په توگه ورکوي.

يا پښتنه پيغله چې د خپل يار په مېرانه پوره ډاډمنه ده، نو يې د لا هڅولو او
د مينې د پاللو په خاطر ورسره په گډه روانېږي او د جگړې تر سنگره يې
ملتيا کوي او پوره يقين يې راځي چې هغه به د جگړې په ډگر کې بې ساري
اتلوي وښيي نو په دې باب په يوه پښتو لنډۍ کې خپل احساس داسې
انځوروي.

جانان به ولې توره نه کړي

تر نيمايي سنگره زه ورسره ځمه

څرنگه چې د پښتني ددې غوره دود له مخې ښځو د زانو سره په جگړه کې
سمه برخه اخېستله او به او خوراکي توکي يې ورسول او ددې په خوا کې به
يې هغوی تورو وهلو ته هڅول نو دا وه چې په هېڅ يوه جگړه کې يې ماتې نه وه
خوړلي.

د پښتني رسم او رواج له مخې هېڅ يوه پښتنه پيغله يا ښځه د نارينه سره نه
غاړه غاړي کېږي، خو پښتنه پيغله وايي که يې مين د جگړې له ډگر څخه
توريالي او بريالي راوگرځي نو دا به يې ددغې تورزني او مېراني په بدل کې

د مینې په پیروزینه وپالي او د هر کلي په مهال به ورسره پرته د چال ډاره غاړه
وځي لکه چې په دې لنډۍ کې به دا انځور وگورو:

غاړه غړۍ به در قربان شم

که دې د جنگ په ډگرو کېل یرغلونه

دا هم د خپل مین سره د پښتني د هغه د مېراني او سرښندنې په صورت کې د
هغې د مینې بی باکانه او خلوصانه وعده.

پښتنه د خپل گران محبوب د بي ننگۍ او بي غيرتي هېڅ تحمل نه شي کولای
او ورځني کرکه کوي او ډارېږي. دا ځکه چې په هېڅ ډول نه غواړي د خپلو
همزولو په منځ کې د پیغورو وگرځي نو مخکې تردې چې یې مین له جگړې
څخه راستون شي د هغه د نیکنامۍ په خاطر له خپلو گانو څخه یو قیمتي
شي نذر او خیرات نیسي او وايي:

د ننګۍ لال به پرې خیرات کړم

که مې اشنا د دښمن مات کړي سنگرونه

پښتنه په خپل کې کلي کې تر هر څه زیاتره د خپل مین د بي ننگۍ او بي
غيرتۍ له بدنمۍ څخه بدې وړې او د هغه هر ډول قرباني یې خوښېږي، خو
دا او ازه یې تر تحمل د باندې ده چې لا د جگړې له سنگره څخه یې د بي ننگۍ
احوال راشي لکه چې خپله اندیښنه په دې لنډۍ کې انځوروي.

توتې توتې په تورو راشي

د بي ننگۍ آواز دي رامه شه مینه

یا یوه پښتنه پیغله چې د خپل مین د ډېرو ننواتو او زاریو، د گوت د نیولو او
د بیارانو په خوله د خپلې مینې در وړ څرگندولو سره سره بیا هم د خپل مین
یارانه نه مني او دهغه زیاتو رنجیدنو او ځورېدنو په مقابل کې له پوره

استغنا خخه کار اخلي، خو چې خبره شي چې هغه د جگرې ډگر ته تللي دي نو
يې پښتنه مينه تيندک خوري او د هغه په نسبت يې عاشقانه ولولې را لړزېږي
او په خپل زړه کې په دې شرط د هغه مينې ته په خپل زړه کې حای ورکوي چې:

که په زلمو کې بريالی شوی

قسم مې کړي د ياري لاس درکومه

په مينتوب کې د هجران او بيلتون پېښه د مينانو لپاره ډېره کرغېژنه او
رنځوونکې پېښه گڼل کېږي او هغوی مړينې ته غاړه ږدي خو د بېلتانه زغم نه
باندي د ننگي په خاطر حتی که خپل مين يې د شهادت په بڼه قرباني هم
ورکړي، بيا هم په پوره شهامت او سربښدنې سره د ننگ په وړاندي خپله بی
ساري او قهرمانانه جذباتو ته په لاندنۍ پښتو لنډۍ کې داسې انعکاس
ورکوي

که تور اوربل مې ميراتېږي

پر وطن ننگ دي جانان نه منع کومه

چې د اهم ديوي پښتنې پيغلې د پښتونولۍ د لوړ پښتني احساس نهايي
تصوير دي او بس. (۱)

(۱) د ايلبند مجله، د کوچيانو ديانت، ۷ گڼه، ۱۱-۱۲، ۱۳۸۸ کال

زموږ د ټولني د بنځو د حقونو د نقضولو په اړه د بېلگې

په توگه خو پېښې :

که څه هم د اسلامي د سپېڅلو لارښوونو په رڼا کې د بنځې حقونو په تاکيدي
توگه تسجيل شوي دي د افغانستان په اساسي قانون کې د بنځو ته يولړ
حقونه ورکړي شوي دي، او دولت يې په تامينولو او رعايتولو مکلف

گرځېدل شوي دي. او ددې ترڅنگه په نړيوال کچه د بشري حقونو په نړيوالو سندونو کې په ډېر صراحت سره د بنځو په اړه هر اړخيز حقونه تثبیت شوي او د هغوی داروندو دولتي ارگانو ته، د هغو د تامینولو په گمارلو سر بېره، په خپله په هغه هېواد کې د بشري حقونو خپلواک کمیسیون هم مکلف شوي دي.

خو د دغو اسلامي او اعتباري سندونو سره سره لکه چې لیدل کېږي په پراخه کچه او هر اړخيز ډول او په بېلا بېلو شيوو ددې حقونه په پوره بې باکي او بې رحمي تر پښو لاندې کېږي چې بيخې زیاتې بیلگې یې وړاندې کېدای شي چې په بیا ویلو یې د انسان وجدان رېږي او ضمیر یې په یادولو ځورېږي.

چې له لاندنیو څو مواردو کې به یې په مستند ډول وړاندې کړو:

۱- له کوره د بنځو شپل:

بې له مبالغې به د میرو نه د بیخایه تهمت لگولو نه په غیر د یوې میرمنې په ژوند نه کې د یوې غمېزي کیسې ته مراجعه وکړو.

البته د دا سرگذشت له یوې دولتي ورځپاڼې څخه اڅېستل شوي دي.

«د فرشتې له واده څو کاله تېرېږي، کله چې ددې له واده څخه د لاولاړ شوي رنځ او کړاو په اړه خبرې کوي نو په ریږیدلي حالت وايي: «خاوند مې هر وخت وهلم ماته یې هیڅکله د یو انسان په سترگه نه کتل په پای کې یې زه پریښودم او طلاقه یې کړم» او د مېړه له کوره و شپل شوم، ټول شته مې هلته پاتې شول په تش میدان پاتې شوم او بالاخره یوازینې استوگنځای مې د پولیسو د ماموریت د یوې خونې یو کونج دي».

د فرشتې د پریښودو تښتونې پر هغې د جنسي تیري او ناخوالیو کیسه دهغې د بې چاره توب بڼه انځور دي.

فرشتي د پوليسو د ماموريت په يوه خونه کې، ای د بلیو پی ار، د خبریال سره زړه نازړه خبرې پیل کړي، فرشته د بنکلي خبرې لرونکي ده. هڅه یې درلوده د خبرو په مهال د خپلو او بنکو د بهیدو مخه ونیسي او د خپل ژوند سرنوشت بیان کړي، فرشته چې د خاوند له کوره و شړل شوه نو په سوالگري یې پیل وکړ که څه هم په شروع کې دا عمل ناروا دي، یوه ورځ یې د لوگر د موټر په تم ځای کې د عبدالهادي نومي سړي سره مخامخ شوه هغه ورته وویل چې له سوالگري دا ښه ده چې ورسره لاره شي او د هغه د زوی سره واده وکړي داوه چې د هغه سره د کنگار ولسوالي ته ځي.

او پوهېږي چې غولول شوي ده، نوموړي سړي زوی نه درلود او یوازې او سیده، فرشته ورسره دوه میاشتي پاتې شوه او په دې موده کې به یې وهله او ډوله او البته د هغه نامشروعو غوښتنې ته یې غاړه نه ایښودله ترڅو چې د کابل ښار د اتمي حوزې د پوليسو د مشر عبدالروف تاج د وینا له مخې چې د نوموړي سړي له خوا پرې جنسي تیري هم شوي و «بیا یې د زور ډالرو په بیه په بل سړي پیر محمد پلوري او ورته وایي چې فرشته یې ښینه ده.

د لوگر د روغتون چپراسي پنځه او یا کلن محمد اکرم هغه ځانته په نکاح کړه هغه د واده اتلس میاشتي سره تیروي، فرشته وایي دهغې نوی خاوند هغې ته فزیکي سزا ورکوله او خپلو گاونډیانو ښځو ته خبر وکولو ته پریښودله یوه ورځ یې ورته اجازه ورکړه چې کابل ته لاره شي، کله چې ښار ته ورسېدله په بیره د پوليسو ماموریت ته لاره د پوليسو ماموریت ته یې خپله عریضه وړاندې کړه اکرم او هادي دواړه بندیان شول.

له دې سرگذشت څخه جوته دي چېرته د فرشتې واده ددې په رضا او رغبت شوي وایي نو هغه به ددغې دردیدلي او فاجعو سره نه وای مخامخ شواي.

د ښځو سنگسار کېدل :

دا پېښه دوېچه وييلې «د انټرنټ له پانې را اڅېستل شوي او د ۱۳۸۴ کال د ثور د اومي نېټې په يوې جريدې کې له خپرېدو وروسته اقتباس شوي ده.

د پوليسو د يوې اعلاميې په ترڅ کې د اميني په نوم يوه ۲۹ کلنه ښځه سنگسار شوه او دا لومړۍ ځل دی د ښاغلي حامد کرزي په دوره کې دا پېښه رامنځته کېږي.

د بدخشان د «اوغو» په کلي کې د چارواکو د حکم نه پرته يې دا ښځه سنگسار کړه د پوليسو د يو لور رتبه افسر جنرال شاه جهان نوري په وينا د زنا په تهمت دا وغو د ملا محمد يوسف په فتوا دا ښځه سنگسار شوي ده.

خو افغانستان د بشر د حقونو د مستقل کميسيون د راپور له مخې دا ښځه سنگسار شوي نه ده بلکې دمېړه د کورني له خوا په دې توگه وژل شوي ده.

د يو عيني شاهد په وينا دا ښځه ددې دمېړه او دولتي چارواکو د يو نماينده په واسطه له کوره اېستل شوي او سنگسار شوي ده. ويل کېږي هغه سړي چې ددې سړي نامشروع رابطه درلوده د ۱۰۰ قمچينو وهلو سزا ليدلې ده د اميني سړي پنځو کلونو وروسته له ايران څخه راستون شوي و او دده د جنسي کمزوري په درجه يې ترې د طلاقو ورکول غوښتنه کړي ده، خو په نتيجه کې ددې د ناوړې رابطې په وجه سنگسار کېږي.

اصلي خبره داده چې په شرع کې سنگسار هغه مهال د شرعي فتوا له مخې اجرا شوي چې د زنا په بالفعل مهال کې ونيول شي نه په نورو وختونو کې.

د وهلو ټکولو په وجه وژل :

زه باور لرم چې د زجر او شکنجې ورکولو له ډېرې پېښې شته دي خو دا فاجعه چې ډېر کم خلک به پرې خبر او خواشيني نه وي هغه دمېړه په واسطه د ناديا انجمن وژل وي.

نادیا انجمن په ۱۳۵۹ په هرات کې زیږیدلې یوه شاعره دانشمنده او فرهنګي شخصیت و د معاون سرمحقق عبدالصابر جنبش په وینا چې ددې د مړینې په مناسبت د نادیا انجمن قرباني خشونت ترسرلیک لاندې یوه لیکنه کړې ده دا یې غزل بوله او عارفه شاعره بللې ده.

نادیا انجمن چې د مېړه له خوا د زیاتو وهلو ټکولو په وجه په نازک بدن ټپونه خورلې و د هرات په روغتون کې مړه شوه.

ښځو باندې مکرر جنسي تېري :

په افغانستان کې پر ښځو په تېره بیا په نابالغو نجونو باندې د جنسي تېريو پېښې بیخې نوي، ناوې د اسلامي لارښوونو، زموږ د ملي دودونو او انساني ارزښتونو په خلاف پدیده ده هغه چې د جنگ سالاري، ټوپک واکي او زرداري تر نفوذ راهیسې را پیدا او عمومیت یې پیدا کړې دي د ځان سیزلو تر څنګه ددې ناوړه عمل بیخې زیاتې بېلګې د هېواد په ځینو سیمو کې ښودل کېدای شي چې د نمونې په توګه به لومړی د سرپل په ولایت کې پر یوې نجلی ددغه مشهود جنایت له پېښې یادونه وشي هغه چې تر ډېر وخته پورې حتی په لوړه دولتي کچه وغندل شوه او د جنایتکار د محاکمې سپارښتني وشولې زما ښه په یاد دي چې د نجلی پلار په یوه تلویزیون کې په داسې حال کې چې یې ژړل د عامل د جدي محاکمې غوښتنه وکړه.

اولاد ددې مقالې د لیکلو په شېبو کې د طلوع تلویزیون د یو خبر له مخې په سرپل کې پر یوې نجلی شپږو تنو ډله ایز تېري کړي او جنایتکاران اوس په کابل کې او بیا هم په دغه ولسوالۍ پر یوې بلې نجلی هم جنسي تجاوز شوي دي.

پر ښځو باندې د جنسي تېري ډېره دردونکي او کرکجنه پېښه چې تراوسه پورې یې په هېواد کې ساري نه دی لیدل شوي په تخار کې پر یوې ښځې ډله

ايز جنسي تيري دي چې د هغه ولايت د بنځو چارو د رييسې محترمه رزم اراحواش د خپلې يوې مرکې په ترڅ کې ترې يادونه شوي ده.

«م» نومي يوه مېرمن چې د ترور د زامنو او د ترور د لور د مېرله خوا په ډله بيز ډول تر جنسي تېرې لاندې راغلي ده.

محترم رزم اراحواش په ډله ايز ډول پر يوې بنځې د ډله ايزو دردونکو تيريو په اړه زما سره په مرکه داسې ويلي و.

«د يوه ۵۵ کلنه بنځه د يو بيخې زياتې جاني ډلې پر واسطه له کوره اېستل شوي او (۱۳) تنو پرې جنسي تيري کړي دي دا بنځه دوی ورځې بې هوښه وه او تر اته ورځو پورې د خوځېدو نه وه تر هغې چې د تخار د بنځو چارو رياست ته راوړل شوه او له معاينې او درملنې وروسته بېرته خپلې کورنۍ ته ورستنه شوه، يوه اونې لا تيره نه وه چې بيا د همدې جنايتکارانو ۱۲ کسيزې ډلې پرې جنسي تيري وکړو او د مرگ تر پولې ورسول شوه اته ورځې وروسته د تخار ولايت روغتون او بيا دې رياست ته راوړل شوه که څه هم ددې کرکجنې پېښې په اړه قضيه د ولايت مربوطو ارگانونو ته محول شوي ده خو زما په عقیده هغو زورواکو جنايتکارانو ته سزا ورکول کېدای نه شي (د حقوق بشر د درېيم کال اتمه گڼه له ۲۱مخ څخه).

پر نجونو د تېزابو پاشل :

د خبرې رسنيو په حواله «څه موده مخکې په کندهار کې د ښوونځيو د نجونو پر مخ تيزاب شيندل شوي او د هغو زياته ډله زياته شوي او حتی د کابل روغتونو ته درملنې دپاره راوړل شوي دي» چې په دې اړه د يولي زياتو تبليغاتو او ريډونکي ياستو حتی ولسمشر حامد کرزي هم د خپلې خواشيني د څرگندولو په ترڅ کې د قضیې پر څېړنې تاکيد کړي او بيا د هېواد

ورځپاڼې دروان کال د جدي د ۲۲ گڼې په حواله دغه ترهگر د پاکستاني محمد طاهر په امر کندهار د نازو انا د لیسې پر نجونو تیزاب شیندلی دي.

له کوره د نجونو او ښځو د تېښتې پېښې :

له ډېر پخوانه زموږ په هیواد کې پر ښځو د کورنیو د تاوتریخوالي په وجه له کوره د ښځو تېښتیدل ترسره کېدل، خو په اوسني وخت چې د ښځو د حقونو د سلېولو لړۍ په بېلا بېلو شکلونو روانه ده، ښځې دې ته مجبورېږي چې د ځان دموقتي ژغورنې په خاطر له کوره و تېښتي چې بېله به یې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۲ کال د سرطان د ۲۲ نېټې په گڼه په دې عبارتونو وړاندي شي.

«در سال جاری ۱۰ واقعه فرار دختران و زنان از منزل؛ در ریاست امور زنان ولایت بلخ ثبت گردیده است، که چهار مورد آن در این ریاست حل و فصل و برخانه های شان پس برگشته شده اند و متباقی در خانه امن این ریاست زنده گی میکنند».

د بلخ ولایت د ښځو د چارو رییسې محترمې فریبا مجید له کوره د نجونو او ښځو د تېښتې لاملونه له اجباري ودونو، ډول فشارونو، د وهلو ټکولو، د کورني تعصباتو، اقتصادي کمزوري او د ښځو له حقونو له نا آگاهي څخه عبارت دي».

پر سپيو د ښځو او ماشومانو خورل :

دا فاجعه کومه تبليغي خبره نه ده، د ښځو او ماشومانو د حقونو د تر پښو لاندې کولو په لړ کې او پر ښځو د تاوتریخوالي په تاریخ کې تقریباً دا یوه بیخي نوي خبره ده په تېره بیا د هغه چاله ځوانه چې د ښځو او ماشومانو د حقونو کلک ملاتړ کوونکي ځان بولي، دادی ددې پېښې جریان به د خوست په ولایت کې ماشومان او ښځې په سپيو خورل شول په نامه یې یو رپوټ کې

چې د محترم حیات الله حلیم له خوا لیکل شوي او اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۸۷ کال د جدي د نیتې په ۱۵۲۳ گڼه چاپ شوي دي.

دا پېښه یو انکار نه کېدونکی واقعیت دي د څو شپو راهه دې خوا یې داخلي او بهرني رسنۍ په پرله پسې توگه خبروي او د هېواد ولسمشر حامد کرزي یې هم غندنه کړې ده دا کرکجنه او د انساني کرامت ضد پېښه زړه بوگونوونکې پېښه تردې دمه نه ده لیدل شوي.

د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کمیسیون د بشري سرغړونې د څارنې او پلټنې امر شمس الدین احمدزي په دې اړه وویل:

« انسان وژنه که په هره بڼه او د هر چاله خوا وي جرم دي، چې ددې اصل له مخې نه ایتلافي قواوې او نه هم نور څوک ددې حق نه لري چې بې دفاع او مظلوم عام خلک ووژني ...

دا د هر ډول انساني کرامت څخه لیري خبره ده په خوست کې ایتلافي ځواکونو د القاعدې د څو تنو د له منځه وړلو په پلمه د خوست یو شمېر ماشومانو او ښځې په خپلو سپیو وخورل.

اوس نو باید د بشري سالم وجدان په حکم قضاوت وشي په داسې حال کې چې ددغو ایتلافي ځواکونو اړوندو هېوادونو د بشري د حقونو ټولو نړیوالو سندونه چې د ښځو او ماشومانو د حقونو د دفاع ملاتړ او تامینولو په اړه دي له دې جملې نه د ملگرو ملتونو د سازمان منشور د حقوق بشر اعلامیه، د ښځو د حقونو تړونونه، د حقوق بشر د نړیوال کنفرانس اعلامیې پر ښځو باندې د هر ډول تبعیض د لیرې کولو کنوانسیون د ماشومانو د حقونو کنوانسیون ته پوره ذمه واري لري ایا په کوم حق او صلاحیت زموږ په بې گناه او بې دفاع خلکو ددغو سندونو د ارزښتونو په خلاف تیري کوي، او حتی زموږ د هېواد بې گناه مظلومې ښځې او معصوم ماشومان لا نورې وسیلې

لکه هوایي بمباريو ته او د درنو وسلو کارول خو لا پر ځای پرېږدي چې په لیونیو سپوږمۍ خوري.

لنډه دا چې په هېوادني کچه د بنسټو پراخ حقونه د یو موټي جابرانو او زورگیریانو له خوا تر پښو لاندې کیږي. اوس یې په نړیوال کچه گورو چې د دوی انساني کرامت ته د سپکاوي په نامه په ډېر رټلي او ننگینه توگه دوی حقونه تر پښو لاندې کېږي لوی خدای دي زموږ د ټولني د مظلومو محکومو او محرومو بنسټو له دغو یادو شوو مظالمو فریادونه واورې. (۱)

(۱) واقعیت مجله، ۲۸ گڼه، میزان، عقرب، ۱۳۸۷ کال

بنسټي او رواني ناروغي:

زموږ هېواد چې له یوې خوا د نړۍ د زښتو زیاتو شاته پاتې او د ټولنیزو ډېرو ناوړو شرایطو لرونکو هېوادونو له ډلې څخه دی او د ناوړو رسمونو او دودونو تر تباه کونکو اغېزو لاندې دي نو د هیڅ شک او تردید ځای نشته چې په سلو کې ۴۷ وگړي یې په بېلا بېلو ناروغيو اخته دي او حتی په سپکو شکلونو یې دا رقم په سلو کې (۹۸) ته رسېږي.

د ارواپوهنې پوهان «رواني روغتیا» داسې تعریف کړې ده:

«د عاطفي مثبتو احساساتو او رواني تعادل، د ژوند او د ټولنیزو مناسباتو او لوړ شخصیت درلودو ته رواني روغتیا وايي».

«خو په خپله روغتیا د نړۍ د روغتیا یې سازمان، د یو لږ ځانگړتیاوو او معیارونو له مخې، د انسان له جسمي، فزیکي، رواني او ټولنیزو هوسا حالت څخه عبارت ده چې انسان د هغه په درلودلو سره د کټورو فعالیتونو د ترسره

کولو وړتيا لرلای شي. طبعاً دا ددې مانا نه لري چې يو انسان دې په بشپړه توگه د روغتيا له نعمته برخمن وي.

د پورتنیو تعریفونو په رڼا کې بيخې جوتنه ده چې زموږ په هېواد کې حتی (۹۹) په سلو کې انسانان په شکل د شکلونو د رواني ناروغيو سره لاس او گريوان دي، د بېلگې په توگه که چېرته د تشوشاتو او رواني ناروغيو يو شمېر اعراض او نښې نښانې وړاندې شي نو په باوري ډول ويل کېدای شي چې دې ناروغيو عموميت تقريباً د مطلقيت بڼه لري په کولې توگه پوهان او روانشناسانو دغه اعراض او نښې نښانې د لاندنيو مواردو په دننه کې ځانگړي کړي دي:

۱- افسردگي Depressive چې د زړه تنگې او مړاوي توب څخه عبارت دی.

۲- خواشيني چې په لړزیدنه، توپیدنه، خواشيني توب، غوسه کېدنې بيتابې، ناكرارۍ او تلوسې باندې تعبيريدای شي.

۳- رواني فشار (Stress) يا ستريس.

۴- او هغه رواني فشارونه چې د جگړې له زيان رسيدنې څخه انسان ته رسيدلی وي.

که د رواني ناروغيو پورتنۍ نښې نښانې او اعراض زموږ د هر هېواد که نارينه وي يا د ښځې په وجود، اخلاقو او سلوک کې وپلټل شي او ارزونه يې وشي نو هر يو په تېره بيا د لومړنۍ کټه گورۍ اعراض يعنې افسردگي او اختلافات په کې ځانگړې عموميت لري.

او زموږ د ټولني بيخې زيات شمېر په خپل ژوند د هر اړخيزو محرومیتونو Frustrations، ناهيليو Disappoints، افسردگۍ او عقده Complexes او په داسې نورو اخته دي او له دې امله شپه او ورځ او د ژوند ارزښتناکه شپې په تريخوالي او ناخواليو کې تيروي.

د ځينو مدارکو کې له مخې چې زيات عموميت لري نارينه په سلو کې (۱۵) او ښځې په سلو کې (۲۵) په دې ناروغۍ اخته دي. او که په ټوليز ډول وويل شي په سلو کې (۲۰) د روانۍ ناروغۍ، افسردگي تشکيلوي او بيا د ښځو په تړاو دا فيصدي ځکه په لوړه کچه کې ده په ښځو کې د نارينه په پرتله د هورمونونو زېږونو، د نارينه له خوا د تاوتريخوالي لاملونه او داسې پوره نقش لري د يادونې وړ ده پر ښځو باندې د تاوتريخوالي اغېزې او لاملونه زموږ په هېواد کې د ټولنيزو ناروږو شرايطو او تباه کونکو عنعنو له واکمنۍ څخه سرچينه اخلي، او يو عالم چې (جورج ال بي Gorg Alby) نومېږي په پورتنيو لاملونو کې ارثي لامل هم اغېزمن بولي.

د رواني ناروغۍ او تشوشاتو دوهم اعراض او علامې چې له اضطراب څخه عبارت دي او په لومړۍ سر کې يې نور حالتونه هم په گوته شول په کلي توگه د انسان د هغه نامطلوب او ځورونکي احساس څخه عبارت دي چې انسان يې موجب په خپل روان او سلوک کې په مخبره (آگاهۍ ورکونکي) په توگه د ويرې او ډار احساس کوي او په اندېښنو کې ډوبېږي.

په اضطراب اخته ناروغان هميشه د يو خاص شي په اړه سوچ او فکرنه کوي او کله کله په دې خاطر يې اندېښنې پر مخ اخلي چې د څنگه ايندې سره به مخامخ شي، د څه او د چا سره چې علاقمندي لري دهغوی راتلونکي مجهول برخليک يې په تلو سو کې غورځوي.

د پورتنی اثر د يوې مقالې په حواله اضطراب هم په لاندنيو برخو کې ترکنتې او څېړنې لاندې نيول کېدای شي.

- تشنجي ناڅاپي حمله (هول يا Ponice) چې په يو انسان راځي چې د مړينې او ياليونتوب له ډاره رامنځته کېږي.

- دهغه گڼ جمعیت له فضا نه ډاریدنه چې وتل ترې ستونزمن وي او دې ډول ډار ته Agoraphobia ویل کېږي. لکه لکه گڼې گونې ډار، د عامه ټولنې له محفلونو لکه سرویس، جومات، کتابتون میله ځایونه، له کوره لیرې ځایه له سفره او داسې نورو ډاریدل.

- ټولنیزه ویره :

لکه په کنفرانسونو، سیمینارونو، تالارونو، محفلونو او د خطابې پر میز دست و پاچه کېدل چې په دې مهال په کې د اضطراب اعراض او نښې نښانې را څرگندېږي.

- عمومي اضطراب :

په دې حالت کې انسان د یو خاص شي په باب سوچ نه کوي، کله دیوې موضوع په باب خواشیني کېږي او کله د بلې موضوع او داسې نور ...

او طبیعي ده چې ددې رواني ناروغۍ اعراض له رواني او جسمي اعراضو څخه مشتمل دي.

د رواني ناروغیو له دریمه اعراض څخه روحي فشار دی چې ستریس ورته وایي او د نورو رواني ناروغیو غوندې ددې ناروغۍ اغېزمنې هم زموږ په ټولنه کې خورا عمومیت لري.

دې ناروغۍ ته چې دماغی اعراض ورته هم وایي په عام ډول په دوو بڼو څرگندېږي.

الف: تخریشیت (Anxiety) او یا ژر قارېدنه.

ب: جگر خوني، ژړا او یا د هغو احساساتو لاندې راتل چې گټور توب نه لري.

ددې ناروغی اعراض او نښې نښانې په لاندینو پېښو کې څرگندېږي:

په لومړۍ سر کې د بدن ټول غړی خوږېږي، بیا ورپسې چې دا ناروغي پرمختللي پر او ته ورسېږي نو ناروغ له ټولني او د خلکو له گڼې گونې گوبڼه توب غوره کوي او چې بیا حادي مرحلې ته ورسېږي نو ناروغ ټولنيزو ضد عملونو لکه جنسي تيري، خیانت، غلا وژنو عام وژني او ځان وژني او داسې سادستي عملونو ته لاس اچوي او س به راشو هغو عواملو ته (چې په درېو واړو کټه گوريو کې وښوول شو) تر څنگه يې زموږ د ټولني ښخې په شکل د شکلونو په رواني ناروغيو اخته کړي دي په لنډ ډول په گوت ته شي.

- په ټولنه کې واکمن ناوړه دودونه او رواجونه چې پر ښځو باندې د تاوتریخوالي د لاملونو سرچینه ده او جلا بحث غواړي.
- ټولنيزې ناخوالې
- ناسم قوانین
- جسمي مزمنې او حادي ناروغي لکه سرطان، سل، د زيربولو ناوړه او عييجنې ښې
- جبرې لېږد يدنې
- بيکاري
- بې کوري او خانه بدوشي
- اقتصادي ځورونکې ستونزې
- د ماشومتوب او کوچنيوالي په مرحله کې له سمې ښوونې او روزنې څخه بې برخې توب
- جنسي تيري
- د مېړه او ښځې ترمنځه کورنۍ ناخوالې او نه روحي توافق.

- مکرر و دونه

- وهنې، ټکونې شکنجې او بندیتوب

- د عقیدې نه درلودل او داسې نور.

نو که په خپله ټولنه کې غور وکړو په څرگنده توګه لیدل کېږي چې زموږ په ټولنه کې په رواني ناروغیو د بنځو اخته کېدل سلنه په ګوته شوي ده، هغه په دې دلیل هم د منلو وړ ده چې زموږ د ټولني بنځینه قشر د پورتنیو لاملونو له منځه د زیاتو سره مخامخ دي او له بلې خوا ډېره ځورونکي خبره داده چې له دې ټولو څخه د ژغورنې لپاره د اغېزمنو لارو چارو د کارولو لارې ورته برابري نه دي.

که زموږ د هېواد د بنځینه قشر چې زموږ د ټولنیز جوړښت نیمه برخه جوړوي او په اوسمهال کې زموږ د هېواد یو محکوم، مظلوم او محروم قشر دی په پراخه توګه په رواني ناروغیو د اخته کېدو د لاملونو یوه بله ډېره غوره سرچینه هم له یوې خوا د بنځو، له اسلامي، مدني او قانوني حقونو څخه د دوئ هر اړخیزې برخه والي همدا شان د هغوی د تحقق په تړاو د چارواکو د یادونې ورته پاملرنه او نه دلسوزي ده او له بلې خوا دې حقونو څخه په خپله د دوی د نه آگاهی ډېره تېټه او حتی په هیڅ حساب کچه ده.

لنډه دا لکه چې نورې فزیکي ناروغۍ دا ناروغي هم تر یوه حده د دوا درملنې لارې چارې لري چې د بحث د نه اوږدېدو په خاطر ترې صرف نظر کېږي. (۱)

(۱) اخځونه:

- د نړۍ روغتيايي سازمان (WHO) احصائیوی سند، فرهنگ
عمید، ۱۳۲۲ کال، هییت صحی بین المللی (IMC) صحت روانی.

- مجموعه مقالات کنفرانس (آگاهی عامه در مورد سلامت روانی (IMC) به اهتمام نړیوال و غروب، صحت روانی جامعه (WHO) ۲۰۰۳ م.
- مجموعه مقالات کنفرانس فوق.

د نورستان د بنسټو د ژوند څو روونکي حالت د یو رپورت په حاشیه کې :

نورستان کې ختیځ نورستان (بلور) او یا لویدیځ نورستان (کتور) دي که تر اسلام نه دمخه شرایطو کې یعنی د امیر عبدالرحمن تر دورې نه پخوا د هېواد یوه لیرې ځنگلي سیمه ده او د نږدې ولایتونو له مرکزونو څخه گونبه پرته او تجریدي شکل یې درلود.

په اوسنیو شرایطو کې که څه هم ځینو برخو ته یې لارې غزول شوي او د بناړونو سره یې په نژدیتوب کې د یادونې بدلون راغلي دي بیا هم بنسټینه قشر یې په هماغې لمرنې دورې په شرایطو کې د یو محروم مظلوم او محکوم انسان په توگه ژوند لري، هلته چې نه دومره بنسټینه ښوونځي شته او نه په کې د بنسټو د حقوقو د پیژندنې او رعایتونو په اړه کوم ورکشاپونه تدویر شوي او له بلې خوا دوی په دغسې حالتونو کې پاتې کېدلو کې پرې ناوړه دودونه او ظالمانه عنعنې واکمني لري.

ما د ۱۳۴۲ کال په پسرلي کې تر کامدیشه پورې د ختیځ نورستان سرک ته نږدې سیمې لیدلې وې، تر اوسه پورې ۴۱ کلونو تېر شوي دي خو د نورستان بنسټینه قشر د هماغه مهال د ترخو شرایطو نادودی او مظالم گالي ما هغه

مهال داسې ښځې هم وليدلې چې د غرونو په اړخې ځمکو کې يې، د غويانو سره يو ځای يوې را کښدلې ...

داسې ښځې هم وي چې ماشومان يې، شاته تړلي او له غرونو يې، مرگي راوړل او د نورو ټولنو برعکس يې د کورنۍ چارو له جملې څخه د پخلي يعنې د تنور او نغري سره دومره سرو کار نه درلود.

اوس به راشو د اصلاح په ورځپاڼه کې د روان کال د زمري د مياشتې د پنځمې نېټې د راپور سره د مقاييسې موضوع ته چې د تکړه ژورناليست ښاغلي نعمت الله کرياب له خوا برابر شوي ده، نوموړي ليکي: «سره له دې چې په افغانستان کې ښځو د ژوند ژواک د ښه والي په موخه يو شمېر دولتي او مرستندويه ټولنې په کار لگيا دي، خو بيا هم په نورستان کې د ښځو ژوند له زياتو کړاوونو ډک دي».

چارواکي وايي څو کلونه وړاندې دود، اوس هم حاکم دي چې تر مخه ښځې په سختو چارو کې ښکېلې پاتې دي (البته دا هغه درندې چارې دي چې ښايي دود يې پر ځای کې نارينه سرته ورسوي چې له دې منځه کړکيله يادولې شو.

د نورستان ولايتي شورا مشر رحمت الله راشيدي له دې اړخه د ښځو چارو اداره ملامتوي او وايي چې د نورستان د ښځو د ژوند د ښه والي د پاره يې هيڅ کار نه دي کړي (البته دا کار له يوې خوا له يو پلوه له خپلو اسلامي، مدني او ميثاقي حقونو څخه د نورستان د ښځو او نارينه وو له پوهاوي او د بل پلوه د هغو په رعايتولو د نارينه وو له مکلف کولو څخه عبارت دي، په داسې حال کې چې، د نورستان ولايت د وگړو ژوند لويو ستونزو ډک دي، خو چارواکي او د نورستان د ولايتي شورا غړي وايي، دلته ښځې له ډېرو حقونو محرومي دي. (۱)

(۱) واقعيت مجله، شماره ۲۳-۲۴، حمل - سرطان، ۱۳۸۷.

په ټولنيز ژوند کې د بنځينه قشر فعاله ونډه :

موږ په تاريخي دورو کې مادر سالاری، يعنې مورواکي د يو عيني واقعيت په توگه منو، همداسې د ژوندانه په ټولو برخو کې بنځينه قشر لکه نارينه، تر ځانه کارنامي پريښي او له نيکه مرغه تراوسه پورې د لړۍ روانه ده.

له دې ځايه له کوم طبيعي، اسلامي او ميشاقي او قانوني حقونو څخه چې نارينه برخمن دي تر هغو بنځي زياتې برخمن دي چې ددې ادعا پر څرگند دليل او مصداق په وراثت يا د ميراث په حق کې د بنځو د برخې درلودل دي.

همداسې اوس د اسلام په مقدس دين کې د بنځو حقونه بنسودل شوي دي، د هېوادونو په تدوين شوو قوانينو کې د بنځو حقونه تثبيت دي په نړيواله کچه د بشري حقونو په اعلاميې، کنوانسيونو او داسې نورو کې د بنځو هر اړخيز حقونه تسجيل او په تامينولو او رعايتولو يې پوره تاکيد شوی دی.

خو اصلي خبر داده چې ولې بنځي له خپلو دغه ټولو منل شوو حقونو څخه گټه نه شي اخېستلای او په بشري ټولنو کې د يو مظلوم، محروم او محکوم انسان په توگه ژوند کوي؟ ځواب يې بيخي ساده او څرگند دی او هغه دا لکه د تاريخي تجربو او واقعيتونو په ډاگه کړې ده، حق سوغات او تحفه نه ده چې ورکړ شي حق لکه ازادۍ، اخېستل کېږي او دا په دې مانا بنځينه قشر ته په کار دی چې د خپلو حقونو د اخېستلو او له هغو څخه د برخمن کېدو د پاره ځان جوگه کړي.

په لومړۍ سر کې بنايي د علم د لاس راوړلو په واسطه، د خپلو حقونو په ټولو اړخونو پراخه آگاهي پيدا کړي. ځکه هغه بنځه چې له خپله حقه خبره نه وي هېڅکله خپل حق ترلاسه کوي نه شي.

په دوهم گام کې بنځې باید د خپلو حقونو د ترلاسه کولو په لارو چارو وپوهېږي او په علمي او منطقي توگه له هغوی گټه واخلي.

بنځې په دې لار کې بنایي هېڅکله بې تفاوته پاتې نه شی او د خپلو حقونو د حاصلولو په خاطر همیشني عادلانه مبارزه وکړي او نارینه وو ته ثابتنه کړي چې بنځه د هغوی بازیچه نه ده بلکې د هغوی د ژوند ملگري ده هغه چې په فامیلی، ملي او نړیوالو فعالیتونو کې بوخته ده. (۱)

(۱) مېرمن مجله، ۱۳۸۷ کال.

په کورنۍ کې د تند خوږي د شته والي علتونه :

زیاتره او په معمولي توگه په کورنیو کې د کورنۍ د غړیو په منځ کې تند خوږي او پر خاشونه له یو لړ اساسي عواملو څخه را پیدا کېږي چې ددې ټولو په سر کې د مېړه او بنځې ترمنځ روحي، سلیقي او اخلاقي نه توافقونه دي.

دا ټولنیزه ناروغي زیاتره په کلیو او ښارونو کې په هغو کورنیو کې لیدل کېږي چې مور او پلار خپلو زامنو ته د هغوی د انتخاب او موافقې پر خلاف ودونه کړي دي. په تېره بیا چې دا ودونه د وصیتونو، لوزونو او پورونو د تادیه کولو د کوژدو له مخې د هلک او نجلی د ماشوم توب په پړاو کې ترسره شوي وي، طبیعي ده چې دا ډول ودونه چې اجباري بڼه لري د مور او پلار په خوښه صورت نیسي او د هلک او نجلی رضا ته په کې ځای نه ورکول کېږي نو تر واده وروسته چې د دوی په منځ کې هیڅ ډول مینه نه وي او لا ډېره موده دوی یو له بله بیرازی لري او کرکه کوي، او د گډو ژوند مفهوم یې په حقیقت کې پر دښمني تعبیریدای شي په داسې کورنیو کې زیاتې تند خوږي او غوسې لیدل کېږي.

دوهم ټاکونکي عامل چې د دې تباہ کوونکي ناروغۍ په منځ ته راتلو کې پوره اغېزمن دی هغه د ټولې کورنۍ اقتصادي نه حل کېدونکي ستونزې دي، په دې مانا چې اړتیاوې او لاس ته راوړنې؛ يعنې گټې سره په هيڅ صورت د انډولتوب وړ نه وي.

نو کله چې مېړه او يا د کور سرپرست تش لاس او خالي جيب کور ته ننوزي او بې شمېره اړتیاوې ورته را مخې ته کېږي نو طبيعي ده چې يې اعصاب تر سخت فشار لاندې راضي او د مينې او محبت پر ځای د رواني گډوډۍ له مخې له بد خوښي څخه کار اخلي.

بايد وويل شي داسې نور عوامل هم شته چې په کورنيو کې د تند خوښي او شخړو د پېښېدو لامل گرځي.

د هلکانو زېږېدنه سخته ده:

يوې نوې څېړنې بنسټولي ده چې د بنځو لپاره د نجونو د زېږېدنې په پرتله د هلکانو زېږېدنه ډېره زياته گرانه ده. د هلکانو د زېږېدنې سختوالي نکلونه هميشه د بنځو په منځ کې کېدل خو تر اوسه پورې هيچا دا هڅه نه ده کړې چې د دې واقعيت لاملونه وپيژني خو په دې وروستيو وختونو کې هغه څېړنې چې په روغتونونو کې د زېږېدنو پرمهال ترسره شوي دي؛ څرگنده شوي ده چې د هلک د زېږېدنې په پرتله د نجلۍ زېږېدنه د طبيبانو دخالت له دې جملې نه له هغه درملو او تدبيرونو څخه چې له جين څخه د نوزاد د را ايستلو په خاطر د جراحۍ په عملياتو کې گټې اخېستلو کې زياته اړتيا ده څېړونکو د زرو نجونو او زرو هلکانو زېږېدنې تر کتنې لاندې ونيولې او دا هغه ميندې وي چې يې لومړنۍ زيږونه وه او د اميدوارۍ په وروستۍ مرحله کې يې زيات دردونه لرل دي څېړنې وښودله چې له نجونو څخه د هلکانو

زیربډنې زیات وخت نیوه او د هلكانو د یو کم شمېر زیربډنه په طبیعي ډول او بې درده سرته ورسېدله.

له دې منځه د سزارین له لارې د هلكانو د زیربډنې د شمېر موارد ۲۴۹ او د نجونو لپاره ۱۷۰ موارد. همدا شان د هلكانو د زیرولو لپاره په ۹۲۵ مواردو کې له انبرک څخه کار اخیستل شوی و په داسې حال کې چې د نجونو د زیرولو لپاره د مواردو اندازه ۷۷۱ وه له هغو بالقوه لاملونو څخه چې څېړونکي ترې په دې اړوند یادونه کوي هغه د هلكانو د سرغټوالی دی چې د مور له خیتې څخه یې راوتل گران دی همدا ډول نور لاملونه لکه د مور د بدن اناتومي په بدن کې د ماشوم موقعیت او د زیرولو لپاره د بنځې د عضو طاقت هم مطرح دی چې کېدای شي د سرد حجم په اندازه د زیرولو په طریقه کې اغېزمن واقع شي باید زیاته شي چې د هلكانو زیربډنه د توقع خلاف اسانه عملیه نه ده.

دوه احساسه:

لوی خدای چې حضرت آدم علیه السلام یې له خاورو نه پیدا کړو د خپل یزداني خلقت له مخې چې د هغه نسلونه د دنیا پر مخ میشته شي بې هوایي هم ورسره پیدا کړه.

همدا شان یې ژوندي مخلوقات د تنازع د بقا دپاره په نارینه او بنځو ووېشل، او له دې واقعیته دا حقیقت په پوره صراحت سره څرگندېږي چې ددې مخلوقاتو موجودیت همېشه په جوړه توب کې دی که ددې موضوع د فلسفي او تحقیق بحث څخه تېر شو او بشري ژوند ته ورتم شو نو بنایسته ده چې بنځه او نرد انساني مفهوم دوه تعبیري اړخونه دي، او یو یې پرته له بله افاده کېدای نه شي، نو په طبیعي او غریزوي خصوصیت هر کله چې یو

انسان د بلوغ مرحلې ته گام ورپورته کوي د يو تخونکې او لمسوونکې تلو سې سره د مخامخ کېدو احساس کوي يا په ساده مفهوم په اورجن احساس ددې ليوالتيا لري چې ځانته جوړه پيدا کړي يعنې د يوې نجلۍ سره واده وکړي.

واده د انساني ژوند په قاموس کې د طبيعي قانون يو اجباري پدیده ده دا د خدای تعالی لورېدنه ده که بې د نورو مشخصاتو د يادونې څخه صرف نظر وشي نو برعلاوه له هغې چې د تېر نسل او راتلونکي نسل ترمنځه د پيوستون نه شلېدونکي کړي ده د يو انسان د شخصيت بشپړونکي وسيله هم ده.

د بشري تاريخ د واقعيتونو په شهادت دا جوړه توب او دا تسلسل تر اخره ټينگ نه پايي، نا علاجه يو بې مري يا مخکې او يا وروسته او زموږ د اسلام مقدس دين او اسماني قانون پر حکم انسان ته ددې واک ورکړي که نروي يا نبځه دوهم او يا څووم واده وکړي او ځان بې جوړې پرې نږدې.

را به شو دې ته کومه موضوع چې مانه له چانه اورېدلې او نه مې په کوم کتاب کې لوستلي ده هغه د عمر په وروستيو مرحلو يعنې سپين ږير توب کې د بې جوړه توب له امله د يو کونډ شوي سړي احساس او رواني حالت دي.

په دې کې شک نشته چې دی و انسان دپاره د عمر په ټولو مرحلو کې د هغه د نبځې مړينه يوه ډېره دردونکې سانحه او نه هېرېدونکې ماتم دی خو په پاڅه عمر کې بې درد او سوز او د رواني حالت گډوډي د نورو مرحلو په تناسب بيخې بيې ساري ځورونکي اغېزې لري چې دا دی دلته ددې غميزې د اغېزمنې له منځه دوی بېلگې په گوته کېږي.

۱- کله چې د کوم پاڅه عمر سړي ميرمنه ومري که څه هم هغه کور او کورنۍ ولري، اولادونه او انگيندي ولري، خود دوی با وجود کله چې د خپل کور په

دروازه را ننوزي د يو نااشنا او له تعجبه ډک احساس سره مخامخ کېږي او هغه دا چې خپل کور په منځ کې ورته ځان پردي بنسکاري او د يو شي د کمبودی او ورکوالی خیال ورسره جوړه کېږي، نو خپل کور ته زړور نه ورننوځي او د پخوا غوندې د کورنۍ سره د دومره راز مني جرات نه کوي، رښتیا چې بڼه د انسان راز منه، خواخوږې هم عاطفه، هم احساسه او همکاره ده او د ژوند په ټولو برخو کې ورسره شریکه ده او بالخاصه د عمر په دې له حیرت او حسرت ډکه مرحله کې.

۲- د پورتنی احساس نه بر علاوه د نوموړي گوند شوی سره یو بل احساس هم ملگري کېږي او هغه دا کله چې د کوره د باندې وي ماحول ورته غیر عاطفي او ځان د پخوا په نسبت یو څه بی تمکینه او سپک محسو سوي لڼده دا چې الله تعالی دې هیڅکله د ژوند په وروستۍ مرحلو کې د ژوند ملگري له چانه نه اخلي، ځکه چې د بل هر وخت په پرتله یې درد او نومیدی زیاته ده. (۱)

(۱) ارمان ملي ورځپاڼه، ۱۱۲ گڼه، اسد، ۱۳۸۱ کال.

کورنۍ اقتصاد د کور د بڼې په چلند پورې اړه لري :

کورنۍ د انسان د ژوندانه د گردو نیکمرغیو، بریاوو او هوساینې ډېر بڼه ډاډمن کانون دی او کورني اقتصاد چې د انسان د لومړنیو اړتیاوو د پوره کولو اغېزمن عامل دی هم په کورني کې د کورنيو د لویانو په تېره بیا د کورني د میرمنې له خوا په متمره توگه سمبالېږي. که د کورني د اړتیاوو د پوره کولو سرچینې د کار او وظیفې درلودل او نور اقتصادي فعالیتونه تشکیلوي، خو که چېرته لاس ته راغلي عایدات تر کنترول او څارنې لاندې مصرف نه شي بې له شکه په راتلونکي کې د اقتصادي ستونزو په لېږې کولو کې د یادونې وړ مطلوبه برخه نه شي اخیستلای.

په عمومي صورت دا موضوع په هغو کورنيو کې چې شتمني او پانگوالي نه دي، پوره اهميت او تامل وړ بلل کېږي، په دې کورنيو کې اقتصادي مسئلې بايد په دقت او مسؤوليت سره په پام کې ونيول شي هو کي په هغو کورنيو کې چې سرپرست غړي يې د ماموريت په تنخوا د ژوند چارې چلوي. پوره مطرح کېدای شي نو په دې کورنيو کې د کورنۍ مېرمن په خاصه توگه بايد د کورني دخل او اړتياوې سره محاسبه کړي، او عايدات د اړتياوو او خرڅ سره په متوازن شکل مصرف کړي شي ښه داده چې اړتياوې او خرڅ د عايداتو د اندازې له مخې محاسبه شي. د دې توازن ساتل د ښځې په چلند پورې اړه لري، ښځه بايد له خپلو عايداتو څخه يو څه اندازه د راتلونکي پيش بيني شوو ضروري او احتمالي پېښو په مقابل کې د تدبيرونو د نيولو په مقصد پس اندازه کړي. دا حتمي نه دې چې له سوگل توب او له ډېر سختوالي څخه کار واخېستل شي او يا دا چې هسې گزاف مصرف وکړي چې يې د عايداتو سره هيڅ انډول موجود نه وي، يعنې د سرد پاسه لوكول په کار نه دي، په دې مفهوم چې د يوې مياشتې په اوږدو کې دومره خرڅ وکړي چې راتلونکي مياشت ته پوره وړي پاتې شي چې د پورونو دا سر پر سر کېدل د هغې اقتصادي ستونزو د ايجاديدلو عامل وگرځي چې د کورني اقتصادي ملاور ماته کړي.

ما له پخوا نه ډېرې داسې کورنۍ ليدلې دي چې مېرمنې د خپل مېر په ديو موتي معاش څخه يې هم کورني چلولي لازمي اړتياوې يې ورته پوره کړي دي او هم يې د کور ضروري سامان برابر کړي او حتی د خدمت په موده کې يې د همدې معاش له درکه کور هم پيدا کړي دي اما داسې ښځو اضافه خرڅي مې هم ليدلې دي چې د خپل هوس له مخې يې هر څه په سيند لاهو کړي دي. يعنې ټول عايدات څخه چې د سامان او شتمني د خرڅلاو له درکه هر څه يې په خپته خوړلې پر سر يې باد کړ او يا يې په زياتې فيشنې شيونو لگولي او يا

بې د سيال او سيالداري په مسابقو کې له لاسه ورکړي دي نو تر هر څه دمخه يوې ميرمنې ته په کار دي چې د يو کورني اقتصاد ټول اړوندې چارې په يوې عياري شوې محاسبې سره تنظيم کړي خپلې پښې له پرستني سره وغزوي.

سيال او سيالداري هم د خپلې اقتصادي وسي سره سنبال کړي دا د شرم او خجالت خبره نه ده چې په حلال عايد تر وسي پورته د چا سره سيالي ونه کړي او په سيالداري کې د هغه چا سره د برابرولو هڅه ونه کړي چې د زياتې شتمنۍ درلودونکي وي او يا له نامشروعو سياليو سره لوبې کوي ابرومند ژوند تر هر څه قيمتداره متاع او ارزښمنده سيالداري ده.

مېرمنو ته نه بنايي چې په بې فرصته توگه کورني ياد کورني نه د باندې مسئلې خپلو مېرونو ته وړاندې مطرح کړي :

که يوه مېرمنه د خپل مېر په رښتياڼي نیکمرغي او روحي ارامي اسباب برابر کړي په حقيقت کې بې د خپلې کورني نیکمرغي تامينه کړي ده.

او کله چې په يوه کورنۍ کې دميني سپېڅلتيا، پيرزوينې صميميت فضا منځته راشي د کورنۍ هر غړي د هغې د ښکليو بلوشو د لاندې په واقعي توگه ژوند کولای شي او چاته چې بيا ددې نیکمرغي؛ تودې فضا او واقعي ژوند د ايجادولو مسؤليت په لومړي سر کې ور په غاړه دي هغه يوازې او يوازې د کور ميرمن ده ځکه همدا ذهنيت دی چې پښتانه ميرمنې ته د کورني د خوندي کولو د نورو ډېرو نومونو تر څنگه «کور ودانۍ» هم وايي.

هو کې! په ټولنو کې د کورنيو نیکمرغي په رښتيا سره د مېرمنو د معقوليت او غير معقوليت پورې مستقيماً اړه لري.

د يوې ميرمنې څخه باکل پوره ده چې په يوه شېبه کې د کورني د محبت او صفايي فضا څر په پره کړي او يا دا هميشه دپاره د خپلې کورني گرد، غړي د

واقعي نیکمرغي د بختوری برینستی په پسته غېږه کې د تل د پاره نیکمرغه وساتي او دې مقصد ته د رسېدلو په خاطر په لومړۍ مرحله کې یوې مېرمنې ته په کار دی چې د خپل مېړه د نیکمرغي عوامل برابر او هغه وساتي هېڅکله داسې زمینه مساعد نه کړي حتی په بحراني مرحلو کې هم چې مېړه یې د هراړخیزو ناخوالیو له امله د کور د نیکمرغي په پاکي فضا کې د کمبختي وریځي را خپری کړي.

میرمنو ته ښایي چې د خپلې کورنۍ په گرد و چارو کې او ځېنې تصادفي او ناوړو مسئلو په ټولو مواردو کې؛ د معقولیت حوصلي او هوښیارتیا څخه کار واخلي. همدارنگه د خپل مېړه سره د یوې میرمنې گوزاره او تماسونه ښایي یو ثابت شکل ونه لري بلکې په الستیکی اړخونو بنا وي؛ یعنې میرمن ته ضرور ده چې د خپل مېړه شخصیت په خورا غور مطالعه کړي او بیا د هغه روحیاتو ته قیمت ورکړي او د دې قیمت ایښودلو له مخې د هغه په مقابل کې خپل ټول و جایب تنظیم کړي.

د مثال په توگه یوه مېرمنه ښایي د خپل مېړه سره د مېړه د خوشحالي او خپگان په وخت کې د یو رنگه ثابتي او ټاکلي رویې څخه کار واخلي د هغه روحیه وگوري همغاسې رفتار ورسره وکړي کنه په دې کې هېڅ شک نشته چې ډېره د روحی نارامیو د زیاتولو زمینه به یې برابره کړي دي.

د موضوع د ښې څرگندونې په غرض لازمه گڼم چې د یوې سړي د خولي کیسه دلته رانقل کړم.

ده نوی کمیس په تن کړي و کله چې یې ملگرو ولیدو په تعجب سره یې د هغه رانیولو علت ترې وپوښته دا ځکه دده پخواني کمیس د بدلولو وړ نه و دې په خدا سره هغوی ته وایي:

ملگرو! زما کمیس یوه اوږده کپسه لري او هغه داسې ده:

میرمنې د غلفت له کبله دده ماشومانو هغه کمپس له کاره ایستلی و کله چې هوبنښیاره میرمن گوري چې کمپس خو د اغوستلو نه دی نو د واده خپل مېړه دپاره نوی کمپس له بازاره رانیسي سبا یې په مېړه دریشي اغوندي گوري چې کمپس یې بدل دی له خپلې مېرمنې د هغه علت پوښتي مېرمن یې په پوره متانت وایي دا کمپس درته زما مور را نیولي دي او اوس چې ستا زور کمپس خیرن دي نو ښه به داوی چې وایي غوندي مېړه کمپس اغوندي او پر وخت وروسته یوه ورځ چې د کورني ټول غړي په پوره خوشالي اوصمیمیت سره ناست دی؛ میرمن مېړه ته د کمپس کپسه را اخلی.

ستا کمپس خو ستا زامنو له اغوستلو ایستلی و نو ماددې لپاره چې ستا د نارامه او د اعصابو د گډوډې عوامل برابر کړي نه وي دا مې لازمه وگڼله چې د بازار نه درته نوی کمپس واخلم او د مورد هدیه په نامه یې در واغوندم او اوس چې ډاډه یم بې له دې چې تا وخنډوم خپه کېږي نه داده ستا د زور کمپس کیسه:

د پورتنی کپسې څخه مور ته د هوبنښیاری او معقولي میرمنې د پیش آمد ښه نمونه په لاس راځي هغه چې د خپل مېړه په وړاندې له څومره احتیاط څخه کار اخلی.

له دې ځایه دا نتیجه اخلو چې یوه میرمنه په ښه ډول کولای شی په کور کې او یا د کورني د باندې مسئلې خپلو مېړنو ته څه وخت مطرح کړي که فرضاً نوموړي مېرمنې په هغه لومړی مرحله کې خپل مېړه د کمپس د منځه وتلو کپسه کړي وای ایا هغه وخت به یې په نتیجه ورکړي وای که په داسې حال کې چې د مېړه د خندا او خوشالی سبب شو...

مېرمنو ته نه ښایي هر وخت چې و غواړی مېړه ته یوه پښه بیان کړي کله ددې کار نتیجه نه یوازې په خپله دا متاثره کوي بلکې د ټولې کورنۍ ارامه فضا

تراغېزې لاندې راوړلي او ناكراره كوي يې ميرمنې بنايي دخپل مېړه د شخصيت د تحليل له مخې دا كار وكړي او مساعد فرصت هم ورته وگوري.

كله چې په كور او يا كلي كې يو خبره پېښېږي ددې دپاره چې مېړه پرې خبر كړي په كار دي چې د خبرېدو زمينه ورته مساعده شي.

كه مېړه له وظيفې څخه او يا د بل ځای څخه ستړي راشي مخكې تردې چې دريشي بدله كړي ايا په دې وخت كې د يوې پېښې او مسئلې مطرح كول معقول كار دی.

همدارنگه څه وخت چې مېړه د وظيفې خواته روانېږي دهغه نه د اوږدو پوښتنو ځوابونه غوښتل څه معنی لري؟

په دې كې هيڅ شك نشته چې د كورني د نيكمرغي تامينول د مېړه او مېرمنې كړي سلا او همكاري ښكاره نښه ده خود (سلا) او مشورې د ځينو مسئلو د مطرح كولو خپل وخت غواړي.

يوه مېرمن بايد هڅه وكړي چې د خپل مېړه روحي آرامي او خوشالي دهميشه دپاره تامينه كړي ځكه په دې صورت كې دی نه يوازې د مېړه رضایت حاصل كړي او دهغه د نيكمرغي اسباب يې برابر كړي دي بلكه د گردې كورني په خوشاله او آرامه ساتلو كې فعاله نقش لوبولی دی.

كله چې مېړه له وظيفې او يا له كاره كورته راستنېږي خامخا به يا يې روحي ستړيا محسوسوي او يا په جسما ستړي او ستومانه وي څه كه دا نارامي او ستړيا ورته ياد كار په وجه او يا د مختلفو خلكو د تماس په واسطه پيدا شوی دی.

دا وخت د يوې ميرمنې لومړنۍ وظيفه ده چې هغه د ډير همت او سپېڅلتيا له مخې استقبال كړي د كورني په آرامه فضا كې دهغه څخه ټولې ستړيا او نارامي نښې نښانې له منځه يوسي كه هر څومره پېښې شوی هم دی په كار

دی چې هغه ته داسې وښودل شي چې دده په غیابت کې په کور کې خیر او خیریت دي.

همدارنگه کله چې مېړه عصباني او قارجن کور ته راځي بې مورده ده چې له واره دهغه څخه دهغه عصبانیت او خپګان علت وپوښتل شي ځکه کله چې ده دمه جوړه شي په دې کې هیڅ شک نشته بې له دې چې پوښتنه وشي خامخا په هغه څه چې تیر شوي دي د کورني غړي خبروي.

په دې خو پوهېږو چې په یوه کورنۍ کې د مېړه او ښځې رابطه ډېره نږدې او کلکه ده خو ددې خبرې هېرول هم په کار نه دي چې کېدای شي د بې احتیاطي او نامعقولي په واسطه چې د هرې خوا څخه وي ددې ترمنځه ددغه رابطه په دغه ډول پاتې نه شي.

په کومه اندازه چې بې مورده د ځینو مسئلو مطرح کول خطرناک دی په هم هغه اندازه د ځینو نورو مسئلو نه مطرح کول او په زړه کې پټ ساتل هم د کورني د فضا په نور تحولو کې ښکاره برخه لري.

د یوې موضوع مطرح کول د عباراتو او د افواې پورې اړه هم لري که یوه بده پېښه په مناسبو عبارتونو او ښي افادي سره مېړه ته څرګند شي ممکن دهغه د اعصابو د توفاني کېدو سبب نه شي او کېدای شي چې هغه ته د هغې د بدو عواقبو د منځه وړلو امکانات په لاس کې ورکړي.

لنډه دا چې د کورني او د کورنۍ د باندې د ټولو مسئلو په مطرح کولو کې میرمنو ته په کار دی چې د معقولیت حوصلي او هوښیارتیا څخه کار واخلي او په پوره زیرکي مېړه پوه او د هغه قناعت حاصل کړي.

نیکمرغه څه دی هغه کورنۍ چې د واقعي میرمنو د عمل څراغو ټولې فضا سپېڅلې صمیمي او له بې ډکه کړي دی. (۱)

(۱) بیدار ورځپاڼه، مزار شریف، رازقي نړیوال.

د بنځو پر خلاف غوسه او تند خوږي :

د بنځو پر ضد تند خوږي په لاندې توگه ویشل کېږي :

غوسه کېدای شي دا عمالو د څرنګوالي له مخې پر جنسي، رواني، فزيکي، اقتصادي او يا احساسې ډولونه باندې وويشتل شي.

تند خوږي د قرباني د ځانګړتياوو پر بنسټ ویشل کېدای شي چې البته ددې موضوع تفصيل د يو لړ اخلاقي نزاګتونو له مخې لازم نه ليدل کېږي.

د تند خوږي علت څه شی دی؟

د هغو څېړنو له مخې چې ترسره شوي هغه نارينه چې د بنځو په نسبت له خشونت څخه کار اخلي او په وهلو او ټکولو يې پيل کوی زياتره دا پر هغو کورنيو کې ليدل کېږي چې هلته د تند خوږي له چلنده کار اخېستل کېږي، معمولاً ددې کورنۍ غړي جنګ او جدل خوښوونکی شخصيتونه لري او ځينې يې پر رواني ناروغي اخته وي چې دا خپګان يو ډول ناروغي بلل کېږي د بنځو ځورول او ټکول زياتره په هغو کورنيو کې ليدل کېږي چې غړي يې په الکولو او الکولي مشروباتو روږدي وي همدا شان ناوړه دودونه، رواني پېښې او شخصتي فکتورونه دا له هغو مواردو څخه شمېرل کېږي چې پر تند خوږي باند سمه اغېزه لري.

په کورنۍ کې تند خوږي او د هغو اغېزې:

د تند خوږي په باب څېړنې ښيي چې په کورنۍ کې د تند خوږي شته والي د کوچنيانو پر رواني ودې او کړو وړو باندې ډېره خطرناکه اغېزه لري او ممکنه ده چې د کورنيو شخړو د رامنځته کېدلو او په راتلونکي کې د هغوی د خپګان، ټولنيزو ضد کړو وړو د الکولو او مخدره موادو د روږدې کېدلو

ستر عامل وگرځي، ددې تر څنگ هغه ميندې چې ددې تند خويي قرباني دي بې له شکه يې پر خپل ځان باور ته پوره زيان رسېږي او انساني وقار يې د يادونې وړ ضرر ويني نو له داسې مېندو بايد هيله وشي چې د خپلو اولادونو په سالمه روزنه کې گټوره او اغېزمنه برخه واخلي. دا چې په کورنيو کې دا تباه کوونکي ټولنيزه ناروغۍ څنگه منع ته راځي يو جلا بحث غواړي.

د مور او پلار غير منطقي دخالت :

دا ډول ستونزه په تنکيو ځوانانو او ټولني ته د ورگډ بدلېدلو په درشل کې او د راتلونکي ژوند د لارې د ټاکلو په حساسه او ستونزمنه مرحله کې رامنځته کېږي په دې مهال کې يازوی د مور او پلار له منطقه لري او سخت دخالتونه نه دي چې د اولادونو پر فکر او روح ناوړه اغېزه کوي بلکې دهغوی خیر غوښتونکي نصيحتونه او پندونه هم د زلمو ټپو د سالمو فکرونو په گمراه کولو کې هم پوره اغېزه لري ځکه چې تنکيو ځوانانو ته هر ډول تلقين او ياتر اغېزه لاندې دهغوی را ورسنه په دې دوره کې د شخصيت د متعادلې ودې او فکري بشپړ بلوغ ته د لاس بري په لار کې خنډ گرځي په تېره بيا هغوی چې په مور او پلار پورې تړلي وي او يا هغوی چې سر کښه او فرمان نه منونکي دي او هميشه له فکري خپلواکي څخه خبرې کوي لومړنی ډله چې هميشه د خپلواکه مسؤوليت او له تصميم نېوني څخه د تېښتې لپاره تياره زمينه لري د شغل يا تحصيلي څانگې د غوره کولو په مرحله کې چې د ځانگړې نظر څرگندونې د عقيدې د بنکاره کولو لپاره ښه قابو دی د مور او پلار د تلقين او بې ځايه دخالت له امله يې دا وروستني دريځ له لاسه ورکړي دي او د عمر تر پايه پورې د سړي په دوهم صورت او علي البدل غړي په توگه ژوند کوي.

دوهمه ډله هم چې له مور او پلار سره يې د بنموني او لالچ خپل هميشني عادت گرځولي دي او دا مقاومت د خپل شخصيت د اثبات لامل بولي او کله چې ټولني ته د ورننوتلو او دراتلونکي لارې د انتخاباتو په مرحله کې د مور و پلار له خیر غوښتونکیو نصیحتونو او توصیو سره مخامخ کېږي بې له دې چې ځان ته د فکر کولو زحمت ورکړي یوازې له مور و پلار سره د مخالفت لپاره هغه لاره غوره کوي چې د هغوی د تمایلاتو او غوښتنو پر خلاف وي او یوازې په همدې سبب چې ځان او نورو ته ثابت کړي غواړي او کولای شي چې په خپله راتلونکي لار د ژوند کړنلاره غوره کړي په دې توګه د مور و پلار زړه سیزني او غیر منطقي مداخلې او خیر غوښتونکي مهرباني ډېر ژر په یو ډول مزاحمت او زړه سوړوالی اوږي.

له کورنۍ سره په ګډه خواږه خوړل :

خواږه د لوی خدای تعالی په پیرزوینو کې ډېر اغېزمن نعمت دی او د انسان د ژوندانه له عواملو څخه هم یو مهم عامل دی، او بیا د دې خوندور نعمت خوند هغه مهال لازيات شي چې په روغ صورت او خوشحالی سره و خوړل شي او بل لامل چې د دې نعمت خوند لازياتوي هغه د کورنۍ له غړيو سره په یوه دسترخوان یو ځای په خوښۍ او خوشالی د هغو خوړل دی. د کورنۍ په ګډه د غذا د خوړلو یو مهم اغېزه پرته له دې چې لوږه له منځه وړي او په اشتها خوړل کېږي.

یو بل درملیزه اغېزه هم لري په تېره بیا د تنکیو ځوانانو په رواني حالت سمه او سالمه اغېزه کوي. دا خبره د پوهانو څېړنو او مطالعو جوته کړی ده هغوی وايي هغه تنکي ځوانانو چې په رواني ناروغي اخته دي که دوی د کورنۍ له غړيو سره په ګډه خواږه و خوري نو یې د رواني سلامتیا په برخه کې پوره

مرستندوي تمامېري د تجربو په نتیجه کې دا موضوع ثابت شوې ده هغه ځوانان چې تر رواني درملنې لاندې وي هغوی په منځني ډول په اونۍ کې له پنځه وخته کم له خپلې کورنۍ سره په ګډه خواره خوړلي دي حال دا چې دده روغو همزولو بيا په اونۍ کې له ۲ وختو زيات په ګډه د کورنۍ له غړيو سره ډوډۍ خوړلې ده.

دا څېړنه چې په ۲۵۹ تنکيو ځلميانو ترسره شوی د خپل مور او پلار سره يې ګډ ژوند کاوه او د دوی له منځه ۸۲ تنه په رواني ناروغي اخته او تر درملنې لاندې و او د دوی د ناروغۍ يو بل لامل روحي ګډوډی او اضطراب و.

په يوه دسترخوان د کورنۍ د ټولو غړيو د ډوډۍ خوړل چې زموږ په ټولنه کې د يو ګټور دود او د معاشرتي بنو ادا بو څخه دی، د کورنۍ غړي چې يو بل ته سره خوا په خوا کښيني دې ته رابولي چې په خپلو منځونو کې د مينې او محبت ډک چلند کوي، او د دوی دا مهربانه چلند ونه حتی د ټولو د رواني حالت د سلامتې سره پوره مرسته کوي. په دې برخه کې ددې ټکي يادول هم په کار دی چې بنايي د کورنۍ هر يو لوی غړی هڅه وکړي چې دلته داسې خبرې مطرح نه کړي چې خواشينوونکي وي او يا لکه زهر د خوړو خوند او کيفيت له منځه يوسي او اشتها ووژني.

نوبه ده د هغو موضوعگانو سره تماس ونيول شي چې له خوښۍ ډکې او خندا راوړونکي وي ددې تر څنګه يو پر بل په يو ډول پيرزوينه ښکاره کړي ځکه خوښې او غوسه يا خپګان د اشتهايي غدو څخه د ترشحاتو په زياتوالي او کمښت څرګند اغېزه کوي. (۱)

(۱) هېواد، ۱۲۸ ګڼه، ۱۳۸۱ کال.

ښځه په پښتو متلونو کې :

ښځه د بشري کورنۍ پخه خښته او د نسلونو د تسلسل ډېره کلکه کړې ده. ښځه د بشري ټولنو، ډېرین ته‌داب او د مادي او معنوي میراثونو له یو نسل څخه بل نسل ته سپارونکي مخلوق دی.

ښځه د انساني ټولنې د ډېر مهم قشر او لطیف جنس په صفت بللي شوي ده، او د انساني ژوند په ټولو اړخونو کې یې نقش پوره ټاکونکي دي.

همدارنگه د انساني ټولنې د نورو ایجادي او ټولنیزو ډگرونو ترڅنګه ښځه په علمي او فرهنګي اړخونو کې هم د یادونې وړ مقام لري، په تېره بیا په عامیانه او ولسي ادب کې له یو خوا ددې فرهنګ ډېرې برخې د ښځو له خوا هستي شوي دي نو له بلې خوا زیاتره یې په خپله د همدې ښځو په اړوند ویلي شوي دي په کومو کې چې د ښځو د مقام لوړوالی، دریز، ارزښتمندي، درنښت او گرانښت په ډاګه کوي.

د سړي د شخصیت په خوا کې د ښځې د شخصیت جوړه توب یو لازم او ملزوم حکم دی او د سړي د مفهوم سره د شخصي مفهوم نشلیدونکي موضوع ده او د یوې سکې دوه مخونه گڼل کېږي، لکه په دې پښتو متل کې «ښځه د تن جامه ده».

ددې متل مانا داده چې د سړي لپاره برښه توب او لوڅوالي د شرم او سپکوالي خبره ده سړي هغه وخت له شرمه په پرده کې خوندي پاتې کېدای شي چې جامې یې په تن کې وي ددې په خوا کې هیڅ یو سړي په ټولنه کې یې لباسه او سیدلای نه شي او د جامو اغوستل له لومړنۍ ضرورت څخه شمېرل کېږي نو داده چې ښځه د سړي لپاره د جامې حیثیت لري پښتو متل دی چې وایي: «سړي غرونه دي، ښځې اړمونه دي».

په دې متل کې که هم د سړي شخصیت لکه غر ډېر لوړ، ډېر دروند او له ډېر برمه ډک دي خو ددې تر څنګه د سړي پر شخصیت باندې د بڼې پریکونې اغېزمنې هم تر هغه کمه نه ده ځکه په پورتنی متل کې دا حقیقت پوره په ډاګه شوي دي چې دغه غرونه د نړۍ بل هېڅ قدرت نه شي خوځولي او اړولای، مګر د یو پیاوړي قوي او خارق العاده اړم په توګه یوازې د بڼې اغېزناکي ده چې دغه غرونه خوځوي او یا یې اړوي او په خپل ذات کې دا معجزې ته یوه ورته پېښه ده خو دا معجزه بس د همدې بڼې پورې مختصه ده او دهغې د درانده شخصیت څرګندویه ګڼل کېږي.

دا یوه منطقي خبره ده چې بڼه د خپلو ظریفانه خصوصیتونو او ملکوتي خصلتونو په برکت د سړي د شخصیت په معنویت کې نفوذ کوي، د هغه روح او روان د خپل تسلط لاندې راوړي.

دا نفوذ او تسلط یا د سړي شخصیت ته وده او روانق ورکوي او یا یې شخصیت د چا خبره پر مخکې منډې او سپکوي یې نو دا یو واقعیت دي چې د غورو انساني مشخصاتو درلودونکي بڼه فرېسته ده او برعکس د ناوړو خویونو او کرکجنو عادتونو لرونکي بڼه بلا ده هغه چې په افغاني ټولنه کې همیشني ملګري او تر مړینې پورې تر خلاصون نه لري لکه چې په دې متل کې د بڼې ناوړتیا او شومتوب داسې تعبیر شوي دي.

«بده ماینه تنګه مو چنه ده».

نوله دې ځایه د بڼې په واده کولو کې ښایي له ډېر غور او سنجش څخه کار واخېستل شي ځکه بڼه مړۍ نه ده چې لري وغورځول شي او یا د جنس غونډې څرخه شي په افغاني کورنۍ او ټولنه کې د بڼې لپاره د پت درنښت منښت او ګرانښت معیارونه په دې موضوع کې پراته دي چې د خپلې کورنۍ په تېره د خپل مېړه د ننگ او عزت او نیکنامې شمله جګه وساتي او دهغه د

نيکمرغی او هوسا ژوند تامينونکي، د مينې او گرانبت وړتيا ولرلاي شي چې دا د افغاني مېرمنو سوچه افغاني او اسلامي ممیزه ده، برعکس کېدلای شي چې زموږ د ټولني ددې اخلاقي غورو موازينو او ټولنيزو غوښتنو څخه يوه ښځه سرغړونه وکړي د مېړه د کورنۍ د بدنامۍ او په ټولنه کې دهغو د رسوايي لامل وگرځي د داسې ښځې څېره په لاندې پښتو متل کې په ډېر ويانده شکل داسې کښل شوي دي.

«سر خړيلي ښه ده نه مېړه شړلي».

پورتني متل په دې دلالت کوي چې د ښځې د سروينستان د هغې د پت عزت تنگ او ښځينه شرافت سمبول دي او د ټولني په حاکمو مقرراتو او مسلطو دودونو کې دهغې د سرد وينستانو خړيول د نه بڅبونکي جرم جزا گڼل کېږي، تردې لا پورته د يو ښځې د شخصيت د سپکاوي او رسوايي لپاره د مېړه له کوره شړل لا د بي ساري شرم او عار خبره ده نو داده چې پښتني مېرمنې هر ډول کورنۍ ستونزې، فاميلي ناخوالي او نادودې او د تاوتريخوالي شکلونه پر ځان مني حتا گوياد اور په منځ کې د اوسيدنې شرايط گالي خود مېړه له کوره شړل ورته تر هرې سپکاوي او جزا ډېره لوړه سزا تلقي کېږي. (۱)

(۱) اصلاح، ۱۰ حوت، ۱۳۸۱.

پر ښځو باندې تاوتريخوالی :

پر ښځو باندې د تاوتريخوالی پدیده لکه نن سبا په افغانستان کې د نشه ايزو توکو د توليد، تورید او قاچاق کولو، ترهگری او تروريزم، ادارې فساد او یو لړ نورو فسادونو غونډې عمومیت لري.

د تاو تريخوالي او خشونت مفهوم چې پر بنسټو باندې د زور زياتې، د قار او غوسې د هغوی د حقه اسلامي، بشري، مدني او ټولنيزو حقونو يا په بل عبارت د هغوی د طبيعي، ميثاقي او قانوني حقونو تر پېنو لاندې کولو په عملونو او چلندونو کې افاده کېدای شي يوه خورا کرکجنه ټولنيزه پدیده شمېرل کېږي، چې د خورا پراخو بُعدونو او اړخونو لرونکي او د فرد د کورنۍ څخه نيولې تر ټولنو پورې د خورا زياتو زيانمنيو او بدبختيو لامل ګرځي. تاو تريخوالي او پر بنسټو تاو تريخوالي يعنی څه؟

که په يو څه وضاحت او دهغه د مفاهيمو په پاملرنې سره تعريف شي نو ويل کېدای شي، پر بنسټو باندې تاو تريخوالي چې فزيکي، جنسي، رواني او اقتصادي تاو تريخوالي په کې شامل دي د معمول له مخې د جنسي تاو تريخوالي په نامه يادېږي چې په خاصه توګه څه د فرد او کورنۍ له خوا د څه د ټولنې له خوا پر بنسټينه جنس تطبيقېږي او دا ځکه چې دا ډول تاو تريخوالي هغه عملونه دي که چېرته د بنسټو پر ځای پر يو مامور، ګاونډي او يا په بل چا په ټولنه کې ترسره شي نو په دې صورت کې د مجازات وړ دي خو د معمول له مخې جنسي تاو تريخوالي پر بنسټو باندې په کورني چاپېريال کې د کورنۍ د غړيو له خوا عملي کېږي.

نن سبا په نړۍ کې نږدې له هر يوې بنسټې څخه درې بنسټې تر وهلو ټکولو، جنسي تيريو، او د تاو تريخوالي د داسې نورو ډولونو لاندې راځي او په زياترو وختونو کې هغه کسان چې د تاو تريخوالي د ناوړه عمل عاملين ګرځي په دې جمله کې د بنسټو د کورنيو غړي او يا نږدې خپلوان شامل دي.

د جنسيت پر بنسټ تاو تريخوالي په زياتېدونکې کچه پراختيا مومي او د عامې روغتيا او له بشري حقونو د سرغړونو په برخه کې د لويو انديښنو څخه شميرل کېږي پر بنسټو باندې د هر ډول تبعيض د محوه کولو نړيواله اعلاميه د بشري حقونو لومړنۍ سند دی چې پر بنسټو د تاو تريخوالي

موضوع يې په پوره صراحت او مشخص توب سره مطرح کړي ده، دا اعلاميه په دې تاکيد کوي چې پر بنځو تاوتريخوالي د بنځو د بشري حقونه ته پوره زيان رسوي او د هغوئ په اساسي ازاديو په لاسرسې کې خنډونه رامنځته کوي او په هر مهال کې يې يو داسې عمل گڼي چې بنځو ته جنسي او رواني زيانونه رسوي او په دې برخه کې يو جدي گواښ تلقي کېږي د يو داسې گواښ او ناوړه عمل په توگه چې د خصوصي او يا ټولنيز ژوند په ساحه کې له ازادۍ څخه بې برخې توب په کې شامل دی. دې تعريف ددې اعلاميې په دوهمه ماده کې بيا له سره پوځوالي موندلې دی په دې ماده کې هغه برخې چې پر بنځو تاوتريخوالي په کې په عمومي توگه رامنځته کېږي په دريو برخو ويشل شوی دی.

۱- فزيکي تاوتريخوالي

۲- جنسي تاوتريخوالي

۳- رواني تاوتريخوالي

چې دا درې ډوله تاوتريخوالي پر بنځو باندې د کورنۍ په چاپېريال کې تطبيقېږي. په دې ټولو کې وهل ټکول، جنسي تېريو پر ماشومانو نجونو د ودونو په تړاو او د جهزي او لگښتونو په اړه د تاوتريخوالي په شمول د مېړونو او د هغو دودونو په واسطه چې پر بنځو د تاوتريخوالي لامل گرځي او له بنځو څخه د ناوړه گټو اخېستنو په اړه تاوتريخوالي.

په ټولنه کې فزيکي جنسي او رواني تاوتريخوالي، د جنسي تېريو، د جنسي گټې اخېستنې، د بنځو د ازاديو او ځورولو او سپکولو، د کار په محل، تحصيلي موسسو او د نورو ټولو محلونو، د بنځو د قاچاق او د هغو بدکاريو ته دمخې کولو په گډون تاوتريخوالي.

او هغه فزيکي جنسي او رواني تاوتريخوالي چې د دولت د اقدام او يا د سترگو پټولو يعنې اغماض په نتيجه کې هر چپرته رامنځته شوي وي (په افغانستان کې پر ښځو باندې تاوتريخوالي.

د تاوتريخوالي مظاهر :

که په عمومي توگه په ټولنه کې د تاوتريخوالي لاملونه وڅېړل شي ښځو پر وړاندې تاوتريخوالي په لاندنيو مواردو کې روان دي:

۱- د ماشومو نجونو د قانوني عمر څخه دمخه، د مور و پلار او يا د ورونيو په خوښه اجباري ودونه.

۲- تر زيږنې دمخه په نوم کول.

۳- په بدو کې ودونه

۴- په بدل کې ودونه، د څارويو سره د ښځو تبادله

۵- په پور او جوارۍ کې ودونه

۶- نذري او خيراتي ودونه

۷- د ملاتړ په خاطر ودونه

۸- د ځوانانو له خوا غولونکي ودونه

۹- په ودونو کې د زيات ولور اخېستنه

۱۰- د پيسو په مقابل کې بوډايانو ته ودول

۱۱- په ودونو کې له حده وتلي لگښتونه او داسې نور

۱۲- د مېړه تر مېړنيې وروسته د مېړه خپلوانو ته په نکاح کول

۱۳- د زده کړې له حقه بې برخې کول

۱۴. د کار او ټولنيز فعاليت په لار کې خنډ کېدل

۱۵. له ميراثه محرومول

۱۶. په روغتيايي خدمتونو له لاسرسي بې برخې توب

۱۷. د فزيکي تاوتریخوالي له مظاهرو څخه وهل، ټکول، پزه غوڅول، د وجود غړي عييجن کول، داغل، په اور سوځول په شاقه چارو گومارل.

۱۹. جنسي تيري، دهغو په بېلابېلو ډولونو، حتی په ډله ايز ډول د مرگ تر پلي دهغو ترسره کول او لابد کاريو ته گومارل.

۲۰. د رواني تاوتریخوالي له جملې څخه لکه سپکې سپورې ويل، بنکنځلي کول د بدو کلمو کارول تهديدول، سپکول، ځورول او ازارول او ددې ډول ورته چلندونو له ليارې ليونتوب ته رسول.

۱. د مور و پلار له کوره منع کول

۲. له تحصيله او ياله وظيفې اېستل

۳. د تحصيل په موده کې د بنوونځي او کور ترمنځه په لار کې بې امنی

۴. طلاق ورکول

۵. يا دا چې کورني تاوتریخوالی يعنې د ډېرزيات زرو زياتې په وجه، ځان سيزني، زندی کول، زهر خوړلو، ځان سيند ته غورځول او د ځان وژني داسې نورو عملونو ته لاس اچوي.

۶. له کوره تېنسته هم ددغه ډول تاوتریخوالی له مظاهرو څخه شمېرل کېږي.

۷. له کوره شړل يا په کور کې د کورني حقونو څخه محرومول او د کور په چارو کې بې صلاحيته کول.

۸. د بنځو تېنسته

او په لسگونو داسې نورې پدیدې چې پر بنځو باندې د تاوتریخوالي مظاهر او ډولونه گڼل کېږي.

که په پایله کې وویل شي دغه ټولې د تاوتریخوالي هغه پېښې او چلندونه دي چې زموږ د هېواد په هره گونښه کې پر بنځې عملي کېږي او د بنځو دامظلوم، محکوم او محروم جنس ترې خورېږي او قرباني کېږي او که په تاکید سره بنایي وویل شي چې د تاوتریخوالي د سترو لاملونو څخه په ټولنه کې د ناوړو دودونو واکمني، بې سوادې او بې علمې د بنځو له حقونو ناخبرې، اقتصادي کمزوري او داسې نورو لاملونو څخه عبارت دي چې پر بنځو د تاوتریخوالي په اعمالو کې ټاکنې نقش لري. (۱)

(۱) میرمن مجله، ۳۵ گڼه، میزان-عقرب، ۱۳۸۹ کال.

د کورنۍ ژوند رمزونه :

په طبیعي ډول کور او کورنۍ د یو ټولنیز نعمت په توگه د انسان لپاره د هر اړخیزو نیکمرغيو هوساینو، خوښیو او راحت په یو کلي مفهوم سره د ډېرو نیکبختیو په زړه پورې او ډاډمن کانون گڼل کېږي.

دا یو بیخي تجربه شوي او منطقي واقعیت دي کله چې څوک د ورځینو رسمي او شخصي چارو او یا نورو مصروفیتونو د درلودلو له مخې له کوره بهر یو څه وخت تیروي، په دې موده کې ناگریز یا به د وظیفوي ستونزو او جنجالونو په وجه او یا د عصبي تشویش یا کېدای شي چې د ټولنیز خصوصیت له مخې د ځینو کسانو د ناوړو برخوردونو او چلندونو او یا د یو لړ خواشینونکو پېښو او داسې نورو ناوړو پېښو سره د مخامخ کېدو وروسته په عصباني، کسالت او یا د روحي گډوډ حالت تر فشار لاندې په غیر روماله وضعه کور ته راستون شي دلته امکان لري چې د دوو متفاوتو

حالتونو سره مخامخ شي يا دا چې د دغه ځورونکي فشار لپاره د کورنۍ په زړه پورې فضا، د ميرمنۍ او د کورنۍ د نورو غړو له صميمانه او مينې ډک هر کلي او په خلص مفهوم د کورنۍ د مسکيز او سندريز چاپيريال سره د مخامخ کېدو په صورت کې له اوږو غورځي او په بشپړه توگه د راحت، هوساينې او رضایت احساس يې د ورځې، د تېر شوي له ناخواليو څخه د را پيدا شوي د ستومانه حالت په معکوس ډول تعريفوي او يا دا چې کورته د راننوتلو سره سم د کور فضا سره غير عاطفانه او جنجالي وکتل شي د سړي په اوږو د ورځې د ناخواليو کې دغه دواړه متقابل مخالف او متضاد حالات بايد عادي خبره ونه گڼل شي او په دې ټولو کې د بنځې دخالت او اغېزمنې ټاکوونکي برخه لري او دا له دې امله چې د بنځې او مېړه ترمنځه اړيکې په زښته زيات عاطفي تار تړل شوی وي او په دې مواقعو کې ډېره کمه بې پروا يې، بې تفاوتې غير مسؤولانه او غير عاطفانه برخورد دغه رابطه تر سختې اغيزې لاندې راولي او حتی د کورنۍ په ماحول کې د کرکې، نفرت، بدبينۍ او نوميدۍ فضا رامنځته کوي او د دې لپاره چې د مېړه او بنځې ترمنځه د همسرۍ مناسبات د مينې، عاطفې صميمت خلوص او گذشت له ښېگڼو ډک هميشني تېنگ او نورمال پاتې شوي وي، نو په دې برخه کې د يولې اخلاقي موازينو، کورنيو نژاکتونو، د متقابل احترام او حقوقونو جدی رعايت کول ته پورته ضرورت دي.

د دې مناسباتو د تېنگو او خوږو د برقراری اساس د بنځې او مېړه په هر اړخيزه دقيقه او ژوره ماهوي پېژندنه ولاړ دي او حتی د واده په لومړنيو شپو او ورځو کې بايد دواړه يعنې مېړه او بنځه خپله پاملرنه همدې موضوع ته څېرمه کړي چې يو او بل په تمام مانا وپېژنې او خپل سايکولوژيکي مشخصات په بشپړ ډول درک کړي.

او که د هرې ورځې په تېریدلو سره په دې برخه کې خپل معلومات مخ په تکمیل او د تجربو په غناتمندي کې هڅه وکړي، د پند او عبرت او د راتلونکي ژوند د زده کړو د پاره ترې کار واخلي که موضوع یو څه برېښه شي نو ښایې د یو او بل په طبیعي عادتونو، فطري خاصیتونو، روحي ځانگړتیاوو په لازمه توه وپوهېږي د یو او بل د کمزورو نقطو او یا په هغه څه ښه پوهېدنه حاصله کړي چې د حساسیتونو او نزاکتونو د رامنځته کېدو عامل گرځي.

دا ډېره ساده او معمولي خبره ده، چې مېرپه او ښځه که وغواړي د خپل گډ ژوند په بهیر او اوږدو کې د ډېرو نږدې او خوږو مناسباتو په درلودلو سره د خپلې کورنۍ فضا له مینې او پیرزوينې ډکه وساتي او دهغو عادتونو له تکرار څخه په کلکه ډډه وکړي چې حساسیتونه او حساد تونه رامنځته کوي، د یو او بل ترمنځ له گرانښت او مینې ډک مناسبات د زهرجنې اغېزې لاندې راولي.

دا به د یوه مېرپه او ښځې لپاره ډېره نامناسبه خبره وي چې د گډ ژوند په جریان کې د گډ سرنوشت باوجود یو او بل ونه پېژندلای شي، سره بیگانه د اخلاقي ممیزاتو او فطري طبعو او سلیقي سره معرفت ونه لري.

باید پورتنۍ موضوع ته کم ارزښت ورنه کړ شي ځکه په دې مورد کې ډېر لږه بې پروای بې احتیاطی او سهل انگاري او د نه مسؤلیت نه احساس د کورنۍ فضا مغشوشوي، د مېرپه او ښځې ترمنځه د مینې رښتینولي پیرزوينې او عاطفي رابطې ته زیان رسوي او حتی تکرار او د تکرار تداوم یې د دوی ترمنځه فامیلی او د همسرۍ پیوندونه شلوي او ورپسې د طلاق موضوع رامنځته کوي او یا دا چې کورنۍ د دې په ځای چې د انسان د هوسا، خوشاله بختور ژوند کانون او په زړه پورې دمه ځای وي، برعکس له جنجالونو او ناخوالیو ډک ماحول باندې اړوي او حتی له نفرت او اتزجار نه په ډک محیط

بي بدلوي، نو داسې څوک به له کوره چيرته و تنبستي او څومره گرانه ده چې څوک له بهره ستري ستومانه، خپه او په عصباني حالت کور ته راشي، دکور له عاطفي نښېگنو، تودې فضا له ټولو سترياوو او ځورونکو تصوراتو څخه فارغوي.

د مېړه او ښځې رابطه ډېره حساسه بڼه لري که يو له بله گيله من شي نو د نوميد يو په صورت کې به د چا سره د زړه خواله وکړي و کېدای شي د يو زهرجنې عقدي په شکل ور سره پاتې شي او ددې غوټې چاودنه ټول کورنۍ مناسبات په زهرو ککړوي.

د مېړه او ښځې ترمنځه اړيکې د ډېر کلکوالي باوجود ډېر نازکې هم دي خو کلکه ساتنه يې دومره گرانه خبره هم نه ده په دې مفهوم کې مېړه او ښځه يو او بل ښه وپېژنې او يو پر بل باندې پوره ډاډه او باوري وي نو که چېرته هر يو يې د کومې موضوع او يا عمل سره حساسيت ولري نو په کار دي چې په جدي توگه له هغوی څخه ډډه وکړي او د عکس العملونه له تبارز څخه د مخنيوي په خاطر ډېره ښه مشوره او تدبير د دواړو خواوو حوصله مندي، چوپتيا، چشم پوشي صبر، او گذشت دي، کېدای شي دا ناوړه وضع ډېر دوام ونه کړي او کله چې بېرته نور مال حالت رامنځته شي نو په صميمانه لهجه د يو او بل ملامتول ناوړه عکس العلمونه نه ايجادوي.

زموږ په هېواد کې ډېرې کورنۍ شته دي چې د جگړه ايزو ناوړو او تباه کوونکو شرايطو د اغېزمنې په وجه د هغوی غړي په شکل د اشکالو سره په روحي ناروغيو او عصبي تشوشاتو اخته دي او همېشه دا ناروغي لکه گوگړو چې اور اچوي لگېږي.

په کورنۍ کې ددې حالتونو په پاملرنې سره بيا هم د مېړه د روحي حالت درک ډېر مهم او ارزښتناک دي مېرمنې بايد دا ټکي هميشه له يادو ونه باسي. که

مېړه يې په تریو تندي، قهرجنې وضعې، په اولادونو قارېدل، وهل او بدرد ورته ویل او داسې نور برخوردارونو او درویو خپه کېږي او د محترق کېدلو عامل یې گرځي نښې په کلکه ترې ډډه وشي کنه که چېرته مېړه د خپلې مېرمنې د پورتنیو ملحوظاتو په پام کې دنه نیولو له کبله عصباني شي او یا د عصبي شوکت سره مخامخ شي او ماندينه یې بیا هم خپلو ناندریو او د پورتنیو لاملونو تکرارولو ته دوام ورکړي او د مېړه حساسیت ته لا اور واچوي، نوڅه فکر کوي چې مېړه به د خومره ځورونکي حالت او مایوسی سره مخامخ شي، صرف نظر له دې چې دا وضعه د دوی د اولادونو په رزونه او راتلونکي حیاتي سرنوشت بده اغېزه کوي، بې له شکه د مېړه او ښځې ترمنځه د مناقشو، بیزاری، کرکې او نفرت عوامل برابر وي او ډېر ناوړه عواقب رامنځته کوي، خو دا ډېره اسانه خبره ده چې ښځه له پوره دلسوزانه او عاطفي چلند او له پورتنیو یادو شوو مشورو څخه کار واخلي ډېر داسې ممکن کېدای شي چې مېرمن او مېړه د ډوډۍ خوړلو په مهال او یا د مېلمنو په موجودیت او یا داسې نورو مواقعو کې د خپلو اولادونو سره هغسې ناوړه برخورد کوي چې د مخه ترې یادونه وشوه آیا څه فکر کېدای شي دا بې تفاوتې او له کم اهمیتي نه ډک عمل به په دسترخوان په ناستو کسانو باندي څواړه زهرجن نه کړي؟ او یا مېلمانه په داسې استنباط نه کړي چې گوندي دوی کره په راتگ یې خپه دي، لنډه دا چې مېړه او ښځه د یو بل لپاره د ژوندانه ډېر ښه خواخوږي، مخلص او وفادار ملگري دي او د ژوندانه شپې او ورځې د کورنۍ او ژوند د رمزونو په ژورو پوهېدونو سره په ډېره خوشالی، نیکمرغۍ تېرولای شي او بالاخره وطن او خلکو ته په پوره وړتیا او پیاوړتیا سره د بريالیو او گټورو خدمتونو مصدر گرځېدلي شي. (۱)

(۱) هموطن مجله، قبایلو وزارت، ۸۲ گڼه.

په کونړ ولايت کې د بنځو په وړاندې د تاوتریخوالی پدیدې په ډېره تېټه کچه کې دي:

د کونړ ولايت د بنځو چارو ریاست چې د هغه ولايت د اداري تشکیل په چوکاټ کې د ۱۳۸۲ کال د چنگاښ په میاشت کې په نهو څانگو تاسیس شوي دي، عبارت د لاندني څانگو څخه دي:

اداري، جنسي، اقتصادي، زده کړې، خپروني، ښوونې او روزنې، روغتیا او حرفي.

چې ددې څانگو کار کوونکو ګټور او اغېزمن فعالیتونو په هغه ولايت کې د بنځو د حقونو د تامینولو لپاره او په کلیو او بانډو کې دخلکو د عامه پوهاوی او د بنځو په وړاندې د تاوتریخوالي د کچې د مینه وړلو کې د یادونې وړ ونډه لوبولي دي، څرنگه چې په دغه ولايت کې ټولنیزو پېښو ښودلې ده چې هلته د ناوړه رواجونو او رسمونو د واکمنۍ له امله په یو شمېر کورنیو کې نجونې په کوچنیوالي کې کوژده او واده کېدلي حتی کوچني نجونې سپین گریو ته واده کېدی او یو خاوند له دوو تنه زیاتې بنځې درلودلې په پور او بدو او په بدل ورکول کېدلي، بنځه په څارو او جنسونو مبادله کېدلي، په نذر کې ورکول کېدلي او په شکل د شکلونو د دوی د راتلونکي برخليک سره ناوړي لوبې کېدلي او قرباني کېدلي.

ددې کرکجن برخليک ځېنې قرباني شوي نجونې او بنځې د خپل ژوند د دغو ترڅو او زهرجنو پدېدو څخه د ځان ژغورولو په خاطر له کورنیو څخه تښتېدلي او یا به یې د کونړ او پیچ سیندونو ته ځان وراچوو، ځانونه به یې زندی کول، ځانونه ته به یې اور اچاوه یا به یې زهر خوړل او د کورنیو د نارینه له خوا به په دې ډول تېري کېدل تحمیلیدلي ...

چې دا ډول پېښې د کونړ په ولايت کې بيخې زياتې وي. دا هغه څرگندونې وي چې د کونړ ولايت د بنځو چارو د رياست مشري محترمي الحاج مرحبا کريمي وړاندې کړې دي. نوموړي يوازې د تاوتريخوالي له مظاهرو څخه د گوتو په شمېر يو څو پېښو ته په اشارې سره وويل: تر اوسه پورې د اسعد اباد د شين کوړک په کلي کې د يوې بنځې مېړه د مور او پلار په لمسونې سره هغې ته اور واچوو خو ډېر ژر هغه له دغه تيري وژغورول شو.

په ځينو کليو کې بيخې کمې داسې کوژدې شوي دي چې ماشومه نجلي بوډا سړي ته واده شوي ده او يوازې هغه پېښه بيخې ځورونکې او زړه بوړونکې وه چې د نرنګ ولسوالۍ د غونډو په کلي کې د ټوپکوالو له خوا په يوې کورنۍ برید وشو او د يوې ښوونکې بنځې په شمول يې د کورنۍ يو شمېر بنځې په شهادت ورسولې. کله چې د کونړ د بنځو چارو د مشري څخه په کونړ کې د تاوتريخوالي د مظاهرو د کچې د بيخې راټپتېدو په اړه پوښتنه وشوه هغې وويل: ددې رياست ټول مديریتونه په تېره بيا د زده کړې، تعليم و تربیې او خپرونو څانگو په دې تړاو خپلې دندې په اغېزمن ډول اجرا کوي او دخپلو کړنو د لا اغېزمنتوب په خاطر د بنځو چارو رياست له خوا په کليو او بانډو کې سيمه ييزې شوراگانې جوړې شوي دي او هلته د ملا امامانو او عالمانو او د کليو د مشرانو له خوا د تاوتريخوالي د ټولو مظاهرو د منځه وړلو لپاره د خلکو سره غونډې جوړېږي او د بنځو چارو رياست د اړوندو څانگو د مسوولينو په گډون پراخ تبليغاتي کړنو تر سره کېږي، چې ددې عامه پوهاوي په نتيجه کې خلک د ناوړو دودونو او د تاوتريخوالي په زيانونو پوه شوي دي او په عنعنوي ډول اوس د هغو ټولو مخنيوي کوي او په خپلو متقابلو حقوقو هم پوهېدلې دي.

که څه هم نجونې په دوديز ډول د مېړه په انتخابولو کې هيڅ صلاحيت نه لري. خو پوهېږي چې مور او پلار يې ددې د نيکبختي لپاره هغه چاته ورکوي چې

راتلونکي ژوند يې تبا نه شي نو واده چې د هغوئ له پريکړې سرغړونه عار گڼي او رضایت نښي.

محترم مرحبا کریمي زیاته کړه:

خو دوئ دغو محلي شوراگانو له خوا د نارینه او ښځو په حقوقو د پوهېدلو په اړه د روغتیا د څانگې په مرسته د عامه پوهاونې چارې پرمخ رسولې او حتی د امیدوارو ښځو سره د هغو د نازیرېدنې ماشوم او د دوی د میندو د روغتیا په اړه لازمي لارښوونې کوي. د لازم خوراک، څښاک، او د نورو تدبیرونو سپارښتنه ورته کوي طبیعي ده چې د بشپړ ډول د تاوتریخوالي عوامل چې د ناوړو عنعنو څخه سرچینه اخلي او هغه هم په کلیو کې له منځه وړل ډیر سخت کار دي او خامخا ځینې کورنۍ ترې زیانمنې کېږي.

الحاج مرحبا وویل: کېدای شي چې په ځینو کورنیو کې پر ښځو تاوتریخوالي تحمیل او د هغوئ حقونه نقض شي مود د غسې پېښې د ولایت حقوقي، څارنوالۍ او جنایې څانگو ته وړاندې کوو او تر زور زیاتې لاندې راغلیو ښځو له حقوقو څخه هم د دودیزو جرگو له لارې او یا د حقوقي له لارې دفاع کوو.

باید وویل شي چې په سلو کې %۷۰ ښځې له خوانبو او همدا فیصدې د ندریانو له ناوړو چلندونو څخه شکایت لري چې د کونړ په ښځینه لیسه کې د څو ښوونکو په منځ کې دغه څېړنه ترسره شوه. (۱)

(۱) واقعیت مجله، ۲۰۱ گڼه، میزان - عقرب، ۱۳۸۲ کال.

تپل شوې مینې :

د څارنې او تپل شوې مینې طریقه یا په بله وینا نازولتوب او په مینه کې بندیدل په اصل کې د شخصیت ناروغۍ ته ورته دوه علتونه دي چې په ستونزمنه توګه سره ګډ شوي دي په داسې حال کې چې یوه له بله جلا کېدای نه شي او که هر څومره جلا جلا تر کتنې لاندې ونیول شي. بیا هم دا دواړه لاملونه چې د اولادونو په نسبت د مور او پلار له نرمو عواطفو او سختو احساساتو څخه را پیدا شوي دي د کوچنیانو او زلمیو د شخصیت په بنسټ کې په هغسې په کراره او زیان رسوونکي توګه سوړې او وده کوي چې انسان تر ډېرې مودې پورې د هغې د خطر احساس کوي او حتی کله چې د شخصیت په وده کې د وروسته پاتې والي او په تپه درېدنې نښې نښانې را څرګندېږي د مور او پلار یو زیات شمېر بیا هم نه شي کولای چې ددې فاجعې پر ژورتیا باندې ځانونه وپوهوي او ځینې وخت چې دا پېښې په روښانه توګه را څرګندېږي او د مور او پلار ورته پام کېږي چې څومره نازولی او بې ارادي ماشومان یې راوړي دي هغه چې د ژوندانه له زغملو څخه کمزوري دي نو څرنگه چې دهغو د را څرګندېدنې د رښتیني سبب یعنې له خپل غلط چلند څخه خبر نه دی هغسې چارو ته لاس اچوي چې نه یوازې په دردنه خوري بلکې هغه لایانمنوي لکه رتنه، اخطار، نصیحت، گواښ او سپکاوی او حتی وعدي او وعید چې دا ټول هېڅ ګټوره پایله نه لري او دا چې مور او پلار د کمزورتیا احساس کوي او د روزنې له سلاکارانو څخه دې مرسته وغواړي.

ملا خوږی:

دامیدواري په مهال امیدوارو بنځو ته ملا خوږي ډېره ځورونکي ستونزه ده امیدواري بنځې له امیدواري کېدو سره دواړه په ملا خوږي اخته کېږي. لکه

څنگه چې په دې مرحله کې جنین وده کوي ورسره جوخت رحم له خپل لومړي حالت څخه غټېږي.

ددوی دا اندازه چې په یوه برخه کې راټولېږي د امیدواري نسجې د بدن پر انډول توب اغېزه کوي او د ستونزو د رامنځ ته کېدو لامل ګرځي.

د امیدواري په وخت کې د ملا خوږي لاملونو :

د امیدواري په مهال ملا خوږي زیات لاملونه لري؛ او په معمولې توګه د ملا د عضلو له کشش څخه را پیدا کېږي د ګېډې د عضلو کمزورتیا هم د ملا خوږي لامل ګرځېدلای شي، د ګېډې عضلې په طبیعي، ډول د مهر و ستنه پیاوړي کوي او د ملا په سلامتې کې د یادونې وړ برخه لري.

د امیدواري هورمونو ته عضلې شلوي او دا هم پر ملا خوږي اغېزه کوي ملا خوږي معمولاً د امیدواري له دوهمې دورې میاشتنې څخه پیل کېږي او امکان لري ترزیږېدو وروسته هم ملا خوږي پر خپل حال پاتې شي.

سلیقه:

سلیقه د انسان د ننني او باطني شخصیت، د بنکلیتوب داړخ ویانده تصویر او دهغه د تمکین تعبیر دي هغه چې د انسان په کړو وړو، خوراک، پوښاک، ناستي، ولاړې او د ژوندانه په داسې نورو چارو کې ځان ښکاره کوي، له همدې ځایه د یوې کورنۍ د غړو سلیقه دهغوی په دسترخوان کالیو او کړو وړو کې په ډېره ښه توګه تجسم مومي.

سلیقه د یوه شی د کیفیت او ارزښت پورې دومره تعلق نه لري بلکې د هغې ډېر ویانده معیار له هغی شی څخه په پوره ذوق سره د غورې ګټې اخیستنې په برخو کې جوتېږي د مثال په ډول، که څوک یوه قیمتي ټوټه په لوړه بیه

راونيسيې اما په نالايقه خياط بېې وگنډي چې د قدو قواري او اندام له مخې ورسره هېڅ تناسب ونه لري، خودا ډول کالي دهغو کاليو سره چې له ساده او ارزان بېې ټوټې څخه په پوره سليقه او تناسب جوړ شوی وی بنکاره توپير لري، په دې مانا چې د شخص په ځان کې مناسب بنکاري او د نورو په نزد بېې با وقاره نبیې او يا که ښه او مکفي خواړه په بې سليقه توب سره پاڅه شي، په ناولو لوبنو او خيرن دسترخوان کې د چا په مخکې کېښودل شي نو طبيعي ده چې دهغو عادي خوړو سره د مقاييسې وړ نه دي چې په ښه سليقه پاڅه، په پاکو لوبنو کې اچول شوي او په پاک دسترخوان کې په ښه سليقه د چا و مخکې کېښودل شي، بې له شکه دا خواړه چې د ښه رنگ، ښه بوی او ښه خوند درلودونکی دی، د انسان اشتباه تحريکوي او په شوق ترې استفاده کېدای شي دا چې وايي د يوې ښځې ښکلا او قابليت دهغې له دسترخوانه او کاليو څخه جوتهېږي پر ځای او منطقي خبره ده.

وايي يو وخت يو څوک د يوه نوی آشنا کره مېلمه شو کله چې بېې ډوډۍ وخورله نو کوربه ته بې وويل: آشنا ستاسې په کور کې دا پخلې درو ښځو کړې دي؟

يعنې وچه ډوډۍ يوې ښځې؛ نگولی بلې ښځې او چای يوې بلې ښځې تيار کړي دي کوربه په پوره تعجب ورته ځواب ورکړ، هوکی همدغسې ده خو له څه وپوهېدلی؟

مېلمه ورته وويل: ستا له دسترخوانه وپوهېدلم.

رښتيا ده چې سليقه د ژوند په ټولو برخو کې خاص اهميت لري، سليقه ده چې د انسان شخصيت ته قيمت ورکوي او معنوي ارزښت يې تعينوي او د نورو په نزد بېې دروند او با تمکينه ښکاره کوي.

سلیقه ده چې د انسان موقف اهلیت او لیاقت په ډاگه کوي، یعنی کله چې د چا په ځان کې ناموزونه او یا خیرن کالی وگورو دی خبرې ته هېڅ حاجت نه پاتې کېږي چې د هغه کورنۍ وضعه له نژدې څخه وکتل شي.

د پورتنیو لنډو څرگندونو په بنا هر چاته په کار دی چې د کورنۍ په گردو چارو کې سلیقه کلکه په پام کې ونیسي، په تېره بیا گرانو مېرمنو او ماشومانو ته بنایي چې د خپل ژوند په ټولو برخو کې سلیقه په پام کې ونیسي، او خپل ورځني عادت یې وگرځوي.

ددې موضوع یوه مهمه برخه ده چې د سلیقې یوه مهمه برخه نظاظت او پاکي ده له تهذیب او متانت سره برابر کړه وړه او د شيانو او استعمال کې له ظریفانه ذوق څخه کار اخیستل دی. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۲۹ گڼه، ۲۳ قوس، ۱۳۸۱ کال.

ښځه یا د طبیعت یو نازولی او غښتلی مخلوق :

ما چې کله د لومړي ځل لپاره نړۍ ته سترگې وغړولې او وزیریدلم لومړي مخلوق چې مې وپېژانده غه مور (ښځه) ده.

ما دهغې تودې او خوږې شیدې کوم چې د هغې له وینو او غوښو څخه راوتلې رودلې...

خومره چې ما ساه او غوښه اخیسته خومره چې زما هډونو او هډوکو وده کوله هغومره د هغې په وینو او غوښو کې کموالی راته هوکی، زه دهغې له وینو پیدا شوی وم د هغه په وینو روزل کېدلم په دغه وړو کوالی کې چې زه د هغې د زړه ټوټه وم ما یوازې د هغې غوښن تیونه او سترگې موندلې او د هغې د یوې سره آشنا کېدل.

همدغه وخت دا زما د وجود عكس العمل وو چې په غير شعوري توگه مې د نورو ميندو تيونه نه رودل زه چې خومره لويدلې هې وکې او غوښه مې اخیستله هغومره راته خپل مور گرانيدله زه د هغې د سينې گل وم چې هر وخت د خپل ټټر پورې کلک نيولم او مينه به يې را باندي ماتوله، ماته هم د هغې پسته او توده غېږه د ټول جهان له هر هوسا ځايه غوره ښکارېدلې...

هر چېرته چې په پروت وم خو چې خپله مور په مې وليدله ځان به مې ورته ورگوزاروه گوندې ما په غېږه کې واخلي او تيونه را کړې...

کله چې په زه مور وم نو به مې د هغې تيونه په خوله او دوو لاسونو کې لوبول هو کې هغې ته هم زه ډېر گران وم حتی تر خپله ځانه هم.

ما به لا چغې کړې نه وي چې دی به راته په څار او قربان ځان را رسولي او له څه وخت چې به زه ناروغه وم نو دې به حتی خپله ساه له مانه نذرانه کوله...

د طبيعت دی نازولی مخلوق به زما د لويدلو خاطر له هيڅ ډول ناخواليو او تنگسو څخه ځان ته ژغوره، ټوله شپه به ويښه وه گوندي زه يې د ټټر د لاندې نه شم...

د کورنيو چارو د سرته رسولو په غرض دا مجبوره وه چې ما يو څه له ځانه بېل وساتي نو يې راته زانگو واچوله دي زانگو که زه ويده کولم او يوه څه کراري يې راته را کوله هغومره يې د هغې تکليف نه کماوه، ټوله شپه ويښه ناسته وه زما زانگو به يې زنگوله او لولو، لولو به يې راته ويل:

که زما د زيرېدنې سره سم يې زما سرته توره ايښودلی او په وروني کې يې کلک تړلم په زانگو کې هم توره زما د بالښت لاندې وه، دې عقیده درلودله چې زه به مېړه او توريالی شم د کلکي عقيدې او کلک عزم څښتن شم.

ورخ په ورځ، اونۍ په اونۍ مياشت په مياشت او حتی کال په کال زه غټېدلېم، فکري او جسمي وده مې کوله ددې ودې تر څنگه زما د چاپېريال د دايري شعاع هم اوږدېدله...

زه د کورنۍ د نورو غړو سره آشنا کېدلېم د محيطي شرايطو له مخې بيا هم د پلاره سره ناآشنا پاتې وم... لکه چې به مې هغه وليده لاس او پښې به مې ورپسې غورځولې گوندې په غېږ کې مې واخلي... او راته گران وو څومره چې د نورو سره بلديدلېم هغومره د مور ه جلا کېدلېم...

ماته مې مورد نړۍ او ژوند د مينې او راز لوست را کړې وو. دغه وخت ماته هر څوک گران وو دا ځکه زما د ژوند له لومړيو پېښو همدغه وه چې زما او د مور ترمنځه بې ساري او سپېڅلې مينه وه... او هر څومره چې زه نور حلقو ته ورننوتلم مينه هم راسره سمه ورتله...

زما د هغه هونښيار خبره په ياده ده چې وايي:

(زه د مور ه کمبخت، بندي گنهگار نه يم زيرېدلې بلکه دا شيان محيط زما په برخه کړل).

ما د هر چا سره مينه درلودله او راته گران وو دا زما زړه و چې مينې ته يې پسخولم...

ورو ورو مې د شعوري وده تر څنگه له چاپېرياله دا زده کړل چې څوک راته قار کوي او برنډو سترگو مې ډاروي بنايي دهغه غېږي ته ورنه شم، دا وخت مې همدا کولای شو او په همدې پوهېدلېم په خړپو څوکې ما دويمه غېږه هغه چې زما د مورد غېږي غوندې پسته وه و مې منيدله او دا زما د لوبو خاوره وه...

بيا هم راته مور گرانه وه... بيا هم راته د کورني نور خپلوان گران وو...

ماته مور ناز را کاوه... د مینې او ژوند په رمزیې پوهولم.

زه وگرځېدلم خو د دې پر مرسته راتگ راته هم دی را زده کړو...

ما پښې وکړې او له کوره ووتلم... همزولان مې پیدا کړل... په لوبو مې پېل وکړ... د هغوی سره مې هم مینه درلودله خو بیا هم راته مور گرانه وه... او ما بنام چې به له لوبو ستړی ستومانه راغلم د دې په ورونو نو به بیدېدل...

زما د خوړو، کالیو ټاټوبې دوا درمل... هر څه غم د دې په سروو خیر که د ځینو میندو غوندې چې د باندنیو کارونو لکه شپوتتوب، بزگري منزل وهل او داسې نورو چارو سرته رسولو په غرض به یې زه د شا پورې تړلي گرځولم... زه یې د چا سره نه يم گرزولي خو بیا هم را باندې گرانه دي.

ما په لوست پېل وکړ... د دې لپاره چې د هغې د مینې او ژوند را کړ شوی زده کړې پوره کړم... بیا هم زما د کتاب قلم او نورو درسي سامانونو غم زما د مور او پلار په سرو ما یو ټولگي د بل پسې پای ته رساوه له یوه محیط بل محیط ته چې د هغه سره په هر څه کې توپیر درلود آشنا کېدل بیا هم گردې اړتیا وې مې همدغې مور پوره کولی ځکه دا لکه د نورو میندو په شان د چا مزدوره نه وه. د چا بنکنځلې ستوغي سپورې او نادووی یې نه دی زغملی...

ځکه دا ډول نورې ناخوالې میندو ته عیب نه دی بلکه قهرمانی یې ده. زه چې څومره د مور د غېږې او له کوره جلا کېدل هومره د هغه په سبب زما مینه کمېدله...

دا نو زما گناه وه ځکه د هغې چې به هر څومره اولادونه زیاتېدل بیا هم پر ما مهربانه او ورته گران پاتې وم...

د ځوانۍ په وخت کې د طبیعي عزیزې او انساني خاصي له مخې زه مجبور وم چې د خپل مخالف جنس سره مینه ولرم او ژوند ورسره یو کړم... نو دلته به

مې مور کله کله هیروله... او دهغې قدر داني ته مې شا کوله... نه، نه بیا هم راته ددې لیونې ځوانۍ، په وخت کې مور گرانه وه...

زه چې له کوره... کلی او وطنه جلا کېږم خپه کېږم دا ځکه چې له مور ه جلا کېږم.

په ځوانې هم را باندې د نورو گرانستونو تر څنگه مور گرانه ده...

اوس که یې تیونه لوبولای په سینه لوبیدلای په وینستو کې یې لاسونه وهلي او درسي د ماشومتوب کارونه کولای نه شم...

بیا هم راته گرانه ده... که په ورونو یې گېږدم... د تیره پورې یې ځان ونیسم، لاسونه یې مچ کړم او په غېږ شم ورکړه... نه یوازې عیب نه دي بلکه دهغې د شهکار زیار ایستني قدر داني ده ځینې اولادونه شته چې د مېرمنې اولادونو او شتو خاوندان شي نو مور او پلار هیروي خودا مور... هوکي دا ستر مخلوق بیا هم دهغه سره مینه لري او حتی خپل نوه سیان او کړو سیان ورته گرانه وي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه.

په افغانستان کې د بنځو رواني ستونزې:

د یو عیني واقعیت او طبیعي پدېدې په توگه زموږ په جگړه وهلي هېواد کې له څو وروستیو کلونو را په دې خوا بیخې څرگنده ده چې زموږ هېواد وال که نردی او که بنځې په شکل د شکلونو په رواني ناروغیو او له دې نه په را پیدا شوو ستونزو اخته کېږي، چې یو شمېر په خپلو دغو ناروغیو اعتراف کوي خو یو زیات شمېر نور یې ځانونه په تجاهل او هیڅکله نه بښي چې گوندې دوی په رواني ناروغیو اخته او د رواني ستونزو سره نه یوازې لاس

او گريوان دي بلکې کورنۍ او ټولنه او حتی په خورا لوړه کچه ددې ناروغي نه را پيدا شوو رواني ځورونکو ستونزو په بيخې زياتو گواښونو کې ژوند کوي، دلته نښايي دا پوښتنه رامنځ ته شي، چې ددې شومي پدېدي بنسټيز لامل څه دي؟

چې ددې پوښتنې مدلل او محقق ځواب يوه څېړنيزه کتنه غواړي چې په کوټلي توگه په دې ډول تصريح کېدای شي:

د روان پوهانو او ټولنپوهانو په عقیده لکه څنگه چې د بنسټورواني ستونزې له رواني ناروغيو څخه سرچينه اخلي په همدې ډول د يو ډېر ترخه او خطرناک واقعيت په توگه رواني ناروغي پر بنسټو باندې له تاوتریخوالي په تېره بيا فزيکي تاوتریخوالي بنسټيزه سرچينه د هېواد په گوټ گوټ کې د واکمنو او ناوړو دودونو او رواجونو يعنې په کورنيو کې د اسلامي ارزښتونو سره په نه مطابقت د بنسټو او نارينه وو ترمنځه له وودونو او له هغو څخه د رامنځته شوو له وودونو او له هغو څخه د رامنځته شوو ناوړو پایلو او عاقبت نا انديشانه پېښو څخه سرچينه اخلي چې له دې منځه په ماشومتوب او حتی تر زيږېدلو دمخه وودونو، په زور وودونو، په بدو کې وودونو. د پور او جوارۍ په مقابل کې د وودونو، د پيسو په مقابل کې د وودونو د ملا ماتوونکي ولور په مقابل کې وودونو، د مور و پلار او يانور و خپلوانو په خوښه وودونو، د ميراث په خاطر له وودونو او داسې نورو څخه يادونه کېدای شي او ورسره جوخت اقتصادي بې وسې توب، بې سوادې، بېکاري، د مېړه او ښځې ترمنځه د عمر توپير، په نشه ايزو توکو روږديتوب، د مېړه په نزد د ملکيت په عنوان گڼل، د خپلو شرعي او ميثاقي حقونو څخه د بنسټو آگاهي نه درلودل، د مېړه هر اړخيز قدرت او نفوذ، او اړوندو حقوقي مرجگانو ته له شکايت او حق غوښتنې ډډه کولو او د داسې نورو مواردو دوه پريکوني نقش لري چې دغه

ټول پورتنی وډونه او ییاد شوي موارد ځانته جلا جلا څېړنیز او هر اړخیز بحث غواړي.

زموږ اصلي خبره پر بنسټ د تاو تريخوالي او بیا فزیکي تاو تريخوالي ده چې دا هم ډولونه لري، باندې ولاړه ده نو کله چې کورنۍ تاو تريخوالي بنسټ په ډول ډول شیوو ویلو، تر خپلواغیزو لاندې راوړي، د مېړه او کورنۍ د غړيو د ناوړو چلندونو، بد او شیني، وهلو ټکولو، سپکو سپورو ویلو، بې ارزښتي او په خلص مفهوم د عنودانه بدر رفتاریو سره او هغه هم په دوامداره او تکرار بدونکي ډول تر اغېزمنو لاندې راشي، نو طبیعي ده چې له تاو تريخوالي رامنځته شوو بدو چلندونو، د کچې په انډول په رواني ناروغیو اخته کېږي، چې دا ټولې د نه جبرانیدونکي اغېزو او پایلو په توګه د مزمنې افسردګي، سخت اضطراب، شخصیتي ناخوالیو، رواني ګډوډیو په تصمیم نیونه کې د بنسټو فلج کېدنې، عاطفې او رواني تعادل له لاسه ورکول، ګوښه توب خوښونه، د ځان او ژوند په وړاندې بې توپیري، د کورني په چارو کې نه ګډون او بالاخره د لیونتوب په ورته حالت تمام شي او د جسمي ناروغي له بابت په بې خوښي، سرخوږي، د ملا او شمزیو په درد، بې تحرکي، رواني، ناکراري اخته شي، نو ددی لپاره چې له دغو رواني ستونزو د او همیشني تاو تريخوالي له مظاهرو څخه بې ځان ژغورلي وي، له چارې او د خپلو ستونزو د حل د ليارې د نه موندنې په صورت کې د کورنۍ د غړيو، د ټولني او اړوندو حقوقي او قضایي مرجع ګانو د نه ملاتړ په وجه ډېرو خطرناکو لارو چارو ته اقدام کوي یعنې په دې مفهوم او تعبیر چې ځان وژني او دهغې ډولونو لکه ځان ته اور اچونې د ځان زندی کولو، ځان سیند ته غورځولو، د زهري توکو خوړلو، ځان له بامه غورځونې او داسې نورو ډېرو خطرناکو کړنو ته لاس اچوي.

واقعيټونو ښودلې ده چې په دې رواني ناروغيو او رواني ستونزو اوځته ښځو دوا درمل يوه پېچلې موضوع ده او حتی ناشونې کار دي او دا ځکه چې د هري ناروغي درملنه هغه مهال کېدای شي چې طبيبان دهغې په هغه ريښې او انگيزې په پوهېدنې لاسرسي پيدا کړي چې دغه ناروغي ترې رامنځته شوي ده، او بيا چې دهغې درملنه وکړي نو لکه چې يوه ونه او يا بوټي د ريښې په کيندلو او غوڅولو وچېږي او له منځه ځي په دې ډول رواني ناروغي او رواني ستونزې هم له هغو نه درا پيدا شوو لاملونو په وجه له منځه ځي او بې له شکه ديو ناشونې کار دي ځکه چې د کورني او ټولني د اصلاح کولو موضوع، په تېره بيا په ټولنه کې د ښځو په نسبت ناوړه واکمن رواجونه او عنعنې چې په يوه کليه کې د ناوړو ډولونو کې پېژندل کېدای شي بيخي ناشونې موضوع ده، او لکه چې ټولنيزو حالتونو ښودلې ده په هېڅ ډول او لارو چارو له منځه وړل کېدای نه شي.

خو دا چې په نړۍ کې هېڅ کار ناشونې گڼل کېدای نه شي، نو په مذهبي او عقيدوي طريقه په دې برخه کې د ديني عالمانو او روشنفکرانو، د ټولنيز رسوخ او قدرت له بابته دکليو د مشرانو، روحانيونو، په دولتي کچه د اداري، قضايي، محاکماتي قوي (البته د قانون د تطبيق له لارې) د نهادونو د تبليغ او ترويج (د بشري حقونو او کنوانسيونونو د مندرجاتو په باب د آگاهي ورکولو) له ليارې او بالاخره د ښځو د شرعي، قانوني او ميثاقي حقونو څخه په خپله د نجونو او ښځو او د مورو پلار د پوره آگاهي حاصلولو او د ښځو د حقونو او ژوند په اړوند دهغوئ د ملاتړ او خواخوږۍ له ليارې د افغاني ټولني رواني ستونزې له منځه تلای شي او بس. (۱)

(۱) اصلاح ورځپاڼه.

مور په کلیو کې :

مور په کلیو کې لکه د بناري میندو غوندې له لازمو مدني حقونو څخه برخمنه نه ده، دا ځکه کومې اسانتیاوې چې د ژوندانه په ډگرونو کې ترې باید گټه واخلي دوی پرې لاسرسی نه لري.

په لومړي سر کې کلیواله مور په عمومي ډول د علم له زده کړې څخه چې په نارینه او بنځې یو شان فرض ده محرومه او بې سواده پاتې کېږي او که په سیمه کې د بنځینه بنوونځیو د شتون په صورت کې تر دوولسم ټولگي زده کړه پای ته رسولې وي بیا هم له کور او کلي بهر په دولتي او غیر دولتي ارگانونو کې د چارو سرته رسول لاسه چې په خپل کلي کې په بنځینه بنوونځي کې د ناوړو دودونو د واکمنۍ له مخې د بنوونکو په توگه هم دنده اجرا کولای نشي، او د دوی د کورنۍ به نزد ورته عار بنکاري، نو اجازه ورته نه ورکوي، ترڅو چې د وخت په تېریدلو سره دا هم د بې سوادو میندو غوندې حالت نیسي.

مور په کلیو کې له روغتيايي حقونو څخه هم پوره بې برخې ده او دا ځکه چې له بنارونو څخه په لیرې پرتو کلیو کې روغتيايي مرکزونه شتون نه لري او که فرض کوم یو هم تاسیس شوي وي نو لکه د بناري روغتيايي مرکزونو په شان څه د ماهرو مسلکي طبي پرسونل له پلوه او څه د طبي سامان الاتو د نه درلودلو په وجه، د لازمو روغتيايي خدمتونو د سرته رسولو جوگه کېدای نه شي نو خامخا دا چې په کلیو کې د ناسالم چاپیریال او روغتيايي چارو ته په نه پاملرنې سره کلیواله مورد ډول ډول ناروغيو د گواښونو سره مخامخ کېږي، او هغه مهال بناري روغتون ته وړل کېږي چې ورڅېرمه ناروغي یې حاد او وځیمې درجې ته رسېدل وي او زیاتره ددې پر ځای چې بېرته خپله روغتیا ومومي د مړینې سره مخامخ کېږي.

د کلیوالي مور لپاره څه د امیدواری په پړاو کې او څه د زیربډلو په حساسو شېبو کې او څه د ماشوم تر زېږونې وروسته یې بیخې زیاتې ستونزې په وړاندې پرتې وي، او دا ځکه چې دامیدواری په پړاو کې کوم روغتیايي تدبیرونه او طبي سپارښتنې چې له یوې خوا ددې د سالم روغتیايي حالت په اړه وي او له بلې خوا د ماشوم په تړاو وي د مور او ماشوم د ملاتړ د مرکزونو د نشتوالي په وجه، دا د ناوړو پېښو سره مخامخ کېږي چې په طبیعي ډول د زېږونې په پېښه کې، مور خپل ژوند له لاسه ورکوي او یا یې نوي زیربډلی ماشوم تلف کېږي.

بله موضوع چې د پوره پاملرنې وړ ده هغه داده چې د طبي لارښوونو په نه لاسرسي سره یې زېږونې پرله پسې او بې وقفې وي، نو په دې شرایطو کې کلیواله مور له سالمې روغتیا څخه بې برخې او ماشوم یې د ډاډمنې روغتیا درلودونکي نه وي. ددې ترڅنګه ماشومان یې د وقایوي واکسینونو د نه تطبیقېدو له کبله حتی د یو عیجن انسان غوندې رامنځته کېږي چې د کورني لپاره دا هم یوه پوره ځورونکې موضوع ګڼل کېږي.

په کلیو کې د مور لپاره د ماشوم روزنه او پالنه هم له پوره سرخوږي څخه ډکه ده یعنې کله چې ماشوم ناروغه وي نو طبیعي ده چې ډېر ژر یې اوناآرامي کوي موریې د کارولو لپاره باید ټوله شپه دده زانګو وژنګوي او یا یې په غېږ کې په لولو ویلو او خوځولو ارام کړي، او حتی ټوله شپه کې څه هم تحمل یې ونه لرلای شي شوګېره تېره کړي.

تر هغې چې د ماشوم توب دوره یې تیرېږي مور باید دغه ټولې ستونزې وګالي، کلیواله مور د ښاري میندو برعکس مجبوره ده چې کلیوالي فزیکي چارې ترسره کړي یعنې که د بزګرې وي د کورني د کارو غړو سره په کرکيله او د حاصل اخیستلو په مهال، په لور، راچلولو، غوبل، ټکولو، درمند پاکولو او کور ته د وړلو په ټولو چارو کې ګډون وکړي، ښکاره ده چې ددې

چارو په خوا کې مور نورې کورنۍ چارې لکه پخلی، پرمینځل، د کورپاکوالی او داسې نور هم ترسره کوي، په کلیو کې که څه هم میندې امیدواره وي دنارینه او یا بنځینه مشرانو له خوا تر رواني، لفظي او فزيکي تاوتریخوالي لاندې هم نیول کېږي.

بله موضوع چې د پوره غور وړ ده د کلیو په زیاترو کورنیو کې د مور حقونو او درانه مقام ته پاملرنه نه کېږي، هلته د مور د ورځې به مفهوم څوک نه پوهېږي. لنډه دا چې د پورتنیو واقعیتونو له مخې به د یوې کلیوالي مور ټولنیزه څېره تر یوه حده انځور شوې وي او هغه څه چې په کل کې د پوره اندېښنې او غور وړ گڼل کېږي له طبیعي، اسلامي، قانوني، مدني او نورو اړونده حقونه څخه د کلیوالي مور بشپړ بې برخې توب دي، نو ویل کېدای شي چې دا ډول یوه کلیواله مور یو محروم، مظلوم او محکوم انسان بلل کېدای شي.

دا خبره هم د یادونې وړ ده چې له کلیو څخه پرته په غرونو او بانډو کې د مور ټولنیز وضعیت هم د پوره اندېښنې وړ دي دا ځکه چې هلته د ژوندانه په هېڅ ډول لازمو امکاناتو لاسرسی نشته دي.

دا هم یو څرگند واقعیت دي چې دولت د خپلواقتصادي کمزورو محدودیتونو له مخې لکه چې لازم دي حتی په ښارونو کې د ځینو میندو له حقونو څخه ملاتړ کولای او تامینولای نه شي.

نو د پوره ویاړ او شاباسي خبره ده چې یو شمېر میندې چې په دغسې ډېرو ناوړو شرایطو کې خپل اولادونه د وطن، خلکو، سولې، ترقي او د عمومي سرکالي سره د مینې په روحیه روزي او د یو نافع او صالح غړي په توگه یې ټولنې ته وړاندې کوي، ددې مور له فداکاري، اتلولۍ او وتلي توب څخه استازي توب کوي چې زیاتې بېلگې یې وړاندې کیدای شي.

زما په عقیده که د بنځو چارو وزارت، دمورد ورځې په ویاړ د ممتازو میندو په ډله کې له کلیو څخه هم یو شمېر میندې انتخاب او د هغوی د وتلي توب نمانځنه او درناوی وکړي دا به په خپل ذات کې پوره نوبت وي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان جریده.

د ماندینې نقش د مېړه د شخصیت په تکوین کې :

د تاریخي واقعیتونو په شهادت که چېرته یوه مېرمن د یو واقعي انسان په توګه د ټولو بنځینه غوره اخلاقو، عاطفانه او لطیفانه ممیزاتو او چلندونو څخه برخمنه وي د خپلې کورني او بالخاصه د خپل مېړه په وړاندې د خپلو وړ څېرمه مکلفیتونو ترسره کول خپله فریضه و بولي او لکه چې بنایي هغه په ډېره مخلصانه او صادقانه توګه ادا کړي، نو بې له شکه نوموړې بنځه د خپل مېړه د انساني لوړ شخصیت په غوره وده او مطلوب تکامل کې د یادونې وړ ونډه اخیستلای شي، چې په بشري تاریخ کې د داسې وتلیو بنځو زیات شمېر بېلګې وړاندې کیدای شي.

لیري به نه څو زموږ په اسلامي تاریخ کې که څه هم حضرت محمد ص له وړوکتوب څخه د غوره نبوي صفتونو او وتلیو اخلاقو لرونکی انسان و او لوی خدای یې د مینې څخه نړۍ پیدا کړې، او په حقیقت کې د دده د شخصیت په لا تکامل او تبارز کې د هیچا مرستې ته اړتیا نه لیدل کېدله، خو بیا هم تر یوه حده کله چې یې د حضرت خدیجه الکبری سره د لوی خدای (ج) د حکم له مخې واده وکړ، نو د هغې مبارکي بي بي په معنوي او حتی اقتصادي مرسته یې د اسلام د مبارک دین د تبلیغ او ترویج په چارو کې زیاتې برېاوې ترلاسه کړې او حتی د نبوت د وحې د نزول په حساسو شېبو کې

چې آنحضرت محمد صلی الله علیه وسلم سختو هیجانونو تر خپلې اغېزې لاندې راوستي و، همدا بي بي يې ملگرې او مددگار وه.

په همدې ترتیب که د غیر اسلامي نړۍ د ښځو تاریخ ته ور وگرځو، نو جان کینېدې د امریکا د فقید جمهور رییس له خاطر اتو حخه یوه مهمه خاطره دا وه، چې ویلي یې دي:

«که چېرته ژاکلېن دده مېرمن او دده پر شخصیت اغېزمنه نه وای نو دې په هیڅ کله د امریکا د جمهور رییس دغه لوړ مقام ته رسېدلای نه وای».

دا چې د ژاکلېن شخصیت دده تر مړینې وروسته څنگه پر ځمکه را ولوېده دا بله موضوع ده.

ما د یوې لیکوالې مېرمنې له خولې اوریدلې ؤ چې ماته یې وویل:

زه مې مور او پلار یو چاته کوژده کړم چې په علمي سویه کې زما څخه ښکته و، په دې مفهوم چې زه لیسانسه او هغه بلکوریا پاس و. دا چې زما شخصیت پر هغه نفوذ درلود، نو تر واده وروسته یې را سره ومنله چې زما په خوښه به دی هم لوړ تحصیلات سرته رسوي دا وه چې درې کاله وروسته یې د کابل پوهنتون په یو پوهنځي کې تر لوړو زده کړو وروسته لیسانس واخیست او په تحصیلي کچه کې زما سره همسیال شو.

که دې میرمنې خپل مېرمنه د خپل نفوذ په وجه د لوړ زده کړو سرته رسولو ته نه وای اړ ایستلای نو هغه به په هیڅ صورت لوړو زده کړو ته ملا تړلی نه وای.

او که چېرته ځینو عادي او کورنیو موضوعگانو ته مراجعه وشي نو په کورنیو کې په تېره بیا په پخلي او په نورو چارو کې، د ښځې ښه سلیقه، مهارت او چلند د نورو په نسبت ددې د مېرمنه په شخصیت سمه اغېزه کوي.

لکه چې وايي: يوه ورځ د مېړه او ښځې تر منځ مشاجره شوه او ماندينې يې ادعا وکړه، چې زه د نورو په نسبت ستا د شخصيت په مقام اغېزمنه يم، کنه په ډېره لږه خبره دي، زه د نورو په نسبت شخصيت پوره راتپتولای شم، خو مېړه د خپلې ماندينې دغه ادعا نه منله، او هغې ورته وويل: چې زه به يې عملاً دروښيم.

وايي يوه ورځ يې مېړه په حجره «ډېره» کې د مېلمنو سره ناست و، ميرمن يې خپل يو ماشوم وروولېږه او ورته يې وويل: چې دخلکو په مخکې به دې پلار ته وايي: چې کور ته راننوزي او اوږه واغږي (يا بل داسې ښځينه کار وکړي) ماشوم په حجره کې د ټولو په مخکې خپل پلار ته د مور خبره وکړه، او په سرې په دې شېبه کې له ډېر شرمه سرې خولې را ماتې شوې او په قار کور ته ننوت، ښځې ورته وويل: اوس خو دې وليدل، د نورو په نزد د درندولو او يا کم راوستلو کيلي زما په لاس کې ده.

داسې زياتې پېښې د بېلگې په توگه وړاندې کېدای شي چې يوه بله وږه بېلگه يې داده: که ښځه دننه په کور کې له غوره سليقي او نظافت څخه کار وانخلي او په خوراكي لوبنو کې چې د مېلمه په مخکې ايښودل کېږي ويښته، مچ او يايي د ديگ د تورو شوو گوتو نښانه وليدل شي نو په دې شېبه کې د سرې ټولنيز شخصيت تر کومه حده تر جدي پوښتنې لاندې راتلاي شي؟

لنډه دا چې د مېړه د شخصيت په تکوين کې د هغه د ماندينې نقش هغه موضوع ده چې په زياتو مواردو کې يې اهميت جوتېدای شي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان جرېده، ۸۸ گڼه، د ۱۳۹۲ کال د جوزا مياشت.

د بنځو د نړیوالې ورځې د رارسېدو په ویاړ :

مور د مینې او گرانبت په زړه پورې پدېده ده په نړۍ کې د بل هېڅ موجود نوم دومره خوږ او په زړه پورې نه دي لکه چې د مور مفهوم خوږ او په زړه پورې دي او دا ځکه چې د مور په نوم کې عاطفه مینه او محبت پروت دی او مور د یوې ډېرې خوږې مینې خورا ویانده نښه ده.

هوکی انسان د خپل پیدا ایست له هماغې لومړنۍ شپې څخه چې له چا سره پېژندنه پیدا کوي هغه مور ده د مور د سپېڅلې نوم خوږوالي او له انسان سره د عاطفې نه شلېدونکي پیوند له دې موضوع څخه ډېر ښه جوتیدای شي چې کله انسان په کوم مصیبت اخته کېږي او یا ورته درد رسېږي نو یې بې اختیاره مور ته د خطاب کلمې په خوله کې پریوزي او دا ددې مانا هم ورکوي چې په رښتیا سره مور تر هر چا زیاته د خپل اولاد غمخواره او خواخوږي ده.

دا د بشري منطق حکم دی چې که مور نه وای نو بشري نسل به هم په جهان کې نه وای، که مور نه وای د لوی خدای د ارشاداتو له مخې به انسان هم د ځمکې د خلافت وارث او وړتیا نه وای پیدا کړي. د مور مقام په دې د پوره درناوی او ستایلو وړ دي چې ښځه نه یوازې د هر انسان مور ده بلکې د پیغمبرانو، نوابغو، متبحرینو، فیلسوفانو، اتلانو او د ډېرو لوړو تاریخي او فرهنګي او پوځي شخصیتونو مور هم ده، هوکي د مور په پسته او توده غیږ کې هغه انسانان هم روزل شوي دي چې په اسماني کایناتو کې د لوی خدای د محیرالعقولو خلقتونه اسرارو نه لټوي، رښتیا چې مور که په یوه لاس زانګو زنگوي نو بیا په دا بل لاس جهان خوځوي او زموږ تاریخ د دا ډول خوزونو او خوزېدنو بې شمېره او بې ساري بېلګې لري او د بېخې زیاتو نومیالیو او تلیو شخصیتونو نومونه په کې ثبت دي.

له دې ځايه ده چې لوی خدای (ج) مورد یوې طبیعي بې سارې او ارزښتمنې عطیې په توګه پر انسان لور والې ده.

هوګې! په قران مجید کې د مورد درناوی او قدر دانی او زړه ساتلو په باب پوره تاکید لارښوونه شوي ده چې فرمایي:

«د مور زړه به ساتي هغه به نه خپه کوي او د رضا مندي به یې کلک خیال ساتي، ددې په مقابل کې دنورو نامناسبو او قهرجنو لفظونو استعمالول خو لاشه چې اوف قدری به هم ورته نه کوي».

لنډه دا چې که په دنیا کې څوک غواړي چې قدر او منزلت ته ورسېږي او یا اخروي فلاح او صلاح یې په برخه شي نو دا نعمتونه او جنتونه د مور تر پښو لاندې دي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۲۸۲ ګڼه، ۱۵/کب/۱۳۸۴.

خشونت که وحشت :

یوه شپه چې پاغوندي پاغوندي واوره ورېدله او چاپیریال یو ډاروونکي ماحول ګرځیدلي وو، یوازې د سړښت په وجه د سپو غږ او دولی اور بدل کېدلي دي یوې بیوزلي میرمنې کور ته نژدې یوه زړه بوږونکي فاجعه د پېښېدو په حال کې وه، هوګې د بختوري ترور کور ته نږدې د ماشومانو ژړا او فریادو دا خوب ته نه پرېښودله او لږه شپبه وروسته ورسره ددې د ماشوم ژړا هم ورغبرګه شوه، خو ژر یې خپل ماشوم ته تې ورکړه، په زانګو کې واچوو او تر څو ټالیو ورکولو وروسته یې ماشوم ویده شو، خود ګاونډي د ماشوم ژړا همداسې روانه وه، کله به غلې او کله به یې زیاته شوه.

نور يې زړه طاقت ونه کړ تيلي خراغ يې ولگاوه، ځان يې زړه کمپله کې راتاوه او خپل سوري بوتان يې پښو کړل او له کوتې راووتله...

خود گاونډي په کور کې د ماشوم ژړا په کښيناستلي آواز اوريدل کېدله، داوه چې دهغوی د احوال د اخېستلو لپاره د خپل کور دروازه يې بېرته کړه او کوڅې ته ووتله، دهغوی د کور ور بيرته و... کېسه داسې وه، د بختوري گاونډی ښځې د اميدواري وروستي شېبې وي يوه ورځ يې دمخه د زيړولو له درده په ځانکنده کې تېره کړې وه، په داسې حال کې چې يې مېړه ته ژړل، زاري او نواتي يې ورته کولي چې مرسته ورسره وکړي او ډېر ژر يې زيړنتون ته ورسوي ترڅو چې يې ماشوم په زيړنتون کې پيدا شي، خو کاشکې چې مېړه يې صله رحمي درلودلې زړه سوي يې درلودلې او د مېړه توب او ښځې توب په حق پوهېدلې...

دده زړه نه يوازې له سختې ډېره وه بلکهي غورږونه يې هم کاڼه وو، ددې زاري او نواتي يې نه اورېدل چې له ډېره درده لکه مار تاوېږي او تا توېږي...

هغې درې اولاده درلودل چې مشري يې يوه اته نهه کلنه نجلۍ وه.

مېړه ته يې زاري کولې چې دخپلو درېيو ماشومانو په خاطر يې روغتون ته يوسي خو مېړه يې لکه وچه ونه بې حرکتې او بې تفاوته ولاړ او داسې حال کې چې له قهره ډک يې مظلومي ښځې ته کتل همدا يې ورته ويل:

مړه شه مړه شه، په دې کې زما پت دي نه دا چې زيړنتون ته دي نامحرومو ډاکترانو ته بوځم، زه خو غيرت لرم، ننگ او ناموس لرم هيڅوک خپله ښځه ډاکترانو ته نه بيايي زه هيڅ دا کار کولای نشم.

او که مري همدا اوس مړه شه نو اوس هغه شيبې را رسيدلې دي چې ښځه بې حرکتې شوي او د دريدونو وه او ماشومانو نظر د پلار سترگو ته کتل چې د مور سره يې مرسته وکړي خود هغه وحشي انسان زړه هم نه په خپلو

ماشومانو نه سوځېده په دې وخت کې د يوې بوډې بنځې په مرسته يې نوی ماشوم پيدا شو او دده په زېږېدلو سره يې مظلومه مور له دنيا نه سترگې پټې کړې او د مېرېد تاورخيوالي له ټولو مظلومو څخه يې نجات وموند. او ماشوم يې مشري لور ته پرېښوده په داسې حال کې چې د مور جسد يې د زاړه دوشک د پاسه پروت و ماشومانو يې کوکاري وهلي که يې پلار د عاطفې ډک زړه درلودلې نو ده به هم د هغوی سره سمې کوکاري وهلاي خو هغه د يو بې احساسه مخلوق غوندې په عادي حالت کې ولاړ و دا وه چې گاونډيانو د هغې مړي بنځه کړه او وروستي بنځه چې دده له کور ووتله هماغه بختوره ترور وه.

د سړي په کور کې د هغه اته کلنه لور دوه کوچني زامن او يوه ورځني زوی پاتې شو. ماشوم ټوله شپه ژړل او مشري خور يې داسې چاره نه درلودله چې هغه پرې ارام شي بې رحمه سړي چې يې حوصله له لاسه ورکړې وه ماشومان يې مشري لور ته پرېښودل او نژدې جومات ته لاړ او هلته ويده شو نجلي خپل ورور په زانگون اچولي او ټوله شپه يې خوزاوه خو دوه نور ماشومان چې دورځي ناکراري يې تيره کړې وه ويده وو.

که څه هم نجلي دمور وظيفه اجرا کوله خو هغه څه چې مور يې کولای شو دا ترې عاجزه وه او يوازې يې د هغه پرله پسې ژړا سره د خپلو اوبنکو تويول ملگري کول نجلي به کله کله خوږ چای د هغه په خوله کې اچاوه گوندې څه چاره يې وشي په دوهمه ورځ بختوره ترور د هغوی کره ورغلله، خو سړي په کور کې نه و دا وه چې ماشوم يې په چادري راوغښت او د نجلي او دهغې د دوو کوچنيو وروڼو سره يې خپل کور ته راوستل.

او کله چې يتيم ماشوم ته خپل تي ورکړ، هغه تي واخيست او د تېرې غوندې يې وروده. په دې وخت کې بې رحمه سړي چې ماشومان يې په کور کې نه وو د بختوري ترور دروازه يې په لغته ووهل او په زيات قهر و غضب هلته

ورننوت او په تنده لهجه يې ورته وويل: ته نه پوهېږي چې پرته زما له اجازې څخه ماشوم ته د شريعت له مخې شیده ورکولې نه شي، ته گنهگاره يې که هر څو بختوري او د هغه مېړه کونښن وکړه چې دا وحشي سړي ته قناعت ورکړي هغه په ډېر وحشت سره خپل ماشومان کور ته يووړل.

څرنگه چې د ماشوم مشري خور هيڅ خوب او استراحت کړي نه و داوه چې سختي تبې ونيوله، ژړل يې او اسمان زړه هم سوځېده او ورسره سم يې ژړل، اوزياتې خپل ورور کرارولي نه شو.

دا هغه شپې وي چې پلار او ورونه يې ويده وو د ماشوم ژړا او ددې ژوند هم په دې شېبو کې پای ته رسيدلی وو.

ورور يې په زنگونو کې پروت او دواړه په همشينې خوب وپده پراته وو. (۱)

(۱) واقعيت مجله، ۲۸ گڼه، حمل و ثور، ۱۳۸۸ کال.

د بنولي حساسيت :

دا يوه طبيعي او عاطفې موضوع ده چې هېڅ يوه بنسټه بنه نه خونسوي، کينه او حسد ورسره لري که څه هم تر بن توب د مخه يې يا نژدې خپلوانه او ياد خورولي د اړيکو له مخې ورته تر خوره هم گرانه او زړه ته نژدې وي.

ډېر داسې ليدل شوي چې ځينو بنسټو د نارينه اولاد د نه راوړلو له کبله په دې خاطر چې مېړه بې ميراث نه شي نو په خپله خونښه او انتخاب يې ورته دوهمه بنسټه واده کړې ده نو د واده سره سم يې بيا هغه د مخکنې دوستۍ او خورولۍ مينه او گرانښت په پخواني حال نه دي پاتې شوې او پر عوض يې دهغې په نسبت د کرکې کينې او رخي احساس په زړه کې ځای نيولی دی او ددې سره يې مېړه ډېره کمه پيرزوينه او لوريدينه يا تمايل ددې لامل

گرځېدلي چې شعوريې تر اورجني اغېزې لاندې راغلي او حتی په کورني چاپيريال کې يې د تاوتريخوالي شرايط رامنځته شوي دي او د کورنۍ هغه له صميمته، پيرزوينې او گرانسته ډکه پخوانۍ فضا يې په جهنمي او ډېره ځورونکي فضا اړولې ده.

زموږ په فرهنگي اثارو، فلکوریکو کيسو او عنعنوي روايتونو او ورځينو، ټولنيزو بحثونو کې په دې تړاو زيات مثالونه کېسې او پېښې راوړل کېږي زه باور لرم چې زيات کسان به د بنځې د بنولۍ له دې حساسيته دومره آگاهي ونه لري چې ايا يوه مېرمن که څه هم د مېرمنې لومړنۍ ميرمنې چې مړه شوي او هېڅ ډول پېژندنه او اړيکې يې ورسره نه درلودلې بيا هم ورسره د بنتوب حساسيت ښيي، د هغې له نامه، يادونې او يادگاري پدېدو څخه کرکه کوي ترې ځورېږي پر روحياتو يې فشار راوړي، متشنج کوي يې او حتی کله کله يې په ناوړو لفظونو يادوي...

زه په خيالي ډول او په گومان سره دا ادعانه کوم بلکې په واقعي توگه راته جوته ده چې يوه مېرمنه د مېرمنې د مخکينې مړې بنځې په نسبت هم ځورونکي حساسيت لري يوه سړی چې مېرمن يې مړه شوي وه.

دوهم واده وکړه دا چې له دې موضوع څخه يې نقلي او کتابي هېڅ آگاهي نه درلودله چې يوه مېرمن په هر حالت د بنۍ په نسبت حساسيت ښيي او دهغې له هر څه يې بدې راځي نو يې د پخواني ميرمن عکس د هغې د ياد د درناوی په خاطر د ميز لپاسه ايښودلې و خو کله چې به يې وليدل عکس به چپه شوی و، او حتی داسې مهال هم راوړسېد چې د هغې مرحومي عکس له ځايه لرې شوي او چېرته پټ ايښودل شوي دي چې سترگې يې پرې ونه لگېږي.

مېرمن يې ډېر ناوخته دهغې په نسبت د خپلې نوي ميرمن په دې حساسيت وپوهېده، او بيا يې دا هڅه نه کوله د مرحومي بنځې عکس د کتلو وړ ځای

کې کېږدي. ځکه دا یې درک کړې وه چې د مړي مېرمنې د عکس سره دا ډول چلند یوازې دده دوهمه ښځه کوي. نو دا ډول نزاکتونو په پاملرنه سره یې د مړي ښځې په اړه له نوي ښځې سره په چال چلند کې له پوره احتیاط کار اخیست، خو بیا یې هم ځینې وخت دا خبره هېریدله چې میرمنه یې د پخواني ښځې د هر څه سره حسیاست لري دهغې ستاینه او پربښه نوم یادونه خو دده لپاره د زغم وړ نه ده.

او بالاخره یې په دې نزاکت هم هغه مهال سرخلاص شو چې مېرمن یې بنزیو ته د قارېدو په وخت کې د هغو د مور په ادرس سپکې کلمې وکارولې خو مېرمنه ته یې د هغې دغه ناوړه چلند د تحمل وړ ښکاره نه شو ځکه چې هغه مرحومه خولاد مخه مړه وه او اوس ددې د ماندنې په ژوند کې هیڅ گډون او اغېزه نه لري، دا خو ډېره له انصافه لرې خبره ده چې په ډېره کوچنۍ خبره گویا هغه له گوره راوایستل شي او په کورنۍ کې د کدورت فضا رامنځته کوي او د دوئ گډو او صمیمي اړیکو ته زیان ورسوي.

مېرمنه یې دځان سره وایي هغه بیچارگی. خو په خپل ژوندانه کې دده د ځوانۍ نازونه منلي، پاللي او زیات خدمتونه یې ورته کړي. د کورنۍ سرشتیې او ناخوالې یې ورته گاللي دي، اولادونه یې ورته زیږولي او لوی کړي او روزلي یې دي او لا ډېره مهمه داد چې په هر ډول شرایطو کې یې د کورنۍ نوم او د پت خوندي ساتلی دي او ددې تر څنګه اوس چې مړه ده نو ددې میرمنې ته یې څه زیان رسېږي.

که د احساساتي او سرسري موضوع څخه پرته، په منطقي او غریزوي شکل ددې مسلې ماهیت ته په څېر شو سوچ په کې وکړو دا مهمه ده چې په دې اړه نه په کوم کتاب کې څه لیکل شوي او نه چا دا موضوع درک کړي ده، مګر واقعیت دا دي چې د یوې ښځې لپاره بن بیا هم بن ده، د هغې ژوندینه او مړینه ورته نسبي ده.

د یوې میرمنې لپاره په هیڅ شان د زغم وړ نه وی چې مېرې یې لا څه بل څوک ددې په مخکې ددې د مړې بنۍ ستاینه وکړي او یا یې د یاد او یادگاري شیونو درناوی وکړي.

که هغه مړه ده خو ددې د مېرې لپاره مړه ده ددې په نسبت خود حساسیت، رخې او کینې له پلوه مړه نه ده، که هغه مړه ده خو بیا هم په شکل د اشکالو د هغې په کورنۍ ژوند کې یې گډون او اغیز لا پر ځای پاتې دي.

اولادونه، د کورني نور او د هغې په نسبت یې د مېرې بڼې خاطرې او داسې نورې رینښې چې د هیرولو او ایسته غورځولو وړ نه دي موجودې دي.

ددې لیکنې څخه چې تقریباً نوی موضوع رامنځته کولو څخه زما مطلب دادی چې د مېرې او بڼې دواړو لپاره په دې پوهېدنه او گټه اخیسته ترې پوره اهمیت لري.

۱- مېرې بڼایي پوه شي چې دده مرحومه میرمن دده په کورنۍ ژوند کې په غیر مستقیم ډول بیا هم شریکه، اغېزینه او یو څه نقش لري او د هغې په اړوند یادونه دده د نوي بڼې لپاره لپاره داسې مثال لري چې گویا ژوندی ده، نو په کار دي چې د هغې په نسبت د خپلې میرمنې دغه حساسیت په ژوره توگه درک شي او ددې سره په ټولو چلندونو کې هغه په پام کې ونیسي، که څه هم هغه حتماً مړه ده خو ددې په حضور کې دی هغه په معنوي ژوندی وشمیري او د هیڅ ډول مواردو کې ترې هسې یادونه نه کوي چې ددې حساسیت را پاروي.

۲- میرمنې ته هم په کار دي ددې لپاره چې د کورنۍ صمیمي فضا یې تامینه کړي وي او د مېرې د مینې او گرانبست او درناوي وړ گرځیدلي وي نو د هغه خوشحالي لپاره دي که چه هم د مړې بنۍ په باب یادونه ورته د زغم وړ نه ده بیا دی هم دومره زیات حساسیت نه بڼیې او د هغې د نوم او یادونو څخه دي

درناوی وکړي او له دې يې مورده او بې گټې او له تعصب نه ډک حساسيت
خخه دې ډډه وکړي. (۱)

(۱) ارشاد النسوان ۱۴ گڼه، ۵ قوس، ۱۳۸۳ کال.

د کوچيانو د ژوند يو کوچنی انځور :

کله چې د کوچيانو نوم اخېستل کېږي بې له شکه زموږ د سترگو په وړاندې
چا چې د کوچيانو سرگردانه او لالهنده ژوند ليدلی وي نو دواړه دهغوی
هميشني سفرونه او ږدي او بې منزله لارو هني، سترې کوونکي مزلونه،
موقتي دمې، کېږدې وهني، زياتره حيواني غذا خوړنې، رمې دبنسټې
دامانونه او داسې نور لکه د فلمونو پردي يو د بل پسې مجسم کېږي، هغه
چې موسمي مرغانو غوندي نه دميوه خورو مرغانو په څېر (دا دواړه زما د
دو شعرونو عنوانه دي چې زموږ د ټولني د طبقاتي ژوند يو څه مشخصاتو په
کې انعکاس موندلی دي).

له سړو او تودو بڼې خخه د يو څه مساعدو او خوندي سيمو په لټون او هلته
د موقتي استوگنې لپاره کال و سرتگ راتگ او په لوڅو پښو سفرونه او له
کړاونو ډک واپتونه وهي.

هو کې، د کوچيانو د ژوندانه صحنې چې د بشریت د ژوندانه د لومړينو دورو
سره دومره توپير نه لري، هميشه يې کډې په اوبانو او خرو بار او رمې يې په
مخکې وي له يوې سيمې بلې سيمې ته کوچونه کوي.

کوچيان که څه هم د ټولني يو مهم قشر دي بيا هم په خپل وطن کې بې وطنه
گرځي. نه ځانگړې ديره او نه خپله هديره لري، هماغه سيمې، کڅې، دبنسټونه
او دامانونه او ورغالي د دوی استوگنې دي چې د خپلو سفرونو په ترڅ کې د

رون اسمان لاندې د دوی د ژوندانه یو څه شرایط په کې موجود او دمه یې په کې جوړېدای شي کویان د خپلو استوګنو په سیمو کې نه د څښاک صحې اوبه پېژنې، نه د بریښنا د انرژي او په ګټه پوهېږي نه سوتره کالي، محکم او پاسته پایزارونه او نه داسې نورو شیانو سره اشنایي لري.

دوی همیشه د بارانونو د شپو لاندې په لنډه بلو ځمکو، لمدو کیزدو لوګنو ځیمو کې او سپرې او لامده کالي کاروي، هغه چې د ناروغیو لامل ګرځېدلای شي او اوږې مهال پرې ځمکه د تنور غوندې توده ګرځي د دوی د خوړو په جمله کې نه له تازه میوو او نه له وچو میوو او نه د نور خوراکي موادو څخه ګټه اخیستلای شي، پر دسترخوان یې یوازې لښیات یعنی د دوی د څارویو محصولات لکه شنده، ماسته، شرومبي، چکه، قروت او پوڅه او داسې نور په ځانله ځانله وختونه کې پراته وي، خو ډېر کم له پیروي او کوچو څخه او ډېره کمه له غوړیو څخه ګټه اخیستلای شي، او دا ځکه هغه خوراکي شیان چې په غوړیو کې پخېږي د دوی په واک کې نه دي.

غنمینه ډوډۍ او سوکرک یعنی جوارې د خپیاکو (د څارویو فضله مواد) او ډېر کم د سارا یې بوټو په واسطه پخوي او انګولی (کتخ) هم په دې توګه پخوي کوچیانې ښځې خپل څاروي په غیر صحې حالت کې لوشي، مستي یې شاربې کوچ او شرومبي ترې اخلي، لوګجنو او بوی ناکو نغریو ته ناستې او نه دهغوې په پخلي کې د روغتیایي شرایط په پام کې نیولو امکانات موجودیدای شي د تشاب او بیت الخلا د شتون لپاره هیڅ ډول امکانات د دوی په واک کې نه وي کوچیان له دوا درملو او درملنې څخه ګټه اخیستلای نه شي که څه هم د دوی استوګن په تېره بیا ښاري شتمن وټنوال د ژوند په ډېرو پرمختللو سوکاله او عصري شرایطو کې ژوند کوي د دوی ناروغان په طبیعي توګه رغېږي او یا دا چې بې وخته مري او دا ځکه چې دوی کلنیکي درملنې او یا داخلي بستر د معالجوي امکاناتو څخه بیخي محروم، ډاکټر،

درمل او درملنه د دوی په ژوند کې بیخي ځای نه لري، د دوی ماشومان لکه بیدياني گلونه بې روزنيزې سالمې پالنې رالوېږي او له منځه ځي يعنې د زده کړې، روغتيا او نه روزنې له حقه محروم او يوازې د اسلام بناوې لکه کلمه او د لمانځه قرايتونه د خپلو مشرانو څخه په ناسم ډول زده کوي دوی حتی نه ملا پېژني، نه جومات نه بسوونځي او بسوونکې او قلم او کتاب او داسې نور...

د ډېر افسوس او خواشينې خبره ده چې دوی د مور او ماشوم د حمايې له ملي اونړيوالو حقونو، او قوانينو بيخي برخمن شوي نه دي ميندې د اميدواري په موده کې اوږده سفرونه کوي او دهغې د ماشوم په درلودلو سره سره درانده بارونه جگوي او هغه چارې ترسره کوي چې د مور دپاره په دې موده کې پوره زيانمنې تمامېږي.

د ماشوم د زيږولو پروسه د مور لپاره چې نوی ماشوم زيږوي يو ډېره دردونکې او رنځورونکي پېښه ده او څرگنده ده چې په دې پېښه کې زيان کوي زيږيدلي ماشوم تلف کېږي او يا هم مور خپل ژوند له لاسه ورکوي که په لنډ ډول وويل شي کوچيان د افغانستان د تبعه وو په حيث له ټولو بشري حقونو څخه چې د اسلام مقدس دين او دولتي قوانينو کې تثبيت او يا په نړيوالو کچه د بشر د حقوقو په اعلاميه کې راغلي محروم دي. (۱)

(۱) ايلبند مجله، ۴ گڼه، حمل - جوزا، ۱۳۸۸ کال.

پر بنځو د تاوتریخوالي د کرکجنې پدېدې له منځه وړل يو مهم ضرورت دی:

ټولنيزو واقعيتونو بنودلې ده چې زموږ په وروسته پاتې ټولنه کې پر بنځو باندې تاوتریخوالي کومه نوی پېښه نه ده او له ډېر پخوانه په شکل د

شکلونو زموږ د خلکو په کورني ژوند او حتی په ټولنيز ژوند کې دغه ډول
تاوتریخوالي نه یوازې د کورنیو د غړيو ترمنځ د پيوندونو د شلولو لامل
گرځيدلی او په کورنۍ کې يې له مينې او محبت څخه ډکه فضا د جلا والي،
کرکې او دښمنۍ په دورو وځړه کړې ده بلکې د يو تباها کونکي لامل په توگه
يې د ټولني په منځ کې د خپلوليو او دوستيو اړيکې هم له منځه وړي دي او
بې له شکه په دې بربادوونکو پېښو او تراژيدو کې قرباني ښخې ورکوي.

يا د ښځو د حقونو په وړاندې زور زياتې او تاوتریخوالي په کورنیو او ټولنو
کې په خپل سر را پيدا شوي او ناڅاپي پېښه نه ده بلکې د ښځو په وړاندې
تجربو او د تاوتریخوالي په اړه په څېړنيزو سندونو او اثارو کې يو شمېر
لاملونه او سرچينې په گوته شوي دي چې د ښځو په وړاندې يې او دهغوی
د حقونو په مقابل کې د زور زياتې د عملي کېدلو زمينې برابرې کړي دي چې
په لاندې توگه يې په کوټلی شکل يو څو بيلگو ته اشاره کېږي:

پر ښځو باندي د تاوتریخوالي او له هغوی سره د زور زياتې د رامنځته کېدو
ډېر مهم لاملونه دادی:

- په ټولنه کې د ناوړو عنعنو او دودونو واکمني او د دوديزو اصولو او
قاعدو په توگه له هغوی څخه پرېکونۍ متابعت.
- د نجونو د وديدو له قانوني عمر نه دمخه د هغوی کوژدی.
- په زور او جبر، د نجونو له رضا او رغبت نه پرته دهغوی اجباري کوژدی
او وونه.
- په بدو کې د نجونو ورکول او ودول.
- د يوې متاع او قيمتي شی په توگه د زياتو پېسو د ترلاسه کولو په خاطر
شتمنو بوډاگانو او غيبجنو ته د کوچنیو نجونو ودونه.

- د نجونو پر سرد زيات ولور اڅېستل او په ودونو کې يې د زوم پر کورنۍ باندې د واده د گڼو، سامانونو او زيات لگښت تحمیلول.
- د عمر له زيات توپير سره سره د کوچنيو نجونو ودونه.
- د پور د تاديه کولو په خاطر د نجونو ودول.
- د ميراث په خاطر ودونه.
- د ځينو عاطفي اړيکو پر بنسټ تر زير پېدو دمخه کوژدی.
- د خسرگنۍ په خوښه او رضا، د دوی د کورنۍ غړيو ته په زور د کونډې په نکاح کول.
- په ندز کې د نجونو ورکول او نور. هيڅوک له دې واقعيت څخه انکار کولای نه شي چې د دې ناوړو عنعنو د واکمنۍ په نتيجه کې يو زيات شمېر نجونو او ښځو په ډول ډول شکلونو لکه ځانته په زندۍ اچونې، سيند ته د ځان غورځولو، د زهرو پر خوړلو، ځان ته اور اچولو، له کوره تېښتيدلو او داسې نورو لارو چارو ته پناه وړي او کورني يې له غميزو، پيغورونو او رنځونو سره مخامخ کړي دي. بايد يادونه وشي په پورتنيو لاملونو بحث کول او پرده مطالعه او څېړنه غواړي چې د مقالې د لنډيز په خاطر ترې صرف نظر کېږي.
- د تاوتریخوالي بل ډېر مهم او اغېزمن لامل بې له شکه د نارينه او ښځې له خپلو شرعي، قانوني او مدني حقوقو څخه هراړخيز بې خبرې ده په تېره بيا له خپلو حقونو څخه د ښځو د خبرتيا نه درلودل د دې سبب کېږي چې دوی له خپل حق څخه؛ لکه چې ښايي دفاع کولای نه شي.
- د سواد او علم له نعمته د ښځو بې برخې توب بل مهم لامل دي چې ښځې له تاوتریخوالي او د کورنۍ د بدبختيو له غميزو سره مخامخ کوي.

- د بنځو د اقتصادي خپلواکي نه درلودل هم د دوی په مقابل کې د زور زیاتې او تاوتریخوالي د عملي کولو په باب پر کورنیو ناوړي اغېزې اچوي.
- د کورنیو اقتصادي کمزورتیا هم د دې ناوړې او ناوړې پدېدې د رامنځته کېدو یو ستر عامل ګڼل کېږي.
- دنارینه له خوا د هغه له مقام او دريغ څخه بشپړه او یا نسبي بې خبرې ده چې اسلامي، قوانینو او مدني میثاقونو ورکړي دي. له دې جملې نه زموږ په دودیزه ټولنه کې د بنځینه اولاد یعنی لور په پرتله نارینه اولاد یعنی زوی ته امتیاز او برتری ورکړ شوی ده او د زامنو په هر اړخیزه پالنه، روزنه او بنسونه او د کورنۍ او ژوندانه د نورو حقونو په تامینولو کې ورته تر لور زیاته پیرزوینه او پاملرنه راګرځول کېږي چې دا ټول له اسلامي حکمونو او نبوي لارښوونو سره مطابقت نه لري. وړاندیز مو دادی چې پر بنځو باندې باید د تاوتریخوالي له مصیبتو او د هغو د لاملونو له اغیزو څخه د ځان ژغورنې په خاطر او له خپلو حقونو څخه د ګټې اخیستنې په باب له افراطی، تقلیدي نامشروعو او داسې نورو ناوړو چلندونو او تاوتریخوالي څخه کار وانه خپستل شي افغاني اړوندی ادارې او اړوند نړیوال سازمانونه دي د افغاني بنځو په وړاندې د تاوتریخوالی د له منځه وړلو لپاره پرکوټلو، اړینو او بیړنیو اقداماتو لاس پورې کړي. (۱)

(۱) هېواد ورځپاڼه، ۲۵۸ ګڼه، ۱۳۸۵/۱۱/۲۲ کال.

مورد ستايل کېدو او نمانځل کېدو وړ انسان :

هر انسان کله چې دخپل ژوند دوهم جهان ته سترگې وغړوي لومړی څوک چې يې د پېژندنې وړگرځي هغه يوازې دده مور او يا هغه څوک ده چې د مور ولې مسؤليت يې په غاړه اخلي، شيدده ورکوي او روزنيزه پالنه يې کوي.

دلته د مور طبيعي مقام په دې ډېر لوړ، د پالنې ستاينې او نمانځنې وړ گڼل کېږي چې دده ترزيرېدنې دمخه يې تقريباً د نهو مياشتو په اوږده موده کې ددې نازيرېدلی ماشوم په تړاو ټول طبي سپارښتنې او حقونه په پوره زړه سوی او عاطفې مينه رعايت کړي دي او بيا ترزيرېدلو وروسته يې دده په سالمه وده، روزنه او پالنه کې نه ستړي کېدونکې هلې ځلې کړي او حتی تر وسي پورته رېږونه يې گاللی دي، د بېلگې په توگه په شپو شپو ماشوم ته د شېدو ورکولو، ارامولو او دردونو د گډيدلو په خاطر ځورونکي شوگيرونه پر ځان مني او په شپو يې ورته زانگو زنگولی ده په خبرو راوستاو او تگ په ورزده کونو کې يې فعالانه برخه اخېستلې ده او حتی په هغه دوره کې دغه ماشوم دخپل عمر د ودې لوړو او وروستيو پړاوونو ته هم رسيدلی همدا مور يې همکاره په درد، دردمنده او واقعي غمخوره پاتې شوي ده د يو اولاد په متعلق پورتنی او نورې فدا کارې او له وسي بهر زيار گاللي دي چې لوی خدای ورته ملکوتي مقام او ناپايه حقونه ورکړي دي.

چې څرگنده بېلگه يې د لوی خدای په دې مبارک ایتونو کې پوره جوت ده چې فرمايي: د مور او پلار په مقابل د اوف قدرې هم مه کوي هېڅکله پرې قارېږي مه او په مهربانه قولونو يې يادوی او خطاب ورته کوي. بې له شکه خدای په دې تناسب بل هيچا ته دومره لوړ مقام او سپېڅلې تاکيدې حقونه نه دي ورکړي.

او دا خو ځکه چې مور نه یوازې دنړۍ د سترو او له سترو شخصیتونو لکه پیغمبرانو اولیاوو، پوهانو، نوابغو، مبتکرینو یا په خلص مفهوم د ژوندانه په هر ډگر کې د وتلیو تاریخي شهکارونه او اتلانو زیږونکي، روزونکي او شخصیت ورکوونکي ده. بلکې ځای لري چې وویل شي مور په یو لاس زانگو زنگوي او بل جهان یا په مفهوم مور هغه د درناوی او ستایلو وړ انسان دي چې دنړۍ او د بشر د ټولنیز ژوند د برخه لیکونو په ټاکلو کې اغیزمنه او فعاله برخه اخلي.

په یوه حدیث شریف کې فرمایلي شوي دي «جنت د مور تر پښو لاندې دی» طبعاً ددې حدیث محتوا په زیاتو اړخونو کې تر څېړنې لاندې د غور وړ ده، که یې مفهوم ته یو څه صراحت ورکړ شي، نو دا چې یو مسلمان هغه د جنت مقام مستحق گرځېدلې شي چې پر خپلو افعالو، کردارو، ویناوو او پندار کې لوی خدای رضایت حاصل کړي او چې وایي لوی خدای هغه مهال له خپل بنده څخه راضي کېږي چې مور او پلار ترې راضي وي.

د مور د حقونو د رعایت په اړه که وویل شي د مور حقونه له پیدا ایښته تر مړینې د احترام او رعایت وړ دي خو په خواشینۍ سره ویل کېدای شي چې ځینې اولادونه د مور په اړه پورته لارښوونې او سپارښتنې تر پښو لاندې کوي او کله چې کورني جوړوي نو د خپلې کورني د غړيو يعنې ماندينې او اولادونو په نسبت دمینې او گرانښت تر ناپایه اغېزې لاندې دومره راځي چې انسان فکر کوي گویا له هیچا نه دې پیدا شوي هیچا روزنه او پالنه نه ده ورکړي او د بلوغ دغه مرحلې ته په ورسولو کې یې هیچا ونډه نه ده اخیستې.

همدارنگه بنایي په دې موضوع تاکید وشي چې د مور د لوړ مقام نمانځل به یوازې کافي نه وي چارواکو ته په کار دي چې دهغوی حقونو ته د صادقانه درناوی په خاطر، دهغوی د ژوند د وړ څېرمه ستونزه و بالالخاصه د دوی د

روغتيا او سلامتيا په ترڅو اغېزمنو عملي لارو چارو څخه کار واخلي او د مور څخه حمايت په واقعي او مسؤلانه مفهوم وکړي. (۱)

(۱) وطن جريده، قبایلو وزارت، اول سرطان، ۱۳۸۸ کال.

زموږ ټولنه او بشري حقوق :

نن سبا په ملي او نړيواله کچه د بشري حقوقو د رعایتولو، تامینولو، اعادې او دفاع په اړوند زیات بحثونه او تبلیغات کېږي او ددې حیاتي موضوع د موخو د سرته رسېدلو په منظور بهرني او کورني سازمانونه جوړ شوي او خپل بشر پاله فعالیتونه کوي، خو کومه موضوع چې په دې ترڅو د زیات اهمیت وړ بلل کېږي، تر هغو زیات یې عملي اړخونه خورا گټور او مهم دي او دا ځکه هغه مهال د بشر د حقوقو ارزښتونه او گټور توب رښتینې مصداق پیدا کولای شي چې په عملي ډول په ټولنو کې تطبیق شي، کله د کاغذونو پر مخ به د کرښو بڼه ولري. بله موضوع چې د خاص اهمیت وړ بلل کېږي هغه په دې ټکي پوهېدنه ده چې زموږ په ټولنه کې د بشر د حقوقو ارزښتونو ته تر کومې اندازې پورې قیمت ورکړ شوي دي؟ او بیا د بشر د حقوقو د ارزښتونو سرغړونکی او دهغو له حدودو څخه تېرې کوونکي په کومو برخو کې معرفي کېدای شي؟

بې له شکه پورتنیو پوښتنو ته په پوره څرگنده زموږ د ټولني یو شمېر ترخه عیني واقعیتونه ځواب ویلای شي.

دا خبره هم د یادونې وړ ده چې د بشر د حقوقو په سرغړاوي کې کوم عوامل نقش لوبوي؟ که د بېلگې په توگه په هېواد کې د وروستنیو دوو لسیزو ناوړو پېښو ته وروگرځو، نو په څرگنده توگه دا نتیجه ترې اخیستلای شو چې ددغې مودې په اوږدو کې د تباه کوونکو جگړو، ناتارونه او ناوړینونه،

تر بل هر یو عامل زیات د بشر د حقوقو پر خلاف اعمالو کې برخه لري او ویل کېدای شي چې بالذات په خپله جگړه او دهغې بربادوونکي شرایط په بشري ټولنو کې هغه شومې پدېدي دي چې د بشر حقوق په کې په یو ډول نه یو ډول تر پښو لاندې کېږي او د هغو په بهیر کې د بشر د حقوقو د رعایتولو په برخه کې بې شمېره ځنډونه رامنځته کېږي.

که دې موضوع ته یو څه وضاحت ورکړ شي نو ویل کېدای شي چې په جگړه ایزو شرایطو کې د ژوندانه طبیعي حق، په سوله او امنیت کې د ژوند کولو حق، د شخصي ملکیت د درلودلو او خوندي پاتې کېدنې حق، د ازادۍ حق، د ناموس او شرف د خونديتوب حق، د انسانانو ترمنځه د متقابلو حقونو د رعایت حق او داسې نور هغه برجسته اصولونه دي چې د بشر د حقوقو ټول مفاهیم په کې تعبیریدلای شي، نو بیخي ښکاره ده چې په جگړه کې په هیڅ صورت نه یوازې دغه حقوق نه رعایت کېږي بلکې دفاع ترې هم کېدای نه شي او دا ځکه چې د جنگ او جگړې مسلکي هدف او غایه هغه مهال ترلاسه کېدای شي چې په پریکونې او بې رحمانه ډول د بشر د حقوقو ارزښتونه تر پښو لاندې شي، د جگړې په جریان کې دا حتمي ده چې د انسانانو، که څه هم په جگړه کې گډون ونه لري وینې یې تویې شي، ووژل شي او د خپل طبیعي یعنی د ژوندانه له حقه بې برخې کړای شیو په جگړه کې په مقابل ډول له دواړو خواوو څخه انسانان اسیران کېږي، او د زندانې کېدو په وجه د ازادۍ له حقه محرومېږي، په جگړه کې تپې کېدل او معیوب کېدل یوه حتمي پېښه ده، چې انسان په کې د وجود او غړو د روغتیا او سلامتیا له حقه محرومېږي، په جگړه کې د انساني حیثیت د حق سپکاوي بېخي عادي خبره ده او دا چې څنگه د جگړې د قربانیانو سره چلند کېږي دا هم ښکاره خبره ده چې د متقابل کسات اخیستلو روحیې د شتون په وجه په هیڅ صورت لکه چې دمخه وویل شول انساني کرامت ته په درانه سترگه کتل کېدای نه شي...

او که د جگړې له غميزو او مظالمو څخه تېر شو نو دا هم یو انکار نه منونکی واقعیت دي چې جگړه لاد نورو زیاتو بد مرغيو د منځ ته راتگ اغېزمن عامل دی، چې په ټولنه کې د هغوی شتون د بشري حقوقو د نه رعایتولو لپاره پوره زمينې برابر وي.

پرته د جگړه ایزو پېښو، زموږ ټولنه ددې شاهده ده چې زموږ په هېواد کې توپیکسالاری او زورواکۍ هم هغه لاملونه دي چې په بيخې زیاته کچه زموږ په ټولنه کې د بشري حقوقو پر ضد عمل کوي، را به شو د دوی له خوا څرگندو بېلگو ته.

څو کاله دمخه چې کومې پېغلې په مکروريان کې له ډېر لور پور څخه د خپلې ابرو د ساتنې په خاطر ځان راگوزار کړې او پتمنې مړينې ته يې ترجیح ورکړه ایا د بشر د حقوقو پر ضد د مفهوم څرگند تعبیر نه شي وړاندې کولای؟

نن سبا د رسمي او غیر رسمي ډله ایزو رسنيو له ليارې پوره خبرتيا ترلاسه کوو چې زموږ په ټولنه کې د سرې تښتوونکو له خوا د کورنيو نازولي غړي تښتول کېږي او د کورنيو غېږې ترې خالي کېږي، ایا تکراري جنايتونه دا حقيقت نه په ډاگه کوي چې دوی په څومره وحشیانه بڼه د ژوندانه له حقونو بې برخې کېږي، آیا د یوې مال التجارې په توگه پردوی ډېره کرکجنه او زهرجنه سوداگري نه کېږي؟ آیا د دوی څه د نښه يې توکو په قاچاق کې استفاده نه کېږي؟ دا او داسې نور هغه ناروا عملونه دي چې په پوره صراحت د بشري حقونو له حدودو څخه د تېریو بېلگې په ډاگه کوي.

همدا شان زموږ په کورنيو او بهرنيو زندانونو کې له داسې پېښو سره مخامخ کېږو چې په هغوی کې نه یوازې د انسانانو د ازادۍ حق سلېږي بلکې د هغوی په اړوند د یو لړ انساني ضد اعمالو په واسطه له بشري حقونو څخه تیري کېږي.

په کورنیو کې د تاوتریخوالي (خشونت) ناولې پدیدې ایا د بشر د حقوقو دارزښتونو پر ضد مشخصات نه افاده کوي؟ په ځینو کورنیو کې د بنسټو او ماشومانو وهنې، ټکونې، گواښونې، سپکاوی او داسې نورو ناسالنه چلندونه آیا د بشري حقونو تر پښو لاندې کېدل نه دي؟

لنډه دا چې دغه پورتنۍ بېلگې ټولې له بشري حقونو څخه د سرغړونو نښې نښانې دي. اصلي او منطقي خبره داده چې باید د بشري حقوقو رعایت عملي بڼې پیدا کړي او په واقعیت کې ترې پلویتوب او دفاع وشي، بنه به دا وی چې زموږ د ټولنې پورتنۍ شومې پدېدې لا برېښې شي او د خبرتیا سیمې ته یې پراختیا ورکړ شي، تر ممکنه حده پورې د اخلاقي او وظيفوي جرئت له مخې یې عاملین رسوا او پر ضد یې پریکونی عمل وشي، دهغو له تورو، خونړیو او فسادې څېرو څخه نقابونه وغورځول شي او محکمو ته وسپار شي.

زموږ نوی اسلامي جمهوري نظام چې زموږ په هېواد کې د لومړي ځل لپاره، د تاریخ په دې حساس او برخلیک جوړونکي پړاو کې، د دموکراسي په لور گامونه پورته کړي دي تر هر څه لومړی باید زموږ په ټولنه کې د بشر د حقوقو د تامینیدلو په برخه کې جدي دفاع او د سرغړونکو سره یې قانوني چلند وشي، په دې اړه له دولتي ځواک څخه په گټه اخیستلو، د بشري حقونو د خوندي ساتلو په اړوند اغېزمنې لارې چارې باید وکارول شي او هیچا ته د دې اجازه ورنه کړ شي چې د بشر د حقوقو ارزښتونه تر پښو لاندې کړي او لا نور هم د جکړو د ناخوالو او مظالمو څخه را پاتې شوی اثرات اغېزمن پرېږدي.

همدا ډول د بشر د حقوقو په اړوند د بشر د حقوقو د خپلواک کمیسیون څخه نیولی بل هر سازمان او ټولنه چې نن سبا په ملي او نړیواله کچه فعالیت کوي هغوی ته په کار دي چې د خپلو کړنلارو او موخو سره سم له تبلیغاتي اړخونو

سرہ، سرہ عملي اقداماتو ته لومړيتوب ورکړي او په خپل ټول توان او قدرت سره په بشري ټولنه کې په تېره بيا زموږ په جگړه ځپلې ټولنه کې دغه زرین او بشر پاله اصل (بشري حقوق) ته اړين ارزښت ورکړي، د خوندي ساتنې او دفاع په چارو کې يې هر اړخيزې هلې ځلې لا گټورې او اغېزمنې کړي او سرغړونکي يې بې له سزاوو پرې نږدي، په پوره باور دا قدمونه به زموږ په هېواد کې د بشري حقونو د ساتنې، څارنې او خونديتوب لپاره اړين وي او په راتلونکي کې به د بشري حقونو په اړه د زړه بوږونکو پېښو مخه ونیول شي. (۱)

(۱) مجله حقوق بشر دوهم کال، نهمه گڼه.

د ليکوال چاپي اثار :

- په مذهبي ادبي- علمي تحقيقي، لرغون پېژندنه، بيوگرافي، پوځي طنزي او داستاني برخو کې تر چاپ لاندې په شمول ۳۲ عنوانه اثار.
- په اهتمام چاپ شوی اثار: د قاضي عطا الله خان د پښتو تاريخ د لومړي ټوک په شمول ۳ عنوانه.
- ژاړل شوی اثار، د رسالو په شمول تر ۲۲ عنوانو زيات
- تر چاپ لاندې ددې اثر په شمول يو عنوان
- په ټولو زمينو کې تر (۱۵۰) عنوانو زيات
- په بېلا بېلو برخو کې مقالې په سلگونو عنوانه

مننه او کور وداني

د افغانستان ملي تحريک د هېواد پال او فرهنگپال شخصيت
بناغلي (غفور خان) څخه د زړه له تله مننه کوي چې د دې اثر چاپ ته
يې اوږه ورکړه. ملي تحريک وياړي چې د علمي اثارو د چاپ لړۍ يې
پيل کړې ده. دا لړۍ به دوام لري. موږ له ټولو درنو هېوادوالو څخه په
خورا درنښت هيله کوو چې په خپل معنوي او مادي وس د کتابونو د
چاپ دا لړۍ لا پسې وغځوي.

يو ځل بيا د دې اثر له ليکوال او چاپوونکي څخه د زړه له تله مننه کوو
چې د دې اثر د ليکلو او چاپولو جوگه شول.

په فرهنگي مينه

د افغانستان ملي تحريک

پوهاند رازقي نړيوال

د خپرونو لړ: ۳۵

د افغانستان ملي تحريک
www.melitahrik.com

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**